

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**NEOLİBERAL KENTLEŞME DİNAMİKLERİ ÇERÇEVESİNDE
TARİHİ ÇEVRENİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ:
SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL KORUMA MODELİ**

**DOKTORA TEZİ
Zeynep GÜNAY
(502032916)**

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 13 Ekim 2010

Tezin Savunulduğu Tarih : 24 Aralık 2010

**Tez Danışmanı : Prof. Dr. Nuran ZEREN GÜLERSOY (İTÜ)
Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Zeynep AHUNBAY (İTÜ)
Prof. Dr. Nilgün ERGUN (İTÜ)
Prof. Dr. Handan TÜRKOĞLU (İTÜ)
Prof. Dr. Zekai GÖRGÜLÜ (YTÜ)**

ARALIK 2010

Geçmiş ölmedi. Henüz geçmedi bile!

William Faulkner

ÖNSÖZ

Prof. Dr. Nuran Zeren Gülersoy'un İstanbul'a ve Taşkışla'ya geldiğim ilk günden bugüne kadar akademik hayatıma ve gelişimime gösterdiği özen ve destek şüphesiz tartışılmazdır. Danışmanım olarak, kendisine benimle bu süreci paylaştığı, benimle çalıştığı, benimle düşündüğü, en önemlisi yapmak istediğim şeylere değer verdiği için sonsuz teşekkür ederim. Tez izleme komitemde yer alan Prof. Dr. Zeynep Ahunbay ve Prof. Dr. Nilgün Ergun'a tezin olgunlaşmasında esirgemedikleri emek ve değerli katkıları; tez sınav komitemde yer alan Prof. Dr. Handan Türkoğlu ve Prof. Dr. Zekai Görgülü'ye de tezimi sahiplenerek yaptıkları anlamlı katkılar için çok teşekkür ederim.

Mimarlık Fakültesi ve Şehir ve Bölge Planlaması Bölümündeki tüm hocalarıma ve arkadaşlarıma tez süresince gösterdikleri sabır ve yardımları; bu zor süreci paylaştığım Kerem Koramaz ve Evren Uzer'e her sorumda bana yeni ufuklar açtıkları; Oylum Uz, Sedef Güneş, Berna Kızılkaya, Burcu Seyman, Esra Çimencioğlu, Ebru Yıldız, Burcu Ünver ve Filiz Ünal'a anketlerime ve alan çalışmalarına yardımları; Fatih Terzi ve Özlem Özer'e GIS ve Autocad konusunda esirgemedikleri teknik destek için teşekkür ederim.

Safranbolu ve Beypazarı eski ve yeni Belediye Başkanları Kızıltan Ulukavak, Necdet Aksoy, Mansur Yavaş, Cengiz Özalp'a, tüm Belediye çalışanlarına ve bu güzel yerleşmelerin muhteşem halkına tezime olan ilgileri ve hiç esirgemedikleri yardımları; Metin Sözen, Dr. Perihan Kiper, Doç. Dr. İclal Dinçer, Prof. Dr. Emel Göksu, İbrahim Canbulat, Yard. Doç. Dr. Elif Alkay ve Doç. Dr. Azime Tezer'e de tezime olan katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Annem Jale Günay, babam İlhan Günay, kardeşim Hazal Günay'a ideallerim için yaşamam gerektiğini öğrettikleri, herşeyin en iyisini yapabileceğime inandırdıkları, tek başıma ayakta dururken yaslanacak bir omuzun her zaman olduğunu hissettirdikleri, yaşamanın ve yaşarken yaratmanın önemini gösterdikleri, beni ben yaptıkları için teşekkür ederim.

Aralık 2010

Zeynep Günay

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xvii
SUMMARY	xxi
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Amacı ve Hedefleri	5
1.2 Araştırma Soruları	5
1.3 Araştırmanın Yaklaşımı ve Temel Konu Alanı.....	6
1.4 Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi.....	9
2. NEOLİBERAL KENTLEŞME DİNAMİKLERİ ÇERÇEVESİNDE TARİHİ ÇEVRENİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ İÇİN KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	13
2.1 Neoliberal Kentleşme ve Tarihi Çevre	13
2.1.1 Neoliberal kentleşme.....	14
2.1.1.1 Küreselcilik ve küreselleşme.....	14
2.1.1.2 Küreselleşme ve neoliberal ideoloji.....	15
2.1.1.3 Neoliberal kentleşme.....	16
2.1.2 Neoliberal Kentleşme ve Kentsel Koruma.....	20
2.1.2.1 Neoliberal kentleşme ve kentsel koruma kavramı.....	21
2.1.2.2 Neoliberal kentleşme ve kentsel koruma politikaları.....	25
2.1.2.3 Neoliberal kentleşme ve kentsel korumanın yönetimi.....	35
2.2 Sürdürülebilir Kentleşme ve Tarihi Çevre	46
2.2.1 Sürdürülebilir Kentleşme	47
2.2.1.1 Sürdürülebilirlik.....	47
2.2.1.2 Sürdürülebilir kentleşme.....	49
2.2.2 Sürdürülebilir Kentleşme ve Kentsel Koruma	53
2.2.2.1 Sürdürülebilir kentleşme ve kentsel koruma kavramı.....	53
2.2.2.2 Sürdürülebilir kentleşme ve kentsel koruma politikaları.....	57
2.2.2.3 Sürdürülebilir kentleşme ve kentsel korumanın yönetimi.....	68
2.3 Türkiye’de Neoliberal Kentleşme ve Tarihi Çevrenin Sürdürülebilirliği	71
2.4 Bölüm Sonucu	85
3. NEOLİBERAL KENTLEŞME DİNAMİKLERİ ÇERÇEVESİNDE TARİHİ ÇEVRENİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ İÇİN MODEL ÖNERİSİ: SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL KORUMA MODELİ	87
3.1 Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli Kavramsal Çerçevesi	87
3.1.1 Tarihi çevrede uygulanan kentsel koruma politikalarının sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesinde kullanılan yöntemler.....	89

3.1.2 Tarihi çevrede uygulanan kentsel koruma politikalarının sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesinde kullanılan göstergeler	91
3.2 Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modelinin Tanımı	93
3.2.1 Sürdürülebilir kentsel koruma modeli hedefleri ve gereklilikleri	95
3.2.2 Sürdürülebilir kentsel koruma modeli performans göstergeleri.....	98
3.3 Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli Uygulama Çerçevesi	105
3.3.1 Sürdürülebilir kentsel koruma modeli değerlendirme yöntemi.....	107
3.3.2 Sürdürülebilir kentsel koruma modeli karar-alma mekânizması	110
3.4 Bölüm Sonucu	112
4. NEOLİBERAL KENTLEŞME DİNAMİKLERİ ÇERÇEVESİNDE TARİHİ ÇEVREDE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL KORUMANIN UYGULANABİLİRLİĞİ: SAFRANBOLU VE BEYPAZARI ÖRNEKLERİ.....	113
4.1 Safranbolu ve Beypazarı'nda Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modelinin Uygulanmasında Araştırma Yöntemi	113
4.1.1 Alternatif kentsel koruma süreçlerinin tanımlanması	116
4.1.2 Alternatif kentsel koruma süreçlerinin analizi	116
4.1.3 Alternatif kentsel koruma süreçlerinin değerlendirilmesi	119
4.2 Safranbolu ve Beypazarı'nın konumu ve tarihi.....	119
4.2.1 Safranbolu'nun konumu ve tarihi.....	119
4.2.2 Beypazarı'nın konumu ve tarihi.....	126
4.3 Safranbolu ve Beypazarı Kentsel Koruma Süreçleri.....	130
4.3.1 Safranbolu kentsel koruma süreci	130
4.3.2 Beypazarı kentsel koruma süreci.....	136
4.4 Safranbolu ve Beypazarı Kentsel Koruma Süreçlerinin Sürdürülebilirliği	140
4.4.1 Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyi	140
4.4.1.1 Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi.....	140
4.4.1.2 Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi.....	167
4.4.1.3 Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması hedefinin karşılanma düzeyi.....	170
4.4.2 Sosyal adalet ve gelişme düzeyi.....	173
4.4.2.1 Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenmesi hedefinin karşılanma düzeyi.....	173
4.4.2.2 Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi.....	176
4.4.2.3 Kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi hedefinin karşılanma düzeyi.....	178
4.4.3 Dengeli kalkınma ve üretken yerel ekonomi düzeyi.....	182
4.4.3.1 Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi.....	182
4.4.3.2 Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi.....	186
4.4.4 İyi yönetim ve katılım düzeyi.....	190
4.4.4.1 Kentsel koruma sürecinde bütünsel yönetim anlayışının desteklenmesi hedefinin karşılanma düzeyi.....	190
4.4.4.2 Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilmesi hedefinin karşılanma düzeyi.....	193

4.4.4.3 Kentsel koruma için teknik altyapı ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması hedefinin karşılanma düzeyi	198
4.4.4.4 Kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılması hedefinin karşılanma düzeyi.....	199
4.5 Safranbolu ve Beypazarı Kentsel Koruma Süreçlerinin Neoliberal Kentleşme Dinamikleri Çerçevesinde Sürdürülebilirlik Profili	201
4.6 Bölüm Sonucu	206
5. SONUÇ	207
KAYNAKLAR	217
ÖZGEÇMİŞ	237

KISALTMALAR

Bel.	: Belediye
CoE	: Council of Europe
DCMS	: Department of Culture, Media and Sport
DETR	: Department of the Environment, Transport and the Regions
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
ICOMOS	: International Council on Monuments and Sites
IUCN	: International Union for Conservation of Nature and Natural Resources
ODPM	: Office of Deputy Prime Minister
RİS	: Resmi İnternet Sitesi
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UN	: United Nations
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation
UN-Habitat	: United Nations Agency for Human Settlements
WCED	: World Commission on Environment and Development
WHC	: UNESCO World Heritage Centre

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1	: Sürdürülebilir kentleşme ve kentsel koruma ilişkisi.	56
Çizelge 3.1	: Sürdürülebilir kentsel koruma modeli performans göstergeleri.....	101
Çizelge 3.2	: Sürdürülebilir kentsel koruma matrisi.....	108
Çizelge 3.3	: Sürdürülebilir kentsel koruma modeli karar mekânizması.....	111
Çizelge 3.4	: Sürdürülebilir kentsel koruma genel değerlendirme karar-aralığı. ..	111
Çizelge 4.1	: Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanma düzeyi performans çizelgesi.	141
Çizelge 4.2	: Kültürel mirasın tescil durumu.	150
Çizelge 4.3	: Kültürel mirasın durumu.	150
Çizelge 4.4	: Kültürel mirasın korunma durumu	150
Çizelge 4.5	: Koruma eylem türü.	150
Çizelge 4.6	: Tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanma düzeyi.	151
Çizelge 4.7	: Kültürel mirasın özgünlüğünün korunma düzeyi.	154
Çizelge 4.8	: Kültürel mirasın kullanım durumu.	166
Çizelge 4.9	: Kültürel mirasın sahip olduğu kullanımların uygunluk düzeyi.....	166
Çizelge 4.10	: Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanma düzeyi performans çizelgesi	167
Çizelge 4.11	: Yaşam kalitesinin iyileştirilme düzeyi.	169
Çizelge 4.12	: Kamusal hizmetlerin yeterlilik düzeyi.	170
Çizelge 4.13	: Tarihi çevrenin çekiciliğini artıran faaliyetlerin yeterlilik düzeyi....	170
Çizelge 4.14	: Kamusal alanların yeterlilik düzeyi.....	170
Çizelge 4.15	: Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunma düzeyi performans çizelgesi.	171
Çizelge 4.16	: Tarihi çevreye özgü değerlerin korunma düzeyi.....	172
Çizelge 4.17	: Tarihi çevrenin sahip olduğu farklılıkların ve ayrıcalıkların vurgulanma düzeyi	173
Çizelge 4.18	: Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenme düzeyi performans çizelgesi.	174
Çizelge 4.19	: Kentsel koruma sürecinde farklı değerlerin ve ihtiyaçların dikkate alınma düzeyi.....	176
Çizelge 4.20	: Kentsel koruma sürecinde halkın memnuniyetinin sağlanma düzeyi	176
Çizelge 4.21	: Kentsel koruma sürecinin sosyal içirme düzeyi	176
Çizelge 4.22	: Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanma düzeyi performans çizelgesi.	177
Çizelge 4.23	: Kentsel koruma sürecinde yerel kültürel sektöre katılım düzeyi.	178
Çizelge 4.24	: Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmeyi teşvik eden etkinliklerin düzeyi.	178
Çizelge 4.25	: Kentsel koruma bilincinin geliştirilme düzeyi performans çizelgesi	178
Çizelge 4.26	: Kentsel koruma bilincini geliştirmeye yönelik sağlanan eğitim ve bilgilenme olanaklarının yeterlilik düzeyi.....	182

Çizelge 4.27 : Kentsel koruma politikaları ve uygulamaları konusunda farkındalık düzeyi	182
Çizelge 4.28 : Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanma düzeyi performans çizelgesi	183
Çizelge 4.29 : Kentsel koruma sürecinde geleneksel zanaatların korunma düzeyi ..	186
Çizelge 4.30 : Kentsel koruma sürecinde yerel ürünlerin desteklenme düzeyi.	186
Çizelge 4.31 : Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanma düzeyi performans çizelgesi	187
Çizelge 4.32 : Kentsel koruma uygulamalarının halkın gelir düzeyine yansımaya düzeyi.....	189
Çizelge 4.33 : Kentsel koruma uygulamalarının halkın mülk ve kira değerlerine yansımaya düzeyi	189
Çizelge 4.34 : Kentsel koruma uygulamalarının yarattığı istihdam olanaklarının yeterlilik düzeyi	189
Çizelge 4.35 : Kentsel koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenme düzeyi performans çizelgesi	191
Çizelge 4.36 : Kentsel koruma yasa ve yönetmeliklerine uyum düzeyi	193
Çizelge 4.37 : Kentsel koruma sürecinde uzun vadeli etkilerin gözönüne alınma düzeyi.....	193
Çizelge 4.38 : Kentsel koruma sürecinde üst ölçekli ve sektörel plan ve programlarla ilişki düzeyi.	193
Çizelge 4.39 : Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilme düzeyi performans çizelgesi	194
Çizelge 4.40 : Kentsel koruma sürecinde toplumsal örgütlenmenin yeterlilik düzeyi	197
Çizelge 4.41 : Kentsel koruma sürecine katılan sivil toplum örgütlenmelerinin yeterlilik düzeyi	197
Çizelge 4.42 : Kentsel koruma sürecinde etkinlik gösteren kamu-özel ortaklıklarının yeterlilik düzeyi	198
Çizelge 4.43 : Kentsel koruma sürecinde halkın katılım düzeyi.	198
Çizelge 4.44 : Kentsel koruma için teknik altyapı ve insan kaynağı kapasitesinin artırılma düzeyi performans çizelgesi.....	198
Çizelge 4.45 : Kentsel koruma sürecinde sağlanan teknik altyapı ve insan kaynağının yeterlilik düzeyi	199
Çizelge 4.46 : Kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılma düzeyi performans çizelgesi	200
Çizelge 4.47 : Kentsel koruma sürecinde kullanılan iletişim olanaklarının yeterlilik düzeyi	200
Çizelge 4.48 : Safranbolu ve Beypazarı kentsel koruma süreçlerinin sürdürülebilirlik profili çizelgesi.	205

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1	: Araştırma konu alanı.	7
Şekil 1.2	: Araştırma akış şeması.	11
Şekil 2.1	: Neoliberal ideoloji, neoliberal kentleşme ve kentsel koruma ilişkisi.	21
Şekil 2.2	: Tarihi çevrenin belge niteliğini ve estetik değerini ön plana çıkaran örnekler.	28
Şekil 2.3	: Tarihi çevrenin kolektif bellek yaratma değerini ön plana çıkaran örnekler.	29
Şekil 2.4	: Tarihi çevrenin kamusal veya ticari amaçlı yeniden kullanımına örnekler.	32
Şekil 2.5	: Tarihi çevrenin bir aktivite ile temsiline örnekler.	33
Şekil 2.6	: Tarihi çevrenin kentsel aktivitelerin bir parçası olarak taklidine örnekler.	34
Şekil 2.7	: Sahte kimlik yaratma ve kolektif belleğin yok olma riskine örnekler. ..	42
Şekil 2.8	: Mekânsal kutuplaşma ve yerelliğin ve yerel kullanıcının dışlanma riskine örnekler.	45
Şekil 2.9	: Sürdürülebilir kentleşme bileşenleri.	50
Şekil 2.10	: Neoliberal kentleşme, kentsel koruma ve sürdürülebilir kentleşme ilişkisi.	54
Şekil 2.11	: Tarihi çevrede yeni yapılaşmaya örnekler.	63
Şekil 2.12	: Tarihi çevrenin yaşam kalitesinin artırılması yoluyla korunmasına örnekler.	64
Şekil 2.13	: Tarihi çevrenin sosyal politikalarla canlandırılarak korunmasına örnekler.	65
Şekil 2.14	: Tarihi çevrenin ekonomik canlılığın sağlanarak korunmasına örnekler.	67
Şekil 2.15	: Tarihi çevrenin kamusal veya ticari amaçlı yeniden kullanımına bir örnek.	76
Şekil 2.16	: Tarihi çevrenin canlandırma-odaklı yıkımına örnekler.	77
Şekil 2.17	: Tarihi çevrenin kentsel aktivitelerin bir parçası olarak taklidine örnekler.	78
Şekil 2.18	: Küçük ve orta ölçekli tarihi çevrelerde araç-odaklı kentsel koruma örnekleri.	79
Şekil 3.1	: Sürdürülebilir kentsel koruma modeli uygulama çerçevesi ve stratejik planlama sürecinde yeri.	106
Şekil 4.1	: Safranbolu ve Beypazarı'nda sürdürülebilir kentsel koruma modelinin uygulanmasında araştırma yöntemi.	114
Şekil 4.2	: Çalışma alanları: Safranbolu ve Beypazarı.	115
Şekil 4.3	: Safranbolu'dan bir görünüm.	120
Şekil 4.4	: Safranbolu kentsel sit alanları.	121
Şekil 4.5	: Safranbolu Çarşı kentsel sit alanı.	122
Şekil 4.6	: Safranbolu Kıranköy kentsel sit alanı.	123

Şekil 4.7 : Safranbolu Bağlar kentsel sit alanı	124
Şekil 4.8 : Safranbolu’da bulunan tescilli kültürel mirasa örnekler	125
Şekil 4.9 : Safranbolu’da bulunan tescilli kültürel mirasa örnekler	126
Şekil 4.10 : Beypazarı kentsel sit alanı	127
Şekil 4.11 : Beypazarı kentsel sit alanı	128
Şekil 4.12 : Beypazarı’nda bulunan tescilli kültürel mirasa örnekler.....	129
Şekil 4.13 : Safranbolu Koruma Amaçlı İmar Planı	133
Şekil 4.14 : Beypazarı’nda koruma çalışmalarına bir örnek.....	138
Şekil 4.15 : Beypazarı’nda koruma çalışmalarına örnekler	139
Şekil 4.16 : Risk altındaki kültürel mirasa örnekler.	143
Şekil 4.17 : Kültürel mirasın tescil durumu: Safranbolu.	144
Şekil 4.18 : Kültürel mirasın tescil durumu: Beypazarı.....	145
Şekil 4.19 : Kültürel mirasın durumu: Safranbolu.....	146
Şekil 4.20 : Kültürel mirasın durumu: Beypazarı.	147
Şekil 4.21 : Kültürel mirasın korunma durumu: Safranbolu.	148
Şekil 4.22 : Kültürel mirasın korunma durumu: Beypazarı.	149
Şekil 4.23 : Tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanmasına yönelik örnekler	152
Şekil 4.24 : Tarihi çevrede kültürel mirasın özgünlüğünün korunmasına yönelik örnekler.....	154
Şekil 4.25 : Tarihi çevrede kültürel mirasın özgünlüğünün korunmasına yönelik örnekler.....	155
Şekil 4.26 : Tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanma düzeyi: Safranbolu.	156
Şekil 4.27 : Tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanma düzeyi: Beypazarı.	157
Şekil 4.28 : Kültürel mirasın özgünlüğünün korunma düzeyi: Safranbolu.	158
Şekil 4.29 : Kültürel mirasın özgünlüğünün korunma düzeyi: Beypazarı.....	159
Şekil 4.30 : Kültürel mirasın sahip olduğu değerleri kaybetmeksizin kullanımına yönelik örnekler.....	161
Şekil 4.31 : Kültürel mirasın kullanım durumu: Safranbolu.	162
Şekil 4.32 : Kültürel mirasın kullanım durumu: Beypazarı.....	163
Şekil 4.33 : Kültürel mirasın sahip olduğu kullanımların uygunluk düzeyi: Safranbolu.	164
Şekil 4.34 : Kültürel mirasın sahip olduğu kullanımların uygunluk düzeyi: Beypazarı.....	165
Şekil 4.35 : Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması çalışmalarına örnekler.....	172
Şekil 4.36 : Yaratılan eğitim ve bilgilenme olanaklarına örnekler.	180
Şekil 4.37 : Tarihi çevrede yerel ekonomik üretime örnekler.	185
Şekil 4.38 : Tarihi çevrede yaratılan yeni istihdam olanaklarına örnekler	189
Şekil 4.39 : Safranbolu ve Beypazarı kentsel koruma süreçlerinin sürdürülebilir kentsel koruma hedeflerine göre sürdürülebilirlik profili	204
Şekil 4.40 : Safranbolu ve Beypazarı kentsel koruma süreçlerinin sürdürülebilir kentsel koruma gerekliliklerine göre sürdürülebilirlik profili.....	204

NEOLİBERAL KENTLEŞME DİNAMİKLERİ ÇERÇEVESİNDE TARİHİ ÇEVRENİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ: SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL KORUMA MODELİ

ÖZET

Araştırma, neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevrenin sürdürülebilirliği problemine odaklanmaktadır. Yirmibirinci yüzyılda neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tüm kentlerde tarihi çevrelerin, koruma çabalarına karşıt olarak ortaya çıkan değişim ve dönüşüm taleplerinin tartışma odağı haline gelmesiyle sürdürülebilirliğin dahi sürdürülebilirliğinin tartışıldığı bir süreçte, tarihi çevrenin sürdürülebilirliğinin, tarihi çevrenin küreselleşme ve neoliberal kentleşme dinamiklerinin ortaya çıkardığı yeni düzene adapte olma ve bu yeni düzenin tarihi çevre üzerindeki etkilerini kontrol etme kapasitesine bağlı olduğu görüşünü savunmaktadır. Küreselleşmenin ve neoliberal kentleşme politikalarının tarihi çevre üzerindeki etkilerinin kontrolü ise bir yönetim problemidir ve kentsel koruma politikalarının holistik bir sistem yaklaşımı çerçevesinde tartışılması; tarihi çevrenin yaşayan bir sistem olarak oluşumunda etki eden tüm mekânsal, sosyal, ekonomik, yapısal ve yönetsel unsurların bir bütün olarak kavranması ve yorumlanması gereğini ortaya çıkarmaktadır.

Bu kapsamda araştırmanın amacı, holistik bir sistem yaklaşımı ile neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevrede kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması gereksinimi, sosyo-kültürel ihtiyaçlar ve ekonomik çıkarlar arasında dengeyi sağlamak üzere sürdürülebilirliği, kentsel korumanın yönetiminde bir ilke kabul ederek, sürdürülebilir kentsel korumanın uygulanabilirliğinin sağlanması için gerekli başarı ölçütlerini tanımlamaktır. Araştırmanın hedefleri ise, neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde sürdürülebilir kentsel koruma için kuramsal ve kavramsal altyapı oluşturmak; neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde sürdürülebilir kentsel korumanın uygulanabilirlik çerçevesini tanımlamak üzere kentsel koruma politikalarının sürdürülebilirlik performansını ortaya koyan bir planlama, karar-alma ve değerlendirme modeli sunmak ve neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde Türkiye’de kentsel koruma politikalarının sürdürülebilir kentsel koruma bağlamında uygulanabilirliğini ampirik kanıt sunarak riskleri ve fırsatları ile değerlendirmektir.

Yukarıda tanımlanan amaç ve hedefler bağlamında araştırmada, “neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevrenin sürdürülebilirliği nasıl sağlanır?” temel sorusuna yanıt aranmaktadır. Araştırmanın öznesi, tarihi çevre; kuramsal ve kavramsal çerçevesini oluşturan temel konu alanları ise neoliberal kentleşme, sürdürülebilir kentleşme ve kentsel korumadır. Araştırma stratejisinin temeli, tümdengelimci ve bağlamsal bir yaklaşımla betimleyici ve bağıntısal bir araştırma modeli izleyerek araştırma sorularını, karma teknikler ile cevaplamaya çalışmaktır. Safranbolu (Karabük) ve Beypazarı (Ankara) tarihi yerleşmeleri neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevrenin sürdürülebilirliğinin sorgulanması için ampirik kanıt sunmak üzere çalışma alanları olarak seçilmiştir.

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır:

Araştırmanın birinci bölümünde araştırmanın odaklandığı temel problem, araştırmanın amacı ve hedefleri ile bu amaca bağlı olarak araştırmayı biçimlendiren araştırma soruları, kapsam ve yöntem hakkında bilgi verilmektedir.

Araştırmanın “Neoliberal Kentleşme Dinamikleri Çerçevesinde Tarihi Çevrenin Sürdürülebilirliği için Kuramsal ve Kavramsal Çerçeve” başlığını taşıyan ikinci bölümünde, ulusal ve uluslararası akademik çalışmalar, yasal ve yönetsel mevzuat ve uygulama örnekleri üzerinden kaynak araştırması ile araştırmanın temel konu alanını oluşturan bileşenlerin tanımlandığı ve irdelendiği kuramsal ve kavramsal altyapı sunulmaktadır. Birinci araştırma sorusuna yanıt vermek üzere neoliberal kentleşme dinamiklerinin kentsel koruma tartışmalarını nasıl yönlendirdiğinin irdelendiği birinci alt bölümde, koruma, ekonomi-politik, kentsel toplum bilim kuramları ve yaklaşımları ekseninde, tarihi çevrede neoliberal kentleşme odaklı sürecin biçimlenmesine neden olan faktörler ve sürecin nitelikleri tartışılmaktadır. Neoliberal kentleşme sürecinin nitelikleri bağlamında kentsel koruma anlayışında ortaya çıkan değişim ve dönüşüm kavram, politika, yapısal ve yönetsel boyutlarıyla irdelenmektedir. İkinci araştırma sorusu çerçevesinde sürdürülebilir kentleşme ve kentsel koruma ilişkisi ise ikinci alt bölümde tartışılmakta; sürdürülebilirlik yaklaşımının neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde yönlendirilen kentsel koruma anlayışına katkısı değerlendirilmektedir. Son olarak ise, neoliberal kentleşme ve sürdürülebilirlik tartışmalarının Türkiye’de kentsel koruma anlayışına ve politikalarına yansımaları irdelenmektedir.

“Neoliberal Kentleşme Dinamikleri Çerçevesinde Tarihi Çevrenin Sürdürülebilirliği için Model Önerisi: Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli” başlığını taşıyan üçüncü bölümde neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde kentsel koruma ve sürdürülebilir kentleşme kavramlarının ve kuramlarının tartışıldığı ikinci bölümde yapılan analitik değerlendirmelere bağlı olarak, tarihi çevrelerin sürdürülebilirliğini sağlamak için önerilen Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli tanımlanmaktadır. Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli, tarihi çevreyi oluşturan mekânsal, sosyal, ekonomik ve yapısal ve yönetsel sistemin bir bütün olarak sorgulanması bakımından çoklu karar-alma yaklaşımından; tanımlanan bütünleşik hedeflere uygunluğun göstergeler bağlamında değerlendirilmesi bakımından da hedef ve gösterge-yönelimli yaklaşımlardan beslenmektedir. Uygulama çerçevesini sürdürülebilir kentsel koruma matrisinin oluşturduğu Model, fiziksel/mekânsal, sosyal, ekonomik, yapısal ve yönetsel olmak üzere 4 kategori altında tanımlanan 12 hedef ve 29 gereklilik ile 39 performans göstergesinden oluşmaktadır.

“Neoliberal Kentleşme Dinamikleri Çerçevesinde Tarihi Çevrede Sürdürülebilir Kentsel Korumanın Uygulanabilirliği: Safranbolu ve Beypazarı Örnekleri” başlığını taşıyan dördüncü bölümde, neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde Türkiye’de uygulanan kentsel koruma politikalarının sürdürülebilir kentsel koruma bağlamında uygulanabilirliği değerlendirilmektedir. Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli çerçevesinde yapılan bu değerlendirme, amaç-odaklı kentsel koruma (Safranbolu) ve araç-odaklı kentsel koruma (Beypazarı) olmak üzere farklı kentsel koruma süreçlerinin tarihi çevrenin sürdürülebilirliğini sağlamada başarı performanslarının ölçümüne dayanmaktadır. Ampirik gözlemlere dayanan deterministik yaklaşımlar ile algıya dayanan normatif yaklaşımlarla desteklenen bir kurgu çerçevesinde karma veri toplama teknikleri uygulanmaktadır.

Uygulanan karma veri toplama tekniği, mekânsal tespitleri, anket uygulamalarına dayanan geniş kapsamlı niceliksel araştırmaları, yüzyüze görüşmelere dayanan niteliksel yaklaşımları, kaynak araştırması ve gözlemleri içermektedir. SPSS programı ile elde edilen frekans dağılımına yönelik analiz bulgularının mekânsal olarak temsili, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), Autocad ve Photoshop programları kullanılarak sağlanmaktadır. Araştırma bulguları çerçevesinde uygulanan kentsel koruma politikalarının güçlü ve zayıf yönleri, güçlü ve zayıf yönleri ortaya çıkaran faktörler tanımlanmakta, riskler ve fırsatlar değeriendirilmektedir.

Araştırmanın beşinci ve son bölümünde ise Safranbolu ve Beypazarı çalışma alanlarında yapılan değeriendirmede elde edilen bulgular, araştırma kapsamı çerçevesinde genel olarak değeriendirilmekte ve geleceğe yönelik çıkarımlar sunulmaktadır.

Araştırma, bu yönüyle, kentsel korumanın neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde mekânsal, sosyal, ekonomik, yapısal ve yönetsel etkinliğinin eleştirel bir bakış açısıyla analizini yapmakta; tarihi çevrede sosyo-kültürel ihtiyaçlar, ekonomik çıkarlar ve kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması arasında dengeyi kurmak üzere sürdürülebilirliği kentsel korumanın yönetiminde bir ilke/amaç/hedef kabul ederek bir planlama, karar-alma ve uygulama çerçevesi ortaya koymaktadır.

Araştırmanın, değişen politik ve ekonomik süreçler çerçevesinde genellikle gözardı edilen küçük ve orta ölçekli tarihi yerleşmelere ve sürdürülebilirliğin tarihi yerleşmelerde uygulanabilirliğine dikkat çekmesi; tarihi çevrenin sürdürülebilirliğinin planlama ve karar-alma süreçlerinde analitik olarak yorumlanmasını ve değeriendirilmesini sağlayan bütünsel kuramsal ve kavramsal altyapı sunması; yöntem ve göstergeler belirlemesi bakımından kentsel koruma disiplininin gelişiminde stratejik yaklaşımların benimsenmesine katkı sağlayacağı savunulmaktadır.

SUSTAINABILITY OF HISTORIC ENVIRONMENT WITHIN THE CONTEXT OF NEOLIBERAL URBANISM: SUSTAINABLE URBAN CONSERVATION MODEL

SUMMARY

The research focuses on the problem concerning the sustainability of historic environment within the framework of neoliberal urbanization dynamics. The historic environments, in the twentyfirst century, have become a center of change and transformation demands that emerged as an opponent to conservation efforts. In this process, when even the sustainability of sustainability is under discussion, the research advocates the view that sustainability of historic environment is subject to the way historic environment adapts into this new order as well as the way it controls the effects of globalization on historic environment. However, the control of the effects of globalization and neoliberal urbanization policies on historic environment is a management problem. This emphasizes the necessity for the discussion of urban conservation policies within a holistic system approach; in comprehending and interpreting all spatial, social, economic, structural and administrative components that are effective in the formation of historic environment as a living and dynamic system.

Within this scope, the aim of the research is to define the success criteria in facilitating the applicability of sustainable urban conservation through a holistic system approach within the context of neoliberal urbanism by adopting sustainability as a principle in the management of urban conservation to ensure a balance between the necessity to conserve the values of cultural heritage in historic environment and socio-cultural needs and financial interests. The objectives of the research are to construct a theoretical and conceptual framework for sustainable urban conservation within the framework of neoliberal urbanization dynamics; to provide a planning, decision-making and assessment model in asserting the sustainability performance of urban conservation policies for the purpose of clarifying the applicability framework of sustainable urban conservation; to evaluate the applicability of urban conservation policies in Turkey under the scope of sustainable urban conservation via empirical evidences.

As part of above mentioned aims and objectives, the research sought an answer to the main question “how can the sustainability of historic environment be ensured within the context of neoliberal urbanization dynamics?”. In this context, the subject of the research is historic environment; its main domains constituting the theoretical and conceptual framework are neoliberal urbanization, sustainable urbanization and urban conservation.

The essence of the research strategy is to facilitate mixed research techniques by constructing a descriptive and correlational research methodology through a deductive and contextual approach. The experiences of Safranbolu (Karabük) and Beypazarı (Ankara) are highlighted as empirical evidence.

The research is structured in five parts. The first part introduces the statement of purpose, the goal and objectives of the research, the research questions, context and methodology.

The second part, entitled as “Conceptual and Theoretical Framework for the Sustainability of Historic Environment within the context of Neoliberal Urbanization Dynamics”, presents the theoretical and conceptual framework in which the main components of the research are defined and discussed with reference to national and international academic studies, legal and administrative initiatives and case studies. Firstly, the part explores how neoliberal urban politics shape present debates over cultural heritage in order to respond to the first research question. Comparatively, it traces the workings of heritage-led regeneration politics in the attempts of adjusting to the global economy. Within the scope of conservation, political economy, urban sociology theories and approaches, the factors influencing the formation of neoliberal urbanization and their effects on the conceptual, policy-based and structural change and transformation of urban conservation understanding are discussed. As part of the second research question, the relationship between sustainable urbanization and urban conservation is discussed. In addition, the contribution of sustainability approach to urban conservation understanding led by neoliberal urbanization dynamics is evaluated. The part lastly brings forward the reflections of neoliberal urbanization and sustainability discourse on the urban conservation concept and policy-making in Turkey.

The third part, entitled as “Model Proposal for the Sustainability of Historic Environment within the context of Neoliberal Urbanization Dynamics: Sustainable Urban Conservation Model”, presents the model proposal in the assessment of the workings historic environment with reference to sustainable urban conservation in relevance of analytic evaluations introduced in the second part of the research. The conceptual framework of the model is supported by multi-criteria decision-making approach in terms of questioning the historic environment as a holistic system formed by spatial, social, economic, structural sub-systems; and by objective and indicator-oriented approaches in terms of providing an integrated goal-achievement assessment based on indicators. The model of which its application context is based on sustainable urban conservation matrix, is made up of 12 objectives, 29 requirements and 39 performance indicators described under four categories (spatial, social, economic and structural).

The proposed methodology is applied to Safranbolu and Beypazarı case studies in the fourth part under the heading of “Applicability of Sustainable Urban Conservation within the context of Neoliberal Urbanization Dynamics: Safranbolu and Beypazarı Case Studies”, as the pillars of goal-oriented urban conservation and instrument-oriented urban conservation policies respectively, to assess the workings of different urban conservation policies in Turkey in adapting the neoliberal urbanism dynamics and in terms of their applicability within the scope of sustainable urban conservation. Mixed data collection techniques are applied within the framework supported by deterministic approaches based on empirical observations and normative approaches based on perceptions. The applied mixed data collection technique covers spatial detections, comprehensive surveys based on questionnaires, qualitative approaches based on face-to-face interviews, bibliography research and observations. Spatial representation of the analysis findings for the frequency distribution gathered via SPSS program is provided by using Geographical Information Systems (GIS), Autocad and Photoshop programs.

Within the context of research findings, the strenghts and weaknesses of urban conservation policies, the factors unearthing such strenghts and weaknesses are described, risks and opportunities are evaluated.

In the fifth and last part of research, the findings obtained from the assessment conducted in Safranbolu and Beypazarı case studies are evaluated as a whole within the scope of research and future-oriented inferences are presented.

In that manner, the research provides a critical analysis of the spatial, social, economic, structural and administrative effectiveness of urban conservation within the context of neoliberal urbanization dynamics; introduces a planning, decision making and application framework for the utilisation of sustainable urban conservation by taking sustainability as a principle/aim/objective in the management of urban conservation in order to ensure a balance between conservation of cultural heritage values, socio-cultural needs and economic interests in historic environment.

It is suggested that the research will contribute in drawing attention to small and medium-size historic settlements which have usually been ignored throughout changing political and economical processes and that of the applicability of sustainability in historic settlements; in providing a holistic theoretical and conceptual framework enabling analytic interpretation and evaluation of the sustainability of historic environment throughout planning and decision-making processes; in adopting strategic approaches towards the development of urban conservation discipline by detecting methodology and indicators.

1. GİRİŞ

Bu araştırma, neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevrenin sürdürülebilirliği problemine odaklanmaktadır. Yirmibirinci yüzyılda tüm kentlerde tarihi çevreler, koruma çabalarına karşıt olarak ortaya çıkan değişim ve dönüşüm taleplerinin tartışma odağı haline gelmektedir. Küreselleşmenin beraberinde getirdiği teknolojik gelişmeler, yeni sosyo-ekonomik ve politik organizasyon biçimleri ile günlük yaşamın her alanında büyük ve beklenmeyen hızlı bir değişim süreci yaşanmaktadır. Ekonominin, yaşamın tüm alanında itici güç olarak yeniden tanımlandığı bu süreçte, ulusal sınırlar, ekonomiler ve kültürler önemini yitirmekte; yerel sosyal ve ekonomik yaşam ve mekân küresel süreçler ile şekillendirilmektedir. Küreselleşmeye farklı anlamlar yüklenmesine karşın, ortak kanı küreselleşmenin kaçınılmaz olduğudur (George, 1999; Peck ve Tickell, 1994; Brenner ve Theodore, 2002). Bu kaçınılmazlık, “neoliberalizm” ile ideolojik bir tavır almaktadır.

1970’lerde yaşanan endüstriyel üretimde duraksama ve refah politikalarının işletilememesi gibi sorunlara çözüm bulmak üzere stratejik ve politik bir cevap olarak ortaya çıkan ve “başka alternatif yok” yaklaşımına dayanan neoliberal ideoloji, küreselleşmenin ve küresel ekonomiye geçişin politik temsiliyetidir. Rekabet esasına dayalı gelişen ve doğal, fiziksel, sosyal ve ekonomik tüm kaynakları olabilecek en verimli şekilde paylaştırmayı hedefleyen neoliberal politikalar ile “mekân” politik stratejilerin temel kuramsal alanı haline gelmektedir. Küreselleşmenin mekânsal organizasyon biçimi olarak nitelendirilebilen neoliberal kentleşme yaklaşımı ile birlikte kentler, bu değişim ve dönüşüm sürecinin göstergesi olan mekânlara dönüşürken, tarihi çevreler de kentlerin rekabet gücünü artırmak için tasarlanan mekânsal yeniden yapılandırma ve canlandırma modelleri kapsamında en önemli araçlardan biri konumuna gelmektedir.

Neoliberal kentleşme politikaları, kültürel mirasın sadece korunmasını değil; bu yeni düzenin ortaya çıkardığı koşullara cevap verebilecek ekonomik bir araç olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Bu güncel eğilim ile birlikte kültürel miras, kamusal değer taşıyan yerleşik ve evrensel kültürel varlık kavramından koparılarak bireysel çıkarlar çerçevesinde farklı değerlerin yüklenerek mevcut koşullar ile ilişkilendirilen ve tarihin yorumlanmasına yol açan bir kavrama dönüşmektedir. Kentsel koruma ise tarihi, kültürel ve mimari değere sahip varlıkların sosyal ve ekonomik potansiyellerinin göz önüne alınarak yeniden canlandırma sürecinin bütünleşik bir parçası olarak anlaşılmakta ve yorumlanmakta iken; sosyal içeriğinden uzaklaştırılmakta; Tankut (2004)'un “siyasal bir silah” olarak tanımladığı gibi politik ve ekonomik çıkarların bir ifade biçimi haline gelmektedir. Kültürel mirasa ve kentsel korumaya yüklenen bu yeni anlam ve rol ile birlikte tarihi çevre, kültürel mirasın evrensel bir amaç olarak korunduğu çevre yerine, bir araç/mal/meta olarak kullanılan ve pazarlanan yapay bir çevre biçimini almaktadır.

Türkiye’de de 1980’lerden itibaren kentler bu değişim ve dönüşüm sürecinin bir parçası haline gelmiştir. 1980’lerde başlayan liberalleşme hareketi, 2000’li yıllarda özelleştirilmiş rekabet odaklı kamu servisleri, gayrimenkule yönelik büyük ölçekli kentsel projeler, elit tüketime dayalı özelleştirilmiş ve korunaklı alanlar, sosyal ve mekânsal kutuplaşmayı teşvik eden soylulaştırma projeleri ile varlığını sürdürmektedir. Bu gelişmelerle birlikte, 1970’li yıllarda dünyada olduğu gibi Türkiye’de de gündemin en önemli konularından biri olan kentsel koruma geri planda kalmaktadır. Sonuçta, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de öncelikle, kentsel korumanın yasal olarak yönlendirilen sıkı ve kısıtlayıcı olarak yorumlanan yapısı ve bu yapı ile çelişen bağımsız kentleşme politikaları ile tarihi çevrede mekân ve koruma süreci parçalı hale gelmekte; koruma politikaları, kalkınma politikaları dışında bırakılmaktadır. İkinci olarak, kültürel mirasın, tarihin yorumlanmasına yol açan seçici tanımlamalar çerçevesinde bugünün koşulları ile ilişkilendirilen bir kavram haline gelmesi ile ortaya çıkan araç-odaklı kentsel koruma politikaları sonucunda, kentsel koruma geçmişin sahte bir uyarlaması haline gelmekte ve korunanın geçmişle bağlantısı koparılmaktadır. Son olarak, kentsel koruma alanında ulusal geniş kapsamlı koruma ve planlama politikaları ile yukarıdan aşağıya yönlendirilen geleneksel yaklaşımlar, neoliberal kentleşme koşullarında tarihi çevrelerde ortaya çıkan sorunlara ve bunların toplum üzerindeki etkisini azaltmakta yeterli olamamaktadır.

Bulundukları bölgelerin ve ülkelerin tarihini ve kolektif belleğini yansıtan ve önemli ekonomik, sosyal ve kültürel merkezler olan tarihi çevrelerin önemli bir bölümü kentsel ve tarihi kimliklerini bugüne kadar koruyabilmişlerdir. Ancak, dünyada neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde hızla değişen politik ve sosyo-ekonomik koşullar bir yandan bu yerleşmeleri yerel ve özgün değerleri ile ön plana çıkarırken, diğer yandan bu değişim ve dönüşüm baskısına bağımlı hale getirerek “başka alternatifler” karşısında savunmasız bırakmaktadır. Özellikle neoliberal ideolojinin göz ardı ettiği küçük ve orta ölçekli tarihi yerleşmeler kendi kendilerine ayakta kalma yollarını aramak zorunda kalmaktadır.

Tüm bu endişeler ve tehditler çerçevesinde, tarihi çevrelerin küreselleşme ve neoliberal kentleşme politikaları ile birlikte karşı karşıya bırakıldığı gerilimlerin çözümünün, sürdürülebilirlik ilkelerinin kentsel koruma sürecinde dikkate alınması olduğu görüşü yaygınlaşmaktadır (Strange, 1997; Tankut, 2005; Rodwell, 2007; Worthing ve Bond, 2008; Pendlebury, 2009; Tekeli [2004] 2009).

En geniş tanımıyla “devamlılık/süreklilik kapasitesi” olarak tanımlanabilen sürdürülebilirlik kavramı, 1960’larda çevreye duyarlı ekonomik kalkınmayı savunmak üzere ortaya çıkmıştır. Uzun yıllar sadece çevre ile ilişkilendirilen sürdürülebilirlik, özellikle 1980’lerden itibaren neoliberal ideolojiye bağlı olarak sürekli değişen politik ve sosyo-ekonomik koşulların etkisiyle her geçen gün kentlerde gelişen yeni sorunlarla yüzleşme konusunda çevre odaklı yaklaşımların yetersiz kalması sonucunda, 1990’lı yıllardan itibaren kalkınma gündeminde yeniden yer almaya başlamıştır. Bu yeni gündemle birlikte sürdürülebilirlik, 1960’lı yıllardan farklı olarak, çağdaş kalkınma için rehberlik eden evrensel bir ilke anlamını taşıyan ve yönetim ve sosyal adalet gibi kavramların politik ifade biçimi haline gelmiştir. Bu değişen anlamlardan biri de sürdürülebilirlik kavramının kentsel mekânda uygulanabilirliğidir.

Tanımı ve anlamındaki belirsizlikler nedeni ile neoliberal kentleşme bağlamında herkesin kendi çıkarlarına göre yeniden tanımlayabileceği ve kullanabileceği bir kavrama dönüşen sürdürülebilir kentleşme kültürel miras söz konusu olduğunda, tarihi çevreye duyarlı yönetim biçimleriyle mirasın bugüne katkısını sürekli kılma sorumluluğunu tanımlamaktadır.

Tarihi çevreyi gelecek nesillere bir tarihsel belge ve kültürel kimlik kaynağı olarak bırakmak, kentsel korumanın temel ilkesidir ve kültürel miras, uzun vadede mekânsal, sosyo-kültürel ve ekonomik sorumluluklar arasında bağlantı kurarak topluma yaşayabilir, yaşanabilir ve eşitlikçi bir ortam sunmayı hedefleyen sürdürülebilirlik stratejileri için anahtar görevi üstlenmektedir. Bu rol ile birlikte kentsel koruma konusunda akademik çalışmaların yanında kentsel koruma ile ilgili uluslararası kuruluşların gündeminde de 2000’lerden itibaren sürdürülebilirliğin temel unsur olarak yer aldığı görülmektedir (ICOMOS, 2001; English Heritage, 1997; English Heritage, 2005; New Zealand Historic Places Trust, 2006).

Kültürel mirasın sahip olduğu bu önemli role rağmen, tarihi çevrenin sürdürülebilirliğine yönelik kuramsal, kavramsal ve yönteme dayalı çalışmalar henüz yeterli değildir. Kentsel koruma ve sürdürülebilirlik konu alanlarının her ikisinde de indirgeyici ve parçacı bir yaklaşım gözlenmektedir (Serageldin, 1996; Roald, 2000; Bizzarro ve Nijkamp, 1996, Tekeli, 2009). Kentsel koruma konu alanında sürdürülebilirlik bağlamında yapılan çalışmalar çoğunlukla fiziksel ve tek yapı ölçeğinde korumaya odaklanmaktadır. Sürdürülebilirlik ise halen geniş ölçüde çevresel sürdürülebilirlik boyutuyla tartışılmakta; planlama ve gelişme süreçlerinde rolü, kentlerde ve özellikle tarihi çevrelerde uygulanabilirliği gözardı edilmektedir. Diğer yandan tarihi çevrede sürdürülebilirlik yaklaşımının neoliberal ideolojinin, yarattığı baskılara yönelik olarak sunduğu, bir gerekçe olduğunu ileri süren görüşler de artmaktadır. Yirmibirinci yüzyılda neoliberal ideolojinin de etkisi ile hızla değişen politik ve ekonomik süreçler çerçevesinde tarihi çevrelerde uygulanan kentsel koruma politikalarının başarısı için iki konu alanının bütünleşik olarak işlevselliğini sağlayan stratejik yaklaşımlara ihtiyaç vardır (Roald, 2000; Strange ve Whitney, 2003; Stubbs, 2004).

Neoliberal kentleşmenin sunduğu “başka alternatif yok” yaklaşımının yarattığı tüm bu endişeler ve tehditler çerçevesinde bu araştırma, sürdürülebilirliğin dahi sürdürülebilirliğinin tartışıldığı bir süreçte, tarihi çevrenin sürdürülebilirliğinin, tarihi çevrenin bu yeni düzene nasıl adapte olduğunun yanında küreselleşmenin tarihi çevre üzerindeki etkilerini nasıl kontrol edeceğine bağlı olduğu görüşünü savunmaktadır.

Küreselleşmenin ve neoliberal kentleşme politikalarının tarihi çevre üzerindeki etkilerinin kontrolü ise bir yönetim problemidir ve kentsel koruma politikalarının holistik bir sistem yaklaşımı çerçevesinde tartışılması; tarihi çevrenin canlı/dinamik bir sistem olarak oluşumunda etki eden tüm mekânsal, sosyal, ekonomik, yapısal ve yönetsel unsurların bir bütün olarak kavranması ve yorumlanması gereğini ortaya çıkarmaktadır.

1.1 Araştırmanın Amacı ve Hedefleri

Bu kapsamda araştırmanın amacı, holistik bir sistem yaklaşımı ile neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevrede kültürel mirasın korunarak yaşayabilirliğinin sağlanması gereksinimi, sosyo-kültürel ihtiyaçlar ve ekonomik çıkarlar arasında dengeyi sağlamak üzere sürdürülebilirliği, kentsel korumanın yönetiminde bir ilke kabul ederek, sürdürülebilir kentsel korumanın uygulanabilirliğinin sağlanması için gerekli başarı ölçütlerini tanımlamaktır.

Araştırmanın hedefleri ise;

- Neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde sürdürülebilir kentsel koruma için kuramsal ve kavramsal altyapı oluşturmak,
- Neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde; sürdürülebilir kentsel korumanın uygulanabilirlik çerçevesini tanımlamak üzere kentsel koruma politikalarının sürdürülebilirlik performansını ortaya koyan bir planlama, karar-alma ve değerlendirme modeli sunmak,
- Neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde Türkiye’de kentsel koruma politikalarının sürdürülebilir kentsel koruma bağlamında uygulanabilirliğini ampirik kanıt sunarak riskleri ve fırsatları ile değerlendirmektir.

1.2 Araştırma Soruları

Yukarıda tanımlanan amaç ve hedefler bağlamında araştırmada, “neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevrenin sürdürülebilirliği nasıl sağlanır?” temel sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu temel soruya bağlı olarak alt araştırma soruları ise aşağıda sunulmaktadır.

Bunlar;

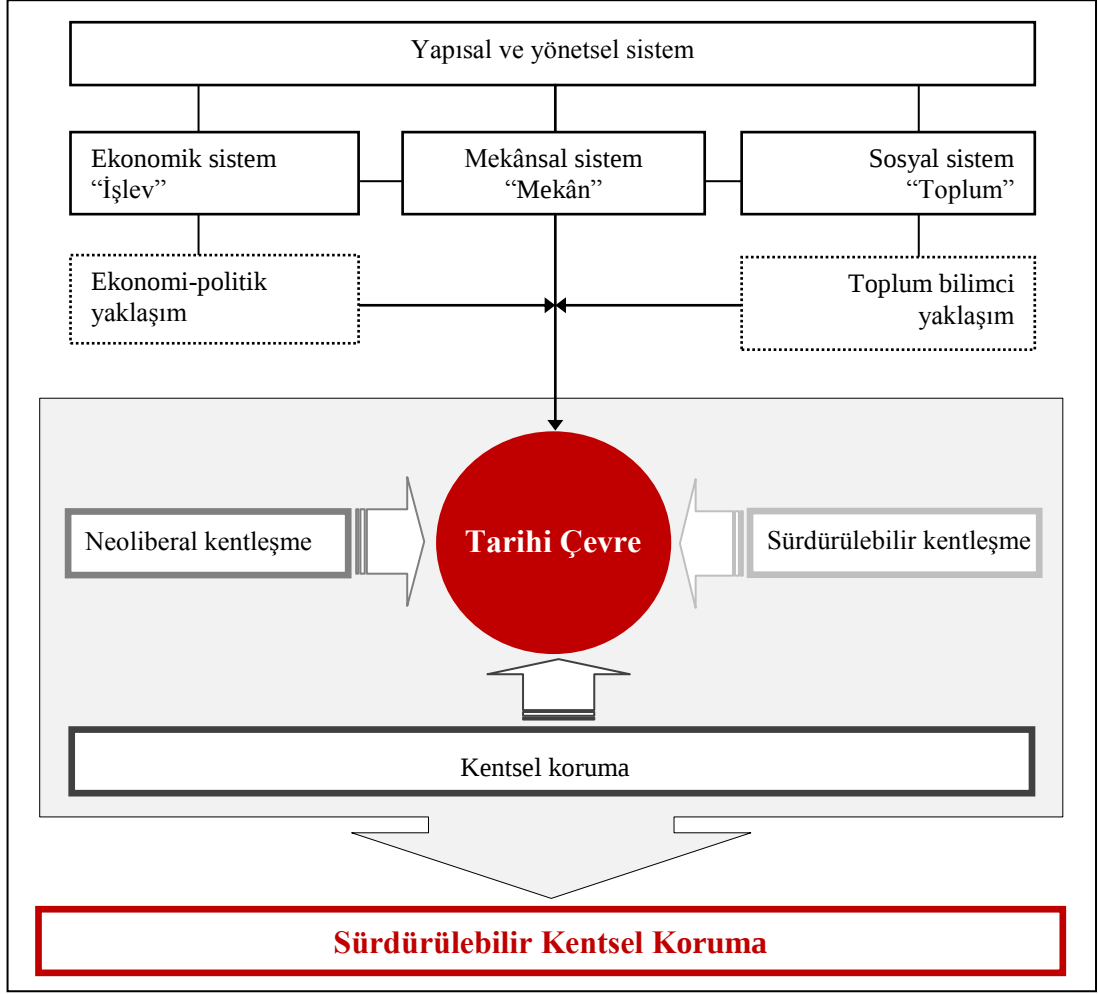
- Neoliberal kentleşme dinamikleri kentsel koruma tartışmalarını nasıl yönlendirmektedir?
- Sürdürülebilirlik yaklaşımının neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde yönlendirilen kentsel koruma anlayışına katkısı nedir?
- Neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde sürdürülebilir kentsel korumanın uygulanabilirliği nasıl sağlanır?: Sürdürülebilir kentsel koruma sürecini biçimlendiren hedefler ve gereklilikler nelerdir? Sürdürülebilir kentsel koruma sürecinin etkinliğinin değerlendirilmesi için performans göstergeleri nelerdir?
- Türkiye’de uygulanan kentsel koruma politikaları neoliberal kentleşme dinamiklerine uyum sağlama yolunda sürdürülebilirlik bağlamında nasıl ve ne ölçüde işlemektedir?

1.3 Araştırmanın Yaklaşımı ve Temel Konu Alanı

“Neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevrenin sürdürülebilirliği nasıl sağlanır?” temel sorusuna yanıt arayan araştırma holistik bir sistem yaklaşımı ile “olan durum/gerçek dünya” koşullarında “olması istene/ideale” ulaşma yöntemini tanımlamaktadır. Araştırmanın öznesi tarihi çevre; kuramsal ve kavramsal çerçevesini oluşturan temel konu alanları neoliberal kentleşme, sürdürülebilir kentleşme ve kentsel korumadır (Şekil 1.1).

Bu temel konu alanları arasındaki ilişkinin irdelenmesine yönelik bir değerlendirmenin yapılabilmesi için ilk olarak tarihi çevrenin anlamının ve tarihi çevreyi oluşturan bileşenlerin; ikinci olarak da bu bileşenlerin beslendiği kuramların ve yaklaşımların tanımlanması önemlidir.

Tarihi çevrenin barındırdığı çok boyutlu, kompleks ve dinamik yapının anlaşılması ve yorumlanması; ve tarihi çevrenin sürdürülebilirliği probleminin bu yapının ortaya çıkardığı çok boyutluluğu ile tartışılması gereksinimi ile araştırma, holistik bir sistem yaklaşımı çerçevesinde şekillendirilmektedir.

Şekil 1.1 : Araştırma konu alanı.

Parçaların oluşturduğu bütün olarak tanımlanabilen ve Von Bertalanffy'nin 1956 yılında basılan Genel Sistem Kuramından kaynaklanan sistem yaklaşımına göre, bir sistemin her bir parçası kendi içinde başlı başına bir bütün oluşturmaktadır. Bu durumda her sistem bir parçalar bütünü iken, aynı zamanda, daha büyük bir sistemin de parçası olma niteliğini taşımaktadır. Bütünü oluşturan parçaların her birinin kendine has işleyiş özelliği vardır, ancak birbirlerine bağımlıdırlar. Araştırmanın dayandığı holistik yaklaşım, bütünü oluşturan parçaların holistik/bütünsel bir doku ortaya çıkaracak şekilde bütünleşik olarak irdelendiği ve yeni bir bağlamsal ilişki ortaya koyan bir yaklaşım sunmaktadır (Brandon vd. 1997).

Tarihi çevre, farklı öğelerin/parçaların oluşturduğu anlamlı bütün ve/veya bir sistem olarak değerlendirildiğinde bu sistemin oluşturduğu bütünün kavranması gerekmektedir. Bu durumda araştırmanın dayanağını oluşturan tarihi çevre bileşenleri, mekân (mekânsal sistem), işlev (ekonomik sistem), toplum (sosyal sistem) ve bunların birlikte işleyişini düzenleyen yapısal ve yönetsel sistemdir.

Tarihi çevreyi oluşturan bu bileşenlerin rolleri ve birbirleri ile ilişkilerinin tanımlanmasında göz önünde bulundurulacak kuramlar ve yaklaşımlar ise araştırmanın temel konu alanları çerçevesinde sunulmaktadır.

Araştırmanın kuramsal ve kavramsal çerçevesini oluşturan temel konu alanlarından birincisi olan neoliberal kentleşme, “olan durumu/gerçek dünyayı” açıklamaktadır. Ekonomi-politik süreçlerin (küreselleşme ve neoliberal ideoloji), mekân (tarihi çevre) ve mekânın işlevi (ekonomik sistem) üzerindeki etkisi ile ilgilidir. Neoliberal kentleşmenin henüz tamamlanmayan bir süreç olma özelliği ile araştırma, yıllara bağlı bir değerlendirmenin yanında farklı zamanlarda ortaya çıkabilen yaklaşım farklılaşmalarını konu edinmektedir.

Temel konu alanlarından ikincisi olan sürdürülebilir kentleşme, “olması istenen durumu/ideal dünyayı” açıklamaktadır ve odağında toplum bulunmaktadır. Bu anlamda, ekonomi-politik süreçlerin mekân üzerindeki toplumsal etkilerinin (sosyal sistem) irdelenmesini gerektirmektedir. Küreselleşme, sermaye, finans, bilgi ve iletişimde “akışkan mekân [the space of flows]” yaratmaktadır; “yerin mekânı [space of places]” ise halkın yaşadığı yerdir (Borja ve Castells, 1997). Bu tanıma göre mekânın işlevi küresel olarak tanımlanmakta; ancak anlamı, yerellik tarafından kazandırılmaktadır.

Temel konu alanlarından üçüncüsü ise kentsel korumadır. Kentsel koruma, tarihi çevrenin sahip olduğu tüm bileşenleri ile gelecek nesillere bir tarihsel belge ve kültürel kimlik kaynağı olarak bırakılması için planlı bir yönetim modeli/yöntemi/yaklaşımı olarak araştırmaya konu olmaktadır. Kentsel koruma anlayışında ekonomi-politik süreçlerin ortaya çıkardığı değişim ve dönüşümün fırsatları ve riskleri, mekânın bu değişim ve dönüşüm sürecinde kazandığı yeni anlam bağlamında tanımlanmaktadır.

Araştırma, neoliberal kentleşme, sürdürülebilir kentleşme ve kentsel koruma temel konu alanları -diğer bir deyişle, tarihi çevrede “olan” ile “olması istenen durum”- arasındaki bağlantının, sürdürülebilir kentsel koruma yaklaşımı bağlamında açıklanabileceğini savunmaktadır. Bu bağlamda korumacı, ekonomi-politik ve toplum bilimci yaklaşımlarla desteklenen analitik bir tartışma sunmaktadır.

Tarihi çevre, sürdürülebilir kentin gerçek modelidir (Manley ve Guise, 1998; içinde: Larkham, 1999) ve araştırmada tarihi çevrenin sürdürülebilirliği, tarihi çevreyi gelecek nesillere, yaşama nedenleri olan tarih ve kimlik için gerekli ihtiyaçlarını karşılamak üzere, tarihsel bir belge ve kültürel kimlik kaynağı olarak bugünün ihtiyaçlarına cevap vermek için gerekli değişimleri özgünlük ve değerinden bir şey kaybetmeksizin sağlayarak şu anda varolduğu durumu ile gelecek nesillere bırakmak anlayışına dayanmaktadır.

“Sürdürülebilir kentsel koruma”, bütünleşik kentsel koruma anlayışından farklı olarak, tarihi çevreyi oluşturan bileşenlerin ve alt sistemlerin (mekânsal, sosyal, ekonomik, yapısal ve yönetsel) bütünleşik olarak değil “bütünsel” olarak irdelendiği ve kendi içinde bütünleşik parçalardan oluşan yeni bir bütün oluşturacak şekilde geliştirildiği bir yaklaşım olarak sunulmaktadır.

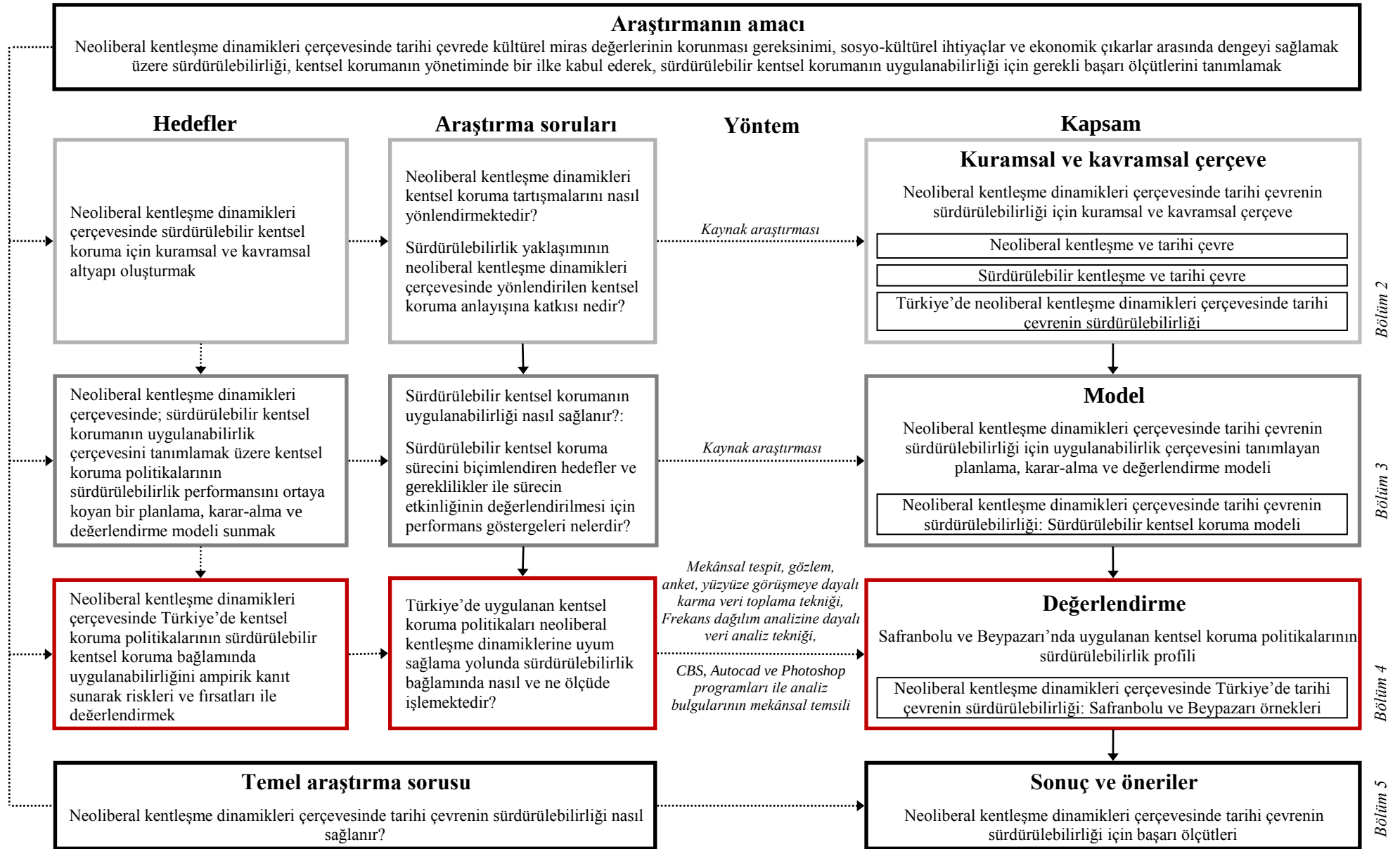
1.4 Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırma üç aşamadan ve bu aşamaların tanımladığı beş bölümden oluşmaktadır (Şekil 1.2). Araştırma stratejisinin temeli, tümdengelimci ve bağlamsal bir yaklaşımla betimleyici ve bağıntısal bir araştırma modeli izleyerek araştırma sorularını, karma teknikler ile cevaplamaya çalışmaktır.

Araştırmanın birinci aşamasında “olan durum/gerçek dünya” ve “olması istenen durum/ideal dünya” betimlenmektedir. İkinci bölümde sunulan bu aşamada, ulusal ve uluslararası akademik çalışmalar, yasal ve yönetsel mevzuat ve uygulama örnekleri üzerinden kaynak araştırması ile araştırmanın temel konu alanını oluşturan bileşenlerin tanımlandığı ve irdelendiği kuramsal ve kavramsal altyapı sunulmaktadır. Birinci araştırma sorusuna yanıt vermek üzere neoliberal kentleşme dinamiklerinin kentsel koruma tartışmalarını nasıl yönlendirdiğinin irdelendiği bölümde, koruma, ekonomi-politik, kentsel toplum bilim kuramları ve yaklaşımları ekseninde, tarihi çevrede neoliberal kentleşme odaklı sürecin biçimlenmesine neden olan faktörler ve sürecin nitelikleri tartışılmaktadır. Neoliberal kentleşme sürecinin nitelikleri bağlamında kentsel koruma anlayışında ortaya çıkan değişim ve dönüşüm, kavram, politika, yapısal ve yönetsel yaklaşım boyutları ile irdelenmektedir. İkinci araştırma sorusu çerçevesinde ise sürdürülebilirlik yaklaşımının neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde yönlendirilen kentsel koruma anlayışına katkısı değerlendirilmektedir.

Araştırmanın üçüncü bölümde sunulan ve üçüncü araştırma sorusuna yanıt arayan ikinci aşamasında, “olan durum/gerçek dünya” koşullarında “olması istenene/ideale” ulaşma yöntemi betimlenmektedir. Neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde kentsel koruma ve sürdürülebilir kentleşme kavramlarının ve kuramlarının tartışıldığı ikinci bölümde yapılan analitik değerlendirmelere bağlı olarak, tarihi çevrelerin sürdürülebilirliğini sağlamak için önerilen “Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli” tanımlanmaktadır. Model, tarihi çevreyi oluşturan fiziksel/mekânsal, sosyal, ekonomik ve yapısal ve yönetsel sistemin bir bütün olarak sorgulanması bakımından çoklu karar-alma yaklaşımından; tanımlanan bütünleşik hedeflere uygunluğun göstergeler bağlamında değerlendirilmesi bakımından da hedef ve gösterge-yönelimli yaklaşımlardan beslenmektedir. Uygulama çerçevesini sürdürülebilir kentsel koruma matrisinin oluşturduğu Model, fiziksel/mekânsal, sosyal, ekonomik, yapısal ve yönetsel olmak üzere 4 kategori altında tanımlanan 12 hedef ve 29 gereklilik ile 39 performans göstergesinden oluşmaktadır.

Dördüncü bölümde sunulan araştırmanın üçüncü aşamasında, Türkiye’de uygulanan kentsel koruma politikalarının sürdürülebilir kentsel koruma bağlamında uygulanabilirliği değerlendirilmektedir. Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli çerçevesinde yapılan bu değerlendirme, amaç-odaklı kentsel koruma (Safranbolu) ve araç-odaklı kentsel koruma (Beypazarı) olmak üzere farklı kentsel koruma süreçlerinin tarihi çevrenin sürdürülebilirliğini sağlamada başarı performanslarının ölçümüne dayanmaktadır. Ampirik gözlemlere dayanan deterministik yaklaşımlar ile algıya dayanan normatif yaklaşımlarla desteklenen bir kurgu çerçevesinde karma veri toplama teknikleri uygulanmaktadır. Uygulanan karma veri toplama tekniği, mekânsal tespitleri, anket uygulamalarına dayanan geniş kapsamlı niceliksel araştırmaları, yüzyüze görüşmelere dayanan niteliksel yaklaşımları, kaynak araştırması ve gözlemleri içermektedir. SPSS programı ile elde edilen frekans dağılımına yönelik analiz bulgularının mekânsal olarak temsili, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), Autocad ve Photoshop programları kullanılarak sağlanmaktadır. Araştırma bulguları çerçevesinde uygulanan kentsel koruma politikalarının güçlü ve zayıf yönleri, güçlü ve zayıf yönleri ortaya çıkaran faktörler tanımlanmakta, riskler ve fırsatlar değerlendirilmektedir.

Şekil 1.2 : Araştırma akış şeması.

Safranbolu ve Beypazarı'nın çalışma alanları olarak seçilme nedenleri, sahip oldukları tarihi ve kültürel değerler ile Türkiye'nin en iyi korunmuş orta-ölçekli tarihi yerleşmelerinden olmaları; Türkiye'nin bütünü için geçerli ortak özelliklere sahip olmalarının yanısıra kentsel koruma süreçleri, süreçte yer alan aktörler ve araçlar bağlamında kendilerine has özellikler göstermeleridir. Safranbolu kentsel koruma süreci, kentsel korumanın bir amaç olarak kentsel müdahalelere öncülük ettiği ve değişen ekonomi-politik ve sosyal koşullar altında tarihi çevrenin çağdaş gelişmeler ile bütünleştirilerek yaşamasının sağlanmaya çalışıldığı bütünleşik koruma anlayışının Türkiye'de uygulandığı ilk örnektir. Beypazarı kentsel koruma süreci ise, ekonomisi büyük ölçüde turizme bağımlı, sunum ve yorumlama teknikleri ile kültürel mirasın ekonomik kullanımını teşvik eden yapısı ile Türkiye'de orta-ölçekli tarihi yerleşmelerde araç-odaklı kentsel koruma anlayışının geliştiği ilk örnektir. Belli bir seviyeye gelen kentsel koruma uygulamaları değerlendirme yapma şansını artırmakta; alanların tanımlı ve analiz sonuçlarını etkileyecek değişkenlerin sınırlı olması araştırma sonuçlarının açık ve okunabilir olmasını sağlamaktadır.

Araştırmanın beşinci ve son bölümünde ise Safranbolu ve Beypazarı çalışma alanlarında yapılan değerlendirmede elde edilen bulgular, araştırma kapsamı çerçevesinde genel olarak değerlendirilmekte ve geleceğe yönelik çıkarımlar sunulmaktadır.

Araştırma, bu yönüyle, kentsel korumanın, neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde, fiziksel/mekânsal, sosyal, ekonomik, yapısal ve yönetsel etkinliğinin eleştirel bir bakış açısıyla analizini yapmakta; tarihi çevrede sosyo-kültürel ihtiyaçlar, ekonomik çıkarlar ve kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması arasında dengeyi sağlamak üzere sürdürülebilirliği kentsel korumanın yönetiminde bir ilke/amaç/hedef kabul ederek bir planlama, karar-alma ve uygulama çerçevesi ortaya koymaktadır. Araştırmanın, değişen politik ve ekonomik süreçler çerçevesinde genellikle gözardı edilen orta ölçekli tarihi yerleşmelere ve sürdürülebilirliğin tarihi çevrede uygulanabilirliğine dikkat çekmesi; tarihi çevrenin sürdürülebilirliğinin planlama ve karar-alma süreçlerinde analitik olarak değerlendirilmesini sağlayan bütünsel kuramsal ve kavramsal altyapı sunması; yöntem ve göstergeler belirlemesi bakımından kentsel koruma disiplininin gelişiminde stratejik yaklaşımların benimsenmesine katkı sağlayacağı savunulmaktadır.

2. NEOLİBERAL KENTLEŞME DİNAMİKLERİ ÇERÇEVESİNDE TARİHİ ÇEVRENİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ İÇİN KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

“Neoliberal Kentleşme Dinamikleri Çerçevesinde Tarihi Çevrenin Sürdürülebilirliği için Kuramsal ve Kavramsal Çerçeve” başlıklı ikinci bölümde araştırmanın temel konu alanları olan neoliberal kentleşme ve sürdürülebilir kentleşme kavramları ve bu kavramların kentsel koruma ile ilişkisi açıklanmakta ve neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevrenin sürdürülebilirliği için kuramsal ve kavramsal çerçeve sunulmaktadır.

Bölüm,

- Neoliberal kentleşme ve tarihi çevre,
- Sürdürülebilir kentleşme ve tarihi çevre,
- Türkiye’de neoliberal kentleşme ve tarihi çevrenin sürdürülebilirliği başlığını taşıyan üç alt bölümden oluşmaktadır.

2.1 Neoliberal Kentleşme ve Tarihi Çevre

“Neoliberal Kentleşme ve Tarihi Çevre” başlıklı bu bölümde “olan durum/gerçek dünya” betimlenmekte; birinci araştırma sorusu çerçevesinde neoliberal kentleşme dinamiklerinin kentsel koruma tartışmalarını nasıl yönlendirdiğinin irdelendiği kuramsal ve kavramsal çerçeve sunulmaktadır. Ulusal ve uluslararası akademik çalışmalar, yasal ve yönetsel mevzuat ve uygulama örnekleri üzerinden kaynak araştırması ile ilk olarak koruma, ekonomi-politik, kentsel toplum bilim kuramları ve yaklaşımları ekseninde, tarihi çevrede neoliberal kentleşme odaklı sürecin biçimlenmesine neden olan faktörler ve sürecin nitelikleri tartışılmaktadır. İkinci olarak, neoliberal kentleşme sürecinin nitelikleri bağlamında kentsel koruma anlayışında ortaya çıkan değişim ve dönüşüm kavram, politika ve yapısal ve yönetsel yaklaşım boyutunda irdelenmektedir.

2.1.1 Neoliberal kentleşme

“En sonunda, insanın devredilemez sandığı her şeyin değişime, alışverişe konu olduğu ve devredilebilir olduğu bir dönem gelmiştir. Bu o ana dek ifade edilen ve aktarılan ama asla değişilmeyen; verilen ama satılmayan; -erdem, sevgi, inanç, bilgi, vicdan vb.- kısaca her şeyin ticarete girdiği dönemdir. Bu, çürümüşlüğü genelleştirdiği, her şeyin para ile elde edilmesinin evrenselleştirdiği, ya da ekonomi politik diliyle konuşacak olursak, manevi ya da maddi her şeyin pazarlanabilir bir değer durumuna geldiği, en gerçek değerinden kıymetlendirilmek için pazara getirildiği bir dönemdir.” (Marx, 1992: 32)

2.1.1.1 Küreselcilik ve küreselleşme

Yirmibirinci yüzyılın en önemli mücadele konularından biri küreselleşmedir. Küreselleşme, teknolojik gelişmeler, yeni sosyo-ekonomik ve politik organizasyon biçimleri ile yaşamın her alanında dünya çapında ilişkilerin ve bağlantıların değiştiği ve ekonominin yaşamın tüm alanlarında itici güç olarak yeniden tanımlandığı bir süreçtir. Bu süreçte, endüstri toplumundan bilgi toplumuna, fordist üretimden esnek üretime, yerelden küresele, modernist düşünceden post modernist düşünceye geçiş yaşanmakta; ekonomi, kültür ve yönetim biçimleri daha küresel bir dünya düzeni üretmek üzere dönüştürülmekte ve yeniden biçimlendirilmektedir. Bu yeni biçimlenme ile birlikte ulusal kültürler, ekonomiler ve sınırlar önemsizleşmekte; yerine, sınırlar ötesi rekabetin, sermaye baskısı ve küresel ekonomi ile sınırları çizilen kentler ve ilişkiler gelişmektedir.

1970’lerden itibaren, çağdaş politik söylemlerin tartışmalı konusu olan küreselleşme en geniş anlamıyla yaşamın her alanında dünya çapında karşılıklı bağlantıların genişlemesi, derinleşmesi ve hızlanmasıdır (Held vd. 1999). Küreselleşme, ekonomik olduğu kadar politik, teknolojik, kültürel ve ekonomik bir süreçtir. Ekonomik anlamda küreselleşme, dünya ekonomisinin küresel üretim ve finans mekanizmaları ve küresel pazarlar aracılığı ile küreselleşmesidir. Kültürel anlamda küreselleşme, insanların, sermayenin ve bilginin artan hareketliliğini temsil etmektedir. Geleneksel olarak mekâna bağlı yaşayan kültürler, küreselleşme ile birlikte mekândan bağımsız biçimler almaktadır. Bu bağlamda küreselleşen dünya, farklı mekânlarda mekândan bağımsız biçimler alan, mekânsız, “homojen ve meta” kültürlerin yaratım sürecidir.

Politik anlamda küreselleşme ise, küresel ekonomi ve yarattığı mekanizmaların yönetimde baskın kurumlar haline gelmesiyle ulus-devletin gücünü yitirmesi anlamına gelmektedir.

Küreselleşme tartışmalarının odaklandığı üç yaklaşım bulunmaktadır. Birinci grup yaklaşım, küreselleşmenin politik özgürlüklerden ekonomik bağımsızlığa her şeyin itici gücü olduğunu savunmaktadır (Ohmae, 1995; Wolf, 2004). Bu yaklaşıma göre küreselleşme, zenginliğin üretiminde, bireysel özgürlükler alanında ve teknolojiye devletin garanti edemeyeceği ilerlemeyi getirmiştir. İkinci grup yaklaşım ise, sosyal refah programlarından yaşam standartlarına küreselleşmenin her şeyin yok edicisi olduğunu savunmaktadır (Hirst ve Thompson, 1999). Küreselleşme, özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde, sosyal ihtiyaçların karşılanması, özel ve kamusal kaynakların dağılımı gibi konularda sorunlar yaratmaktadır. Birinci grup yaklaşım, bu sorunların kaynağı olarak çok fazla küreselleşmenin olmasını değil, az olmasını göstermektedir. Wolf (2004)'a göre sorunların çözümü daha liberal pazarlar ile kapsamlı işbirliğine yönelik küresel yönetim mekanizmalarının doğru dengesini sağlamaktır. Bu yaklaşıma göre ekonomi yirmibirinci yüzyılda öncü güçtür ve küreselleşmenin sonucu olarak ortaya çıkan sosyal ve kültürel değişimlerin tanımda yer almaması gerekmektedir. Saul (2005) ise Wolf'un tersine, küresel çağın sona erdiğini çünkü beklenen etkinin sağlanamadığını belirtmektedir. Toplum bilim kuramından beslenen üçüncü grup yaklaşım, küreselleşmeyi dönüştüren bir kavram olarak irdelemektedir. Anthony Giddens'in sosyal modernite yaklaşımı buna örnektir. Saul ve Wolf'tan farklı bir yaklaşımla Giddens ([1998] 2000), küreselleşmenin politik ve ekonomik etkilerden ortaya çıkan karmaşık süreçlerin birleşiminden oluştuğunu, küreselleşmenin zaman ve mekân dönüşümüyle ilgili bir kavramı temsil ettiğini belirtmektedir.

2.1.1.2 Küreselleşme ve neoliberal ideoloji

Küreselleşmeye farklı anlamlar yüklenmesine karşın, ortak kanı küreselleşmenin kaçınılmaz olduğudur (George, 1999; Peck ve Tickell, 1994; Brenner ve Theodore, 2002). Bu kaçınılmazlık, küreselleşmenin yarattığı en önemli ideolojilerden birisi olan “neoliberalizm” ile ideolojik bir tavır almaktadır.

Neoliberal ideoloji, fordist-keynesçi refah devlet politikaları ile 1970'lerde yaşanan endüstriyel üretimde duraksama ve refah politikalarının işletilememesi gibi sorunlarla baş etmek üzere stratejik ve politik bir cevap olarak ortaya çıkmıştır.

1980’lerden sonra refah devleti politikalarının etkisiz hale getirilmesi için farklı mekânsal ölçeklerde yer bulan neoliberalizm, 1990’larda kısa-vadede ekonomik kalkınmayı sağlamak ve buna bağlı gelişen sosyo-politik süreçleri yönlendirmek üzere pazarın yönlendirdiği bir yönetim biçimi halini almıştır (Peck ve Tickell, 1994). Bourdieu’nun (Brenner ve Theodore, 2002: 1) “*limitsiz istismar ütopyası* [utopia of unlimited exploitation]”, Castells ([1996] 2005: 180)’in “*tek düşünce biçimi* [singular politics]” olarak adlandırdığı neoliberalizm, kısa zaman içinde İngiltere’de Margaret Thatcher ve Amerika Birleşik Devletleri’nde Ronald Reagan liderliğinde tüm dünyada etkisini göstermiştir. “Başka alternatif yok [There is no alternative]” TINA söylemi, Thatcher öncülüğünde neoliberalizmin sloganı haline gelmiştir (George, 1999). Neoliberal ideoloji, açık, rekabetçi, tüm devlet müdahalelerinden ve toplumun kolektif değerlerinden özgürleştirilmiş, ekonomik kalkınma için en uygun mekanizma olarak tanımlanmaktadır (Brenner ve Theodore, 2002). Short ve Kim (1999), bu süreci kentsel yönetim biçiminin refah devletinden ekonomik kalkınma modeline doğru dönüşümü olarak nitelendirmektedir. Fiziksel, doğal, finansal ve insani tüm kaynakları olabilecek en verimli şekilde paylaştırmayı hedefleyen neoliberalizme göre kamusal olan verimsizdir ve esas olan rekabettir. Refah kapitalizmi olarak da adlandırılan neoliberalizme göre, eşitlik ve denge söz konusu olduğunda rekabet sonucu güçlünün zayıfı yenmesi doğanın dengesidir ve başka alternatif yoktur (George, 1999).

2.1.1.3 Neoliberal kentleşme

Küreselleşme ve neoliberalleşme tartışmalarının en kritik noktasını bu süreçte kentlerin kazanacağı rol oluşturmaktadır. Neoliberal ideoloji ile birlikte “ulusallık” ekseninde gelişen bir sürecin ardından “yerellik”, politik gündemde tekrar yerini almakta; yerellikle birlikte “mekân” politik stratejilerin temel kuramsal alanı haline gelmektedir. Kentleşme söz konusu olduğunda neoliberalizm, mekânlar arası rekabeti artırmak, mekân yaratmak, mekâna yatırım ve işgücü çekmek için yapılan ve yasal nitelik kazandırılan kamu ve özel sektör arasındaki sınırların kalktığı kentsel yönetim biçimi olarak tanımlanabilmektedir.

Neoliberal kentleşme politikaları, özelleştirme ve serbest pazarı teşvik eden; idari ve ekonomik verimlilik için devletin rolünün azaltıldığı ekonomik kalkınma yönelimli ulusal devlet politikaları bütünüdür.

Piyasa ve sermaye yönelimli neoliberal kentleşme yaklaşımı ile kentlerin küresel ve yerel ölçekte yeniden yapılandırılması gündeme gelmektedir. Bu sürecin iki temel özelliği kentler arası rekabet ve bu rekabetin bir parçası haline gelen küresel kültür ve toplumdur. Marksist filozof Guy Debord, 1970’lerde yazdığı Gösteri Toplumu [La Société du Spectacle] başlıklı kitabında yeni düzenin kentinde mekânı bir sahne dekoru olarak betimlemektedir (Debord, [1967] 2006). 1970’lerde reddedilen bu tanım, 1980’lerden sonra yaşanan ekonomi-politik süreçler ve bu süreçlerin kentsel ve toplumsal etkileri sonucunda kabul görmüştür. Debord’a göre, gösteri, metanın toplumsal yaşamı tümüyle işgal etmeyi başardığı andır ve görülen dünya, metanın dünyası olmuştur. Politik bilimci Donald Haider (1992)’in “mekânların savaşı [place wars]” olarak betimlediği kentler arası rekabet, kentlerin daha fazla yatırım çekmek amacı ile kendilerini “satmaları [city selling]”, “pazarlamaları [urban marketing]” anlamını taşımaktadır. Neoliberal kentleşme sürecinde kent, mekânlar arası savaşta galip gelebilmek için ekonomi ve pazarlama stratejileri ile yeniden keşfedilirken; kentin yönetiminde daha üretken, rekabetçi, esnek, yenilikçi, gelir getirici yeniden yapılandırma modellerine ihtiyaç duyulmuştur. Lipietz (2003: 35), kapitalist yeniden yapılandırmayı “*eski mekânın savunucuları ile yeni mekânın savunucuları arasında olan çekişme*” olarak tanımlamaktadır. Bu çekişme sonucunda eski düzenin eklektik olarak öngörülen mekân elemanları ile buluştuğu yeni bir örgütlenme biçimi ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası literatürde neoliberal politikaların kent ve kentleşmeye etkileri üzerine toplum bilim kuramından beslenen yaklaşımların ilk temsilcileri arasında Henri Lefebvre ([1974] 1991), Castells (1977, [1996] 2005), Harvey Molotch (1987), David Harvey (1989), Edward Soja (1989, 2000), Urry (1999; 2002) ve Saskia Sassen (1991)’in “küresel kent”, “mekânın üretimi”, “kapitalist kentleşme”, “kentsel girişimcilik” gibi tanımlamalara dayanan çalışmaları sayılabilmektedir. Bu çalışmalar, mekânın marksist çözümleme açısından önemi ve kentin küreselleşme ile birlikte kazandığı rol üzerine yol gösterici niteliktedir.

Lefebvre, 1974 tarihinde yazdığı The Production of Space [Mekânın Üretimi] başlıklı kitabında kapitalist büyüme ile mekân arasında bağlantı kurarak, kapitalizmin başarısının mekânın gücünü keşfetmesine bağlı olduğunu belirtmektedir (Lefebvre, [1974] 1991). Lefebvre’e göre

“Kapitalizm bir yüzyıldan bu yana kendi iç çelişkilerini (çözmese bile) yumuşatmayı becerebilmiş ve büyümenin sağlanmasında başarılı olmuştur. Bunun, ne pahasına olduğunu kestirebilmekten uzağız, ancak araçlarını biliyoruz: Mekâna yerleşerek ve bir mekân üreterek.” (Gottdiener, [1984] 1989: 253)

Kapitalizmin varlığının mekân üretimine bağlı olduğu gibi, neoliberalizm de ekonomi-politik süreçlerin mekânda dönüşüm yaratmak için rolünü karakterize etmektedir. Neoliberalizm, mekânı -Lefebvre (Brenner ve Theodore, 2002: 2)’in betimlediği gibi- *“ayrıcılık enstrüman [privileged instrument]”* olarak kullanan ekonomi-politik yeniden yapılandırma stratejilerini temsil etmektedir. Bu anlamda, yirmibirinci yüzyılda kent neoliberalleşmemekte, yerine, neoliberalleşme kentleşmektedir (Brenner ve Theodore, 2002). Çağlar Keyder ([1992] 1996), bu süreçte ulusal ekonomilerin kentleri değil, kentlerin ulusal ekonomileri taşımalarının söz konusu olduğunu belirtmektedir. Benzer bir yaklaşımla Saskia Sassen (1991), mekân ve dolayısıyla kentin, küreselleşmeyi biçimlendiren insan ve sermaye akışının merkezinde olduğunu ve kentsel mekâna odaklanma ile belli mekânlarda yaratılan sosyal ve ekonomik yapılanmaların değer kazandığını, ulusal ekonominin ise değerinin ve öneminin azaldığını söylemektedir. Küreselleşme ve neoliberal politikaların kentsel mekâna etkilerini irdeleyen diğer toplum bilimcilerden Brenner ve Theodore (2002) ile Peck ve Tickell (1994), küreselleşme ve neoliberal politikaların rekabet eğilimli yaklaşımını mekânsal anlamda, bir “yıkım ve yeniden inşa” sürecinin özü olarak tanımlamaktadır.

Anthony Giddens’in (1991) ve Edward Soja’nın (1989) modernite okuması üzerinden neoliberalleşmenin kentleşmesi bağlamında çıkarımlar yapmak mümkündür. Neoliberal kentleşme mekânsal olarak bir “esneklik kenti” ve küresel başkentlerin ve kimliklerin oluşturduğu “kozmopolis/evrensel-kent” imajı yaratmaktadır. Bu imaj önce birleştirici, sonra ayırıcıdır; mekânsal anlamda “benzeştiren” ve “farklılaştıran” bir biçim almaktadır. Endüstri kentinden hizmet kentine geçişte, hızlı ve yerel müdahaleler ve öncü proje modelleri ile yerel problemlere çözüm getirilmektedir. Güven ilişkilerine ve kişisel bağlantılara dayalı yerel ilişkiler sistemi ile tanımlanmış alışkanlıklar çerçevesinde yeni gruplar oluşmaya; sosyal farklılaşma mekânda da teşvik edilmeye başlamaktadır.

Bu müdahale ve modellerin odağını elit tüketime dayalı yeni özelleştirilmiş mekânlar ve yatırım çekmek için yapılan büyük ölçekli projeler oluşturmaktadır. Bu projeler, sosyal kutuplaşmanın oluşturduğu korunaklı yerleşmeler, Soja'nın deyiimiyle “kale/mahpus” kentlerdir. Sonuçta, kişisel olan, topluluk deneyimi haline gelmekte, standart tüketim modelleri, standart yaşam biçimleri ve tüketici toplum oluşmaktadır. Edward Soja bu kentleri de benzeşimler toplumunun egemenliğinde yaratılan kentliliğin taklidi “simsiteler/benzeşim-kentler” olarak tanımlamaktadır. Bu durumda, küresel/neoliberal kenti “tüketen” ve “kullanan” kesim küresel kenti yaratanlar olurken, toplumun diğer kesimi bu oluşumun dışında kalmaktadır. Lefebvre ([1974] 1991: 235), kentsel mekânın bu kutuplaştıran ve ötekileştiren yapılandırmasını “*asimetrik güç mekânı* [space of asymmetrical power]” olarak betimlemektedir. Harvey (1989), mekânın üretim gücü olarak mobilize edilmesinin kaçınılmaz sonu olarak dengesiz mekânsal gelişmeyi işaret etmektedir. Neoliberal kentleşmede de bazı bölgeler ve kentler diğerlerine göre daha fazla sermaye birikimi için seçilmektedir; çünkü sermaye, “*beğenmediği yerleri durağanlığa, dışlanmaya mahkûm etmektedir*” (Keyder, [1992] 1996: 104). Bu durum, Peck ve Tickell (1994)'e göre küresel ve yerel arasında gerilim yaratmaktadır; ekonomi-politik mekânın yapılanması ve “mekân-yapma [place-making]” eğilimleri ile yerellik, “küreyerel [glocalized]” kapitalizmin bir parçası haline gelmektedir.

Harvey (1989)'in “*küreselleşmenin mekânsal biçimlenmesi*” olarak tanımladığı bu süreçte küresel kent sistemi ise değişen ekonomik, kültürel ve politik süreçlerin etkisi ile güç kazanan birkaç dünya kenti tarafından yönlendirilmektedir. Kentler arası rekabette ekonomik yeniden yapılandırma yeterli olmamakta, kentlerin sahip olduğu yerel ve ayırt edici kültürü ve özellikleri, yeni yatırımları çekmek amacı ile metalaşmakta ve yeniden biçimlendirilmektedir. Bu anlamda -Harvey Molotch (1987)'un tasvir ettiği gibi- kenti sadece bir “büyüme makinesi” olarak gören yaklaşımın yanında, kenti ve kentsel mekânı oluşturan sosyo-kültürel süreçlerin de dikkate alınması gerekmektedir. Çünkü mekân, toplumun bir ifadesidir (Castells, [1996] 2005) ve mekân, içinde yaşayan toplumdan ayrı düşünülmemelidir.

2.1.2 Neoliberal Kentleşme ve Kentsel Koruma

Kültür, toplumun kolektif ve bireysel olarak yaşama kattığı tüm normların ve deneyimlerin bir ifade biçimidir. Tarihi insanlık tarihi kadar eski olmasına karşın, yirminci yüzyıldan itibaren teknolojik, sosyal ve ekonomik gelişmeler ile birlikte günlük yaşama girmiştir. Kültürü yaşam biçiminin ifadesi olarak betimleyen görüşün kaynağı, Edward Tylor'ın 1871 yılında yayınlanan İlkel Kültür [Primitive Culture] adlı kitabıdır. Tylor'a göre kültür, bilgi, inanç, sanat, ahlâki değerler, gelenekler ve toplumun bir üyesi olarak bireyin edindiği diğer sorumluluklar ve alışkanlıklardır. Benzer bir yaklaşımla Boas (1955), kültürün toplumsal özelliğine çekerek, kültürü, insanların oluşturduğu sosyal ve fiziksel çevrenin tanımladığı tarihi gelişme olarak açıklamaktadır. Güvenç (1996)'e göre ise kültür, bir deneyimler bütünüdür ve bu deneyim, sürekliliği olan bir üretim ve yeniden üretim sürecinin bir parçasıdır. Bu anlamda kültür, çevre ve toplum ile birlikte yaşayan bir sistemi tanımlamakta ve semboller aracılığı ile günlük yaşamda yer bulmaktadır.

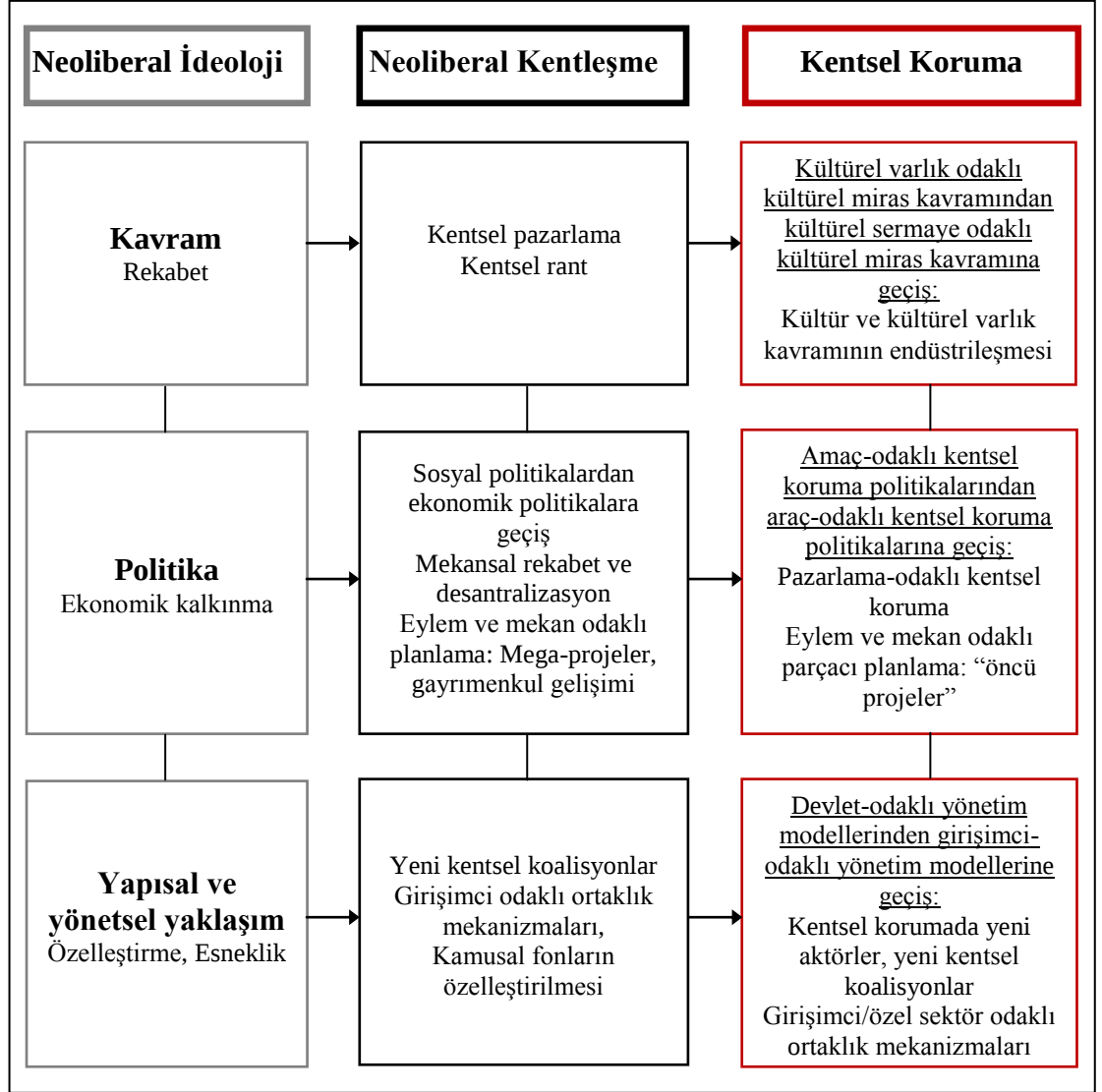
Kültürel miras da bu sembollerden birisidir; geçmiş değerler, gelenekler ve yaşam biçimlerinin yaşayan kanıtı ve insanların sürekli olarak yaşama kattığı kültürel deneyimlerin bir parçasıdır. Küreselleşmenin mekâna yansıması olarak nitelendirilebilen neoliberal kentleşme sürecinde kentler, değişimle nasıl başa çıkıldığının göstergesi olan mekânlara dönüşürken, kültür ve kültürel miras, kentlerin rekabet gücünü artırması için tasarlanan mekânsal yeniden yapılandırma ve canlandırma modelleri kapsamında en önemli araçlardan biri konumuna gelmektedir. Bu yeni anlam ve rol ile birlikte kültürel miras, bireysel çıkarlar çerçevesinde ekonomik, kültürel ve sosyal değerler yüklenerek bugünün koşulları ile ilişkilendirilen bir kavram haline gelmekte; kentsel koruma anlayışı ise bu yeni kavram çerçevesinde değişmekte ve dönüşmektedir.

Neoliberal kentleşme ideolojisi ile birlikte kültürel mirasın kazandığı yeni anlam ve bu anlam çerçevesinde kentsel koruma anlayışında yaşanan değişim ve dönüşüm üç başlıkta incelenmektedir (Şekil 2.1). Bunlar:

- Kavramsal değişim ve dönüşüm: Kültürel varlık odaklı kültürel miras kavramından kültürel sermaye odaklı kültürel miras kavramına geçiş,
- Politika-odaklı değişim ve dönüşüm: Amaç-odaklı kentsel koruma politikalarından araç-odaklı kentsel koruma politikalarına geçiş,

- Yapısal ve yönetsel değişim ve dönüşüm: Devlet-odaklı yönetim modellerinden girişimci-odaklı yönetim modellerine geçiştir.

Bu değişimin özü, tarihi çevrenin korunma amacının, korumadan sorumlu aktörlerin ve tarihi çevrenin kullanıcılarının değişmesidir.

Şekil 2.1 : Neoliberal ideoloji, neoliberal kentleşme ve kentsel koruma ilişkisi.

2.1.2.1 Neoliberal kentleşme ve kentsel koruma kavramı

Neoliberal kentleşmenin kentsel koruma anlayışında yarattığı kavramsal değişim ve dönüşümün özü, evrensel ve yerleşik tarihi belge niteliği taşıyan “kültürel varlık” olan kültürel miras kavramından, kültürel mirasın “kültürel sermaye” adı altında bir “meta” ve “ürün” olarak pazarlanma değeri taşıyan ve herkesin yorumuna açık bir kavram haline gelmesidir.

Evrensel ve yerleşik tarihi belge niteliği taşıyan kültürel varlık kavramının “kültürel miras” olarak ortaya çıkışı özellikle yirminci yüzyılın sonlarına dayanmaktadır (Tunbridge ve Ashworth, 1996; Harvey, 2001). Bu dönemden önce çalışmalar, öncelikle mimari ve tarihi değere sahip eski anıtların ve yapıların bakımı ve onarımına odaklanmaktadır. Özellikle tarihte ilk koruma çalışmaları, ideolojik temelli olup yönetimin ve dinin etkisi ile yönetim binaları ve dini yapılarda uygulanmış ve temsil ettikleri gücü etkin kılmak amaçlanmış; ondokuzuncu yüzyılda ise bir yandan milliyetçilik akımları ile birlikte ulusları meşru kılacak bir araç haline gelmiştir (Erder, 1999).

Tarihi yapıların çevreleri ile birlikte korunması yolunda koruma kapsamının genişletilmesini sağlayan ilk girişim 1931 tarihli Atina Tüzüğü [The Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments] (ICOMOS, 1931) olmakla birlikte “tarihi çevre” ve “ortak miras” kavramlarının literatüre girmesini sağlayan değişim, koruma tarihinde bir dönüm noktası olarak tanımlanan 1964 tarihli Venedik Tüzüğü [Venice Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites] (ICOMOS, 1964)’dür.

Venedik Tüzüğü, korunması gerekenin yalnızca mimari eser olmadığını, bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmenin de aynı derecede korunması gerektiği vurgulamaktadır. Tüzüğün yedinci maddesinde kültür varlığı tanıklık ettiği tarihin ve içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçası olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda genişletilmiş kültürel varlık kavramına dayanan kültürel miras tanımının resmi kaynaklarda ilk ortaya çıkışı ise 1972 tarihli UNESCO Sözleşmesi [The Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage]’dir. Buna göre kültürel miras, “*tarihi, estetik, arkeolojik, bilimsel, etnolojik ve antropolojik değere sahip anıtlar, yapı grupları ve sit alanları*”dır (UNESCO, 1972b, para.12). Ashworth (2002a)’a göre ise bu tanım, kültürel mirasın bilimsel tanımının ötesine geçememiş; kültürel miras sadece fiziksel boyuta indirgenerek çağdaş toplum için potansiyel anlamları göz ardı edilmiştir.

Yirminci yüzyılın sonlarına doğru kültürel miras bugün ve gelecek için anlam veya değer taşıyan geçmişin bir parçası olarak yeni bir anlam kazanmıştır. Öncelikle sanayi devriminin etkisiyle bozulan kent dokularını muhafaza etmeyi amaçlayan koruma, aynı zamanda savaşlar sonrası yıkıma da bir tepkidir (Zeren, 1981).

Kültürel Mirasın Toplumsal Değeri Hakkında Avrupa Konseyi Bildirgesi [Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society] bu anlamda kültürün en geniş tanımını yapmaktadır (CoE, 2005a). Bildirgede kültürel miras, insanların değerlerini, inançlarını, bilgi birikimlerini ve geleneklerini yansıtan ve ifade eden, insanların mülkiyetten bağımsız olarak tanımlayabileceği geçmişten miras kalan bir grup kaynak olarak tanımlanmaktadır. İnsanların zaman içinde mekân ile etkileşiminin sonucunda ortaya çıkan tüm çevresel unsurları kapsamaktadır.

Bu anlamda kültürel mirasın farklı değerlerinden bahsetmek mümkündür. Kültürel mirasın korunma nedenlerini de açıklayan sahip oldukları değerler Feilden (1994, 2003) ve Gülersoy-Zeren (2006)'ya göre kültürel değerler, duygusal değerler ve kullanım değerleri olmak üzere üç grupta toplanmaktadır. Kültürel değerler, kültürel mirasın sembolik değerini ön plana çıkararak bir ulusun tarihsel sürekliliğini koruyan, ait oldukları dönemin estetik ve mimari anlayışını yansıtan tarihi belge niteliğini ve estetik değerini içermektedir. Duygusal değerler, geçmişe ve geçmişin uzantısı olan kültürel mirasa duyulan merak, gurur ve ait olma duygusunu içeren manevi değerlerdir. Throsby (2006), estetik, ruhani, sosyal, tarihi, sembolik ve özgünlük değerlerinde odaklanarak kültürel mirasın daha çok kültürel ve duygusal değerlerinin önemini belirtmektedir. Kültürel ve duygusal değerler aynı zamanda kolektif bellek yaratma değerini de oluşturmaktadır. Kullanım değerleri ise kültürel mirasın “işlevlendirilebilir” bir kaynak olarak ekonomik, sosyal ve politik yönden değerini içermektedir. English Heritage (1997) kullanım değerini, kültürel ve duygusal değer kadar ön plana çıkarmakta; özellikle Burra Charter (1998) kültürel mirasın politik yönüne ağırlık vermektedir. Politik değerler, kültürel mirasın ideolojik ve siyasi nedenlere dayanarak kullanılma biçimini tanımlamaktadır. Bu değerler arasındaki çatışma ise kültürel mirasın “kültürel sermaye” adı altında bir “mal/meta” ve “ürün” olarak pazarlanma değeri taşıyan ve herkesin yorumuna açık bir kavram haline gelmesine neden olmaktadır.

Neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde kültürel miras, “kültürel varlık” tanımından farklı olarak, kazandığı yeni anlam ve rol ile birlikte bir yandan toplumları ve kültürleri birbirlerine yakınlığa taşıyan “ortak miras” ve “ortak sorumluluk” olgusunu ortaya çıkarırken, diğer yandan bireysel çıkarlar çerçevesinde ekonomik, kültürel ve sosyal değerler yüklenerek bugünün koşulları ile ilişkilendirilen ve tarihin yorumlanmasına yol açan bir kavrama dönüşmekte, küresel

tüketim modelinin bir parçası haline gelmektedir. Urry (2002)'nin deyimiyle kültür, yeniden inşa edilmektedir. Bu yorumlama sürecinin en çok tartışılan bileşeni, kültürel mirasın bir “araç” olarak kullanım amacı ile ticareti yapılan, paketlenen ve pazarlanan bir mal haline gelmesidir (Ashworth ve Voogd, 1990; Sack, 1992; Kearns ve Philo, 1993; Graham, 2002). Ashworth ve Tunbridge (2000)'a göre geçmişin çağdaş kullanımı olan kültürel miras, bir kentsel üründür. Tarihi çevre de bu kapsamda kültürel mirasın bir mal/meta olarak kullanıldığı yapay bir çevreye dönüşmektedir (Larkham, 1995; Larkham, 1996; Newby, 1994; Strange, 1996; Jokilehto, 1999). Strange (1996) tarihi çevrenin, yeni kazandığı anlam çerçevesinde, tanımını, ekonomisi büyük ölçüde turizme bağımlı, tarihi karakteri ile öne çıkan ve sunum ve yorumlama teknikleri ile kültürel mirasın ekonomik kullanımını teşvik eden çevre olarak yapmaktadır. 1970'lerde sermayenin kentleşmesi süreci ile başlayan bu kavramsal değişim aynı zamanda 1980'lerin ve 1990'ların piyasa ve sermaye yönelimli kentleşme yaklaşımı ile kentlerin ve özellikle tarihi çevrenin önce küresel, sonra ise yerel ölçekte turizm odaklı küresel yeniden yapılandırılması sürecine denk gelmektedir.

Tunbridge ve Ashworth (1996) kültürel miras çalışmalarına olan ilginin artmasını bu güncel eğilime neden olarak açıklamaktadır. “Kültürel sermaye”, “kültür endüstrileri” gibi tanımların aynı zamanda literatürde yer almaya başlaması bir rastlantı değildir. Zukin (1995) kültürü, “*kentlerin işi* [business of cities]” olarak tanımlamaktadır. Ona göre kültür uluslararası ölçekte öncelikle turizm ve ikinci olarak kentlerin imaj yaratımı için önemli bir araçtır. Benzer bir yorumla, tarihi çevrenin tüketimi teşvik etmek için yeniden düzenlenen ve örgütlenen tüketim mekânları olarak tanımlamak da mümkündür (Sack, 1992, Graham, 2002, Evans, 2003). Bu anlamda kültürel miras kavramının ortaya çıkışı eskilere dayanmakla birlikte kültürel miras kavramının yansıttığı düşüncenin ve algının özellikle neoliberalleşme ile birlikte değişime uğradığı görülmektedir. Günümüzde kültürel miras UNESCO Sözleşmesinin 1970'lerde tanımladığı gibi tarihi, estetik, arkeolojik, bilimsel, etnolojik ve antropolojik değere sahip anıtlar, yapı grupları ve sit alanlarını değil, bir ürünü temsil etmektedir. Bu yorumlama kültürün ve kültürel mirasın tanımını değiştirmekte, tarihin ve kültürün sahiplerini ve dolayısı ile koruma odaklı uygulamaları da etkilemektedir. Sonuçta kentsel koruma, bu süreci “yasallaştıran” spekülasyon bir yöntem dönüşmektedir (Yardımcı, 2005).

2.1.2.2 Neoliberal kentleşme ve kentsel koruma politikaları

Neoliberal kentleşmenin kentsel koruma anlayışında yarattığı kavramsal değişim ve dönüşümün sonucu olan kültürel varlık odaklı kültürel miras kavramından kültürel sermaye odaklı kültürel miras kavramına geçiş, kentsel koruma politikaları ile görünür kılınmaktadır. Araştırmada, neoliberal kentleşmenin kentsel koruma politikalarında yarattığı değişim ve dönüşüm, amaç-odaklı kentsel koruma politikalarından, araç-odaklı kentsel koruma politikalarına geçiş ekseninde tartışılmaktadır.

Amaç-odaklı kentsel koruma, toplumda tarihi ve kültürü ile barışık bir toplumsal bilinç oluşturma temelli ve önceki bölümde tanımlanan değerlere göre değerli olanı korumaya yöneliktir ve geçmişle bağ kurma ihtiyacını tanımlamaktadır (Tekeli [1987] 2009). Kentsel koruma kavramı, Kentbilim Terimleri Sözlüğü'nde

“Kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değerleri yüksek yapıtlarla anıtların ve doğal güzelliklerin- kentte bugün yaşayanlar gibi- gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve dokuncalı eylemler karşısında güvence altına alınması” olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1998: 93).

Bu tanıma göre kentsel koruma, geçmişin hatırd tutulması için tarihsel belgelerin güvence altına alınması; insanlığın yararlanması için doğal ve yapay kaynakların, sanat eserlerinin ve içinde bulunan çevrenin istenmeyen değişimlere karşı güvence altına alınması; sosyal yaşam şeklinin değişiminin önlenmesi ve kültürel kavramların, geleneklerin, düşüncelerin sürdürülmesi türlerinde olabilmektedir (Gülersoy-Zeren, 2006; Zeren, 1981).

1970'li yıllar kentsel koruma için bir dönüm noktasıdır. Onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyılda mimari eserlere artan ilgi, ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru yapı ölçeğinde restorasyonun kaynağı olmuştur. Erder (1986), Larkham (1996), Ahunbay (1996), Kuban (1996) ve Gülersoy-Zeren (2006)'in çalışmaları kentsel korumanın tarihi hakkında ayrıntılı bilgi sunmaktadır. Uzun yıllar “müzecilik” anlayışı ile koşut olarak gelişen kentsel koruma politikaları, geçmişte olduğu gibi yalnızca tarihsel değeri ve estetik görünüş özelliği nedeni ile müze parçaları olarak saklanan anıtsal eski eserlerin onarımı ve olduğu gibi saklanması klasik anlamı ile değil, geçmişin devamlılığını sağlayan bir politika olarak değerlendirilmektedir (Gülersoy-Zeren, 2006).

Kuban (1977) korumayı bir eski eser tutkunluğu değil, insanın fiziksel çevresini değerlendirmesinin çağdaş bir aşaması olarak betimlemektedir. 1970’lerde “burjuva fantezisi” (Akçura, 1973), “kaçınılmaz değişimi engelleyici” (Dobby, 1978) ve “sosyal adaletsizlik yaratıcı” (Eversley, 1974) olarak da eleştirilere maruz kalan kentsel koruma politikalarının gerçek amacı ise Zeren (1981: 5)’e göre:

“toplumun geçmişteki sosyal, ekonomik koşullarını, kültür değerlerini yansıtan fiziksel yapısının günümüzün değişen sosyal ve ekonomik koşulları altında yok olmasına engel olmak ve çağdaş toplumla, çağdaş gelişmelerle bütünleştirerek yaşamasını sağlamaktır”.

Kentsel koruma, koruma tarihinde bir dönüm noktası olarak tanımlanan ve kültür varlıklarının korunmasına ilişkin temel uluslararası belge olan 1964 tarihli Venedik Tüzüğü’nden sonra, 1975 tarihli Amsterdam Sözleşmesi [Congress on the European Architectural Heritage: The Declaration of Amsterdam] (CoE, 1975) ile birlikte “bütünleşik koruma” kapsamında geniş bir anlam taşımaya başlamış; sosyal ve ekonomik kalkınmayı destekleyen ve kentsel yeniden canlandırma eylemlerinde itici rol üstlenen bir araç haline gelmiştir. Bu yönüyle evrensel ve yerleşik kentsel koruma anlayışının geçmişten farkı ise kuramsal bir temelini olması; kişisel görüşlere göre değil, belli ilkelere bağlı olarak yapılmasıdır (Ahunbay, 1996). Piero Gazzola’nın söylemiyle

“Bir mimari anıt artık yapıldığı amaca hizmet edemiyorsa, korunması pratik bir gereklilik olmaktan çıkar, kültürel bir görev haline gelir. Bu konuya verilen önem gelecek kuşakların kültürel olgunluğuna ve kültürel miraslarını koruma konusunda duyacakları ivediliğe dayanacaktır” (Ahunbay, 1996: 8).

Bu anlayış; Nairobi Sözleşmesi [Recommendation Concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas] (UNESCO, 1976), Tlaxcala Sözleşmesi [Declaration of Tlaxcala: The Revitalization of Small Settlements] (ICOMOS, 1982) ve Washington Sözleşmesi [Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas: Washington Charter] (ICOMOS, 1987) resmi belgeleri ile sürdürülmüştür. Bu belgeler, tarihi çevreyi koruma ilkeleri ve koruma anlayışına getirdiği yenilikler ile tarihi çevrenin gelişme ve çağdaş yaşama uyarlanması konusunda önemli katkılarda bulunmuşlardır. ICOMOS gibi diğer bir uluslararası kuruluş olan UNESCO’nun da konuyla ilgili önemli çalışmaları bulunmaktadır.

Bu çalışmalar arasında konuyla ilgili en önemli adım 1998 yılında onaylanan Gelişme için Kültür Politikaları Etkinlik Planı [Final report of Intergovernmental Conference on Cultural Policies for Development: The Power of Culture]'dır. Bu planda kültür, insanın yaratıcılığının kaynağı olarak tanımlanmakta, kültürel politikaların geliştirilmesinde kültürel yaşamı biçimlendiren tüm unsurların dikkate alınması gereği vurgulanmaktadır (UNESCO, 1998). Bu belgelerin önerdiği yöntemler, önce Avrupa'da, daha sonra UNESCO ve ICOMOS gibi uluslararası kuruluşlar kanalıyla, tüm dünyada hayata geçirilmiştir.

Tüm bu gelişmeler ışığında amaç-odaklı kentsel koruma politikalarının özellikleri arasında,

- Tarihi çevrenin tarihi belge niteliği ve estetik değeri yönünden sahip olduğu önemin ön plana çıkarılması;
- Tarihi çevrenin sembolik değer ve kolektif kimlik yaratmada rolünün vurgulanması sayılabilmektedir.

Tarihi çevrenin tarihi belge niteliği ve estetik değeri yönünden sahip olduğu önemin ön plana çıkarılması

Tarihi çevrenin tarihi belge niteliği ve estetik değeri yönünden sahip olduğu önemin ön plana çıkarılmasına odaklanan ve kentsel korumanın yeniden canlandırma sürecinin bütünleşik bir parçası olarak anlaşılmasını ve yorumlanmasını sağlayan örnekler arasında İngiltere'de Bath ve York (Şekil 2.2a,b), Hollanda'da Delft ve Brugges, Norveç'te Bergen (Şekil 2.2c,d), İtalya'da Roma ve Venedik (Şekil 2.2e), Fransa'da Paris, Çek Cumhuriyeti'nde Prag (Şekil 2.2 f), ve Almanya'da Weimar sayılabilir. Ölçekleri açısından farklılık gösteren bu örneklerde endüstriden hizmet ekonomisine geçişte kentleri yeniden canlandırmak üzere kullanılan kentsel koruma politikalarının amacı tarihi çevreyi tarihi değeriyle korumak ve yaşatmaktır.

Tarihi çevrenin sembolik ve kolektif bellek yaratma değerinin ve öneminin vurgulanması

Tarihi çevrenin tarihi belge niteliği ve estetik değerinin ötesinde sembolik ve kolektif bellek yaratma değerini ve önemini en çok savaşlar sonrasında tarihi yapıların yeniden yapılması için girişilen mücadeleler tanımlamaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Polonya'da Poznan ve Varşova'nın (Şekil 2.3a,b) yeniden inşası bu mücadelelere ilk örneklerdendir. Bununla beraber, savaşlarda ilk önce yok edilmek istenenin de tarihi çevre olması önemini vurgulamaktadır.

(a)

(b)

(c)

(d)

(e)

(f)

(g)

(h)

Şekil 2.2 : Tarihi çevrenin belge niteliğini ve estetik değerini ön plana çıkaran örnekler: Bath (a); York (b); Bergen (c); Brugges (d); Roma (e); Prag (f); Karlskrona (g); Kopenhag (h) (Z. Günay).

Şekil 2.3 : Tarihi çevrenin kolektif bellek yaratma değerini ön plana çıkaran örnekler: Varşova (a) (H. Günay); Poznań (b) (G. Frysinger); Bamiyan, 2001 (c) (UNESCO); 3D Buda modeli (d) (ETH Life); Mostar, 1993 (e) (UNESCO); Mostar, 2004 (f) (G. Frysinger).

2001 yılında Taliban tarafından sahip olduğu sembolik değer yüzünden yıkılan (UNESCO WHC, 2003: 8) Afganistan Bamiyan Vadisinde bulunan Buda heykelleri yirmibirinci yüzyılın en önemli örneklerinden biridir (Şekil 2.3c,d). Bamiyan vadisi 2003 yılında UNESCO tarafından Tehlike Altındaki Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır. Diğer önemli bir örnek 1558 yılında Osmanlılar tarafından inşa edilen ve 1993 yılında Bosna-Hersek savaşı sırasında, sahip olduğu sembolik değer yüzünden yıkılan ve bu değer nedeni ile tekrar inşa edilen (UNESCO WHC, 2005) Bosna-Hersek'te Mostar Köprüsü'dür (Şekil 2.3e,f). Bu örneklerde uygulanan kentsel koruma politikalarının yöntemleri farklıdır; ancak her biri sembolik ve ulusal değerleri, kimlikleri ve kolektif belleği koruma ortak amacına sahiptir.

Bir önceki bölümde tanımlandığı gibi geçmişte kültürel miras daha çok sahip olduğu işlevsel değerler nedeni ile korunuyor olsa da, günümüzde işlevini kaybetmiş olanlar da korunmakta, bu da “neden koruyoruz?” sorusunu gündeme taşımaktadır (Ahunbay, 1996). Neden sorusu ise amaç ve araç-odaklı kentsel koruma politikaları arasındaki farkı ortaya çıkarmaktadır.

Kentsel koruma alanındaki tüm gelişmelere rağmen, kentsel koruma politikalarının amacı değişme eğilimindedir. Neoliberal kentleşme yaklaşımı, yeniden canlandırma/yenileme gereksinimine odaklanan temsil biçimleri yaratmaktadır. Bu yaratılan yeni temsil biçimleri, kültürel mirasın öncelikle hızla değişen sosyo-ekonomik koşullara cevap verebilecek bir araç olarak kullanılmasını gerektirmektedir. İkinci olarak, korumanın da yeniden canlandırma potansiyeli ile tarihi çevrenin ekonomik kullanımının artmasına olanak tanınması beklenmektedir. Bu gereksinimin iki boyutu vardır: Kültürel miras, ekonomik kalkınma için bir araç olarak değerlendirilirken, kalkınmanın da tarihi çevrenin sürdürülebilirliğini ve sürekliliği sağlaması gerekmektedir. Ancak, ekonomik kaygıların ve “verimliliğin” yönlendirdiği seçmeci bir yorumlama ile yirmibirinci yüzyılın kentinde tarihi çevre, Guy Debord ([1967] 2006)’un belirttiği gibi bir sahne dekoru olarak kullanılmaktadır. Bu yönüyle araç-odaklı kentsel koruma politikalarını 1970’ler öncesinin müzecilik anlayışına “yeni” bir geri dönüş olarak tanımlamak mümkündür. Bianchini (2006)’e göre kentleşmeye en az etkisi olan da bu çağdır.

Birçok tarihi yerleşmede daha rekabetçi ve çekici olmak adına kültürel miras yeniden tanımlanma ve yorumlanma sürecine girmiştir. Kültürel miras, daha çok politik ve ekonomik ideallerin ifade modeli haline gelmiş; kentsel koruma sosyal bir konu olmanın ötesinde hızla mekânsal bir konu olmuştur. Yirmibirinci yüzyılda tarihi çevrenin korunması, ancak yaratılan ekonomik değerın büyüklüğüne bağlı olarak mümkün olabilmektedir. Urry (2002), Lowenthal (1985), Hewison (1987) gibi araştırmacılar neoliberalizm tanımını kullanmamakla birlikte, değişen kültürel miras ve kentsel koruma yaklaşımına çarpıcı örnekler sunmaktadır. Pendlebury (2002), Graham (2002) ve Tiesdell (1995)’in çalışmalarında kentsel koruma ve kalkınma ilişkisi irdelenmekte, kültürel mirasın yeni ekonomik düzenin sosyal ve ekonomik koşullarına cevap verebilecek ekonomik bir araç olarak değerlendirilmesi gereksinimi vurgulanmaktadır.

Bu anlamda kentsel korumayı sermaye yaratıcı kalkınma sektörlerinde bir araç olarak kullanan “kentsel pazarlama” müdahaleleri ile kentsel koruma ekonomik değer yaratma yöntemi olarak da algılanabilmektedir. Griffiths (1995)’e göre koruma, kültürün ekonomik kalkınma amaçlı kullanımına yönelik yeni bir yönetim biçiminin ifadesi; Tiesdell ve diğerlerine göre (1996) rasyonel bir ekonomik ve ticari seçimdir. Bu politikaların sonucu, kentsel korumada “kentsel girişimcilik [urban entrepreneurship]” ve/veya “kentsel pazarlama [urban marketing]” anlayışının gelişmesi ve sosyo-kültürel anlamda da kültürel aktivitelere talebin artmasıdır. “Kültür, eğlence ve yaratıcılık” ekseninde karma kültürel aktiviteler ve işlevlerle kentler yeniden işlevlendirilirken yeni mekânsal formlar da kazanmaktadır. “Dünya kenti”, “kültür kenti”, “festival kenti”, “eğlence kenti” veya “müze kenti” olma yarışında kentler, yeni küresel haritada tanımlanmalarını ve tanınmalarını sağlayacak yeni bir model arayışı içine girmektedir. Bu modeli literatürde irdeleyen örneklerden en önemlilerinden biri “turiist-tarihi kent [tourist-historic city]” modelidir (Ashworth ve Tunbridge, 1990, 2000). Bu modele göre, tarihi kentlerin hızla turisti taleplerine göre şekillendirildiği ve bu taleplerin tarihi kenti oluşturan öğelerle sınırlandırılmadığı, farklı aktivitelere ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. Bu aktiviteler,

- Tarihi bir yapının veya bina grubunun kamusal veya ticari amaçlı yeniden kullanımı gibi daha parçacıl müdahaleler;
- Tarihi bir mekânın veya kentin bir aktivite ile temsili gibi geniş kapsamlı ve planlı kentsel ve kültürel stratejiler;
- Tarihi çevrenin kentsel aktivitelerin bir parçası olarak taklidi biçimlerini alabilmektedir.

Tarihi bir yapının veya bina grubunun kamusal veya ticari amaçlı yeniden kullanımı

1980’lerden itibaren Fransa’da Paris Pompediu merkezi ve sonrasında İspanya’da Bilbao Guggenheim Müzesi’nin bir uzantısı olarak “Bilbao Modeli” başlığı altında geliştirilen projeler ile özgün işlevini yitiren kültürel miras, yeniden işlevlendirilerek “kültür endüstrileri” başlığı altında değerlendirilmektedir. Tarihi bir yapının veya bina grubunun kamusal veya ticari amaçlı yeniden kullanımı gibi daha parçacıl müdahalelere diğer örnekler elektrik santralinden modern sanat müzesine dönüştürülen İngiltere’den Londra Tate Modern Müzesi (Şekil 2.4a) ve Türkiye’den

Santral İstanbul (Şekil 2.4b); kraliyet ahırlarından “müze adasına” dönüştürülen Avusturya’da Viyana Museumquarter (Şekil 2.4c), endüstri dönemi öncesi İsveç’in yaşam ve mimarlık kültürünü yansıtmak amacıyla kurulan Stockholm’de Skansen Açık Hava Müzesi (Şekil 2.4d); mücevher ve dantel zanaatkârlarının üretim yerinden “kültür adasına” dönüştürülen Nottingham Lace Market, Birmingham Jewellery Quarter (Şekil 2.4e) ve Milano Ticinese Textile Quarter ile Dublin’de ticari, kültürel ve turistik kullanımlarla kültür adasına dönüştürülen Temple Bar (Şekil 2.4f) sayılabilir. İstanbul’da gerçekleştirilmesi düşünülen ve Topkapı Sarayı’nın dahi bir otel olarak dönüşümünün planlandığı Sur-i Sultani Müze Adası (Koramaz ve Günay, 2009) da bu anlayış çerçevesinde geliştirilen projelerdendir.

(a)

(b)

(c)

(d)

(e)

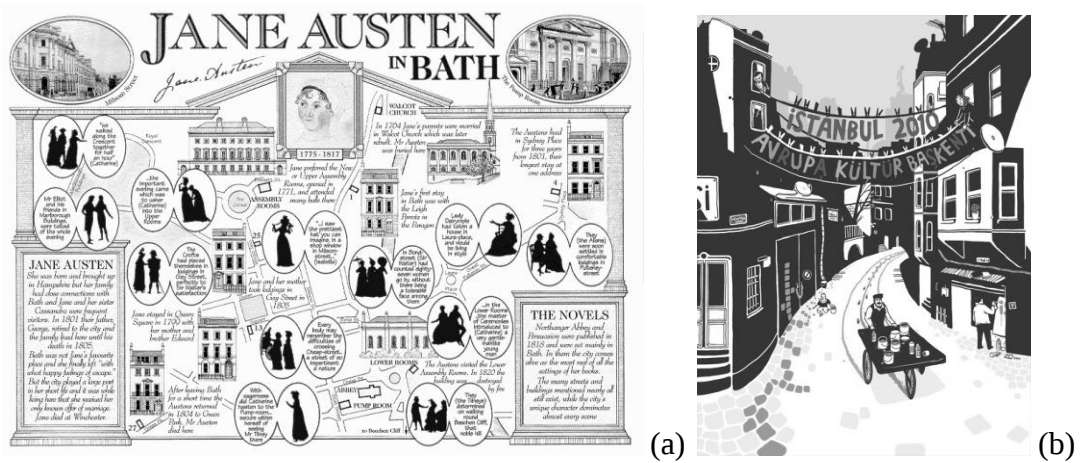
(f)

Şekil 2.4 : Tarihi çevrenin kamusal veya ticari amaçlı yeniden kullanımına örnekler: Tate Modern (a); Santral İstanbul (b) (Z. Günay); Viyana Müze Adası (c); Skansen Açık Hava Müzesi (d) (K. Koramaz); Birmingham Jewellery Quarter (e) (BJQ RİS); Temple Bar (f) (Dublin Bel.).

Tarihi bir mekânın veya kentin bir aktivite ile temsili

Tarihi bir mekânın veya kentin bir aktivite ile temsili gibi geniş kapsamlı ve planlı kentsel ve kültürel stratejiler son yıllarda en çok rastlanan kentsel politikalar arasındadır (Bassett, 1993; Bianchini ve Parkinson, 1993; Evans, 2003; Griffiths, 2006). Özellikle film ve edebiyat endüstrilerinin tarihi çevrenin temsiliinde önemli rolü bulunmaktadır. Graema Evans'ın Kültürel Kenti Markalaştırmak [Hard-branding the Cultural City] başlıklı makalesi bu kapsamda önemli veriler sunmaktadır (Evans, 2003). Buna göre bu tür etkinlikler kentsel tüketim mekânının sembolik ekonomisinin bir yansımasıdır. Sibel Yardımcı'nın Kentsel Değişim ve Festivalizm başlıklı kitabı da ulusal ve uluslararası kültürel etkinliklerin kentin temsiliyet biçimlerine etkisini sorgulamaktadır (Yardımcı, 2005). Tarihi çevrenin temsiline örnekler arasında kentsel koruma politikalarının başarılı uygulamaları arasında sayılan ve kentsel koruma anlayışının gelişiminde öncülük eden ülkelerden örnekler de verilebilir. Bath'ın yazar Jane Austin (Şekil 2.5a), Kazimierz'in ise Schindler'in Listesi [Schindler's List] filmi ile ön plana çıkması bu kapsamdadır.

Dünya Miras Listesi ve Avrupa Kültür Başkenti etkinlikleri de tarihi kentin temsiliinde 1990'larla birlikte önem kazanan ve İstanbul da dâhil olmak üzere çoğu Avrupa kentinde yaygınlık kazanan temsil biçimlerine örnektir (Palmer, 2004). Bu tür kültürel programların tarihi çevrede teşvik edilmesi için yaratılan baskı kentsel koruma disiplini içinde uluslararası ölçekte kabul gören koruma önceliğine dayanan anlayışın gözardı edilmesine yol açabilmektedir (Kong, 2000; Strange ve Whitney, 2003; Jones ve Wilks-Heeg, 2004; Mooney, 2004; Pendlebury, 2009; Günay, 2010).

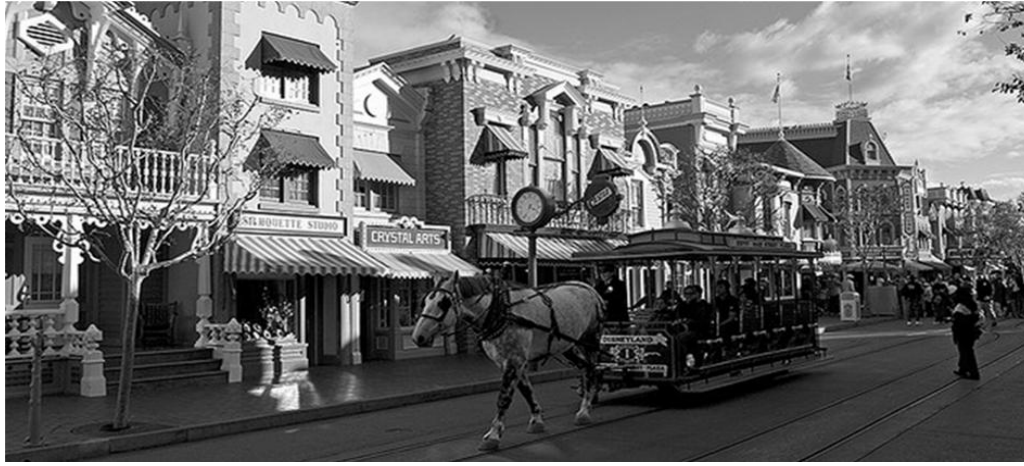

Şekil 2.5 : Tarihi çevrenin bir aktivite ile temsiline örnekler: Jane Austin'in Bath Kenti Afişi (a) (Jane Austin Merkezi RİS); İstanbul Avrupa Kültür Başkenti 2010 Afişi (b) (C. Dinlenmiş).

Özellikle İngiltere’de sırasıyla 2005 ve 2008 yıllarında Avrupa Kültür Başkenti seçilen Cork ve Liverpool tarihi yerleşmelerinde etkinliklerin öncesinde ve sonrasında ortaya çıkan tartışmalar bu riski vurgulamaktadır (Jones ve Wilks-Heeg, 2004; Griffiths, 2006; O’Callaghan ve Linehan, 2007; Boland, 2008).

Tarihi çevrenin kentsel aktivitelerin bir parçası olarak taklidi

Kentsel koruma politikaları içinde özellikle Avrupa’da ondokuzuncu yüzyıldan beri kullanılan bir yöntem olan tarihi çevrenin kopyalanarak yeniden yapımı, araç-odaklı kentsel koruma politikalarının da temel özelliklerinden biridir. Koruma literatüründe aynen kopyalama (replication)/replika uygulaması, tarihi değer taşımadığı halde mekânları biçimsel olarak yeniden canlandırması bakımından önemli sayılmaktadır (Ahunbay, 1996). Ancak, amaç-odaklı kentsel koruma politikalarında olduğu gibi “koruma” önceliği ile, Varşova örneğinde olduğu gibi, olduğu yerde özgün haliyle veya başka yerde aynen kopya edilerek yeniden inşa edilmenin dışında, turizm amaçlı endüstriyel bir uygulama olarak sahte bir tarihi çevre yaratacak şekilde yeniden anlamlandırılmaktadır. Bu kapsamda tarihi çevrenin kentsel aktivitelerin bir parçası olarak taklidinin ilk örneklerinden biri 1955 yılında kurulan California Disneyland’dır (Şekil 2.6a).

(a)

(b)

(c)

Şekil 2.6 : Tarihi çevrenin kentsel aktivitelerin bir parçası olarak taklidine örnekler: California Disneyland Main Street (a) (K. Johnson); Upper Canada Village (b) (RİS); Louisbourg Ulusal Tarih Parkı (c) (RİS).

Disneyland’da yaratılan tipik bir erken yirminci yüzyıl Amerikan kenti kopyası olan Main Street kendinden sonra gelen örneklerle liderlik etmiştir. Wilsmore (1994)’a göre bu yaklaşım tarihi çevreyi korumak yerine yeniden yaratmaktadır. Yaratılan yeni deneyimler, Disneyland örneği ile literatüre giren “*müzeleştirme* [museumification]” (Wilsmore, 1994) ve “*disneylandlaştırma* [disneylandification]” (Larkham, 1995) kavramları ile tanımlanmaktadır. Şekil 2.6b ve Şekil 2.6c’de görülen Kanada’da Upper Canada Village ve Louisborg Ulusal Tarih Parkı diğer örneklerdir (Ashworth ve Tunbridge, 2000). Bu örneklerde daha iyi bir ziyaretçi deneyimi için yapılar taklit edilmekte; yaşayan bir tarihi çevrenin dinamiklerinin nasıl yapay bir çevreye dönüştüğünü göstermektedir.

Özetle, amaç-odaklı kentsel koruma, toplumda tarihi ve kültürü ile barışık bir toplumsal bilinç oluşturma temelli ve önceki bölümde tanımlanan değerlere göre değerli olanı korumaya yöneliktir ve geçmişle bağ kurma ihtiyacını tanımlamaktadır. Ancak, araç-odaklı kentsel koruma kültürel turizm gibi korumanın ticari bir amaç kazanması ile önceliklerin değişmesi ile son bulan bir süreci yansıtmaktadır. Diğer yandan değişim yadsınamaz bir gerçektir ve koruma kavramı da değişime açıktır. Tekeli [1987] 2009, bu değişime bağlı tutumu üç grupta incelemektedir. Bunlar, bilinçli olarak tamamen yeni bir kültür yaratmaya çalışmak, kültürel mirasa tam olarak sahip çıkmak ve değişime karşı çıkmaktır. Sorun ise değişim değil, değişme ile koruma arasında dengenin nasıl kurulacağıdır.

2.1.2.3 Neoliberal kentleşme ve kentsel korumanın yönetimi

Neoliberal kentleşme olgusu, kentsel korumanın yönetim anlayışında da değişim yaratmıştır. Bu değişimin temeli, devlet-odaklı yönetim modellerinden girişimci-odaklı yönetim modellerine geçiş ekseninde kentsel korumanın aktörlerinin ve dolayısı ile örgütlenme ve idare biçiminin değişimidir.

Neoliberalleşme ile birlikte devlet odaklı yönetim modellerinden girişimci odaklı yönetim modellerine geçiş yaşanmaktadır. Bu süreçte devletin yönetişim için kapasitesinin değiştiği konusunda ortak bir görüş hâkimdir (Hirst ve Thompson, 1999; Held vd. 1999; Van den Berg ve Braun, 1999; Khor, 2001). Bu kapsamda, Wolf (2004) devletin rolünün azaldığını ve pazarın, yaşam kalitesini artırmak için en güçlü kurum haline geldiğini belirtmektedir.

Devletin rolünün azalma nedeni, devletin uluslararası politikalara bağı hale gelerek kendi sahip olduğu gücü kontrol edemez duruma gelmesidir (Hirst ve Thompson, 1999). Ancak, Held ve diğerlerinin (1999: 5) “*küresel pazar medeniyeti*” olarak tanımladığı bu süreçte pazarın devlete ihtiyacı olduğu kadar, devletin de pazara ihtiyacı vardır. Bu nedenle, neoliberal kentleşme politikalarının özünde devlet ve pazar arasında işbirliği ilkesi bulunmaktadır. Held ve diğerlerine göre bütüncül bir küresel ekonomik düzenin uzun vadeli çıkarları için devletin yeni bir anlayış geliştirmesi gereklidir. Wilson (1995)’a göre kentsel girişimcilik, mekânın, küresel kapitalizm mantığı ile işlevsellikten uzaklaştırılarak ekonomik faaliyetleri barındıran pasif bir yer anlayışına doğru dönüşümüdür. Harvey (1989) de girişimciliği yerellik, mekân ve toplumun uluslararası rekabet ortamı içinde kentsel yönetişimin odağında yer aldığı sosyal kontrol mekanizması olarak tanımlamaktadır.

Neoliberal politikalar yönetimlere girişimci ve rekabetçi ortamı yaratmak için sorumluluk vermiştir (Negussie, 2006; Jessop, 2002). Bu sorumluluk özelleştirmenin hızla yayılmasında, kamu mallarının satımında ve devletin ve yasanın azalan rolünde kendini göstermektedir. Jessop (2002: 453)’a göre “*sembolik politika*” olarak tanımlanan bu yapı, “Sürdürülebilir Kentleşme ve Tarihi Çevre” başlıklı ikinci bölümde ayrıntı ile irdelenen, 1992 tarihli Gündem 21 Birleşmiş Milletler toplantısı (United Nations, 1992b) ile planlama sürecinde yerel inisiyatiflerin rolünü vurgulayan “Yerel Gündem” gibi oluşumlarla rolleri vurgulanmış da olsa özellikle yerel yönetimlerin etkisinin azalması anlamına gelebilmektedir.

Kentsel koruma ise, taşıdığı “kamusal çıkar/değer” anlamı ile ondokuzuncu yüzyıldan itibaren devlet-odaklı yönetim modellerinin bir parçası olmuştur. Özellikle Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra devletin öncülüğünde yapılan kentsel koruma kampanyaları ile (Zeren, 1981) kentsel koruma, ulusal ve uluslararası ölçekte yasal ve yönetsel mevzuata ve plan uygulamalarına konu olmuş, devletin kentsel koruma uygulamalarına müdahalesi kurumsallaştırılmıştır. Bu dönemde kentsel korumanın yönetiminde en önemli unsur devletin yönlendirici değil, uygulayıcı olmasıdır. Devlet, kentsel koruma eylemlerinin yönetimi, finansmanı ve uygulamasından sorumludur. Kentsel koruma genel anlamda merkezi ve yerel olmak üzere iki seviyede yönetilmektedir. Genel bir uygulama olarak merkezi yönetimden çok şey beklenirken, yerel yönetimlere daha az sorumluluk verilmektedir.

Örneğin İtalya’da merkezi ve ulusal koruma kanunları ile yönlendirilen; İngiltere, Fransa, İrlanda ve Portekiz’de merkezi ve plan hükümleri ile yönlendirilen koruma uygulamaları yanında Avrupa’nın diğer ülkelerinde ve Amerika Birleşik Devletleri’nde farklı uygulamalar bulunmaktadır. İspanya’da ulusal koruma kanunu olmasına karşın uygulamalarda bölgesel birimler sorumludur. İngiltere’de English Heritage’ın tüm sorumluluğu üstlenmesi ise önemli bir eleştiri konusudur (Delafons, 1997).

Kentsel koruma ile ilgili tüm bileşenlerden sorumlu devletin özellikle gelişmekte olan ülkelerde teknik ve finansal altyapısının yeterli olmaması bu süreçte tarihi çevrenin korunmasında sorunlar yaratmaktadır. Neoliberal politikaların yönetimlere girişimci ve rekabetçi ortamı yaratmak için verdiği sorumluluk çerçevesinde tarihi çevrelerde kamuya ait kültürel miras satılmakta, devletin kentsel koruma konusunda denetleyici, uygulayıcı ve yönlendirici rolü azalırken, özelleştirme uygulamaları yayılmakta, özel girişimcilerin rolü artmaktadır. Özellikle Birleşik Krallıkta 1970’lerde basılan İngiltere’nin Gaspı [The Rape of Britain] (Amery ve Cruickshank, 1975) ve Hoşçakal İngiltere? [Goodbye Britain?] (Aldous, 1975) gibi kitaplarda bu anlayışın izlerini görmek mümkündür (Pendlebury, 2009). Özelleştirmenin, kültürel mirasın yeniden işlevlendirilmesi ve bakımı için gerekli finansal desteğin sağlanması gibi olumlu etkileri olduğu kadar; aynı zamanda “yap-işlet-devret” veya “restore et-işlet” gibi özelleştirme yöntemleri ile koruma sürecinde kamu kontrolünün azaltılması gibi olumsuz etkileri de gözlenmektedir (Negussie, 2006; Jessop, 2002). Bu kapsamda sembolik politikalar, tarihi çevrenin korunmasında küresel sermaye ekonomisinin talepleri gereği büyük baskı yaratmaktadır. Jessop’a (2002) göre bunun nedeni yeni kentsel yönetim hareketinin yerel ekonomiyi temsil etmemesidir.

Sonuç olarak, neoliberal kentleşme yaklaşımı çerçevesinde kentsel koruma anlayışında yaşanan ve yukarıda irdelenen değişim ve dönüşüm bazı fırsatlar ve riskler taşımaktadır.

Kültürel mirasın tanımlanan yeni kazandığı anlam çerçevesinde rolü hakkında bir mekânın değerinin orada varolan kültürel metaların özgünlüğüne ve eşsizliğine bağlı olduğu ortak bir kanıdır. Akademik çalışmaların yanında ülkelerinde kentsel korumayı yönlendiren English Heritage veya ICOMOS New Zealand gibi kurumların da son yıllarda kentsel korumanın kalkınmadaki rolünü vurguladığı görülmektedir.

English Heritage (2005)'a göre, tarihi yapılar, yeni yapılara oranla daha yüksek satış değeri getirmekte; tarihi çevrenin korunması ile yaratılan çekicilik ile yatırım çekmekte ve yerel ekonomileri canlandırmakta; tarihi çevre yaşam kalitesini iyileştirmekte; mekân bilincini/duygusunu güçlendirmekte; toplumsal ve kültürel aktiviteler için güçlü bir odak yaratmaktadırlar. English Heritage'ın 1997 tarihli Tarihi Çevreyi Sürdürmek [Sustaining the Historic Environment], 2005 tarihli Miras Önemlidir [Heritage Counts] ve Yeniden Canlandırma ve Tarihi Çevre [Regeneration and the Historic Environment] başlıklı raporlarında kültürel mirasın sosyal ve ekonomik yeniden canlanma stratejileri için üstlendiği rol ve ekonomik etkisi tanımlanmaktadır. Bu kapsamda neoliberal kentleşme yaklaşımının kentsel koruma sürecine olumlu etkileri

- Tarihi çevrenin kullanımının teşvik edilme potansiyeli,
- Toplumsal aktiviteler için odak yaratma potansiyeli,
- Yerel ekonomileri canlandırma potansiyeli ve
- Kentsel koruma için iyi yönetim ve alternatif finansman kaynağı yaratma potansiyeli başlıklarında açıklanmaktadır.

Tarihi çevrenin kullanımının teşvik edilme potansiyeli

Tarihi çevrenin yeniden kullanımının sağlanması kentsel koruma disiplininin asıl sorunlarından biridir. Tarihi yapıların kullanımının teşvik edilmesi tarihi çevrenin canlılığı ve sürdürülebilirliği için önemlidir. Neoliberal kentleşme, Jane Jacobs'ın “*kent, bir sanat eseri olamaz*” söylemi üzerinden (Miles, 2005: 894), tarihi çevrenin yeniden kullanılması ve günlük hayata entegre edilmesi için gereken çekiciliği sağlamaktadır. Özellikle hizmet ekonomisine geçiş sürecinde işlevsiz kalan tarihi sanayi yapılarının ve atıl kalan tarihi kent merkezlerinin canlandırılarak kentsel sisteme yeniden eklemlendirilmesi ile bir yandan kentler için yeni cazibe merkezleri yaratılmakta, diğer yandan tarihi yapıların yeniden kullanımı teşvik edilmektedir.

Toplumsal aktiviteler için odak yaratma potansiyeli

Neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevrenin cazibe merkezi olarak yeniden anlamlandırılması toplumsal aktiviteler için de odak yaratmaktadır. Bir önceki bölümde “tarihi bir mekânın veya kentin bir aktivite ile temsili” başlığı altında irdelendiği gibi özellikle film ve edebiyat endüstrisi ile festival gibi toplumsal ve kültürel etkinlikler, tarihi çevrenin markalaştırılması yanında, doğru

yönlendirildiğinde, tarihi çevrede sahiplenme duygularının canlandırılması ve halk arasında sosyal bağdaşmanın sağlanması için araç olabilmektedir (Bianchini, 1993; Zukin, 1995; English Heritage, 2005; Bianchini, 2006).

Yerel ekonomileri canlandırma potansiyeli

Kültürel miras, kentlere sunduğu “eşsizlik” değeri ile ekonomik kalkınma ve rekabet için önemli bir girdi sağlamakta (Lichfield, 1988; Kearns ve Philo, 1993; Florida, 2004), turizmi ve yatırımı teşvik etmektedir (Ashworth ve Voogd, 1990; Holcomp, 1993; Kearns ve Paddison, 2000).

İngiltere’den bu konuda üç örnek vermek mümkündür. Yeniden Canlandırmanın odağında Kültür [Culture at the Heart of Regeneration] başlıklı rapora göre Londra’da bulunan bir endüstri mirası olan Tate Modern müzesi, yerel ekonomik kalkınma bağlamında £100mn yaratmış ve 3000 iş olanağı sağlamıştır (DCMS, 2004). Birmingham Jewellery Quarter Projesi ile tarihi ve geleneksel zanaatların istihdam yaratımında rolü ortaya çıkmıştır. Alan, Birmingham’ın önemli turist merkezlerinden biri haline gelmiştir. İmalat ve ticaretin devamının sağlanması ile 1500 iş alanı yaratılmış, 6000 kişi istihdam edilmiştir. Nottingham Lace Market ise Nottingham’ın kültür adası haline gelmiştir. 450 şirketin %80’i hala kültürel üretim ve tüketim faaliyetleri üstlenmektedir. Nationwide Building Society’nin yaptığı araştırmalar çerçevesinde alandaki mülk değerleri %28 artmıştır. Ek olarak, tarihi ve geleneksel zanaatların istihdam yaratımında rolü ortaya çıkmıştır.

Avrupa Kültür Başkenti etkinlikleri de bu kapsamda irdelenebilecek bir konudur. Balsas (2004)’a göre bu etkinlikler kentlere kültürü sermayeye dönüştürmek için fırsat sunmaktadır. Paddison (1993), Glasgow’un 1990 yılında Avrupa Kültür Başkenti seçildikten sonra kente gelen yerel turist sayısının %88, yabancı turist sayısının %25 arttığını belirtmektedir. Etkinlik 5580 yeni iş olanağı yaratmıştır.

Ek olarak, korunarak yeniden işlevlendirilen tarihi yapılar yeni yapılara oranla daha yüksek oranda satış değeri elde etmektedir. English Heritage (2005)’ın yaptığı bir araştırmaya göre 1919 yılı öncesi tarihi yapıların satış değeri yeni yapıların satış değerinin %20 üzerindedir. Vedia Dökmeci ve diğerleri de (2007), İstiklal Caddesi’nde yaptıkları araştırmada tarihi yapı değerlerinin 1996 yılında 100.000 dolar iken 2004 yılında restorasyon sonrası 1.5 milyon dolara çıktığını göstermektedir.

Kentsel koruma için iyi yönetim ve alternatif finansman kaynağı yaratma potansiyeli

Neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde devlet odaklı yönetim modellerinden girişimci odaklı yönetim modellerine geçiş, kentsel koruma gibi ileri derecede teknik ve bürokratik ve yüksek finansman kaynağı gerektiren bir konunun kontrolünde ve uygulanmasında alternatif yönetim biçimlerini ortaya çıkarmaktadır. Özellikle devletin tarihi çevrenin korunmasına ayrılan bütçesinin yetersiz kaldığı durumlarda neoliberal politikaların özünü oluşturan devlet – pazar işbirliği alternatif finansman kaynaklarının yaratılması için kullanılmaktadır.

Kültürel mirasın, yeni kazandığı anlam ve rol bağlamında, neoliberal kentleşme yaklaşımının tarihi çevrelere ve kentsel koruma sürecine olumlu etkileri yanında, olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Harvey (1989), neoliberal politikanın getirdiği güç ve etkileri “*yaratıcı yıkım*” olarak tanımlamaktadır. Küreselleşme ve neoliberal politikaların getirdiği üretimden tüketime geçiş sürecinde mekân ve yerel kültürler değişime uğramış; o yıllarda varolan koruma yasaları ve normları, bu yeni düzeni karşılamaya hazır olmadığından, tarihi kent dokuları geri döndürülmez etkilere maruz kalmıştır. Bu sürecin yarattığı olumsuz sonuçlar arasında,

- Sahte kimlik yaratma ve kolektif belleğin yok olması riski,
- Mekânsal kutuplaşma ve yerelliğin ve yerel kullanıcının dışlanması riski,
- Planlama sürecinin kesintiye uğraması gibi riskler sayılabilmektedir.

Sahte kimlik yaratma ve kolektif belleğin yok olması riski

Tarihi çevre, ekonomik kalkınma dışında başka bir anlam taşımayan bir çevreye dönüşmektedir. Marc Auge (1995) bu çevreyi “*yer-olmayan* [non-place]” olarak tanımlamaktadır. Yer-olmayan, anlamı, mekândan koparılan çevre anlamına gelmektedir. Turizm odağı yaratma amacıyla yapılan düzenlemelerle tarihi çevre, gerçek olmayan ve sahte bir kimliğe büründürülmekte; mekân tasarımları ve işlevi ile bir standartlaşma doğmaktadır. Kentlerin ve sahip oldukları kültürel mirasın film ve/veya edebiyat endüstrisi aracılığı ile gündeme gelmesinde o filmin veya edebiyat eserinin gerçekte orada geçip geçmediği önemini yitirmekte; İngiltere’de Shakespeare’ın ve Romanya’da Dracula’nın farklı kentler tarafından sahiplenilmesi gibi pazarlanan ve markalaştırılan yer önem kazanmaktadır.

Tarihi çevrenin sahip olduğu kültürel, duygusal ve kullanım değeri “pazarlama” stratejileri ile bir “imaj” olarak kullanılmaktadır. Newby (1994)’e göre kültür paylaşıldığında, elde edilen turizm gelirleri, kültürel mirasın korunarak yaşayabilirliğinin ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için kullanılmaktadır. Kültür yaratıldığında ise ticari değeri, koruma değeri üstüne çıkmakta ve turizm yerel ekonomi için merkez olmaktadır. Bu da kültürel mirası bir “ürün” haline getirmektedir. Ek olarak, Christine Boyer’ın Ortak Bellek Kenti [The City of Collective Memory] (Boyer, 1996) adlı kitabında vurguladığı gibi, kentsel koruma adına gerçekte kamusal alanın çok önemli bir bileşeni olan kolektif bellek yok olma tehdidi altındadır. Ekonomik rant odaklanmış bir koruma projesinin, tarihsel anlam katmanlarıyla yüklü bir kentin bugün barındırdığı toplumsal çeşitlilikten arındırılarak bir tatil köyüne dönüştürülmesi olasılığı kentin ruhunu, kolektif bellekte yer etmiş anlamlarını tümüyle yok etme riski taşımaktadır (Birsel, 2009). UNESCO’nun 2002 yılında başlattığı Dünyanın Hafızası [Memory of the World] Programı, kültürel mirasın bu değeri vurgulayan en önemli inisiyatiflerden biridir (UNESCO, 2002). David Lowenthal’ın 1985 yılında yazdığı Geçmiş Yabancı Bir Ülkedir [The Past is a Foreign Country] adlı kitabında kentsel koruma pratiğinin geçmişin sahte bir uyarlaması biçimini aldığını ve korunanın geçmişle bağlantısının koparıldığını vurgulamaktadır. Buna göre, korunan geçmiş değil, bugünün değerlerine göre korunmak istenendir. Urry (2002) bu süreci “turist bakışı [tourist gaze]” olarak tanımlamaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti’nden Shanghai ve Beijing örnekleri de benzer eğilimleri göstermektedir. Yu Yuan ve Xintiandi, Shanghai’ın önemli tarihi merkezlerinden ve turizm odaklarından. 16. yüzyılda yapılan Yu Yuan “Yu Bahçesi” (Şekil 2.7a), 19.yüzyılda Afyon Savaşları sonrasında ağır hasara uğramış, 1961 yılında restore edilerek kamuya açılmıştır. Bahçe, Shanghai’ın küresel finans merkezi olma yarışında alışveriş merkezi uyarlaması ile turistlerin ilgi odağı haline gelmiştir. 19.yüzyıldan kalma “shikumen” yapıları ile ünlü Xintiandi tarihi merkezi ise (Şekil 2.7b), II. Dünya Savaşına kadar Shanghai nüfusunun %80’ini barındırmış; son yıllarda bar ve restoran olarak kullanılmaktadır. Sadece turizm amaçlı kullanımların yer aldığı bu bölgeler, Çin kültürünün ve tarihinin turistik amaçlı pazarlandığı mekânlara dönüşmüştür.

Beijing ise 2008 yılında yapılan Beijing Olimpiyatları kapsamında altıyüz yıllık geçmişi olan tarihi dokusunu tehdit altında bırakan uygulamaları ile gündemdeki yerini almıştır. Merkezi ve yerel yönetimler tarafından olimpiyat için bir “utanç kaynağı” olarak tanımlanan “Hutong” (Şekil 2.7c,d) adı verilen tarihi dar geçitlerin oluşturduğu 62 km karelik mahallelerin, UNESCO’ya göre üçte biri üç sene içinde yıkılmıştır (Gallagher, 2006). Bu yıkım, 580.000 kişinin yerinden edilmesi anlamını taşımaktadır. Tüm mülkiyetin devlette olması, bu konuda halkın söz hakkını elinden almaktadır.

(a)

(b)

(c)

(d)

(e)

(f)

Şekil 2.7 : Sahte kimlik yaratma ve kolektif belleğin yok olma riskine örnekler: Yu Yuan (a), Xintiandi (b) (Z. Günay); Hutong, 2000 (c), 2008 (d) (S. Brauer); Ngomongo Köyü (e), Maasai Köyü (f) (Z. Günay).

Afrika’da dahi benzer örnekleri görmek mümkündür. Kenya’da bulunan Ngomongo köyü (Şekil 2.7e) ve Voi yakınlarındaki Maasai köyü (Şekil 2.7f) kültürel mirasın yeniden canlandırma politikaları kapsamında araç olarak kullanıldığı örneklerden sadece ikisidir. Bu örnekler, kültürün pazarlanması yolu ile içinde yaşayan yerli kabilelere gelir kaynağı yaratma dışında kültürel mirasın, geçmişin uyarlanarak turistlere yönelik etkinliklerle yaratılan yeni yaşam alanlarını sembolize etmektedir.

Mekânsal kutuplaşma ve yerelliğin ve yerel kullanıcının dışlanması riski

Kentsel korumanın ekonomik stratejiler ile yönlendirilmesi, kültürel mirasın kendisi yerine kültürel miras ürünlerine odaklanan yerel ekonomik çıkarlar bağlamında gelişmektedir. Bu anlamda literatürde soylulaştırma riskine dikkat çeken çalışmalar son yıllarda yoğunlaşmaktadır (Smith, 2002; Uzun, 2003; Ergun, 2004; Keyder, 2005). Smith (2002: 427)’in “*küresel kentleşme stratejisi*” olarak tanımladığı soylulaştırma riski ile ürünlerin ve mülkün satışı, el değiştirmesi, yükselen mülk değerleri ile yerel halk bu değeri karşılayamayacak duruma gelmektedir.

Ancak, Throsby (2001)’nin kültürel ekosistem olarak betimlediği tarihi çevrenin korunması aynı zamanda kültürel yaşamı ve farklılıklarını muhafaza etmektir. Keene (2001) de kültürel ekosistem kavramına vurgu yaparak tarihi çevrenin yirmibirinci yüzyılda dünya kenti yaratmak için yıkımını, bir yağmur ormanının yıkılıp yerine hobi bahçesi kurulmasına benzetmektedir. Bu durumda Herbert (1995)’a göre yereller turizm “gösterisinin [spectacle]” bir parçası olma tehdidi altına girmektedir. Ziyaretçiler için yaratılan hediyelik eşya gibi pazarlama ürünleri, yerel ürünlerin yerine geçmektedir. Dahlan (1990), kültürel mirasa yüklenen yeni anlamlar ve ihraç edilen düşüncelerle ortaya çıkan dansözler ve akrobatlar gibi “klişe” formların kültürü adileştirdiğini savunmaktadır. Debord’un ([1967] 2006) tanımladığı gibi sahne arkasında, toplumsal yoksulluk, ayrışma, sosyal refah gibi kentlinin asıl problemleri göz ardı edilmekte; yerel kimlikler ve kültürler kaybolmaktadır. Sonuçta, tarihi çevre posta kartı resimleri haline gelmekte, bir yandan ortak imajlarla halkı biraraya getirirken, diğer yandan sosyal sınıf ve kültürel tercihlere göre halkı ayırmaktadır (Urry, 2002). Oakley (2004) mevcut kültür-odaklı politikaların toplumsal yönünün eksikliğini eleştirmekte ve bir ürünün ekonomik değerinin kültürel değere bağlı olduğunu belirtmektedir. Benzer bir yaklaşımla Garcia (2004) da kültür-odaklı müdahalelerin kentsel yeniden canlanma için bir katalist olduğunu ama politika açısından yetersiz kaldığını ifade etmektedir.

Bu olumsuzlukların bir nedeni olarak kentsel korumanın kendisini gösterenler de vardır. Tiesdell (1995, 1996)'e göre tarihi çevrede yaşanan ve yaşanması gereken değişim, kentsel koruma çıkarları uğruna sınırlandırılmakta ve bu sınırlandırma tarihi çevrenin ekonomik yeniden yapılandırmasını güçleştirmektedir.

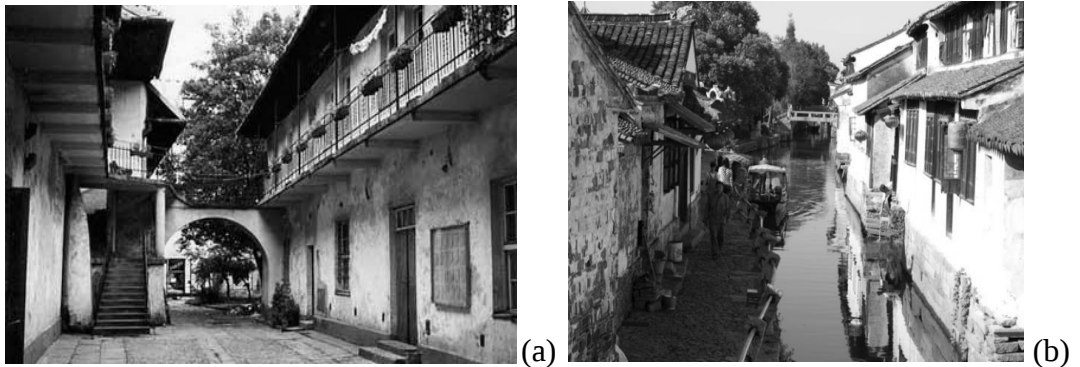
Cohen (2001), kültürel mirasın günlük yaşamla bütünleştirilmediği takdirde koruma hedefine ulaşamayacağını vurgulamaktadır. Graham ve diğerleri (2000), kentsel koruma ne kadar uygulanırsa, yerel kimliklerin o kadar kaybolduğuna dikkat çekmektedir. Benzer bir yaklaşım ile Hewison (1987) da Miras Endüstrisi: Çöküşün Eşiğinde İngiltere [The Heritage Industry: Britain in a Climate of Decline] adlı kitabında kentsel koruma anlayışının nasıl kabuk değiştirdiğini göstermektedir. Kentsel korumayı “*geçmişe karşı saplantı*” olarak tanımlayan Hewison, bu yaklaşımın gelecek için güven kaybı yarattığını dile getirmektedir (s.107).

Kazimierz örneği (Şekil 2.8a), komünizmin çöküşünden sonra neoliberal ideolojinin odağını oluşturduğu “araç-odaklı kentsel koruma” ve “pazar-odaklı kentsel gelişme” uygulamalarına bir örnektir. Kültürün turizm amaçlı pazarlanması, yerel halkın göz ardı edilmesi gibi eleştiriler ışığında kentsel koruma anlayışının değişimi ve tarihi çevrenin sürdürülebilirliği için önemli tartışmaları barındırmaktadır. 1978 yılında UNESCO’nun ilk Dünya Miras Listesi’ne giren 10 yerleşmeden biri olan Krakow’un en önemli yerleşmelerinden biri de 14. yüzyılda kurulan Kazimierz’dir. Yahudilerin 15.yüzyılda yasal olarak tanınmalarından sonra gelişen Kazimierz, Orta Avrupa’daki yahudi kültürü ve dini için temel merkezlerden biri olma özelliği ile önemli kültürel turizm odaklarından biridir. Bu sürecin en önemli özelliği yönetim planının dışında gelişmeleri özel sektör inisiyatiflerinin ve kültürel endüstrilerin yönlendirici olmasıdır (Airey, 1998).

1993 yılında Steven Spielberg’in yönettiği Schindler’in Listesi [Schindler’s List] adlı filmin çekilmesi, Kazimierz için itici bir güç olmuştur. 1993 yılından itibaren birçok Yahudi restoranı açılmış, kamp alanı müze haline getirilmiş, gettolar temizlenmiş ve yerleşme açık müze haline getirilmiştir. Auschwitz paket turu kapsamına da alınan Kazimierz, kitle turizminin başlıca odaklarından biri durumuna gelmiştir. Bir İngiliz gazetesi bu durumu “Schindler turizmi” olarak betimlemektedir (The Guardian, 1994).

Tüm bu gelişmelerin yanında, Kazimierz turizminin sürdürülebilir olmaması ve yerel halkın gözardı edilmesi nedeniyle tartışmalar başlamıştır. Kazimierz turizmini, Yahudi soykırımı gibi bir insanlık ayıbının emperyalist düşüncelerle pazarlanması olarak tanımlayanlar bulunmaktadır (Ashworth ve Tunbridge, 1999; Ashworth, 2002b). Turizm odaklı gelişmenin Kazimierz üzerindeki etkileri arasında yerel yönetimlerin tarihi alanı yabancı yatırıma açmış olması, kentsel dönüşümün arazi değerlerini yükseltmesi, yerel halkın bu dönüşüm için kaynağı olmamasından dolayı soylulaştırma tehdidi ile karşı karşıya kalmasıdır. Literatürde Kazimierz'in pazar ihtiyaçlarına başarılı bir şekilde cevap verdiği ve bu haliyle kentsel korumanın meşruiyetini yeniden tanımladığı belirtilmektedir (Ashworth, 2002a). Kazimierz örneği, kültürel mirasın korunması ve onu oluşturan toplumun gelişme süreçlerine dahil edilmeden gerçekleştirilen canlandırma programlarının kısa sürede başarı elde etse dahi uzun-vadede sürdürülebilir olmadığını göstermektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti Jiangsu eyaletinde yer alan Kunshan Belediyesi'ne bağlı Zhouzhuang kentinde uygulanan kentsel koruma politikalarının sonuçları, neoliberal ideolojinin kentsel koruma alanlarının metalaşmasına yönelik yarattığı tartışmaları açısından önemli girdiler sağlamaktadır (Şekil 2.8b). Zhouzhuang kenti, 1086 yılında inşa edilmiştir. 1970'lere dayanan kentsel koruma eylemleri, son olarak 1986 yılında hazırlanan kentsel koruma planı ve yasal düzenlemeler ile planlı bir biçim almıştır. Koruma stratejisi, koruyarak yaşanabilir kılmaktır. Ancak, gerçekleştirilen koruma eylemleri ile kültürel mirasını korumayı başaran Zhouzhuang, Xu ve Tao'ya (2001) göre ticarileşme tehdidi altındadır ve yerel yönetimlerin yanlış tutumları ile yerel halk için hiçbir anlamı olmayan tematik bir park niteliği kazanmaktadır.

Şekil 2.8 : Mekânsal kutuplaşma ve yerel kullanıcının dışlanma riskine örnekler: Kazimierz (a) (Kazimierz Bel.); Zhouzhuang (b) (Z. Günay).

Planlama sürecinin kesintiye uğraması riski

Kentsel koruma sürecinde mevcut planlama yaklaşımı ekonomik öncelikli bir yaklaşım sunmakta; kentsel korumanın yanında “yeniden canlandırma”, “dönüşüm”, “yenileme” gibi kavramların ağırlık kazanması kentsel korumada planlama sürecini kesintiye uğratmaktadır. Planlamanın girişimci faaliyetlere müdahalede bulunan ve onu kontrol eden yapısı neoliberal politikalar ile değişime uğramakta ve özel sektör odaklı parçacı proje anlayışı planlamanın yerini almaktadır. Low (1999)’a göre bu planlamayı şirketlere hizmet sağlayan bir anlayışa indirgemektir. Lovering (2009)’de *Bildiğimiz Planlamanın Sonu [The End of Planning As We Have Known It]* başlıklı makalesinde neoliberalizmi planlamanın olanaklı kıldığını, neoliberalizmin ise planlamayı sorumluluklarından arındırdığını; planlamanın ve plancının neoliberal ideolojinin idarecileri haline geldiğini belirtmektedir. Bu durumda bir meta aracına dönüşen planlamanın aktörleri olan plancılar ve mimarlar da yeni süreçte özel sektörün yönlendirdiği acentelere dönüşmekte, mesleğin özünü oluşturan “kamusal çıkar” anlayışı yerine “şirket kârı” anlayışı gelişmektedir. Özellikle “yap-işlet-devret” veya “restore et-işlet” gibi özelleştirme yöntemleri ile tarihi çevre özel sektörün kontrolü altına girmekte, tarihi çevrenin yönetiminde kontrolsüz bir güç yaratılmaktadır.

Tüm bu endişeler ve tehditler çerçevesinde, tarihi çevrelerin küreselleşme ve neoliberal kentleşme politikaları ile birlikte karşı karşıya bırakıldığı gerilimlerin çözümünün, sürdürülebilirlik ilkelerinin kentsel koruma sürecinde dikkate alınması olduğu görüşü yaygınlaşmaktadır (Strange, 1997; Rodwell, 2007; Worthing ve Bond, 2008; Pendlebury, 2009; Tekeli [2004] 2009).

2.2 Sürdürülebilir Kentleşme ve Tarihi Çevre

“Sürdürülebilir Kentleşme ve Tarihi Çevre” başlıklı bu bölümde araştırma kapsamında irdelenen “olması istenen durum” tanımlanmaktadır. İkinci araştırma sorusu çerçevesinde sürdürülebilirlik yaklaşımının neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde yönlendirilen kentsel koruma anlayışına katkısı değerlendirilmektedir. İlk olarak, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kentleşme kavramları tartışılmakta, ikinci olarak, sürdürülebilir kentleşme ve kentsel koruma ilişkisi kavramsal, politik, yapısal ve yönetsel boyutlarıyla irdelenmektedir.

Bu irdelemede ulusal ve uluslararası akademik çalışmalar, yasal ve yönetsel mevzuat ve uygulama örnekleri üzerinden kaynak araştırması ile tarihi çevrenin sürdürülebilirliğini etkileyen faktörler tanımlanmakta, tarihi çevrenin sürdürülebilirliği için planlama, uygulama ve değerlendirme süreçleri, yaklaşımları ve yöntemleri incelenmektedir.

2.2.1 Sürdürülebilir Kentleşme

2.2.1.1 Sürdürülebilirlik

En geniş tanımıyla sürdürülebilirlik, “devamlılık / süreklilik kapasitesi” olarak tanımlanabilmektedir. Ruşen Keleş, Kent Bilimleri Sözlüğü’nde sürdürülebilirliğin Türkçe karşılığını “sürekli ve dengeli gelişme” olarak tanımlamaktadır.

Keleş (1998: 112)’e göre sürdürülebilirlik

“Çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açmayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararları da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesinden özveride bulunmaksızın ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan çevreci dünya görüşüdür”.

Sürdürülebilirlik kavramı, “duyarlı kalkınma modeli” adı altında 1960’lı yıllardan itibaren geliştirilen tüm politikaların kalkınmaya odaklı olması ve bunun çevreye olumsuz etkileri sonucunda başlayan çevre hareketlerine dayanmaktadır. Bu dönemde çevre ve kalkınma ilişkisini resmi olarak gündeme taşıyan ve kalkınmada çevresel olguların yönetimine ağırlık verilmesini vurgulayan en önemli inisiyatifler 1972 yılında Stockholm’de yapılan Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansı [United Nations Conference on Human Environment] (United Nations, 1972) ve 1980 yılında Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği [International Union for Conservation of Nature and Natural Resources] tarafından kabul edilen Dünya Koruma Stratejisi [World Conservation Strategy]’dir (IUCN, 1980).

1970’lerden sonra sürekli değişen ekonomi-politik süreçlerin etkisiyle dünyada kentsel nüfusun hızla artması ve bu artışa kent yönetimlerinin aynı hızda cevap verememesi ile her geçen gün kentlerde gelişen yeni sorunlarla yüzleşmekte salt çevre odaklı yaklaşımlar yetersiz kalmıştır.

Kentleşme ve endüstrileşme sürecinde kaynakların denetimsiz kullanımı ve tüketimi doğal çevre üzerinde geri dönülemez hasarlar bırakırken, kentsel nüfusta sosyo-ekonomik ve mekânsal farklılaşmalar artmış, yaşam kalitesi düşmeye başlamıştır. Ek olarak, neoliberal ideolojiye bağlı olarak sermaye ve pazar yönelimli müdahalelerin 1980’lerle beraber kentleşme açısından olumsuz etkiler yaratması sonucunda sürdürülebilirlik, “sürdürülebilir kalkınma” terimi ile politik ve akademik gündemde yaygın olarak tekrar gündemdeki yerini almıştır. Bu yeni gündemle birlikte sürdürülebilirlik kavramı çevreden koparılmış ve yönetim ve sosyal adalet gibi kavramların politik ifade biçimi haline gelmiştir (Redclift, 2000; Raco, 2005; Evans ve Jones, 2008). Yirmibirinci yüzyılda sürdürülebilir kalkınma çağdaş kalkınma için rehberlik eden evrensel bir ilke anlamını taşımaktadır.

Sürdürülebilirliğin, sürdürülebilir kalkınma başlığı altında yeniden gündeme gelmesinde en önemli girişimlerden biri Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun [World Commission on Environment and Development] 1987 tarihli Ortak Geleceğimiz [Our Common Future] başlıklı Brundtland Raporu’dur (WCED, 1987). “*Gelecek nesillerin kendi gereksinimlerini karşılama yeteneğini tehlikeye atmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma*” (WCED, 1987: 43) tanımı, ilk resmi tanım olma özelliği ile kısa süre içinde uluslararası gündemde kabul görmüştür. Brundtland Raporu’nun kısıtlı içeriğine rağmen, küresel boyutta daha geniş bir kapsam kazanan sürdürülebilir kalkınma, 1992 yılında Rio de Janeiro’da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı [United Nations Conference on Environment and Development]’nda kabul edilen Rio Deklarasyonu [Rio Declaration on Environment and Development] ile sadece çevresel bir kavram olmaktan çıkmış; ekonomik, sosyal ve kültürel politikaları da kapsayan bir süreç olarak tanımlanmıştır (United Nations, 1992a). Ancak, sürdürülebilir kalkınmanın bütünsel bir süreç olarak anlaşılması ve yorumlanması, 2002 yılında yapılan Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi [World Summit on Sustainable Development] ile gerçekleşmiştir (United Nations, 2002a).

Sürdürülebilirlik kavramı ilk olarak çevreye duyarlı ekonomik kalkınmayı savunmak üzere ortaya çıkmış olsa da, son yıllarda kültürel sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik ve ekonomik sürdürülebilirlik gibi farklı anlamlara gelebilmektedir. Bu değişen anlamlardan biri de sürdürülebilirlik kavramının kentsel mekânda uygulanabilirliğidir.

2.2.1.2 Sürdürülebilir kentleşme

Sürdürülebilir kentleşme, tüm kullanıcıların temel ihtiyaçlarını karşılayan, çevreye duyarlı ve yüksek yaşam kalitesi sunan kentleşme modelidir. Nijkamp ve Perrels (1994)'e göre sürdürülebilir bir kent sürekliliği ve değişimi sağlamak için, sosyo-ekonomik kaygıların çevre ile ilgili kaygılarla birlikte evrimleştiği kenttir.

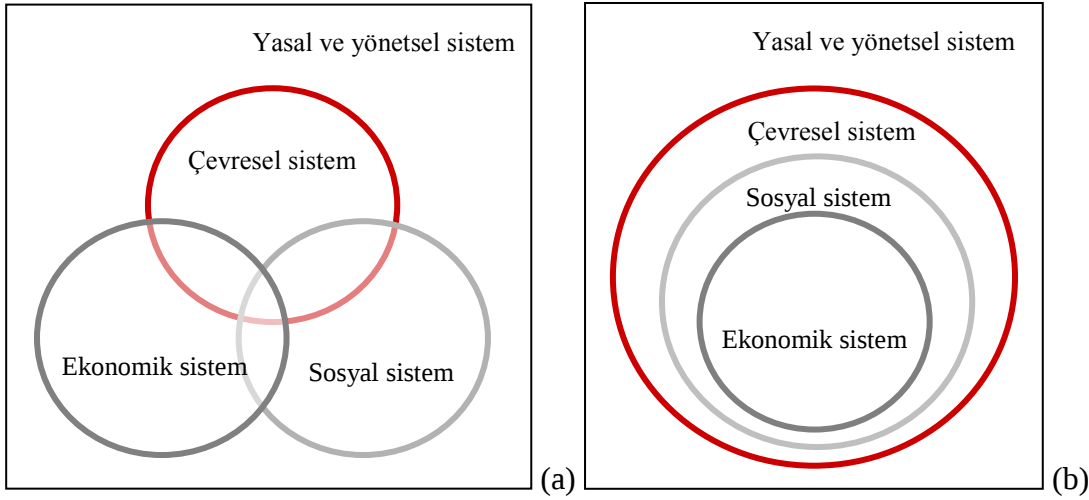
Rypkema (2008)'ya göre ise topluma “yaşayabilir”, “yaşanabilir” ve “adil” bir ortam sunan bir süreci tanımlamaktadır. Tekeli (2001) de yaşanabilirlik kavramı ile sürdürülebilirliğin kentlerde anlam kazandığını belirtmekte; sürdürülebilirliği, kentsel yerleşmelerin devamlılığının yaşanabilirlik ilkesi çerçevesinde sağlanarak gelecek nesillere iletilmesi olarak tanımlamaktadır. Kentlerin ayakta kalabilmeleri için kendi kendilerine yetmeleri yeterli değildir. Bir kentin yaşayabilen, yaşanabilen ve adil bir sistem olarak yönetilmesi için çeşitli mekânsal, ekonomik, sosyo-kültürel ve yapısal sorumluluklar bulunmaktadır. Ulusal ve uluslararası ölçekte diğer pazarlarla olan ilişkileri önem kazanmakta; bu da rekabet baskısını arttırmaktadır. Van Geenhuisan ve Nijkamp (1994)'e göre rekabet, kentlerin sürdürülebilirliğini sağlamak için gereklidir. Ancak bu rekabetin sürdürülebilir olması için tüm sektörlerde ekonomik çeşitlilik ve nitelikli işgücü, sosyal, kültürel ve fiziksel bağlamda yüksek düzeyde yaşam kalitesi, iyi iletişim ve ulaşım olanakları ve katılımcı karar-alma ve uygulama süreci gerekmektedir.

Brundtland Raporu, mekânın bütünleştirilmiş sosyal, ekonomik ve politik bir sistem olduğuna dikkat çekerek, bu bütüncül sistemin devamlılığının sağlanması için kolektif eylemlere ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Bu yönüyle sürdürülebilir kentleşme “sistem yaklaşımı” çerçevesinde biçimlendirilen bir süreçtir ve

- Halkın karar alma süreçlerinde etkin katılımını sağlayan siyasi sistemden,
- Kendine yeten ve artı ürün sağlayan ekonomik sistemden,
- Dengesiz gelişmeden doğan gerilimlere çözüm bulabilen sosyal sistemden,
- Kalkınmada ekolojik düzeni koruyan üretim sisteminden,
- Sürekli olarak yeni çözümler arayan teknolojik sistemden,
- Ticaret ve finasta sürdürülebilir yapı sağlayan uluslararası sistemden,
- Kendi kendini değerlendirme yeterliliğine sahip esnek yönetsel sistemden oluşmaktadır (WCED, 1987).

Sistemi oluşturan tüm paydaşların sürdürülebilirliği, tüm sistemin sürdürülebilirliğini getirmektedir. Bu sistemlerin birlikte nasıl anlaşılması ve yorumlanması gerektiğine dair literatürde bulunan farklı modeller arasında “kenetli halkalar modeli [interlocking rings]” (Şekil 2.9a) ve “iç içe halkalar modeli [nested rings]” (Şekil 2.9b) örnek olarak verilebilir.

Kenetli halkalar modeline göre, her bileşen sürdürülebilirlik eşit ağırlığa sahiptir ve ancak sistemler bütünleşik çalıştığında sürdürülebilir kalkınmaya ulaşılmaktadır (Barbier, 1987; Hancock, 1996). Ancak, Giddings, Hopwood and O’Brien (2002: 189)’a göre bu modelde çevre, ekonomi ve toplum birbirinden ayrı düşünülmekte; bu ayrım farklı bileşenlerin farklı amaçlarla kullanılarak farklı politikaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İç içe halkalar modelinde ise tüm sistemlerin birbirine bağımlı/bütünleşik olduğu vurgulanmaktadır. Colin Fudge (1998)’a göre bütünleşme, sektörler arasında yatayda, politika katmanları arasında dikeyde ve yatay-dikey bütünleşmenin getirdiği kentsel çalışmalarda yeni anlayışlar çerçevesinde üç grupta incelemektedir. Mitlin (1992) ise sürdürülebilirliğin tanımında “aşağıdan yukarı yönlendirilen yaklaşım [bottom-up approach]” olmamasına rağmen, önerdiği gelişim modelinin temelinde karar-alma süreçlerinde bu yaklaşım olduğunu vurgulamaktadır.

Şekil 2.9 : Sürdürülebilir kentleşme bileşenleri: kenetli halkalar modeli (a); iç içe halkalar modeli (b).

İster kenetli halkalar modeli, ister iç içe halkalar modeli olsun, Thorns (2002)’a göre sürdürülebilir kentleşmenin özü holistik/bütünsel sistem yaklaşımı ile biçimlendirilmesi ve tüm alt sistemlerin birbiri ile bütünleşik ele alınma gereğini yansıttır. Satterthwaite (1997: 6) sürdürülebilir kentleşmenin bu özelliğini vurgulamaktadır:

“Önemli konu sürdürülebilir kentler değil; kentlerin formunun, yönetsel yapısının, üretim sistemlerinin, tüketim yollarının ve atık yönetiminin sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olmasıdır.”

Neoliberal kentleşme bağlamında düşünüldüğünde, tanımı ve anlamındaki belirsizlikler, sürdürülebilirliği, herkesin kendi çıkarlarına göre yeniden tanımlayabileceği ve kullanabileceği bir ortama sürüklemektedir. Ek olarak, kalkınmanın da sosyal inşa sürecini göz ardı etmesi ile sürdürülebilir dışında her şey olduğunu da savunan görüşler özellikle toplum bilimciler arasında artmaktadır (Lele, 1991; Smith, 1995; Campbell, 1996; Rees, 1999; Raco, 2005).

Rees (1999)’e göre sürdürülebilirlik toplumun temel inanışları ve analitik kavramlar için şimdiye kadar olmadığı kadar büyük bir risk taşımaktadır. Campbell (1996)’a göre ise, “romantize edilen bir geçmiş”, geleceğe bir şey katmamaktadır. Campbell’ın Kent Planlama ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Çelişkileri [Urban Planning and the Contradictions of Sustainable Development] başlıklı makalesinde belirttiği üzere “sürdürülebilirliğe giden çağdaş yol önümüzdedir, arkamızda değil” (s. 302). Smith (1995: 75)’e göre ise:

"Sürdürülebilir kalkınma" kavramının kullanılması insana yaramaz [nasty] bir şüphe yaratmaktadır. Terim, bir insanın dileyebileceği hemen her şey anlamına gelebileceği gibi, kaba anlamıyla insanların kalkınma eylemlerinde çevresel duyarlılığa sahip olmasıdır. Aldatıcı bir şekilde, evrenin doğal kaynaklarının sınırsız kullanılamayacağı basit anlamını da içermektedir. Bireyler, şirketler, hükümetler ve yasal organlar karar alma süreçlerinde bu çevresel disipline sahip olmalıdır. Artık kararlar ben-merkezci alınamaz, kısıtlı çevresel kaynaklara referans vererek kalkınmanın sürdürülebilir olması gereğine artan bilincin de dikkate alınması gerekir."

Bunun yanında sürdürülebilir kalkınma politikalarının Rio ve/veya Johannesburg gibi zirvelerle neoliberal politikaları ve bu politikaların aktörleri olan uluslararası kuruluşları teşvik ettiğini öne süren görüşler de bulunmaktadır (Adams, [1990] 2001; Redclift, 1987, 2000; Lele, 1991; Mitlin, 1992; Rydin, 1997, Luke, 1995).

1980’lerde sürdürülebilirliğin genel bir yaklaşım olarak ortaya çıkması ekonomik sistemleri de etkilemiştir. Ancak bu etkileşim, neoliberal ideoloji çerçevesinde çevresel seçimlerin pazar tercihlerine göre yapılmasını getirmektedir. Bu anlamda gerçekten çözüm bulmak yerine sürdürülebilirliğin mevcut politikalar ve planlama sistemi içinde nasıl işletilebileceği konusunda pratik yöntemler geliştirmeye odaklanılmıştır (Rydin, 1997). Bu odaklanma sürdürülebilirliğin anlamını ve kullanımını daraltmakta ve kalkınma için yeni soruları gündeme taşımaktadır. Mitlin (1992) sürdürülebilirliği çevrenin bütünlüğünü koruyarak sosyal ve ekonomik kalkınmanın sağlanması modeli olarak tanımlamakta; kalkınmanın sürdürülebilirliğinin sağlanması için doğanın korunmasını hedefleyen otonom bir kalkınma modeli veya tüketim modeli olmadığını belirtmektedir. Lele (1991) de sürdürülebilir kalkınmayı eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirerek, ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir kalkınma kavramının gerisinde kaldığını, bu nedenle sürdürülebilir kalkınma politikalarının kalkınma politikaları yerine yaşam kalitesi politikalarına yönelme gereksiniminde olduğunu belirtmektedir. Ancak uygulamada sürdürülebilirlik tartışmaları ekonomik veya çevre tartışmalarının ötesine geçememektedir.

Redclift (1987), *Sürdürülebilir Kalkınma: İkilemleri İrdelemek [Sustainable Development: Exploring the Contradictions]* başlıklı kitabında sürdürülebilir kalkınmanın temel sorununun “neyin sürdürülebilirliğinin sağlanacağı” odağında farklı tanımlara ve politikalara yol açan belirsiz içeriği olduğunu öne sürmektedir. Brundtland Raporu’nun “*gelecek nesillerin kendi gereksinimlerini karşılama yeteneğini tehlikeye atmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma*” (WCED, 1987: 43) tanımı üzerinden belirsizliklerin bir neslin diğerine aktaracağı “şeyin” ne olduğu, ihtiyaçların ne olduğu, hangi eylemin sürdürülebilir olduğuna nasıl ve kim tarafından karar verildiği konularında ortaya çıktığını belirtmektedir (Redclift, 2000). Adams ([1990] 2001) sürdürülebilirlik kavramının “sentetik” olduğunu; hiçbir kuramsal, yasal ve yönetsel altyapıya sahip olmaksızın kalkınma ideolojisinin üzerine oturduğu temelleri daha kolay uygulanabilir kılmak için ortaya atılan bir kavram olduğunu ileri sürmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın çevrenin yönetimi ile ilgili değil, çevrenin yönetiminde kimin karar almada güç sahibi olduğu ile ilgili olduğunu belirtmektedir. Luke (Thorns, 2002: 215) da benzer bir yaklaşımla sürdürülebilirlik kavramının taşıdığı belirsizlikleri vurgulamaktadır:

“Ne zamana kadar sürdürülebilirlik? Bir kuşak, yüz yıl, bin yıl mı? Kim için sürdürülebilirlik? Bugünün mü, gelecek tüm kuşaklar mı? Ne derece sürdürülebilirlik? Aileler, kentler, uluslar, küresel ekonomiler mi? Hangi koşullarda sürdürülebilirlik? Bugünün batılı yaşam standartları, gelecek “Star-Trek” kültürü mü? Ne sürdürülecek? Kişisel gelir, sosyal ve kültürel farklılıklar, bireysel tüketim, özgürlük, maddi değerler mi?”

Bu konuda Redclift (1987) üç parametre tanımlamaktadır. Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma “ihtiyaçlara” odaklanmaktadır. Ekolojik parametreler kaynak tabanlı yaklaşım ile yenilenebilir kaynakları odak almaktadır. Ekonomik ve politik bir yaklaşımla insan-yönelimli hedefler ile sosyal ve ekonomik odaklar yaratılmaktadır. Son olarak, farklı kültürlerin ihtiyaçları göz önüne alındığında odak, kültürel sistemler ve halk olmaktadır. Ancak, tarihi çevreler söz konusu olduğunda bu ihtiyaçlar ile koruma politikaları arasındaki dengenin nasıl kurulacağı henüz yeterince tanımlanmamıştır.

2.2.2 Sürdürülebilir Kentleşme ve Kentsel Koruma

Sürdürülebilir kentleşme ve kentsel koruma ilişkisi, kavram, politika, yapısal ve yönetsel yaklaşım boyutlarıyla üç başlıkta incelenmektedir (Şekil 2.10). Bunlar:

- Sürdürülebilir kentleşme ve kentsel koruma kavramı,
- Sürdürülebilir kentleşme ve kentsel koruma politikaları,
- Sürdürülebilir kentleşme ve kentsel korumanın yönetimidir.

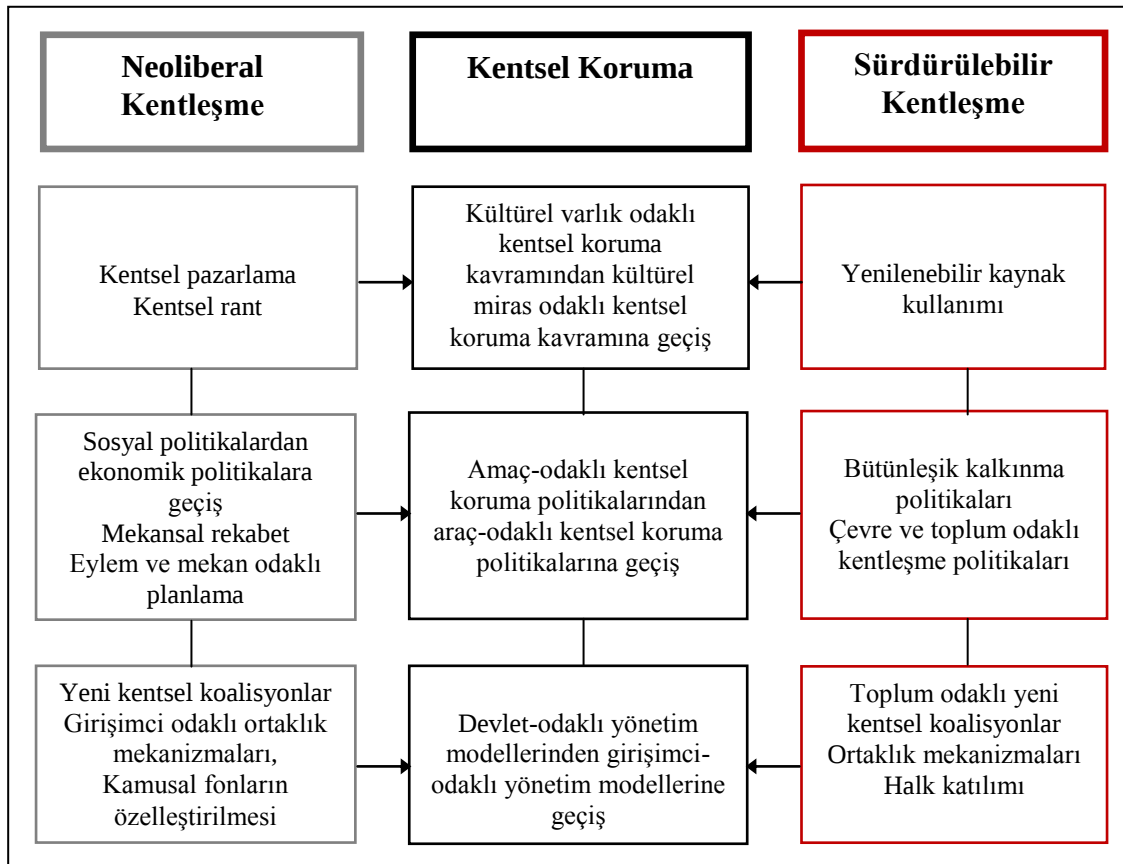
2.2.2.1 Sürdürülebilir kentleşme ve kentsel koruma kavramı

Kültürel miras söz konusu olduğunda sürdürülebilirlik; tarihi çevreye duyarlı yönetim biçimleriyle mirasın bugüne katkısını sürekli kılmaktır.

Kentsel korumanın özünde “sürdürülebilirlik” ilkesi yer almaktadır. Çünkü kentsel koruma, sadece geçmişin kültürel değerlerini günümüzde yaşatmak için değil, bu değerleri gelecek kuşaklara aktarma sorumluluğuna sahiptir. John Ruskin (1865: 263) Mimarlığın Yedi Lambası [The Seven Lamps of Architecture] adlı kitabında tarihi yapılar için *“Onlara dokunma hakkımız yoktur. Onlar bizim değil; onlar bir parça bizim ve bir parça da bizi izleyecek kuşaklarındır”* diye belirtmektedir.

William Morris (1877) ise Eski Yapıların Korunması İçin Toplumsal İlkeler [The Principles of the Society for the Protection of Ancient Buildings] adlı kitabında korumanın amacının gelecek nesillere öğretici ve saygı değer biçimde bırakmak olduğunu yazmaktadır. Ancak, Ruskin ve Morris'in ondokuzuncu yüzyılda tanımladığı gibi tarihi, fiziksel anlamda orijinal durumu ile muhafaza ederek gelecek kuşaklara aktarma düşüncesi, günümüzün sürdürülebilirlik anlayışını yeterince yansıtmamaktadır.

Günümüzde sürdürülebilir koruma, “*koruma ve değişim arasında en rasyonel/akılcı dengeyi sağlayarak kültürel mirası korumaktır*” (Delafons, 1997: 177). Uzun yıllar sadece kalkınma ve “yeşil” ile ilişkilendirilen sürdürülebilirliğin, kentsel koruma literatürü içinde tekrar gündeme gelmesi 1990’lardan sonra gerçekleşmiştir. Bu gecikmenin nedenlerinden biri sürdürülebilirlik kavramının “yenilenebilir kaynak” üzerinde odaklanması, kültürel mirasın ise yenilenmeyen ve sınırlı bir kaynak olmasıdır. Ancak, sürdürülebilirlik düşüncesi kültürel mirasın salt fiziksel bir kavram olmaktan çıkarak, farklı değerleri içeren kolektif bir bütün olarak algılanmasında rol oynamıştır (Fairclough, 2001).

Şekil 2.10 : Neoliberal kentleşme, kentsel koruma ve sürdürülebilir kentleşme ilişkisi.

Bu değişen algının iki boyutu bulunmaktadır. Birincisi tarihi çevrenin bir bütün olduğu düşüncesi üzerinde gelişmektedir. İkincisi anlamlılık düzeyidir. Bu anlamda tarihi çevrenin yenilenebilir bir sistem olduğu söylenebilir (Fairclough, 2001); çünkü tarihi evre yirminci yüzyıl mirası gibi yeni miras tanımları ile sürekli olarak değişmekte, yeniden yapılmakta ve yeniden anlamlandırılmaktadır. Bu yeniden anlamlandırma sürecinin bir parçası da ikinci bölümde tartişıldığı gibi neoliberal kentleşmenin kültürel mirası yorumlamaya açık bir araç olarak kavramsal dönüşümünü getirmesidir.

Kentsel korumanın sürdürülebilirlik ile ilişkisini ortaya koyan çalışmalar arasında Tiesdell (1991), Strange (1997), Rodwell (2007), Worthing ve Bond (2008)'un çalışmaları sayılabilmektedir. Bu alışmalar, tarihi çevrelerin küreselleşme ile birlikte karşı karşıya bırakıldığı gerilimlerin üzümünün tarihi çevrenin yönetiminde sürdürülebilir kentleşme ilkelerinin etkin kılınma ls ile ilgili olduğu görüşünü yansıtılmaktadır. Rodwell (2003)'in Tarihi Kentlerde Koruma ve Sürdürülebilirlik [Conservation and Sustainability in Historic Cities] başlıklı kitabında belirttiği gibi sürdürülebilirlik insanların doğal ve yapılı evre ile ilişkilerinde evrenin ve onun tüm yaşam formlarının çıkarları doğrultusunda dengeyi ve uyumu yakalamasıdır. Worthing ve Bond (2008) Mimari Mirasın Yönetimi [Managing Built Heritage] adlı çalışmalarında kültürel mirasın sürdürülebilirliği için rehber oluşturacak ilkelere yer vermişlerdir. Sürdürülebilir kalkınma konusunda birçok çalışması bulunan Bizzarro ve Nijkamp (1997)'e göre kültürel miras; uzun vadede sosyo-ekonomik kalkınma, çıkar çatışmalarını giderme ve hakçalık gibi farklı değerleri ve hedefleri kapsayan sürdürülebilirlik stratejileri için anahtar görevi üstlenmektedir.

Tüm bu çalışmaların ortak noktası, kentsel koruma ve sürdürülebilir kalkınma konu alanlarının kentsel problemlere karşı ortak stratejisinin holistik bir yaklaşımla sosyal ve ekonomik konuları dikkate almaları olduğunu savunmalarıdır. Roald (2000) Sürdürülebilir Tarihi Kentler [Sustainable Historic Cities] adlı kitabında iki disiplin arasındaki ilişkiyi ayrıntı ile irdelemektedir. Çizelge 2.1'de örneklenen bu ilişki çerçevesinde iki disiplinin temel ilkesi gelecek nesillere, bugünden ödün vermeden bir şey bırakmaktır. Redclift (2000)'in önceki bölümde verilen belirsizlikler tanımı üzerinden bir değerlendirme yapıldığında, sürdürülebilir kentleşmenin belirsiz tanımının aksine kentsel koruma çerçevesinde bir neslin diğerine geçireceği “şey” kültürel mirastır.

Tarihi çevreyi gelecek nesillere tarihsel bir belge ve kültürel kimlik kaynağı olarak bırakmak kentsel korumanın temel ilkesidir. Ek olarak, kentsel koruma için ihtiyaçlar tanımlıdır; tarih ve kimlik için gerekli ihtiyaçları betimlemektedir. Her iki konu alanında da bugünün ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli gereksinimler ve değişimler kısıt yaratmakta; diğer çıkarlar -özellikle ekonomik çıkarlar- ile çatıştığı zaman pazarlığa açık bir konu haline gelmektedir.

Sürdürülebilir kentleşme için çevrenin ihtiyaçlarını karşılama kapasitesi konusunda teknolojik ve sosyal biçimlenmelerin getirdiği sınırlamalar, kentsel koruma için ise özgünlük ve temsiliyete dayalı ilgi ve değer kaybı yaratmaksızın bugünün ihtiyaçlarına cevap vermek için gerekli değişimler kısıt yaratmaktadır. Her ikisinde de başarı için holistik yaklaşım koşulu aranmakta ve diğer çıkarlar ile çatıştıkları zaman pazarlığa açık bir konu haline gelmektedirler. Son olarak, çevre de, kültürel miras da, bir kere yok olduğunda sonsuza kadar kaybedildiği için önemli ve benzersizdir.

Çizelge 2.1 : Sürdürülebilir kentleşme ve kentsel koruma ilişkisi.

	Sürdürülebilir Kentleşme	Kentsel Koruma
Genel ilke	Şu anın ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama becerisinden uzaklaştırmadan karşılayan kalkınma.	Yapılı çevreyi gelecek nesillere tarihsel bir belge ve kültürel kimlik kaynağı olarak bırakmak
Tanım	Şu anda var olduğu durumu ile makul miktarda insan yapımı ve doğal sermaye stoğunu gelecek nesillere taşımak.	Şu anda var olduğu durumu ile makul miktarda kültürel miras sermaye birikimini gelecek nesillere taşımak.
Önem	Çevre, bir kere yok olduğunda sonsuza dek kaybedildiği için önemlidir ve benzersizdir.	Kültürel miras, bir kere yok olduğunda sonsuza dek kaybedildiği için önemlidir ve benzersizdir.
Hedef kitle	Yerel halk öncelikli	Yerel halk öncelikli
İhtiyaç	Hayatta kalma için gerekli ihtiyaçlar	Tarih ve kimlik için gerekli ihtiyaçlar
Kısıt	Çevrenin ihtiyaçları karşılama kapasitesi konusunda teknoloji ve sosyal organizasyon tarafından konulan sınırlamalar	Özgünlük ve temsiliyete dayalı ilgi ve değer kaybı yaratmaksızın bugünün ihtiyaçlarına cevap vermek için gerekli değişimler
Sorun	Diğer çıkarlar ile çatıştığı zaman pazarlığa açık bir konudur.	Diğer çıkarlar ile çatıştığı zaman pazarlığa açık bir konudur.
Yaklaşım	Holistik yaklaşım	Holistik bir yaklaşım olarak bütünleşik kentsel koruma
Kapsam	Ekolojik, ekonomik, sosyal konular	Ekonomik, kültürel, sosyal konular ve teknoloji

Not: Roald (2000)'den uyarlanmıştır.

Ortak stratejilerine rağmen, kentsel koruma ve sürdürülebilir kalkınma konu alanlarının ikisinde de indirgeyici ve parçacı bir yaklaşım gözlenmektedir. İki konu alanı da probleme farklı açılardan eğilmekte; ancak sürdürülebilir kalkınma, genel bir felsefeden bölgesel ve yerel ölçeğe inme çabasında iken, kentsel koruma, nesne-odaklı yaklaşımdan daha geniş kapsamlı çevresel konulara geçiş yapmaktadır (Roald, 2000).

Sürdürülebilirlik ve kentsel koruma ilişkisini ortaya koymayı amaçlayan diğer anlamlı örneklerden biri Rodwell (2003)'ün tanımıdır. Rodwell'e göre iki kavram, arzın devamlılığı, doku ve kültürel kimliklere (fiziksel, sosyal, ekonomik, artistik) en az müdahalenin ve yıkıcı devrimlere karşı yapıcı evrimselliğin sağlanması için kaynakların akıllı kullanımını içeren ortak ilkelerine sahip olmaları bakımından birbirlerini tamamlamaktadırlar. İlhan Tekeli ([2008] 2009: 102)'nin belirttiği gibi,

“Modernitenin tarih bilincine uyumlu olarak içerik kazanan bir koruma anlayışı geçmişin dondurulması anlamına gelmemekte, geleceğin geçmişle sürkliliğinin sağlanması anlamını kazanmaktadır. Bu nedenle son yıllar içinde koruma kavramı yerine sürdürülebilirlik kavramı kullanılmaya başlamıştır.”

2.2.2.2 Sürdürülebilir kentleşme ve kentsel koruma politikaları

Sürdürülebilir kentleşme ve kentsel koruma ilişkisinin politika çerçevesini belirleyen temel unsurlar ulusal ve uluslararası ölçekte yürürlüğe konan ilkeler, rehberler ve programlardır. Bu programlar araştırmada, uluslararası koruma kuruluşları, doğrudan koruma ilgili olmayan uluslararası kuruluşlar ve doğrudan kentsel korumaya odaklanmayan ancak kentsel koruma için önemli bulgular içeren uluslararası inisiyatifler olmak üzere üç başlıkta irdelenmektedir.

Kentsel koruma ile ilgili uluslararası kuruluşların gündeminde özellikle 2000'lerden itibaren sürdürülebilirliğin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir (ICOMOS, 2001; ICOMOS, 2007; English Heritage, 1997; English Heritage, 2005a; English Heritage, 2005b; English Heritage, 2007; ICOMOS New Zealand, 1992; ICOMOS Australia, 1999).

ICOMOS'un 2001 yılında düzenlediği Değişimin Yönetimi: Tarihi Çevrenin Korunmasında Sürdürülebilir Yaklaşımlar [Managing Change: Sustainable Approaches to the Conservation of the Built Environment] başlıklı uluslararası sempozyum tarihi çevrede sürdürülebilir yönetime odaklanmaktadır.

Ek olarak, 2007 tarihli Kültürel Miras Alanlarının Yorumu ve Sunumu  zerine Sözleşme [Charter for the Interpretation and Presentation of Culltural Heritage Sites] ile ICOMOS, tarihi çevrenin yirmibirinci yüzyıl koşulları kapsamında yorumlanması ve temsili için koşullar getirmekte, tarihi çevrenin sürdürülebilirliğini uluslararası ölçekte gündem maddesi haline getirmektedir.

İngiltere'nin ve dünyanın önde gelen koruma kurumlarından olan English Heritage son on yılda tarihi çevreyi sürdürülebilir kalkınmada ön plana çıkaran raporlar yayınlamaktadır. English Heritage'ın tarihi çevreyi sürdürülebilirlik bağlamında irdelediği ilk rapor 1997 tarihinde yayınlanan Tarihi  evrenin Sürdürülebilirliği [Sustaining the Historic Environment] raporudur. Rapora göre sürdürülebilir kalkınma geçmişin değil bugünün konusudur; toplumun rolünü ve değerlendirme ve karar-alma süreçlerinde katılımı vurgulamaktadır; kültürel mirasın farklı değer ve anlamlılık düzeylerine farklı bakış açıları getirmektedir ve değişimin yönetilmesi gereksinimini vurgulamaktadır. English Heritage'ın diğer çalışmaları arasında 2005 tarihli Miras  nemlidir [Heritage Counts], Yeniden Canlandırma ve Tarihi  evre [Regeneration and the Historic Environment: Heritage as a Catalyst for Better Social and Economic Regeneration] ve 2007 tarihli Tarihi  evrenin Sürdürülebilir Yönetimi için Koruma İlkeleri, Politikaları ve Rehberlik [Conservation Principles, Policies and Guidance for the Sustainable Management of the Historic Environment] başlıklı raporları sayılabilir. Miras  nemlidir (English Heritage, 2005a) ve Yeniden Canlandırma ve Tarihi  evre (English Heritage, 2005b) raporlarında kültürel mirasın sosyal ve ekonomik yeniden canlanma stratejileri için üstlendiği rol ve kültürel mirasın ekonomik etkisi tanımlanmaktadır. Tarihi  evrenin Sürdürülebilir Yönetimi için Koruma İlkeleri, Politikaları ve Rehberlik başlıklı raporda ise tarihi çevrenin sürdürülebilirliği için gerekli ilkeler tanımlanmaktadır (English Heritage, 2007). Bunlar arasında yerel halka saygı, geçmişle somut bağlantının kurulması, alanın tanımlanması, varolana saygı, yüksek kalitede tasarım ve katılım yer almaktadır.

Avrupa'da sürdürülebilir kentsel koruma bağlamında yapılan çalışmaların yanında Avustralya'da da dikkat çekici çalışmalar yer almaktadır. Bunlardan en önemlisi tarihi çevrenin sürdürülebilirliği konusunda bir dönüm noktası da sayılabilecek Burra şartı: Kültürel Değer Sahip Alanların Korunması [The Burra Charter The Australian ICOMOS Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance]'dır.

ICOMOS Avustralya tarafından 1981 tarihinde kabul edilen Burra Şartı (ICOMOS Australia, 1999), kentsel korumada sürdürülebilirlik yaklaşımını “bugün değer görülen yerleri geçmişini anlamak, bugünü zenginleştirmek ve gelecek kuşaklara değer yaratmak” olarak tanımlamaktadır. Bunun yanında ICOMOS New Zealand ve New Zealand Historic Places Trust’ın önemli çalışmaları bulunmaktadır.

Kültürel Miras Değerine Sahip Alanların Korunması Şartı [Charter for the Conservation of Places of Cultural Heritage Value] (ICOMOS New Zealand, 1992) ve Tarihi Mirasın Sürdürülebilir Yönetimi Rehberi [Sustainable Management of Historic Heritage Guide] (New Zealand Historic Places Trust, 2006), Yeni Zelanda’da uygulanan kentsel koruma politikalarının sürdürülebilirliğin sorgulanması için rehber niteliği taşımaktadır.

Doğrudan koruma ile ilgili olmayan, ancak kültür ve kentsel koruma alanında önemli inisiyatiflerde bulunan uluslararası kuruluşların gündeminde de sürdürülebilirliğin önemli yer tuttuğu gözlenmektedir. Özellikle Avrupa’da yapılan çalışmalara Council of Europe’un 2004 tarihli Avrupa Konseyi Kentsel İyileştirme Rehberi [Guidance on Urban Rehabilitation] ve 2005 tarihli Kültürel Mirasın Toplumsal Değeri Hakkında Avrupa Konseyi Bildirgesi [Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society] çalışmaları örnek verilebilir. Kentsel korumanın sürdürülebilirliği için özellikle 2005 tarihli çalışma bir rehber niteliği taşımaktadır. Kültürel Mirasın Toplumsal Değeri Hakkında Avrupa Konseyi Bildirgesi (CoE, 2005a)’a göre kültürel miras insanların zaman içinde mekân ile etkileşiminin sonucunda ortaya çıkan tüm çevresel unsurları kapsamaktadır. Bu durumda, toplumu kültürel mirasın tüm insani değerlerinin merkezine koymak, kültürel mirasın değerini ve potansiyelini sürdürülebilir kalkınma ve yaşam kalitesi için bir kaynak olarak halkla birlikte akıllıca kullanmak ve kültürel mirasın tanımına ve yönetimine halkın katılımını sağlamak gerekmektedir.

Kentsel koruma ile ilgili uluslararası kuruluşların yanında doğrudan kentsel korumaya odaklanmayan ancak kentsel koruma için önemli bulgular içeren inisiyatifler de bulunmaktadır. Bu inisiyatifler arasında kronolojik olarak sırayla Avrupa Kentsel Şartı [European Urban Charter] (CoE, 1992), Aalborg Şartı: Sürdürülebilir Avrupa Kentler ve Kasabalar [Charter of European Cities & Towns Towards Sustainability] (European Commission, 1994), Avrupa Mekânsal Gelişme Perspektifi [European Spatial Development Perspectives] (CoE, 1999), Birleşmiş

Milletler Küresel Eylem Planı [The Habitat Agenda Goals and Principles, Commitments and the Global Plan of Action] (UN-Habitat, 2003), İkinci Avrupa Kentsel Şartı: Yeni Bir Kentlilik için Manifesto [The European Urban Charter II: Manifesto for a New Urbanity] (CoE, 2008) sayılabilir. Bu inisiyatiflerin kentsel koruma politikaları ile ilişkisi aşağıda sunulmaktadır.

Avrupa Kentsel Şartı'nın (CoE, 1992) Kentlerde Mimari Miras başlığı taşıyan dördüncü bölümünde belirlenen ilkelerle, kentsel mirasın gelecek kuşaklara bir referans teşkil edeceği, bu mirasın korunması ve sürdürülmesinde yerel yönetimlere büyük görevler düştüğü ve korumada kentsel ekonomik canlanmanın da büyük rolü bulunduğu önemle vurgulanmaktadır. Tanımlanan ilkeler, kentsel korumaya hassas yasal çerçevenin oluşturulması, kentsel mirasın korunması için bilgilendirmenin yaygınlaştırılması, yeni ve yeterli finans mekanizmaları ile ortaklıkların geliştirilmesi, eski el sanatları ve yapı tekniklerinin yaşatılması ve canlandırılması, tarihi dokunun planlamaya temel veri biçiminde katılarak çağdaş yaşamla bütünleştirilmesi; ekonomik kalkınmanın kültürel mirasın korunması yoluyla canlandırılmasıdır.

Sürdürülebilir kentsel koruma açısından önemli inisiyatiflerden bir diğeri 1994 tarihinde yapılan Sürdürülebilir Kentler ve Kasabalar üzerine Birinci Avrupa Konferansı [First European Conference on Sustainable Cities & Towns]'nda kabul edilen Sürdürülebilir Avrupa Kentleri ve Kasabaları için Aalborg Şartı'dır (European Commission, 1994). Aalborg Şartı ile sürdürülebilir kentlere ulaşma yolunda, Avrupa'daki yerel ve bölgesel yönetimler tarafından ortaklaşa yürütülecek kampanyanın başlangıcı oluşturulmuş; kentlerin; geleneğin, kültürün ve kültürel mirasın bekçileri olduğu; bu mirası korumak, kollamak, geleceğe aktarmak konusunda sorumluluk taşıdıkları, bu amaçla yerel yönetimlere önemli görevler düştüğü kabul edilmiştir.

1999 yılında hazırlanan Avrupa Mekânsal Gelişme Perspektifi [European Spatial Development Perspectives] de tarihi çevrenin ve kültürel mirasın korunması konusunda bir bölüm ayırmıştır (CoE, 1999). Küresel rekabetle baş edebilecek politikalar ve uygulama araçları geliştirmeyi, yerelden başlayıp küresele uzanan ilişkiler ve işbirlikleri oluşturmayı hedefleyen raporda kültürel miras, Avrupa'nın kimliğinin ve uluslararası öneminin ifadesi olarak tanımlanmaktadır. Sadece yapıların değil, içinde yaşayan halkın da kültürel mirasın bir parçası olduğu

belirtilmektedir. Ek olarak, gayrimenkul spekülasyonu, büyük ölçekli altyapı projeleri ve kitle turizminin tarihi çevre üzerinde oluşturduğu tehdide dikkat çekilerek bu kapsamda geliştirilecek politikaların bütünleşik bir yaklaşımla ele alınması gereksinimine vurgu yapılmaktadır.

2003 tarihinde hazırlanan Birleşmiş Milletler Küresel Eylem Planı [United Nations Global Action Plan] (UN-Habitat, 2003)'nın ise dördüncü bölümünde yer alan Kentleşen Dünyada Sürdürülebilir İnsan Yerleşmelerinin Gelişimi [Sustainable Human Settlements Development in an Urbanizing World] başlıklı bölümün sekizinci maddesi tarihi çevrenin korunmasına odaklanmaktadır. Bu maddeye göre tarihi çevrenin sahip olduğu kültürel, bilimsel, sembolik ve ruhani değerler, toplumun kültür, kimlik ve dini inanışlarının önemli bir ifade biçimi olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda, kültürel mirasın, kültürel kimlik ve süreklilik yaratmadaki rolü vurgulanmalıdır. Kentsel koruma, rehabilitasyon ve kentsel, kırsal ve mimari mirasın kültür-duyarlı yeniden kullanımları doğal ve yapay kaynakların sürdürülebilir kullanımı ile ilişkilidir. Kalkınmanın kültürel boyutu kapsamında kültüre erişim tüm insanlar için çok önemlidir, her bireyin erişimi ve geniş kapsamlı katılımı sağlanmalıdır. Kalkınma ve koruma hedeflerinin bütünleştirilmesi gereği, Plan'da yer alan diğer önemli maddelerden biridir.

İkinci Avrupa Kentsel Şartı: Yeni Bir Kentlilik için Manifesto (CoE, 2008), 1992 tarihli Avrupa Kentsel Şartı'nın sürdürülebilirlik ve yaşanabilirlik ekseninde güncellenmiş halidir. Küreselleşme ve beraberinde getirdiği yeni ekonomi-politik süreçlerin risklerine dikkat çekerek, sürdürülebilir kentleşmenin en önemli gerekliliğin geçmişe sahip çıkmak olduğu sonucunun çıkarılabileceği ilkeler tanımlamaktadır. Tanımlanan kent modeli, yerel ve küresel çevreye saygılı, sürdürülebilir kentlerdir ve bu kentler, geleceğe uzanabilmek için geçmişlerine ve bugünkü çeşitliliklerine ihtiyaç duyan, bilgi ve kültürün kentleridir.

Özetle, 1990'lerden itibaren koruma disiplininde sürdürülebilirlik anlamında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Korumanın yönetiminde geniş kapsamlı ve holistik yaklaşımlar için politikalar geliştirilmiş, karar-alma sürecinde değerlere odaklanan planlama yöntemleri geliştirilmiş, koruma politikalarının diğer politikalar ile bütünleştirilmesine çalışılmıştır. Ancak tüm bu gelişmeler uygulama alanında yetersiz kalmaktadır. Çünkü tüm bunların yanında neoliberal ideolojinin kültürel mirası basitçe sosyal bir ürüne indirgeme eğilimi de bulunmaktadır.

Ancak korumanın, kültürel mirası geçmişin izini taşıyan bir ürün olarak görmenin yanında kültürel mirası sahip olduğu sosyal ve kültürel içeriği ile muhafaza eden sosyal bir süreç olarak anlamlandırma yönü de vardır.

“Koruma disiplinin gelecekte karşılaçağı sorunlar sadece kültürel miras değerleri ve alanları ile ilgili değıl, ama toplumun onlara kazandıracağı içerikle ilgilidir. Bu içerikler mirasın anlamının gerçek kaynağıdır ve korumanın gerçek amacıdır” (Avrami ve Mason, 2000: 4).

Bu gelişmeler ışığında özetle tarihi çevrenin sürdürülebilirliğini sağlamak üzere bazı gerekliliklerden söz etmek mümkündür. Bu gereklilikler

- Tarihi çevrenin yaşayabilirliğinin ve yaşanabilirliğinin sağlanması
- Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenmesi ve toplumsal gelişmenin sağlanması,
- Tarihi çevrede dengeli ve üretken yerel ekonominin desteklenmesidir.

Tarihi çevrenin yaşayabilirliğinin ve yaşanabilirliğinin sağlanması

Tarihi çevrenin yaşayabilirliğinin ve yaşanabilirliğinin sağlanması için kültürel mirasın yaşayabilirliğinin özgünlüğünün korunarak ve bütünlüğünün desteklenerek sağlanması, kullanımının teşvik edilmesi ve tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması gerekmektedir.

Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması konusunda en önemli konulardan biri özgünlüğünün korunmasıdır. Özgünlük, kentsel koruma sorunsallarının başında gelmektedir. Tarihi çevrelerin neoliberal politikalar ile hızla yeniden canlandırma ve ya yenileme eylemleriyle pazarlanması ve çağdaş koşullara uygun hale getirilmesi amacı ile aslına uygun korunan tarihi yapıların oranı özellikle gelişmekte olan ülkelerde azalmaktadır. Özgünlük, Cohen (1999)’e göre, içeriğı sosyal olarak yapılandırılmış bir konu olduğundan her zaman tartışmalara açık hale gelmektedir. Ashworth ve Tunbridge (1990) özgünlüğü, mimari aracılığı ile geçmişin doğrudan yansıtılması olarak tanımlamaktadır. Özgünlükle ilgili tartışmalar, John Ruskin’in “anti-restorasyon” hareketine dayanmaktadır. Ruskin’e göre özgünlük, tarihi yapının orijinal durumu korumasıdır. Koruma için yapılan restorasyon çalışmaları hiçbir zaman yapıyı orijinal durumuna döndürmeyecek; her eylem özgünlüğün yok edilmesi ile yapay olacaktır (Jokilehto, 1999). Çünkü tarihi yapılar sürekli olarak

uyarlanabilir kullanımlara maruz kalmaktadır ve kentsel koruma kapsamında uygulanan restorasyon çalışmaları hangi geçmişin restore edileceği sorununu yaratmaktadır.

Bütünlük ise, tarihi çevrenin estetik ve görsel izlenimini etkileyen unsurların korunmasıdır (English Heritage, 2005a) ve mekânın kimliği ile ilişkilidir. Kültürel mirasın restorasyonu, tarihi çevrenin silüet ve peyzaj karakteristiklerinin korunması ve tarihi çevre ve yeni yapılaşma arasında görsel bütünlüğün sağlanmasıdır. Yeni yapılaşma için literatürde farklı uygulamalar bulunmaktadır. Bunları tarihi çevrede yeni yapılaşmaya izin olmaması ve tarihi çevrede çevrenin bütünlüğünü bozmayan yeni yapılaşma olmak üzere iki grupta incelemek mümkündür. Brugges kentsel sit alanı içinde yeni yapılaşmaya izin verilmektedir (Şekil 2.11a) ancak tarihi çevrenin görsel bütünlüğünü bozmayan çağdaş mimari ve tasarım ilkelerinin izlenmesine dikkat edilmektedir. Özellikle kamusal yapıların bu anlamda önderlik etmesi önemlidir (Rehabimed, 2005). Budapeşte Kale Bölgesi'nde yer alan Hilton Oteli örneği (Şekil 2.11b), tarihi çevrede görsel bütünlük açısından literatürde tartışılan diğer bir örnektir.

Literatürdeki örnekler sadece fiziksel yapıya yapılan müdahalelerin yeterli olmadığı, bunların uzun vadeli sosyo-ekonomik eylemlerle desteklenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Jane Jacobs bu sorunsalı şöyle tanımlamaktadır: “*kentler sadece bir sanat eseri olamazlar*” (Miles, 2005: 894). Tarihi çevrede kültürel mirasın sahip olduğu kültürel değerini kaybetmeksizin kullanımının sağlanması gerekmektedir. Bir yapının yaşayabilirliği hangi kullanıma getirileceğine bağlıdır. Tarihi yapıların yıkımı daha kolay bir çözüm olarak algılanmakta; ancak daha pahalı ve sosyal olarak yıpratıcı sonuçlar doğurmaktadır (Fitch, 1982).

(a)

(b)

Şekil 2.11 : Tarihi çevrede yeni yapılaşmaya örnekler: Brugges (a); Budapeşte (b) (Z. Günay).

Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması için önemli konulardan diğeri ise çevre ve yaşam kalitesi ile ilgilidir. Gülersoy-Zeren ve diğelerinin (2005) Mevcut Kentsel Çevrede Kalitenin İyileştirilmesi adlı çalışmaları çevresel kalitenin iyileştirilmesi konusunda ayrıntılı bilgi sunmaktadır. Bu çalışmada belirtildiği gibi çevre ve yaşam kalitesi, tarihi çevrenin kullanıcı gereksinmelerine karşı gösterdiği performansa ve çevreyi oluşturan fiziksel bileşenlerin kalitesine bağlıdır. Kamusal servislere erişilebilirliğin iyileştirilmesini, konut kalitesinin iyileştirilmesi, temiz ve sağlıklı bir çevrenin sağlanması, güvenliğin sağlanması, hava kalitesi ve gürültü kirliliğın önlenmesini içermektedir. Yerleşmeye özgü çeşitli öğeler ve kalite bileşenleri kişiselleştirmeyi sağlayabilmek üzere çok dikkatle ve birbiri ile uyumlu bir biçimde ele alınması gerekmektedir (Gülersoy-Zeren vd. 2005). Bu kapsamda Edinburgh (Şekil 2.12a) ve Napoli İspanyol Mahallesi (Şekil 2.12b) projeleri örnek olarak sayılabilir. Edinburgh projesinin odağını Yönetim Planı çerçevesinde halkın yaşam kalitesini artırarak yaşanabilir ve yaşabilir bir çevre yaratmak oluşturmaktadır (UNESCO WHC, 2008). Bu politikanın amacı tarihi çevrenin çağdaş yaşam gereksinimleri karşılayabilecek uyumlu adaptasyonunu sağlamaktır. Tarihi onyedinci yüzyıla dayanan Napoli İspanyol Mahallesi'nde uygulanan kentsel koruma politikalarının odağını da işlevsel çeşitlilik ve çevre kalitesinin artırılması oluşturmaktadır (Hero, 2005). Proje, kaliteyi sosyal dışlamanın da bir önlemi olarak kullanmaktadır. Proje sonucunda köhneme tehdidi altındaki tarihi çevrede özel yatırım teşvik edilmiş, tarihi çevrenin bir parçasını oluşturan ticari ve zanaat kullanımları artmış, önceden yapılamayan sosyal gelişme projeleri için teşvik sağlanmışır. Alt ve orta gelirli grupların soylulaştırma nedeni ile tarihi çevreyi terk etmek zorunluluğu ortadan kalkmıştır.

(a)

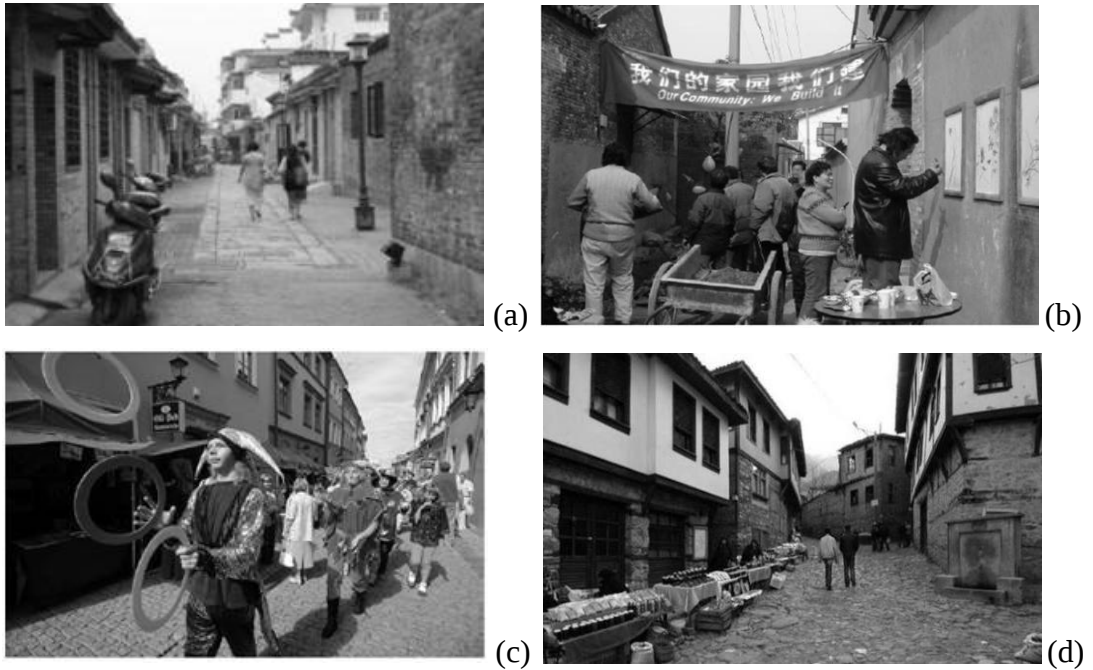
(b)

Şekil 2.12 : Tarihi çevrenin yaşam kalitesinin artırılması yoluyla korunmasına örnekler: Edinburgh (a); Napoli (b) (Z. Günay).

Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenmesi ve toplumsal gelişmenin sağlanması

Tarihi çevrenin korunması aynı zamanda kültürel yaşamı ve farklılıklarını korumaktır. Sosyal politikalar, kentsel koruma pratiğinde öncelik taşımaktadır. David Harvey (2001)'e göre çağdaş kentin hedefi, farklılıkları ortadan kaldırmadan, farklılıklara saygı göstererek yeni gelişmeleri desteklemek ve insanları, kendi doğrularını yaşamaları için teşvik etmektir. Sürdürülebilir kentsel koruma sadece yapıların değil, sosyo-ekonomik yapısı ile birlikte çevrenin korunması eylemidir.

Yangzhou Sürdürülebilir Kentsel Koruma Programı [Programme Sustainable Urban Conservation in the Old City of Yangzhou] (Şekil 2.13a), tarihi çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanması için bütünleşik ve stratejik planlama yaklaşımının izlenmesi ve sürdürülebilirliğin temel ögesi olarak yerel halkı ve yerel halkın sürece katılımını vurgulaması açısından önemli bir örnektir. Programın amacı, yerel kültürel kaynakların yaratıcı kullanımını ve yönetimini sağlayarak sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaktır (Zhu ve Sippel, 2008; Cities Alliance, 2008).

Şekil 2.13 : Tarihi çevrenin sosyal politikalarla canlandırılarak korunmasına örnekler: Yangzhou (a) (Z. Günay); Yangzhou Halk Atölyeleri (b) (Zhu ve Sippel, 2008); Lublin (c) (Hist.Urban, 2008); Cumalıkızık (d) (Bursa Bel.).

Program, tarihi çevrede yaşayan halkın yaşam standartlarını yükseltmek amacı ile sürdürülebilir kentsel koruma yaklaşımını getirmiştir. Uygulamalar, kültürel mirasın korunmasının yanında, yerel halkın da yaşam kalitesini yükseltecek eylemlerle bütünleştirilmiştir. 2003 yılında tamamlanan program sonucunda tarihi kentin korunması ve turizm için çekici hale gelmesi ile yerel ekonominin hem tarihi kentte hem de Yangzhou bütününde iyileştirilmesi sağlanmıştır. Proje odaklı yaklaşım yerine katılımcı ve stratejik planlama yaklaşımının izlenmesi ile halkın doğrudan sürece dahil olmaları sağlanmış; mevcudun iyileştirilmesi yoluna gidilerek yerel halkın yer değiştirmesi önlenmiştir (Şekil 2.13b). Süreç belirlenen hedeflere uygunluk bakımından sürekli izlenmektedir.

Sosyal gereklilikler kapsamında Lublin Projesi [Lublin: Cultural Stimulation for the Old Town Vitality] (Hist.Urban, 2008) ve Cumalıkızık Koruma Yaşatma Projesi (Bursa Büyükşehir Belediyesi, 1998) diğer örneklerdir. Lublin’de kültürel faaliyetlerin yaratılması ile çekici bir çevre sağlanmış, altyapı ve eğitim olanaklarında iyileştirmeler getirilerek kültüre erişim artırılmış; kültürel turizmin desteklenmiş ve tarihi çevre bilincinin katılım ile kalıcılığı sağlanmıştır (Şekil 2.13c).

Cumalıkızık Koruma Yaşatma Projesi’nin (Şekil 2.13d) amacı ise, fiziksel iyileştirmenin yanında ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda canlanma sağlamak ve bu gelişmeyi Cumalıkızık’a benzer alanlarda da yaygınlaştırmaktır. Cumalıkızık, 1981 yılında kentsel ve doğal sit ilan edilmiş bir Osmanlı köyüdür. 1993 yılında yapılan Koruma Amaçlı İmar Planı’nın güncellenmesi gereksinimi Yerel Gündem 21 eylemleri ile Koruma Yaşatma Projesini gündeme getirmiştir. En önemli ekonomik kaynak olan tarımın ağırlığını kaybetmesi ile dışarıya göç artmış; kültürel miras tehlike altına girmiştir. Projenin sürekliliğinin ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, projenin gerçek sahipleri olan halkın sahiplik bilincine ulaşmasında yatmaktadır. Bu kapsamda yapılan çalışmalar, fiziki çevrenin olduğu kadar, insanların yaşam kalitesinin de artmasına yardımcı olmaktadır. Merkezi birimlerden yerel halka kadar farklı aktörler sürece dahil olmuş, projenin yönetimi Bursa Büyükşehir Belediyesi Yerel Gündem 21 Cumalıkızık Tarihi Çevre Koruma ve Revitalizasyon Grubu tarafından yürütülmüştür.

Tarihi çevrede dengeli ve üretken yerel ekonominin desteklenmesi

Tarihi çevrenin sürdürülebilirliği, ekonomik canlılık kazandıracak ekonomik politikaların geliştirilmesine dayanmaktadır. Ekonomik politikaların kültürel mirasın bütünlüğüne ve özgünlüğüne zarar vermeyecek, yerleşmenin özgün karakterini koruyacak ve destekleyecek şekilde biçimlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda örnek olarak seçilen Regensburg Projesi [Regensburg: Old Town of Regensburg – Retail Concept 2020]’nin amacı eski yerleşmenin işlevsel çeşitliliğini artırmaktır (Hist.Urban, 2008). Proje, Regensburg tarihi yerleşmesinde (Şekil 2.14a) 1980’lerden sonra yaşanan fiziksel köhnemenin ve geleneksel kullanımların yerini alan turistik tüketim alanlarının yeniden yapılandırılan ekonomik faaliyetler ile durdurulduğu bir örnektir. Proje, 1970’lerin koruma anlayışı çerçevesinde ulusal koruma-odaklı ve sıkı devlet kontrolü ve müdahalesi ile yönlendirilmiştir. Projenin ilkelerini ekonomik olarak yaşayan bir ticaret hayatının sağlanması, hareketliliğin organize edilmesi, çalışma ve yaşam alanlarının modern yaşam koşullarına uyarlanması, tarihi çevrenin çekiciliğini artırmak üzere kamusal alanın yaratılması, turizmin özgünlüğünün sağlanması ve kültürel mirasın kullanılarak korunması oluşturmaktadır. Belediyenin oniki tarihi yapıyı satın alarak restore etmesi ile gerçekleşen doğrudan müdahalesi katalist görevi görmüş; belediyenin doğrudan müdahalesi kurumsallaştırılmıştır. Proje kapsamında öncelikle tüm yapılar tescil edilmiş, tarihi yapıların kullanımı teşvik edilmiştir. Vergilendirmede sağlanan kolaylıklar ile teşvike dilen özel yatırımlara planlama kontrolü geliştirilmiştir. Proje kapsamında artan mülk değerlerinden alınan artı vergi diğer projelerde kullanılmış; pazarlama stratejisi ve kapasite artırım programları ile yatırımlar güvence altına alınmış ve koruma bilinci oluşturulmaya çalışılmıştır.

(a)

(b)

Şekil 2.14 : Tarihi çevrenin ekonomik canlılığın sağlanarak korunmasına örnekler: Regensburg (a) (Resmi Internet Sitesi); Liverpool (b) (Hist.Urban, 2008).

Proje idarenin önemini vurgulamış, ancak idarenin halkın ve konuyla ilgili kesimin etkin katılımı olmadan yetersiz kalacağını ortaya koymuştur. Konuyla ilgili diğer bir örnek Liverpool Cennet Projesi [Paradise Project]'dir. 2008 Avrupa Kültür Başkenti Liverpool (Şekil 2.14b)'un önemli projelerinden olan Cennet Projesi, 1980'lerden sonra kentte yaşanan yatırım eksikliği ile savaşmak üzere geliştirilen planlama-odaklı yeniden canlandırma inisiyatifi olarak tanımlanmaktadır (Hero, 2005). Projede tarihi çevrenin ticari, kültürel ve dinlence kullanımları ile canlandırılması hedeflenmektedir. Projenin en önemli başarılarından biri yerel halkın da içinde bulunduğu tüm paydaşların ihtiyaçlarını karşılama isteğiyle projeye başlanmış olmasıdır.

2.2.2.3 Sürdürülebilir kentleşme ve kentsel korumanın yönetimi

Hükümetler arası Dünya Kültür ve Doğal Mirası Koruma Komitesi'nin [Intergovernmental Committee for the Protection of The World Cultural and Natural Heritage] Ocak 2008 tarihinde kabul ettiği Dünya Miras Sözleşmesi Uygulama Rehberi [Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention] yönetimi kültürel mirasın bütünlüğünün ve/veya özgünlüğünün gelecekte de devam ettirilmesinden ya da geliştirilmesinden emin olunması olarak tanımlamaktadır (UNESCO WHC, 2008).

Sürdürülebilir kentsel korumanın özünü oluşturan iyi yönetim, bütünleşik planlama yönetiminin, katılımı yaygınlaştırmaya yönelik yaratıcı ve esnek karar verme süreçlerinin teşvik edilmesidir. Holistik planlama çerçevesinde uzun vadeli bir perspektife odaklanan stratejilerin geliştirilmesini, kentsel koruma stratejilerinin diğer kalkınma stratejileri ile bütünleştirilmesini, korumanın yönetiminde halkın katılımını betimlemektedir.

Önceki bölümde tanımlanan politikaların etkinliği ve kentsel koruma politikalarının sürdürülebilirliği için bazı yapısal ve yönetsel gereklilikler bulunmaktadır. Bunlar:

- Kentsel koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenmesi,
- Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilmesi,
- Kentsel koruma için teknik ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması ve etkin iletişim olanaklarının kullanılmasıdır.

Kentsel koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenmesi

Kentler yalnızca ekonominin ihtiyaçlarını karşılamak için değil, aynı zamanda, kentlerin çekicilik ve yaşanabilirliklerini sağlamak ve sürdürmek konusunda birtakım önlemler alınmasıyla insanların daha kaliteli bir yaşam isteklerini yerine getirmeye yardımcı olmak üzere geliştirilmelidirler. Pieter Van Dijk ve diğerlerine (2001) göre kentlerin daha rekabetçi, adil ve sürdürülebilir olması için çok sektörlü ve çok aktörlü yaklaşımlarla kamusal ve özel eylemlerin koordinasyonu ve bütünleştirilmesi gerekmektedir. Bu süreçte yönetimlerin uygulamayı sağlayıcı rolleri, yasal ve kurumsal çerçeve, kapasite artırımı stratejileri, yönetim, yerel ekonomik kalkınma, yeni teknolojiler ve yeni aktörlerle kentsel yönetim için yeni zorluklar ortaya çıkmaktadır. Bu zorlukların giderilmesi için uygulanması gerekli “iyi kentsel yönetim” ilkesi yerel bağlantıların güçlendirilmesi, kamusal kontrolün artırılmasını, sivil toplum örgütlenmelerinin ve kar-odaklı olmayan organizasyonların rolünün artırılması, yerel yönetimlerin sorumluk alanlarının genişletilmesi ve finansal bağımlılıklarının artırılmasını gerektirmektedir. Lichfield (2000) bu süreci “yönetimin kurumsallaşması [institutionalization of management]” olarak tanımlamaktadır.

Bu kapsamda en önemli araçlardan biri stratejik planlama yaklaşımıdır. Stratejik planlama yaklaşımı, esnek ve holistik yaklaşımı ile sürdürülebilirlik stratejilerinin gerçekleştirilmesi için 1990’lardan itibaren kullanılan önemli bir araçtır (Sadler, 1997). Sürdürülebilirlik literatüründe kullanımı Dünya Koruma Stratejisi [World Conservation Strategy] (IUCN, 1980), Gündem 21 [Agenda 21] (UN, 1992b) ve Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesinin Uygulama Planı [Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development] (2002a, 2002b) ile teşvik edilmiştir. Barry Dalal-Clayton ve Stephen Bass (2002)’ın Sürdürülebilir Kalkınma Stratejileri [Sustainable Development Strategies: A Resource Book] başlıklı kitaplarında belirttiği üzere bu stratejiler ekonomik, çevre ve sosyal sorumlulukları bütünleştirmek için bir araç olarak sunulmaktadır.

Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilmesi

Yerel yönetimler, tarihte kendi topluluklarının sosyal ve ekonomik gelişmelerinden sorumlu olmuşlardır. Ancak yirmibirinci yüzyılda kentlerde yaşanan değişim ve zorluklar yerel yönetimlere daha da büyük sorumluluklar yüklemektedir.

“Yönetim”den “yönetişim”e geçiş olarak tanımlanabilecek bu süreç, bireyleri, toplumu ve gönüllü kuruluşları kendi kentlerinin yönetiminde söz sahibi yaparak karar-alma sürecini etkinleştirmeyi hedeflemektedir (Gilbert vd. 1996; Mitlin ve Satterthwaite, 1996). İyi yönetim için sivil toplum, sosyal ortaklar ve tüm hükümet düzeylerinin sürece katılımını sağlaması gerektiği görülmektedir. Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının ortaya atıldığı Brundtland Raporu (WCED, 1987)’nda da, sürdürülebilir kalkınmanın başarısı için tüm toplum kesimlerinin kendi gelecekleri için ve kendi ortak çıkarları doğrultusunda etkin katılımlarının önemi vurgulanmaktadır (Madde 2.II.20).

İstanbul’da 1996 yılında gerçekleştirilen Habitat II Zirvesi’nde katılımcılık, farklı aktörlerin işbirliği çerçevesinde ilgili halkın yaşam kalitesini artırmaya yönelik aktiviteler olarak tanımlanmaktadır (United Nations, 1996). Katılımcı planlamanın yasal temelini oluşturmada önemli gelişmelerden birisi de Rio’da 1992 yılında gerçekleştirilen Gündem 21 Birleşmiş Milletler toplantısıdır. Gündem 21, küreselden yerel ölçeğe her seviyede geniş kapsamlı eylem planıdır. Gündem 21’in yerel inisiyatifleri konu alan bölümü “Yerel Gündem 21” olarak da bilinen 28. bölümüdür. Bu belge, planlamanın karar alma sürecinde aktif halk katılımının sağlanmasını önemli gereksinimlerden biri olarak tanımlamaktadır (United Nations, 1992b). Hükümetler arası Dünya Kültür ve Doğal Mirası Koruma Komitesi de, yönetim konusunda en önemli görevin; kent yöneticilerini, yerel yönetimleri, halkı, sivil toplum örgütlerini ve diğer ilgili kişi ve kurumsal paydaşları yönetim sürecine katmak olduğunu vurgulamaktadır (UNESCO WHC, 2008). İngiltere’de yeniden canlandırma stratejilerinin temelini kentsel politikalarda halkın katılım hakkını destekleyen yaklaşımlar oluşturmaktadır (Forrest ve Kearns, 1999). Bu yaklaşımın temeli kentsel politikaların toplumsal “sermaye” olmadan sürdürülebilir olamayacağı anlayışıdır. İşçi Partisi’nin “third-way [üçüncü yol]” yaklaşımı devlet ve toplum arasında ortaklık düşüncesinden yola çıkarak yerel ortaklık mekanizmalarının ve aşağıdan yukarı yaklaşımların önemini vurgulamaktadır.

Tiesdell (1996)’e göre ise katılım her zaman doğru bir alternatif değildir. Yerel halkın yapısı ve tarihi geçmişi ve halkın konuya bakışları katılımın çerçevesini belirlemede önem kazanmaktadır. Diğer yandan, kentsel politikalarda yönetim kavramının yaygınlaşmasını özelleştirme ve pazar-yönelimli yaklaşımların devletin rolünü azaltma amacı taşıdığını düşünenlerde bulunmaktadır (Stoker, 1997).

Kentsel koruma için teknik ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması ve etkin iletişim olanaklarının kullanılması

Sürdürülebilir kentsel koruma sürecinin gereksinim duyduğu bu bütünleşik sürecin etkin ve efektif yürütülmesi için yeterli finansal kaynak yaratılması ve teknik altyapı desteğinin sağlanması gerekmektedir. Kentsel korumanın yüksek bakım maliyetleri, devlet katkısının yanı sıra alternatif ekonomik çözümlemeleri gerekli kılmaktadır. Doğrudan devlet müdahaleleri kaynak aktarımında en verimli araç olmasına karşın yeterli olmamaktadır. Devletin uygulamacı rolünden yönlendirici rolüne geçmesi ile birlikte kamu-özel ortaklıkları karar-alma süreçlerinde olduğu gibi kaynak aktarımında da önemli yönetsel ve finansal bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Ortaklığı, kentsel müdahalelerle yerel otoritelerin katılımını güçlendiren mekanizma olarak tanımlamak mümkündür (Lyod, 1992). Harvey (1989)'e göre planlamada girişimci yaklaşımlar kentsel politikalara ortaklık mekanizmaların müdahalesini getirmektedir. New Castle'da oluşturulan Grainger Ortaklığı [Grainger Town Partnership] (Pendlebury, 2002; Healey vd. 2002), Galler'de 2001 yılında yürürlüğe konan Önce Toplum [Communities First] Programı (NAW, 2006), Amerika Birleşik Devletleri'nde Tarihi Koruma için Ulusal Vakıf [National Trust for Historic Conservation] tarafından kent merkezi revitalizasyonuna ve korunmasına koordineli bir yönetim getirmek üzere 1977 yılında başlatılan "Main Street Programı" (Nichols, 1996; BDC, 2003) ve Asya'da yaygınlaşan "mikro-planlama" yaklaşımı çerçevesinde tarihi çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanması için bütünleşik ve stratejik planlama yaklaşımının izlenmesi ve sürdürülebilirliğin temel ögesi olarak yerel halkı ve yerel halkın sürece katılımını vurgulayan Yangzhou Sürdürülebilir Kentsel Koruma Programı (Zhu ve Sippel, 2008; Cities Alliance, 2008) bu kapsamda örnekler arasındadır.

2.3 Türkiye'de Neoliberal Kentleşme ve Tarihi Çevrenin Sürdürülebilirliği

"Türkiye'nin doğal ve tarihi çevresini yitirmesi, yoksulluk kadar büyük bir problemdir. Buna karşın yaygın koruma ne bir kriz ne de bir trajedidir. Tersine ileriye yönelik bir meydan okuyuştur." (Tankut, 2005: 9)

Bu bölümde, kentsel koruma anlayışında yaşanan değişimin Türkiye'de ortaya çıkardığı dinamikler tartışılmakta; sürdürülebilir kentleşme yaklaşımının kentsel koruma sürecine yansımaları irdelenmektedir.

Tüm Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de 1980’lerden itibaren kentler bir değişim ve dönüşüm sürecine girmişlerdir. Turgut Özal ile 1980’lerde başlayan ve amacı küresel ekonomiye eklenmek olan liberalleşme hareketi ile birlikte ekonomi, siyaset ve sosyal yaşam gibi alanlarda birbirleri ile etkileşimli olarak yaşanan değişimler ile mekânda yeni kullanım ve sunum biçimleri ortaya çıkmıştır. Bu değişim 2000’li yıllarda özelleştirilmiş rekabet odaklı kamu servisleri, gayrimenkule yönelik büyük ölçekli kentsel projeler, elit tüketime dayalı özelleştirilmiş ve korunaklı alanlar, sosyo-mekânsal kutuplaşmayı teşvik eden soylulaştırma projeleri ve kamu-özel ortaklıkları ile varlığını sürdürmektedir. Ancak, neoliberal kentleşme tüm bireylerin temel sosyal ve politik haklara sahip olduğu toplum odaklı planlama ve kalkınma ideallerini yerine getirememekte, sosyal ve mekânsal kutuplaşma yaratılmaktadır. İlhan Tekeli 1980’li yılları modernite projesinin aşındığı yıllar olarak tanımlamaktadır (Tekeli, 2001). Erkip (2000)’e göre Türk kentsel politikası hiçbir zaman refah-yönelimli olmadığı halde, tarihin hiçbir döneminde pazar ve sermaye yönelimli yaklaşımlar 2000’li yıllardaki kadar tanımlayıcı değildir. Bununla beraber, 1970’li yıllarda dünyada olduğu gibi Türkiye’de de gündemin en önemli konularından biri olan kentsel koruma, yukarıda bahsedilen bu yeni gündemle beraber geri plana itilmiştir.

Türkiye’de neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde kentsel koruma kavramı ve politikaları

Türkiye’de kentsel koruma, ondokuzuncu yüzyıldan beri içeriği değişmekle birlikte gündemin en önemli sorunlarının başında gelmektedir. Bu gündemin temelinde korumanın, tarihi, kültürel ve mimari değere sahip varlıkların ekonomik ve fonksiyonel potansiyellerinin göz önüne alınarak, yeniden canlandırma sürecinin bütünleşik bir parçası olarak anlaşılmakta ve yorumlanmakta iken, kültürel mirasın araçsal bir yapı kazanması ile birlikte politik, dini, kültürel çıkarların bir ifade biçimi haline gelmesi ve kültürel mirasın ekonomik getirileri ölçüsünde değerlendirilmesi yer almaktadır.

Ondokuzuncu yüzyılda İzmir, Niğde ve İstanbul gibi kentlerin tarihi kent parçalarında kalelerin veya surların yıkılarak elde edilen arsaların satılmasını (Madran, 2002); Cumhuriyet döneminde, Arık’ın (Akçura, 1972) “azgınlığa varan tahrip” olarak tanımladığı, 1930’larda yapılan planlama çalışmalarında Ankara’daki gibi tarihi çevrenin göz ardı edilmesini veya Kütahya’daki gibi tamamen ortadan

kaldırılmasını (Akçura, 1972); 1950’lerde kentleşmenin hızlanması ile birlikte Başbakan Adnan Menderes öncülüğünde başlayan imar hareketleri ve 1980’lerde liberalleşme hareketi ile birlikte ortaya çıkan yeni kullanım ve sunum biçimleri takip etmiştir. 1980’de Doğan Kuban bu eğilimi gelenekselin batılılaşma uğruna reddedilmesi olarak tanımlamıştır; 2010 yılında aynı koşullar geçerlidir. Araştırmanın kapsamını oluşturan neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde en önemli koruma gündemi neoliberal kentleşmeye koşut olarak tarihi çevrenin nasıl korunabileceği sorunudur. Tarihi çevrenin küreselleşme ve neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde karşı karşıya kaldığı baskıyı irdeleyen çalışmalarda özellikle 1990’ların sonlarına doğru artış gözlenmektedir (Madran, 1997; Bartu, 2000; Kiper, 2004; Kiper, 2006; Akın vd. 2006; Akın, Sey ve Tapan, 2003; Ahunbay, 2007; Dinçer, 2008; Günay, 2009).

Türkiye’de kentsel koruma anlayışının ve politikalarının tarihsel gelişimi çerçevesinde amaç-odaklı kentsel koruma anlayışından araç-odaklı kentsel koruma anlayışına geçiş dönüm noktası sayılabilecek üç dönemde açıklanmaktadır.

1960’lı yıllar, ilk bölümde tartışıldığı gibi, dünyada koruma anlayışının önemli değişimlere uğradığı yıllardır. Avrupa’daki kadar eski ve bilinçli olmayan koruma anlayışı, Osmanlı döneminde batı etkisiyle müzecilik ile yönlendirilen sınırlı koruma çalışmaları ile yer bulmuş, Cumhuriyet döneminde ise yeniden batı etkisiyle ve batılılaşma eğilimi ile zarar görmüştür (Zeren, 1981; Madran, 2002). 1950’li yıllarda başlayan ve özellikle İstanbul ve Ankara gibi büyük kentlerde etkili olan kentleşme hareketi ile tarihi çevrede yaşanan kitlesel yıkımların ardından Türkiye için bu dönemin en önemli girişimi, korumanın 1961 Anayasası (Madde 50) ile devletin sorumluluğu ve güvencesi altına alınmasıdır. İkinci olarak, öncelikle mimari ve tarihi değere sahip eski anıtların ve yapıların bakımı ve onarımına odaklanan kentsel koruma, 1964 tarihli Venedik Tüzüğü ile birlikte tarihi yapıların çevreleri ile birlikte korunmasını sağlamak üzere dünyadaki gelişmelere paralel olarak geniş bir anlam kazanmıştır.

Türkiye’de kentsel koruma politikaları için ikinci dönüm noktası ise 1970’li yıllardır. İlk kapsamlı koruma kanunu olan 1973 yılında kabul edilen 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ile birlikte kentsel koruma çevresel ölçek almış, sit alanı kavramı yasal nitelik kazanmıştır. Kanunun ardından Antalya, Bursa, Edirne, Urfa gibi kentlerde kentsel sit kararları alınmıştır.

Amsterdam Deklarasyonunun ardından 1975 yılında gerçekleştirilen Avrupa Mimari Miras Yılı etkinliklerine Türkiye’de katılmış; kültürel mirasın tek tek binalardan ve onların çevrelerinden oluşmadığı, tarihsel değeri olan köy ve kentleri de kapsadığı hatırlatılarak kültürel değerleri yanında orada yaşayan insanlara ortak tarih ve ortak hedef bilinci aşıladığına dikkat çekilmiştir (Gülersoy-Zeren, 2006). Avrupa’daki gelişmelere paralel olarak bu dönemde kentsel koruma, “bütünleşik koruma” anlayışı çerçevesinde daha geniş bir anlam taşımaya başlamıştır. 1979-1983 dönemini kapsayan Dördüncü 5-Yıllık Kalkınma Planı’nda da bu anlayışa yer verilmiştir (DPT, 1979). Gülersoy-Zeren ve diğerlerinin, 2008 tarihli İstanbul Tarihi Yarımada Koruma Çalışması [İstanbul Historic Peninsula Conservation Study] Türkiye’de kentsel koruma anlayışının değişimini ayrıntılı ile incelemektedir. Bu politikaların Türkiye’de en önemli örneği, araştırma kapsamında da çalışma alanı olarak seçilen ve dünyada kent ölçeğinde koruma düşüncesinin filizlendiği 1970’li yıllarda Türkiye’de bir ilk olarak gündeme gelen Safranbolu’dur.

1980’ler ise Türkiye’de kentsel korumanın tarihsel gelişimi içinde üçüncü kırılma noktasıdır. 1980’lerden itibaren yaygınlaşan liberal ekonomi anlayışı ile birlikte tüm alanlarda olduğu gibi koruma alanında da değişim yaşanmıştır. Öncelikle 1982 Anayasası hazırlanmış, 1961 Anayasasında olduğu gibi kültür varlıklarının korunması sosyal hak ve sorumluluk olarak tanımlanmıştır (Madde 63). Türkiye, 1982 tarihinde ‘Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme’yi kabul etmiştir. Bu anlayış çerçevesinde 1983 yılında yürürlüğe giren 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda kültürel varlık tanımı değişik uygarlıkların sanat anlayışı, bilim ve teknik düzeyi, sosyal yaşamı hakkında somut veriler sağlayan ve korunmalarında kamu yararı görülen eşya ve yapıtları kapsayacak şekilde yeniden tanımlanmıştır. Bütünleştirilmiş koruma anlayışı çerçevesinde amaç, mimari-kültürel mirası çevresi ile korumanın ötesinde, yeni işlevlerle kullanımlarına olanak tanıma noktasına gelmiştir.

Ancak tüm bu gelişmelerin yanında tarihi çevre hiçbir zaman olmadığı kadar tehdit altına girmiştir. 1980’lerin ve 1990’ların piyasa ve sermaye yönelimli kentleşme yaklaşımı ile Türkiye’de tarihi çevrenin önce küresel, daha sonradan ise yerel ölçekte turizm odaklı küresel yeniden yapılandırılması ile tarihi çevre yeni bir anlam kazanmıştır. Günümüzde tarihi yerleşmelerin ekonomisi büyük ölçüde turizme bağımlıdır ve kültürel mirasın ekonomik kullanımını teşvik etmektedir.

Neoliberal kentleşme politikalarının, kentsel koruma alanında yarattığı en önemli değişim korumanın yönetimi konusundadır. Değişen unsurlar arasında yerel yönetimlerin kaynaklarının artırılması ve merkezi yönetimin denetiminin azaltılması; özelleştirmenin yaygın yönetim modeli olarak kullanılmasıdır (Resmi Gazete 2004b; 2004c; 2005b). Kentsel koruma bağlamında bu değişimin doğrudan yansımaları ise Kültür Bakanlığı'nın Kültür ve Turizm Bakanlığı olarak yeniden yapılandırılması, yap-işlet-devret veya restore et-işlet gibi özelleştirme yöntemleri ile tarihi çevrenin özel sektörün kontrolüne girmesi ve Hazineye Ait Taşınmaz Malların Değerlendirilmesi ve Katma Değer Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (Resmi Gazete, 2001), Turizmi Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (Resmi Gazete, 2003), Toplu Konut Kanunu (Resmi Gazete, 2004e) ve Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (Resmi Gazete, 2005a) gibi yeni düzenlemeler ile kentsel koruma yetki alanlarının yeniden tanımlanmasıdır. 4706 sayılı Hazineye Ait Taşınmaz Malların Değerlendirilmesi ve Katma Değer Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Cevat Geray'a (2003) göre doğal, tarihsel ve ekinsel çevre değerlerinin ekonomiye kazandırılması amacı ile korunması açısından sakıncalıdır ve kanunda yer alan "sat, borçtan kurtul" anlayışı Türkiye'nin ulusal çıkarlarına aykırı düşmektedir. 4957 sayılı Turizmi Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile "kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri" kavramı getirilmekte, kültürel mirasın yoğun olarak yer aldığı ve/veya turizm potansiyellerinin yüksek olduğu bölgeleri korumak ve kullanmak hedeflenerek sit alanlarına ilave yeni bölgeler tanımlanmaktadır. 5126 sayılı Toplu Konut Kanunu ise TOKİ'ye dönüşüm projesi uygulanacak ve kendi mülkiyetinde olan alanlarda her tür imar planını yapma yetkisi vererek tarihi çevrede kontrolsüz bir güç yaratmaktadır. Mevcut 2863 sayılı koruma yasasına alternatif olarak 2005 yılında yürürlüğe giren Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ise, sit alanlarında "yenileme alanları" ve bunların denetimini üstlenecek "yenileme kurullarının" kurulmasına öncülük ederken tarihi çevrenin sürdürülebilirliği konusunda çeşitli tartışmalara neden olmaktadır. Ahunbay (2007), yeni kanunun getirdiği yenileme kavramının çelişkilerini, yenileyerek korumanın olamayacağını, korumanın koruma olduğunu belirterek açıklamaktadır.

İstanbul, neoliberal kentleşme politikalarının kentsel koruma anlayışında yarattığı değişimin en görünür olduğu kenttir. Bartu (2000)'ya göre 1980'lerde İstanbul'da yapılanlar tarihin, geçmişin ve bunun kalıntılarının nasıl güncel politik kavgalarda simgesel sermaye olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Dönemin Belediye Başkanı Bedrettin Dalan'ın söylemleri dikkat çekicidir:

“Eğer tarihi eserleri korumak kalkınmaya engel olacaksa biz buna karşıyız. Tarlabası'nda tarihi eser sayılacak bina yok. En azından izim yıktıklarımız tarihi eser değil. Yıkıma devam edeceğiz.” (Üçok, 1987: 78).

2000'li yıllarla birlikte ise özellikle 2010 Avrupa Kültür Başkenti etkinlikleri kapsamında “10 milyon turist” yaklaşımı ile kentsel korumaya uydurulmak istenen kılıf, Zeynep Ahunbay (2007)'in belirttiği gibi uluslararası kavramların ve imzalanan sözleşmelerin “yeni sahte tanımlar” yaparak korumayı darboğaza sokma özgürlüğü tanımamaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş'ın söylemiyle “Avrupa Kültür Başkenti 2010'un gereksinimlerini karşılamak” üzere tarihi çevre büyük ölçekli gayrimenkul projeleri için kullanılmaktadır.

Beyoğlu'nda bulunan Cezayir Sokağı (Şekil 2.15a,b), “Fransız sokağı” adı altında pazarlanan ve turistik kullanımlarla yeniden işlevlendirilen konsept projelerin başında gelmektedir. Proje, sokağın adının imaj gerekçesi ile Cezayir'den Fransız sokağına dönüştürülmesi ve sokağın giriş çıkışlarına güvenli kapıların konması ile büyük eleştiri almıştır. Eleştiriler sonucunda sokağa yeniden Cezayir adı verilmiş, güvenli girişler kaldırılmıştır.

Şekil 2.15 : Tarihi çevrenin kamusal veya ticari amaçlı yeniden kullanımına bir örnek: İstanbul Cezayir Sokağı, 1990lar (a) (Fransız Sokağı RIS); 2006 (b) (E. Uzer).

(a)

(b)

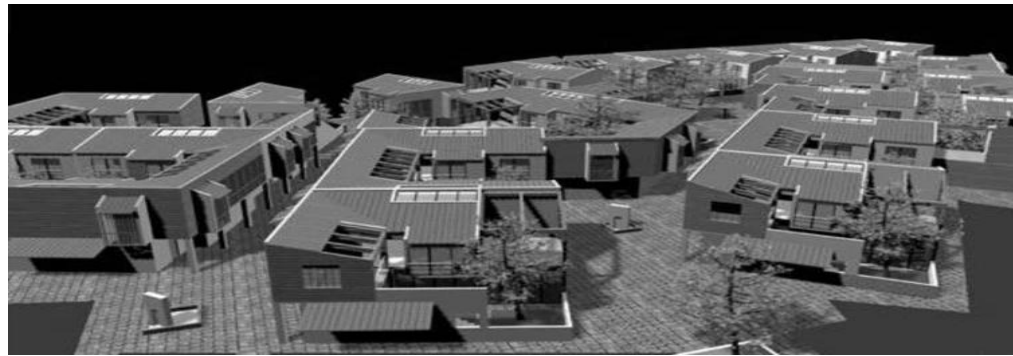
(c)

(d)

(e)

(f)

Şekil 2.16 : Tarihi çevrenin canlandırma-odaklı yıkımına örnekler: İstanbul Tarlabası, mevcut durum (a), öneri (b) (Beyoğlu Bel.); Ayvansaray, mevcut durum (c) (Z. Günay); öneri (d); Sulukule, eski durum (e); öneri (f) (Fatih Bel.).

Beyoğlu’nda Tarlabası (Şekil 2.16a,b), Tarihi Yarımada’da yer alan Ayvansaray (2.16c,d), Sulukule (Şekil 2.16e,f), Fener-Balat, Süleymaniye ve Zeyrek gibi örnekler (Bezmez, 2009; Dinçer, 2009; Günay, 2009), 2000’li yıllardan sonra gerçekleştirilen ve planlanan canlandırma odaklı “sözde” kentsel koruma politikalarına çarpıcı örnekler sunmaktadır. Bir yandan Süleymaniye ve Zeyrek gibi Osmanlı mimari mirasının en önemli örneklerinden olan ve bu önemleri nedeni ile UNESCO Dünya Miras Listesi’nde de yer alan ve ya Sulukule gibi toplumsal belleği yansıtan tarihi çevreler, 5366 sayılı yeni kanunun getirdiği yıpranmış tarihi varlıkların yenilenmesi kapsamında yıkılırken; kentte “güzelleştirme [beautification]” başlığı altında ironik olarak Osmanlı mimari mirasının taklidi trafolar yer bulmaktadır (Şekil 2.17). Benzer bir yaklaşımla, Bilimsel Normlara Uyunuz başlıklı manifesto (Akın vd. 2006), İstanbul Müze-Kent Projesi üzerinden Türkiye’de son yıllarda uygulanan araç-odaklı kentsel koruma politikalarına bir eleştiri getirilmektedir. Manifestoda İstanbul Müze-Kent Projesi gibi araç-odaklı kentsel koruma politikalarını politik ideolojinin parçası olarak görmenin büyük bir kültürel yanılgı olduğunun; korumanın, içeriksiz olduğu zaman bir tahrip aracı olduğu ve korumayı gerçekleştirenin mimar değil tarih bilinci olduğunun önemle üzerinde durulmaktadır. Tarihi çevrenin karşı karşıya kaldığı bu tehditler UNESCO Miras Komitesi’nin periyodik izleme raporlarında da yer almaktadır (UNESCO WHC, 2006; UNESCO WHC, 2009; UNESCO WHC, 2010).

(a)

(b)

Şekil 2.17 : Tarihi çevrenin kentsel aktivitelerin bir parçası olarak taklidine örnekler: İstanbul Osmanlı motifli bir trafo örneği (a) (Z. Günay); Süleymaniye’de yenileme çalışmaları (b) (D. Michelmore).

Bu yeni anlayışın izleri, İstanbul gibi büyük kentlerin yanında, orta ve küçük ölçekli tarihi yerleşmelerde de görülmeye başlanmıştır. Araştırma kapsamında irdelenen Safranbolu gibi örnekler dışında, “araç-odaklı kentsel koruma” anlayışı çerçevesinde -Soja’nın “benzeşim kentler” olarak tanımladığı- fiziksel doku ve sunduğu işlevler açısından birbirine benzeyen yerleşmeler doğmaktadır. Özellikle 5162 ve 5366 sayılı kanunlara dayanarak TOKİ’nin kentsel sit alanlarında yaptığı uygulamalar ile tarihi çevrenin bütünlüğü zarar görmektedir. Bu sürecin devam etmesi ile gelecekte Şirince’yi Göynük’ten, Göynük’ü Mudurnu’dan ayırt edebilmek zor olacaktır (Şekil 2.18a,b). Bu kapsamda araştırmanın diğer çalışma alanı olan Beypazarı, 2000’li yıllara gelindiğinde, Safranbolu’da yasa ve yönetmeliklerin yönlendirdiği bir kentsel koruma sürecinden eylemlerle yönlendirilen yasa ve yönetmelikler sürecine geçişin çarpıcı bir örneğidir.

1960’lı yıllarda kentlerin içine girdiği değişim süreci halen devam etmekte; ancak doğal bir süreç olarak algılanması gereken bu değişimin kontrolsüzlüğü nedeni ile tarihi çevre tehdit altında bırakılmaktadır. Bu tehditler arasında en önemlisi Anayasada “sosyal haklar” bağlamında yer alan ve bu yönüyle bir hak ve sorumluluk olan korumanın kalkınmaya karşıt bir süreç olarak algılanmasıdır.

(a)

(b)

(c)

(d)

Şekil 2.18 : Küçük ve orta ölçekli tarihi çevrelerde araç-odaklı kentsel koruma örnekleri: Şirince (Şirince Bel.) (a,b); Göynük (Göynük Bel.) (c,d).

Sonuçta, geleneksel yerleşme özelliklerini sahip oldukları kültürel miras ile bir bütün olarak yansıtan yerleşmeler, herhangi bir özgünlük ya da kimlik taşımayan sıradan görünümlere dönüşmektedir. “Yeniden canlandırma”, “yenileme”, “dönüşüm” gibi kavramlarla yasallaştırılan araç-odaklı mevcut planlama yaklaşımı ekonomik öncelikli bir yaklaşım sunmaktadır ve kentsel koruma planlaması süreci kesintiye uğramaktadır. 2000’lerden sonra hazırlanan Sekizinci ve Dokuzuncu Beş-Yıllık Kalkınma Planlarında (DPT, 2000; DPT, 2006a) dahi henüz kalkınma politikaları ile bütünleştirilmeyen kültürel miras; parçacı müdahaleler ile kalkınma sürecinin içinde yer almaktadır.

Türkiye’de neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde kentsel koruma politikaları ve tarihi çevrenin sürdürülebilirliği

Tüm bu endişeler ve tehditler çerçevesinde, Türkiye’de de tüm Dünyada olduğu gibi tarihi çevrelerin küreselleşme ve neoliberal kentleşme politikaları ile birlikte karşı karşıya bırakıldığı gerilimlerin çözümünün, sürdürülebilirlik ilkelerinin kentsel koruma sürecinde dikkate alınması olduğu görüşü yaygınlaşmaktadır (Tankut, 2005; Tekeli, [2004] 2009).

Türkiye’de tarihi çevrenin sürdürülebilirliği kapsamında yapılan en önemli ve ilk girişim 1972 yılında Stockholm’de yapılan Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansına Türkiye’nin DPT raporu ile katılmasıdır. Ancak, bu yıllarda devlet politikası olarak kalkınmaya öncelik verilmesi ile çevre konuları arka planda kalmıştır (Tekeli, 2009). İstanbul’da 1996 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansı [United Nations Conference on Human Environment: Habitat II] için hazırlanan Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planı’nda ise yerleşme sorunları, tarihi ve doğal çevrenin korunması konuları ele alınmıştır. Bu raporda, tarihi çevrenin de içinde bulunduğu yerleşme sisteminin yaşadığı dönüşümün yönlendirilmesinde etkin olabilmek için gerekli olan amaçsal ve araçsal ilkeler belirtilmiştir. Bu amaçsal ilkeler sürdürülebilirlik, hakçalık, yaşanabilirliktir. Araçsal ilkeler ise kentli bağlılığının olması, yapabilir kılmak, yönetim başarısı olarak tanımlanmıştır.

Ancak, Amerika ve Avrupa’da olduğu gibi Türkiye’de de doğrudan kentsel koruma ve sürdürülebilirlik ilişkisini irdeleyen çalışmalar henüz yeterli seviyeye gelmemiştir. Son yıllarda yapılan çalışmalar büyük önem taşımaktadır.

Bu alışmalar arasında en önemli rnekler Sekizinci ve Dokuzuncu Kalkınma Planları (DPT, 2000; DPT, 2006), Dokuzuncu Kalkınma Planı Yerleşme - Şehirleşme zel İhtisas Komisyonu Raporu (DPT, 2007), Akın ve diğerklerinin (2003) TÜBİTAK Vizyon 2023 ngr Panelleri kapsamında hazırladığı Sürdürülebilir Kalkınma/Tarihi Kültürel Mirasın Korunması başlıklı raporu ve TC Bayındırlık ve İşkn Bakanlığı tarafından 2008 yılında yapılan Kentleşme Şurası (TC Bayındırlık Bakanlığı, 2009) ve hazırlık aşamasında olan Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı Hazırlama Projesidir.

Sekizinci Beş-Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005 (DPT, 2000)'nda önceki dönemlerin eleştiri yapılarak, sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı doğrultusunda, insan sağığı ve doğıal dengeyi koruyarak sürekli ve ekonomik kalkınmaya imkan verecek, doğıal kaynakların yönetimini sağılayacak, gelecek kuşaklara daha sağılıklı bir doğıal, fiziki ve sosyal vre bırakacak yönde bir gelişme kaydedilememiş ve vre politikalarının ekonomik ve sosyal politikalara entegrasyonunun sağılanamadığı belirtilmektedir (s.19). Bu eksiklikten yola çıkılarak, Sekizinci Plan'da gelişme politikalarının uygulanmasında; sürdürülebilirlik, bölgeler arası bütünleşme, sosyal ve ekonomik dengelerin sağılanması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, fırsat eşitliğı, kültürel gelişme ve katılımcılık ilkeleri çerçevesinde bütüncül bir gelişme anlayışının önemi vurgulanmıştır. Ancak, Dünya'da olduğı gibi Türkiye'de bu plan ile rekabet ve ekonomik kalkınma kavramlarının kalkınmanın odağı olduğı ve sürdürülebilir kalkınmanın rekabet çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Ayrı bir bölümde irdelenen kültür kavramı kapsamında Türk kültür değıerlerinin ve mirasının korunması, zenginleştirilmesi ve gelecek nesillere geliştirilerek aktarılması esas kabul edilmiştir (s.98). Bu esasın sağılanması için kültür alanında sivil toplum örgütlenmelerine desteğinin artırılması ve özel sektörün katılımının sağılanması; yok olmakta olan yerel sanat ve zanaatların korunması, sosyal ve ekonomik fayda sağılanması, bunların yozlaştırılmadan “yeniden üretimine” ve “pazarlanmasına” yönelik modellerin araştırılması ve bu konuda yerel inisiyatiflerin yönlendirilmesi için projelerin geliştirilmesi kabul sağılanmıştır. Bu anlamda Türkiye'de kalkınma planlarında ilk defa kültürün ve kültürel mirasın “ekonomik faydası” ve rekabet politikaları kapsamında “pazarlanması” kavramları gündeme gelmiştir. Bu anlamda Türkiye mevzuatı, dünyadaki eğıilimleri yansıtmaktadır.

Dokuzuncu Beş-Yıllık Kalkınma Planı 2007-2013 (DPT, 2006)'nında ise devletin ekonomideki rolünün yeniden tanımlanmasının da bir sonucu olarak, her alanı detaylı düzenlemeye dayanan bir plan hazırlama anlayışından, belirlenen kalkınma vizyonu çerçevesinde temel amaç ve önceliklere yoğunlaşan bir stratejik yaklaşıma geçilmektedir. Planda kentsel koruma beşeri-sosyal ekseninde yer alan Kültürün Korunması, Geliştirilmesi ve Toplumsal Diyalogun Güçlendirilmesi başlığı altında açıklanmaktadır. Kültürel hayatın canlandırılması ve kültürel faaliyetlerin ülkenin bütününe yaygınlaştırılması amacıyla, yerel nitelikteki kültür hizmetlerinin yerel yönetimlere devredilmesi ve bu alanda kamu özel sektör işbirliğinin geliştirilmesi, sosyo-ekonomik politikalar ile kültür politikaları arasındaki uyumun artırılması, kültür turizmi alanındaki potansiyelin değerlendirilmesidir. Sürdürülebilirlik kapsamında toplumsal değişim sürecinde kültürel zenginlik ve çeşitliliğin korunması, geliştirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması kültürel politikaların temelini oluşturacağı belirtilmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı kapsamında hazırlanan Yerleşme - Şehirleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu (DPT, 2007) da kentsel koruma kapsamında önemli değerlendirmeler sunmaktadır. Doğal ve Kültürel Varlıkların Korunmasında Öncelikli Temel Amaç ve Politikalar (s.60) başlığı altında korumanın sürdürülebilirliğinin sağlanması gereği vurgulanmaktadır. Bu kapsamda raporun amaçları arasında doğal ve kültürel mirasın korunmasına yönelik koruma bilinci ve koruma eğitimi programlarının geliştirilmesi ve sürekli uygulanması, korumaya yönelik ulusal ve yerel düzeyde finansman kaynakları çoğaltılması, korumayı sağlayacak merkezi ve yerel yönetimlerin kapasitelerinin artırılması, kentleşme sürecinin doğal ve kültürel varlıklar üzerindeki baskısı azaltılması ve sürdürülebilir bir korumanın sağlanması, doğal ve kültürel miras envanterinin oluşturulması, koruma konusunda yerel sahiplik ve koruma amaçlı girişimlerin desteklenmesi, doğal ve kültürel mirasın korunmasına ilişkin mevzuatın sadeleştirilmesi, kurumsal yapının yeniden yapılandırılması yer almaktadır.

Raporun stratejik hedefler bölümünde ülkenin gelişme eksenleri kapsamında kentsel koruma ile ilgili öneriler yer almaktadır. Bunlar:

- İstikrarlı bir ortamda sürdürülebilir büyümenin sağlanması için kentleşme sürecinin kültürel miras üzerindeki baskısının azaltılması ve sürdürülebilir korumanın sağlanması,

- Ekonomide rekabet gücünün artırılması için korumaya yönelik ulusal ve yerel düzeyde finansman kaynaklarının çoğaltılması; büyük kalkınma projelerine koruma boyutunun dâhil edilmesi,
- Kültürel mirasın korunmasına yönelik koruma bilinci ve koruma eğitimi programlarının geliştirilmesi ve sürekli uygulanması; korumayla ilgili kuruluşlarda yönetici personel eğitimi yapılması; korumayla ilgili bilimsel araştırma, çalışma, öğrenim, öğretim konularında destek sağlanması,
- Sosyal içermenin güçlendirilmesi için koruma konusunda yerel sahipliliğin ve koruma amaçlı girişimlerin desteklenmesi; merkezi ve yerel yönetimler ile sivil toplum örgütleri ve halk arasındaki kopuklukların giderilmesi,
- Bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması konusunda korumayı sağlayacak merkezi ve yerel yönetimlerin kapasitelerinin artırılması; katılımcı süreçlerle koruma amaçlı imar planlarının hazırlanması,
- Kamuda iyi yönetişimin yaygınlaştırılması kapsamında koruma için kurumsal yapının yeniden yapılandırılması; koruma mevzuatının sadeleştirilmesi ve bir tek koruma yasası haline getirilmesi,
- Fiziki altyapının iyileştirilmesi kapsamında kültürel mirasın belgelenmesi ve tescil edilmesidir.

Bu öneriler, kentsel korumanın holistik bir çerçevede değerlendirilmesi ve tarihi çevreyi oluşturan farklı sistemlerin ilişkilendirilmesi bakımından önemli çıkarımlar sunmaktadır. TC Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın Kentleşme Şurası bu kapsamda çok önemli bir atılımdır (TC Bayındırlık Bakanlığı, 2009). Kentsel koruma alanında, her düzey ve kapsamdaki planlamada, doğal ve kültürel varlıkların korunmasının öncelik oluşturduğu, bunların “kaynak” ya da “kullanım değerinden” önce, “varlık değeri” olarak tanımlandığı bir yaklaşımın benimsenmesi gereği vurgulanmaktadır. Tanımlanan ilkeler arasında kentsel koruma projelerinin sosyal kalkınma projeleri ile bütünleştirilmesi; mekânın, yaşayanları ile birlikte korunmasını sağlayacak politikaların geliştirilmesi; koruma planlarının kent bütününe ait üst kademe planlarla ilişkilendirilmesi; planlama sürecinin, ekonomik ve sosyal boyutları ile birlikte değerlendirilmesi; tarihi çevrenin canlandırılmasına yönelik strateji, ilke ve esasların belirlenmesi; her kentin sahip olduğu özgün değerlerin göz önüne alınarak kent merkezleri için tasarım kılavuzları hazırlanması yer almaktadır.

Tarihi çevrenin sürdürülebilirliği konusunda örnekler arasında Avrupa: Bir Ortak Miras [Europe: A Common Heritage] kampanyası çerçevesinde uygulanan projeler sayılabilir (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2002b). ÇEKÜL Vakfı'nın koruma-yaşatma hareketi ekseninde kültürel çekim merkezi oluşturmak amacı ile 1998 yılında uygulamaya konan 7 Bölge, 7 Kent projesi, 2000 yılında kendini koruyan kentler sloganı ile kurulan Tarihi Kentler Birliği ve Havza Kalkınma Birlikleri, Bursa Büyükşehir Belediyesi öncülüğünde Avrupa Tarihi Kentler Birliği kurulma projeleri örnekler arasındadır. “Kamu-yerel-sivil-özel ortaklığı” olarak tanımlanan modelin pratiği sayılan bu örneklerde, farklı toplum kesimlerinin ortak bir amaç çevresinde örgütlenen koruma hareketi esas alınmaktadır (ÇEKÜL, 2008). Türkiye’de kentsel koruma konusunda halkın bilinçlendirilmesi, sürece katılımlarının sağlanması çalışmaları son yıllarda daha da etkinlik kazanmıştır. Halkın katılımının sağlanması ve bilinçlendirme eğilimlerine örnek olarak, Bursa Cumalıkızık Koruma-Yaşatma Projesi, ÇEKÜL Vakfı işbirliğinde gerçekleştirilen Kentler Çocukları ve Kültür Elçileri projeleri verilebilmektedir. Ek olarak, tarihi yerleşmelerde kent müzelerinin kurulması, kültür festivalleri ve kent atölyeleri ile koruma ve miras konularında bilinç ve farkındalık yaratılmaya çalışılmaktadır.

GAP Bölgesi Kültürel Miras Gelişimi Programı bu kapsamda ele alınması gereken örneklerden biridir (GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı, 2004). 2003 yılında yürürlüğe giren programın amacı, bölgenin kültürel kaynaklarının bölge için korunması ve geliştirilmesidir. Bu bağlamda, temel hedef, bölgenin kültürel zenginliklerinin korunması ve yaşatılması için yerel halkın sosyal ve ekonomik yararlarını arttırmaktır. Mardin ve Urfa ana proje merkezleri ve uygulama alanlarıdır.

GAP Kültürel Miras Gelişim Programı kapsamında yer alan Mardin’de MAREV ve ÇEKÜL Vakfı’nın 2005 yılında ortaklaşa hazırladığı “Mardin Yol Haritası” projesi kentsel koruma ve sürdürülebilirlik ilişkisinin stratejik bir yaklaşımla bütünleşik olarak ele alındığı örneklerden biridir. Projenin amacı, Mardin’in, kültürel ve demografik çeşitliliğinin bir fırsat olarak ele alınması ve toplumsal, ekonomik ve mekânsal sürdürülebilirliğin sağlanması için insan ve vizyon odaklı gelişim stratejileri, program ve projeleri ortaya koymaktır (MAREV, 2005).

Son olarak Bayındırlık Bakanlığı tarafından hazırlık aşamasında olan Sürdürülebilir Kentsel Gelişme İçin Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi (KENTGES)'nin hedefi, sürdürülebilir kentsel gelişme politikalarının hazırlanması, üst ölçekli planlarla uyumunun sağlanması ve kentsel yatırımların programlanması ve finansı için yönlendirici belgeler hazırlamaktır. KENTGES, sağlıklı yapılaşan, dengeli büyüyen, yüksek yaşam kalitesi sunabilen, ülkenin değişim ve dönüşümünü yakalayabilen ve bu dönüşüme katkı sağlayabilecek bir sürdürülebilir sosyo-ekonomik ve fiziksel altyapıya sahip kentsel ve kırsal yerleşmelere ulaşmak amacıyla hazırlanmaktadır.

2.4 Bölüm Sonucu

Bu bölümde neoliberal kentleşme dinamiklerinin kentsel koruma tartışmalarını nasıl yönlendirdiği irdelenmiş; neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevrenin sürdürülebilirliğini etkileyen faktörler ve kentsel koruma politikalarının sürdürülebilirlik bağlamında nasıl işlediği tartışılmıştır.

Neoliberal kentleşme sonucunda tarihi çevrede yaşanan değişim üç başlıkta irdelenmiştir. Bunlar, kültürel varlık odaklı kültürel miras kavramından kültürel sermaye odaklı kültürel miras kavramına geçiş, amaç-odaklı kentsel koruma politikalarından araç-odaklı kentsel koruma politikalarına geçiş ve devlet odaklı yönetim modellerinden girişimci odaklı yönetim modellerine geçiştir. Bu kapsamda yerleşik kültürel varlık kavramından evrensel kültür mirası kavramına geçiş, statik kentsel koruma kavramından dinamik, stratejik ve bütünleşik kentsel koruma kavramına geçiş yaşanmakta; kentsel koruma amaç olmaktan uzaklaşıp bir araca dönüşmekte; kentsel korumanın aktörleri, kullanıcıları ve araçları değişmektedir.

Bu süreç, esnek, stratejik ve uygulanabilir planlama sürecinin desteklenmesi, ekonomik kalkınma ve rekabet için önemli bir girdi sağlanması, turizmi teşvik etmesi, özel yatırımı teşvik etmesi, tarihi çevrede yaşam kalitesini iyileştirmesi ve toplumsal ve kültürel aktiviteler için güçlü bir odak yaratması gibi olumlu etkiler getirdiği kadar bu etkilerin uzun vadede sürdürülebilirliği, halkın sosyal ve ekonomik hayatına katkısı ve bu eylemlerin gerçekleştiği tarihi çevre üzerine etkileri endişe yaratmaktadır.

Bu gözlemler araştırmada beş gerekliliğin altını çizmektedir. Birinci gereklilik değişimin kabulü, ikinci gereklilik tarihi çevrenin korunması ihtiyacı, üçüncü gereklilik yerel toplumun dikkate alınma ihtiyacı ve dördüncü gereklilik uzun vadeli planlama ve bağdaştırıcı politika ihtiyacıdır. Bu ise bir kentsel yönetim problemidir ve sorunların çözümü de ikinci alt bölümde irdelenen kentsel koruma ve kalkınma kavramlarının kentsel müdahalelerde bütünleşik olarak ele alındığı, korumayı değişim sürecinde göz ardı etmeyen “sürdürülebilir kentleşme” anlayışındadır.

Kültürel miras söz konusu olduğunda sürdürülebilirlik; tarihi çevreye duyarlı yönetim biçimleriyle mirasın bugüne katkısını sürekli kılmaktır. Kültürel miras; uzun vadede farklı değerleri ve hedefleri kapsayan, sosyo-ekonomik kalkınma, çıkar çatışmalarını giderme ve hakçalık hedeflerine ulaşmayı hedefleyen sürdürülebilirlik stratejileri için anahtar görevi üstlenmektedir. Bu önemli rolüne rağmen, kentsel koruma çalışmaları sürdürülebilirlik bağlamında genelde doğal miras üzerine odaklanmakta, sürdürülebilirlik ise geniş ölçüde çevresel sürdürülebilirlik boyutuyla tartışılmakta; planlama ve gelişme süreçlerinde rolü, kentlerde uygulanabilirliği gözardı edilmektedir.

Türkiye’de özellikle 2000’li yıllarla birlikte tarihi çevrenin sürdürülebilirliği konusunda önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Ancak tüm bu gelişmeler uygulama alanında yetersiz kalmaktadır. Değişen ekonomi-politik süreçler çerçevesinde sürdürülebilir kentleşmenin başarısı için kentsel koruma ve sürdürülebilirlik konu alanlarının bütünleşmesini sağlayan geniş kapsamlı yaklaşımlara ihtiyaç vardır. Bütünleşik koruma yaklaşımı ile ortaya çıkan sürdürülebilir kentsel koruma bu ilişkiyi sağlamaktadır. Bir sonraki bölümde, tarihi çevrenin sürdürülebilirliğini sağlamak üzere önerilen Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli sunulmaktadır.

3. NEOLİBERAL KENTLEŞME DİNAMİKLERİ ÇERÇEVESİNDE TARİHİ ÇEVRENİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ İÇİN MODEL ÖNERİSİ: SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL KORUMA MODELİ

“Neoliberal Kentleşme Dinamikleri Çerçevesinde Tarihi Çevrenin Sürdürülebilirliği için Model Önerisi: Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli” başlıklı üçüncü bölüm “olan durum/gerçek dünya” koşullarında “olması istene/ideale” ulaşma yöntemini betimlemektedir. Bu bölümde, üçüncü araştırma sorusu bağlamında neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde kentsel koruma ve sürdürülebilir kentleşme kavramlarının ve kuramlarının tartışıldığı ikinci bölümlerde yapılan analitik değerlendirmelere bağlı olarak, tarihi çevrelerde sürdürülebilir kentsel korumanın uygulanabilirliğini sağlamak için önerilen Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli tanımlanmaktadır.

3.1 Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli Kavramsal Çerçevesi

Değişen politik ve ekonomik süreçler çerçevesinde tarihi çevrelerde uygulanan kentsel koruma politikalarının başarısı için kentsel koruma ve sürdürülebilir kentleşme konu alanlarının bütünleşik olarak işlevselliğini sağlayan stratejik yaklaşımlara ihtiyaç duyulduğu araştırmanın önceki bölümlerinde vurgulanmaktadır. Bu kapsamda Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modelinin kavramsal çerçevesini oluşturan temel unsur, sunduğu holistik yaklaşım ile koruma ve sürdürülebilirlik stratejilerinin gerçekleştirilmesi için son yıllarda yaygın olarak kullanılan stratejik planlama yaklaşımıdır.

Stratejik planlama yaklaşımının sürdürülebilirlik literatüründe kullanımı Dünya Koruma Stratejisi [World Conservation Strategy] (IUCN, 1980), Gündem 21 [Agenda 21] (UN, 1992b) ve Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesinin Uygulama Planı [Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development] (2002a, 2002b) ile teşvik edilmiştir. Stratejik yaklaşım, çevresel, ekonomik ve sosyal sorumlulukları bütünleştirmek için önemli bir araçtır (Dalal-Clayton ve Bass, 1992).

Tarihi çevrenin sürdürülebilirlik bağlamında ele alınmasının öncü kavramlarından biri de stratejik planlamadır (Fairclough, 2001). English Heritage'ın 1993 yılında yayınladığı Stratejik Planlarda Koruma Konuları [Conservation Issues in Strategic Plans] (English Heritage, 1993) başlıklı raporu bu anlamda bir örnek olarak sayılabilir. Bu raporda, kentsel korumanın tüm mekânsal ve diğer planlama politikalarında bağımsız değil bir bütün olarak yer alması gerektiği vurgulanmaktadır. Fairclough (2001) bu raporu, koruma disiplinde sürdürülebilir kalkınmanın anlamlandırıldığı ilk uygulama örnekleri arasında saymaktadır. 2002 yılında UNESCO Dünya Miras Komitesi tarafından kabul edilen Budapeşte Deklarasyonunda da [Budapest Declaration on World Heritage] (UNESCO WHC, 2002), sürdürülebilirlik, kalkınma ve kentsel koruma arasında ilişkinin kurulması için stratejik düşünmenin ve planlamanın önemi vurgulanmaktadır.

Stratejik planlama, bir sistemin bulunduğu nokta ile ulaşmayı arzuladığı düzey arasındaki yolu tanımlamaktadır (Gülersoy-Zeren vd. 2005). Bu yönüyle girdilere değil, sonuçlara odaklıdır ve geleceği yönlendirmek amacını taşıyan bir sürecin tanımıdır. Bu yaklaşım çerçevesinde, tarihi çevrenin sürdürülebilirliği için planlama, karar-alma ve uygulama süreçlerinde değerlendirmenin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Değerlendirme, Buselich (2002)'e göre çevresel, sosyal ve ekonomik bilginin analizi, bütünleştirilmesi ve karar vericilere sunulması; Sadler (1999)'e göre sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde yapılandırılmasıdır. Kentsel kaynaklı sorunların analiz araçlarının ortaya konması, sürdürülebilir kentleşmenin anlamlı bir analitik ve politik bir kavram olarak tanımlanmasını sağlamaktadır (Finco ve Nijkamp, 1996). Devuyt (1999), sürdürülebilirlik değerlendirmelerini yönetmelik, yasa, program, plan gibi yönlendirici araçların potansiyel etkilerinin belirlenmesinin, tahmin edilmesinin ve değerlendirilmesinin formel süreci olarak tanımlamaktadır.

Kentsel koruma konu alanında değerlendirme, literatürde ve uygulamalarda yönetim planı çerçevesinde yer almaktadır. Tarihi çevrede yönetim planı çalışmaları, bu alanlar üzerindeki olumsuz baskıları azaltacak ve kültürel mirasın bulunduğu çevre içinde rolünün daha iyi algılanmasını sağlayacak ve çevresel kaliteyi yükseltecek planlama önlemlerinin bir bileşkesi olarak tanımlanmaktadır. Tarihi çevrenin yönetimi için hazırlanan rehberlerde (ICCROM, 1993; ICOMOS, 2005), tarihi çevrenin korunması için öngörülen farklı müdahale alternatiflerinin değerlendirilmesi üzerinde önemle durulmaktadır.

Türkiye’de yönetim planı kavramı, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda değişiklikler öngören 5226 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (Resmi Gazete, 2004d) ile yasal nitelik kazanmıştır.

Özellikle tarihi çevrenin her zamankinden daha çok tahribata uğradığı ve koruma için gerekli finansman kaynağının farklı sektörlerle aktarıldığı bir dönemde kentsel koruma politikalarının değerlendirilmesi, tarihi çevreye ilginin tekrar canlandırılması, yatırım olanaklarının çeşitlendirilmesi ve en önemlisi sürdürülebilirliğinin sağlanması için büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modelinin uygulanabilirlik çerçevesini belirlemek üzere tarihi çevrede uygulanan ve uygulanması öngörülen kentsel koruma politikalarının sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesinde kullanılan farklı yöntemler ve performans göstergeleri irdelenmektedir.

3.1.1 Tarihi çevrede uygulanan kentsel koruma politikalarının sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesinde kullanılan yöntemler

Kentsel koruma politikaların ve uygulamaların sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi için geliştirilen değerlendirme yöntemleri çok farklı konu alanlarında, müdahalelerin nasıl işlediğini ortaya koymak üzere kullanılmaktadır; tümevarımcı ve tümdengelimci yaklaşım olmak üzere iki temel yaklaşıma dayanmaktadır. Tümdengelim yaklaşımlarında önceden tanımlı hedeflere göre değerlendirme yapılmakta iken tümevarım yaklaşımında gözlemler sonucu hedefler tanımlanmaktadır.

Kullanılan farklı değerlendirme yöntemleri arasında süreç/program değerlendirme ve etki değerlendirme yöntemleri sayılabilmektedir (Purdon vd. 2001). Araştırma kapsamında irdelenen süreç/program değerlendirme, bir politika ya da programın nasıl işlediğini ortaya koyan bir izleme ve performans testi sistemidir (Devuyst, 1999). Scheirer (1994) ise süreç/program değerlendirmeyi bir programın hedef kitleye arzu edilen/beklenen şekilde sunulma biçiminin ölçümü olarak tanımlamaktadır. Tarihi çevrenin sürdürülebilirliği açısından irdelendiğinde süreç/program değerlendirme, tarihi çevrenin sürdürülebilirliğini sağlamak üzere çeşitli kentsel müdahalelerin sürdürülebilir kentsel koruma ilkelerini ne ölçüde yerine getirdiğini ortaya koymaya çalışmaktadır.

Süreç/program değerlendirmesinde farklı teknikler kullanılmaktadır. Bunlar arasında program değerlendirme [project/programme evaluation] (Evans ve Shaw, 2004; Palmer, 2004; Bianchini ve Ghilardi, 1997), zamana dayalı çalışmalar [longitudinal studies] (Evans ve Shaw, 2004), verimlilik analizleri [efficiency analysis] (Rossi ve Freeman, 1993), etki değerlendirme [impact assessment] (Evans, 2005), hedef-uygunluk matrisi [goal-achievement matrix] (Hill, 1968), çok-kriterli yaklaşım [multi-criteria approach] (Triantaphyllou, 2000) ve meta-analitik yaklaşım [meta-analytic approach] (Bizzarro ve Nijkamp, 1997; Nijkamp vd. 1998) sayılabilmektedir.

Ancak, sürdürülebilirliğin değerlendirilmesi için tüm bu kapsamlı yöntem araştırmalarının yanında, tarihi çevreyi sürdürülebilirlik değerlendirmelerinde odak alan bütünsel yöntem çalışmaları henüz yeterli seviyeye ulaşmamıştır. Kentsel koruma ve sürdürülebilir kentleşme konu alanlarının her ikisinde de yöntem çalışmalarında indirgeyici ve parçacı bir yaklaşım gözlenmektedir. Kentsel koruma konu alanında sürdürülebilirlik bağlamında yapılan çalışmalar çoğunlukla fiziksel sürdürülebilirlik değerlendirmelerine odaklanmaktadır (New Zealand Historic Places Trust, 2006). Sürdürülebilir kentleşme konu alanında tarihi çevre bağlamında yapılan çalışmalar ise daha çok tarihi çevrenin kalkınmadaki rolünü ve etkisini ölçmeyi hedefleyen çalışmalar (English Heritage, 2005) ve kalkınma ve değişimin tarihi çevre üzerindeki etkisini ölçmeyi hedefleyen çalışmalardır (ICOMOS, 2010).

Tarihi çevrenin kalkınmadaki rolünü ve etkisini ölçmeyi hedefleyen çalışmalarda en yaygın kullanılan teknikler verimlilik ve etki analizleridir. Verimlilik analizleri, programların beklenen çıktıları ne ölçüde karşıladığı ile ilgilidir. Etki analizleri, karşılaştırma anlayışı çerçevesinde uygulanmaktadır ve özellikle risk altındaki kültürel miras çalışmalarında kullanılmaktadır. Bu kapsamda yapılan çalışmalar arasında Gerard ve diğerlerinin (1997; içinde Bizzarro ve Nijkamp, 1997) Grainger Town çalışması, İngiltere’de 2007 yılında DCMS tarafından yaptırılan ve 2009 yılında Lake District World Heritage Project kapsamında yapılan Dünya Miras Listesi’nde yer alan alanlara yönelik etki analizi çalışmaları (Rebanks Consulting, 2009) sayılabilir. Hedef-uygunluk matrisi ve çok-kriterli analiz gibi yaklaşımlar ise alternatif kentsel koruma uygulamaları arasında farklı hedeflere ve kriterlere bağlı olarak bir karar-alma yöntemi sunmaktadır (Triantaphyllou, 2000) ve analitik değerlendirme sunmaları bakımından önemlidir.

Özellikle hedef-uygunluk matrisi değerlendirmenin sistemin belli ölçütleri/hedefleri yerine getirmesi gereksinimini vurgulamakta; sunduğu “öncelik” ve “ağırlık” gibi kavramlarla karar-alma sürecinin farklı aktörlerine göre değişen algıyı değerlendirmeye yansıtılmaktadır (Lichfield, 1998; Lichfield vd. 1975). Hedef-uygunluk matrisinin kullanıldığı örnekler arasında UNESCO Dünya Miras Listesi’nde yer alan İrlanda’da Cork Gelişme Planı (Cork City Council, 2009) ve Almanya’da Heidelberg (Heidelberg City Council, 2006) sayılabilmektedir. Hedef-uygunluk matrisinin tek sektörlü değerlendirme yaklaşımının getirdiği yetersizlikler çok-kriterli analiz yaklaşımı ile giderilmektedir. Çok-kriterli analiz kapsamında yapılan çalışmalar arasında ise Guarino (1989)’nın Napoli İspanyol Mahallesi, Nijkamp ve Bithas (1995)’in Olimpia ve Mexa (1995)’in Rodos çalışmaları sayılabilmektedir (Bizzarro ve Nijkamp, 1997).

Tarihi çevrenin sürdürülebilirliği çerçevesinde Bizzarro ve Nijkamp (1997), Stubbs (2004), Brandon ve diğerleri (1997) ve Brandon ve Lombardi (2010)’nin sürdürülebilir kalkınma içinde kültürel mirasın rolünün kavramsal çerçevesini belirlemek üzere yukarıda tanımlanan yöntemlerden farklı değerlendirme yöntemlerinin tartışıldığı çalışmaları bulunmaktadır. Bizzarro ve Nijkamp (1997), tarihi çevrenin sürdürülebilirliği çerçevesinde meta-analitik yaklaşım tekniklerini ön plana çıkarırken, Stubbs (2004), gösterge-yönelimli yaklaşımlar bağlamında değerlendirme sunmaktadır. Özellikle kentsel çalışmalar alanında politikaların verimliliğinin değerlendirilmesi açısından önerilen Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modelinin de esaslarından olan gösterge-odaklı yaklaşımlar ağırlık kazanmaktadır (Wong, 2000; Hemphill vd. 2004).

3.1.2 Tarihi çevrede uygulanan kentsel koruma politikalarının sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesinde kullanılan göstergeler

TC Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’nın Kentleşme Alanında Sürdürülebilirlik Çözümlemesi başlıklı tematik çalışma raporunda sürdürülebilir kentsel gelişmenin bir amaç haline gelebilmesi için, bu yönde gelişme olup olmadığının belirli göstergelerle ölçülmesinin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Devlet Planlama Teşkilatı’nın 2006 tarihli Stratejik Planlama Kılavuzu’nda (DPT, 2006) yer alan tanımına göre performans göstergeleri, gerçekleşen sonuçların önceden belirlenen hedefe ne ölçüde ulaşıldığının ortaya konmasında kullanılmaktadır.

Sürdürülebilirlik değerlendirmelerinin kullandığı iki temel gösterge grubu vardır. Bunlar çevresel kalite göstergeleri ve yaşam kalitesi göstergeleridir. Bu temel gösterge grupları aynı zamanda tarihi çevrenin sürdürülebilirliği konusunda da temel gösterge gruplarını oluşturmaktadır. Gülersoy-Zeren ve diğerlerinin (2005) Mevcut Kentsel Çevrede Kalitenin İyileştirilmesi adlı çalışmaları kentsel kalite göstergelerinin kavramsal altyapısını ayrıntıyla irdelemektedir. Lombardi (1998)'nin Kentsel Planlama Değerlendirmesinde Sürdürülebilirlik Göstergeleri [Sustainability Indicators in Urban Planning Evaluation] adlı çalışması bu konuda önemli girdi sağlamaktadır. Bu çalışma, kentsel kalitede artış ile yaşam kalitesinin doğru orantılı olduğunu göstermektedir. Sürdürülebilir kentsel koruma bağlamında yaşam kalitesinin artırılması veya olduğu gibi korunması kentsel kalitenin iyileştirilmesi için başarılı sonuç sayılmaktadır.

Ancak, sürdürülebilirlik bağlamında kültürün ve dolayısıyla kültürel mirasın yaşam ve çevre kalitesinde olduğu gibi kesin göstergeleri tanımlanmamıştır. Örneğin, İngiltere'de sürdürülebilirlik göstergelerinin tanımlanması için yapılan çalışmalarda tarihi çevreye referans verilmemektedir (DETR, 1998, 1999), ancak English Heritage gösterge olarak tanımlamamakla birlikte sürdürülebilir kentsel korumanın değerlendirilmesinde kullanılabilecek etki göstergelerini konu almaktadır. Miras Projelerinin Etkisi [Heritage Dividend: Measuring the Impact of Heritage Projects] başlıklı English Heritage raporuna göre bu göstergeler, fiziksel yapının iyileştirilme düzeyi, restore edilen yapı oranı, risk listesinden çıkan yapı oranı, güvenlik, sosyal kapsayıcılık, sahiplik duygusu, istihdam, kentsel imaj, gurur duygusu, kamusal ve özel yatırım oranı, kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve ziyaretçi sayısıdır (English Heritage, 2005). Stubbs (2004) tarihi çevrenin sürdürülebilirliği konusunda geliştirdiği gösterge sisteminde bina yapım/enerji verimliliği, ziyaretçinin kullandığı ulaşım modu, iklimsel değişim, mekân hissi, sosyal kapsayıcılık, toplum, görsel miras, sanat ve kültür, finansal kaynaklar, istihdam, izlenim olmak üzere onbir konu başlığında gösterge tanımlamaktadır. Bu göstergeler, karbon emisyonları, bina yapım yöntemlerinin uygunluğunu, kitle ulaşımı, iklimsel değişim, koruma projelerinin mekânla bağlantısı, koruma projelerinin eğitim ve bilgilenme faaliyetleri ile bağlantısı, dinlence ve sanat programlarının geliştirilme düzeyi, finansman kaynakları, kültürel miras sektörü tarafından yaratılan istihdam olanakları ve kültürel miras konusunda toplumun ve ziyaretçinin farkındalığıdır.

Bireysel uygulamaların yanında Geleneksel Akdeniz Mimarisinin Rehabilitasyonu için Rehabimed Yöntemi [Rehabimed Method for the Rehabilitation of Traditional Mediterranean Architecture] (Rehabimed, 2005), HQE2R Sürdürülebilir Mahallelerin Yeniden Canlandırılması için Rehberi [Toolkit for Sustainable Neighbourhood Regeneration] (Charlot-Valdieu, Outrequin ve Robbins, 2004), URBACT II Ağı HerO: Bir Olanak Olarak Miras [URBACT II Network HerO: Heritage as Opportunity Sustainable Management Strategies for Vital Historic Urban Landscapes] (Hero, 2005) ve INTERREG IIIB Hist.Urban (Hist.Urban, 2008) gibi programlar kapsamında yapılan değerlendirme çalışmaları da bulunmaktadır.

Örneğin, HQE2R Rehberi'nde tarihi çevrede sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için beş temel hedef ve bu hedefler için 21 alt hedef tanımlanmaktadır. Bu hedefler mirasın ve doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi, yerel çevre kalitesinin iyileştirilmesi, farklılığın teşvik edilmesi, bütünleşmenin sağlanması ve sosyal yaşamın güçlendirilmesidir. Rehberde tanı koymak üzere hedefler ve alt hedefler göz önünde bulundurularak 61 sürdürülebilir kalkınma göstergesi tanımlanmıştır. Bu göstergeler, yerleşmenin sürdürülebilirlik profilini çıkarmak üzere kullanılmaktadır. Euromed Heritage Programı tarafından finanse edilen Geleneksel Akdeniz Mimarisinin Rehabilitasyonu için Rehabimed Yöntemi'nde ise kentsel korumanın sürdürülebilirliği için stratejik yaklaşım gereksinimi vurgulanmakta; bütünleşik bir yöntem önerisi sunulmaktadır. Rehabimed Yöntemi'nin sürdürülebilir koruma için tanımladığı öncelikli hedefler yaşam kalitesi, miras konuları, sosyal bağdaşma, ekonomik canlılık ve çevresel verimliliklerdir.

Bu anlamda tarihi çevrede sürdürülebilirlik değerlendirmesi, sadece tarihi çevrede uygulanan veya uygulanması öngörülen kentsel koruma politikalarının olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya koyan bir araç değil; tarihi çevrede planlama, karar-alma ve uygulama süreçlerini yönlendiren ve bu süreçlerde göz önüne alınması gerekli ilkeleri ve ölçütleri tanımlayan bir süreçtir.

3.2 Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modelinin Tanımı

Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli, tarihi çevrenin sürdürülebilirliği bağlamında uygulanan veya uygulanması öngörülen kentsel koruma politikalarının nasıl işlediğini ortaya koyan holistik, hedef-odaklı bir izleme ve performans testi sistemidir.

Model, bir yandan neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde sürdürülebilir kentsel korumanın uygulanabilirlik çerçevesini tanımlamakta; diğer yandan, kentsel koruma politikalarının sürdürülebilirlik performansını ortaya koymaktadır. Modelinin amacı, neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevrenin korunması gereksinimi, sosyo-kültürel ihtiyaçlar ve ekonomik çıkarlar arasında dengeyi sağlamak üzere sürdürülebilirliği kentsel korumanın yönetiminde bir ilke/temel yaklaşım/hedef kabul ederek bütünsel bir planlama, karar-alma ve uygulama çerçevesi sunmaktır.

Model ile dört temel soruya yanıt aranmaktadır. Bunlar:

- Tarihi çevre korunuyor mu?
- Tarihi çevrede uygulanan kentsel koruma politikaları halkın sosyal ihtiyaçlarını, değerlerini ve beklentilerini karşılıyor mu?
- Tarihi çevrede uygulanan kentsel koruma politikaları halkın ekonomik ihtiyaçlarını karşılıyor mu?
- Tarihi çevrede uygulanan kentsel koruma politikaları etkin yönetiliyor mu?

Bu sorulara yanıt bulmak için tarihi çevreyi oluşturan alt-sistemleri tanımlayan ve Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modelinin uygulanabilirlik çerçevesini belirleyen kategori başlıkları:

- Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyi,
- Sosyal adalet ve gelişme düzeyi,
- Dengeli kalkınma ve üretken yerel ekonomi düzeyi,
- İyi yönetim ve katılım düzeyidir.

Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyi, “tarihi çevre korunuyor mu?” sorusuna; sosyal adalet ve gelişme düzeyi “tarihi çevrede uygulanan kentsel koruma politikaları halkın sosyal ihtiyaçlarını, değerlerini ve beklentilerini karşılıyor mu?” sorusuna; dengeli ve üretken yerel ekonomi düzeyi “tarihi çevrede uygulanan kentsel koruma politikaları halkın ekonomik ihtiyaçlarını karşılıyor mu?” sorusuna; iyi yönetim ve katılım düzeyi “tarihi çevrede uygulanan kentsel koruma politikaları etkin yönetiliyor mu?” sorusuna karşılık gelen sürdürülebilir kentsel koruma bileşenlerini tanımlamaktadır.

Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli bileşenleri, bu bağlamda, sürdürülebilir kentsel koruma amaçlarını betimleyen 4 kategori altında tanımlanan 12 hedef; sürdürülebilir kentsel koruma hedeflerinin yerine getirilmesi için tanımlanan 29 gereklilik ile sürdürülebilir kentsel koruma gereklilikleri bağlamında tanımlanan 39 performans göstergesinden oluşmaktadır (Çizelge 3.1).

3.2.1 Sürdürülebilir kentsel koruma modeli hedefleri ve gereklilikleri

Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyinin değerlendirilmesi için hedefler ve gereklilikler

Neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevre, ekonomik kalkınma dışında başka bir anlam taşımayan ve anlamı, mekândan koparılan bir çevreye dönüşmekte; bu dönüşüm, tarihi çevrede sahte kimlik yaratma ve kolektif belleği yok etme riskini artırmaktadır. Bu kapsamda, sürdürülebilir kentsel korumanın birinci amacı yaşayabilir ve yaşanabilir bir tarihi çevre yaratmaktır. Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre yaratma amacı, tarihi çevreye ve sahip olduğu kültürel mirasa saygılı; içinde yaşayanlar için kaliteli bir çevre sunan, yer ve mekân duygusu yaratan yaklaşımları desteklemektedir. Sürdürülebilir kentsel korumanın fiziksel ve mekânsal boyutunu tanımlayan bu amaç çerçevesinde sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri:

- Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması,
- Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması,
- Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunmasıdır.

Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması için gereklilikler, kültürel mirasın uzun-sürekli bakımının sağlanması, tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanması, kültürel mirasın özgünlüğünün korunması ve kültürel mirasın sahip olduğu değerleri kaybetmeksizin kullanımının teşvik edilmesidir. Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması için gereklilikler, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, kamusal hizmetlerin yeterliliğinin sağlanması ve tarihi çevrenin çekiciliğinin sağlanmasıdır. Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması için gereklilikler ise tarihi çevreye özgü değerlerin korunması, farklılıkların ve ayrıcalıkların vurgulanmasıdır.

Sosyal adalet ve gelişme düzeyinin değerlendirilmesi için hedefler ve gereklilikler

Sürdürülebilir kentsel korumanın ikinci amacı tarihi çevrede sosyal adalet ve gelişmeyi teşvik etmektir. Neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde yönlendirilen kentsel koruma politikaları mekânsal kutuplaşma riski taşımakta, toplumsal yoksulluk, ayrışma, sosyal refah gibi toplumun asıl problemleri göz ardı edilmekte; yerel kimlikler ve kültürler kaybolmaktadır. Bu kapsamda, sürdürülebilir kentsel korumanın sosyal boyutunu tanımlayan sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri:

- Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenmesi,
- Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanması,
- Kentsel koruma bilincinin geliştirilmesidir.

Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenmesi için gereklilikler, kentsel koruma sürecinde farklı değerlerin ve ihtiyaçların dikkate alınması, kentsel koruma sürecinde halkın memnuniyetinin sağlanması ve kentsel koruma sürecinin sosyal içerme düzeyinin artırılmasıdır. Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanması için gereklilikler, yerel kültürel sektöre katılımın teşvik edilmesi ve kentsel koruma sürecinin toplumsal gelişmeyi teşvik eden politikalarla bütünleştirilmesidir. Kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi için gereklilikler, kentsel koruma bilincini geliştirmeye yönelik eğitim ve bilgilendirme olanaklarının sağlanması ve kentsel koruma politikaları ve uygulamaları konusunda bilincin oluşturulmasıdır.

Dengeli kalkınma ve üretken yerel ekonomi düzeyinin değerlendirilmesi için hedefler ve gereklilikler

Sürdürülebilir kentsel korumanın üçüncü amacı tarihi çevrede dengeli kalkınma ve üretken yerel ekonominin desteklenmesidir. Neoliberal kentleşmenin yerel ekonomilerde yarattığı enflasyon baskısı ile artan değerleri karşılayamayacak duruma gelen yerel halkın korunması ve büyüyen, çeşitli ve yenilikçi yerel ekonominin teşvik edilmesi önemlidir. Tarihi çevrenin sürdürülebilirliği ona ekonomik canlılık kazandıracak ekonomik politikaların geliştirilmesine ihtiyaç duymaktadır.

Bu kapsamda, sürdürülebilir kentsel korumanın ekonomik boyutunu tanımlayan sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri:

- Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanması,
- Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanmasıdır.

Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanması için gereklilikler, kentsel koruma sürecinde yerel ekonomik üretimin teşvik edilmesi ve tarihi çevrede hizmet-odaklı ekonomik faaliyetlerin ve işlevsel çeşitliliğin desteklenmesidir. Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanması için gereklilikler, yerel halkın gelir düzeyinin artırılması ve yerel halk için istihdam olanaklarının yaratılmasıdır.

İyi yönetim ve katılım düzeyinin değerlendirilmesi için hedefler ve gereklilikler

Sürdürülebilir kentsel korumanın dördüncü amacı kentsel koruma sürecinde iyi yönetişimin ve katılımın sağlanmasıdır. Bu amaç, katılımı yaygınlaştırmaya yönelik yaratıcı ve esnek karar verme süreçlerinin teşvik edilmesini, kurumsal süreçlerde iş birliğinin desteklenmesini, bireylerin ve örgütlerin kapsayıcı, aktif ve etkin katılımının sağlanmasını öngörmektedir. Bu kapsamda, sürdürülebilir kentsel korumanın yapısal ve yönetsel boyutunu tanımlayan hedefler:

- Kentsel koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenmesi,
- Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilmesi,
- Kentsel koruma için teknik ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması,
- Kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılmasıdır.

Kentsel koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenmesi için gereklilikler, kentsel koruma sürecinde planlama kültürü ve kontrolünün teşvik edilmesi, uzun-vadeli etkilerin gözönüne alınması, üst ölçekli ve sektörel plan ve programlarla ilişkinin sağlanmasıdır. Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilmesi için gereklilikler, kolektif eylemlerin teşvik edilmesi, kurumsal işbirliği ve koordinasyonun sağlanması, halkın katılımının sağlanmasıdır.

Kentsel koruma için teknik ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması için gereklilikler, kentsel koruma için teknik altyapının iyileştirilmesi ve insan kaynaklarının etkin kullanımının sağlanmasıdır. Kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılması için gereklilikler ise, iletişim, tanıtım ve bilgilendirme olanaklarının iyileştirilmesidir.

3.2.2 Sürdürülebilir kentsel koruma modeli performans göstergeleri

Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyinin değerlendirilmesi için performans göstergeleri

Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre performans göstergeleri, kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması, tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması ve tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması hedeflerinin karşılanma düzeyinin değerlendirilmesini sağlamaktadır (Çizelge 3.1). Bu gruptaki göstergeler:

- Kültürel mirasın tescil durumu,
- Kültürel mirasın durumu,
- Kültürel mirasın korunma durumu,
- Tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanma düzeyi,
- Kültürel mirasın özgünlüğünün korunma düzeyi,
- Kültürel mirasın kullanım durumu,
- Kültürel mirasın sahip olduğu kullanımların uygunluk düzeyi,
- Yaşam kalitesi düzeyi,
- Kamusal hizmetlerin yeterlilik düzeyi,
- Tarihi çevrenin çekiciliğini artıran faaliyetlerin yeterlilik düzeyi,
- Kamusal alanların yeterlilik düzeyi,
- Tarihi çevreye özgü değerlerin korunma düzeyi,
- Tarihi çevrenin sahip olduğu farklılıkların ve ayrıcalıkların vurgulanma düzeyidir.

Sosyal adalet ve gelişme düzeyinin değerlendirilmesi için performans göstergeleri

Sosyal adalet ve gelişme performans göstergeleri, kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenmesi, toplumsal gelişmenin sağlanması ve kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi hedeflerinin karşılanma düzeyinin değerlendirilmesini sağlamaktadır (Çizelge 3.1). Bu gruptaki göstergeler:

- Kentsel koruma sürecinde farklı değerlerin ve ihtiyaçların dikkate alınma düzeyi,
- Halkın tarihi çevreden memnuniyet düzeyi,
- Halkın kentsel koruma uygulamalarından memnuniyet düzeyi,
- Kentsel koruma sürecinin sosyal içerme düzeyi,
- Kentsel koruma sürecinde yerel kültürel sektöre katılım düzeyi,
- Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmeyi teşvik eden etkinliklerin düzeyi,
- Kentsel koruma bilincini geliştirmeye yönelik sağlanan eğitim ve bilgilenme olanaklarının yeterlilik düzeyi,
- Kentsel koruma politikaları ve uygulamaları konusunda farkındalık düzeyidir.

Dengeli kalkınma ve üretken yerel ekonomi düzeyinin değerlendirilmesi için performans göstergeleri

Dengeli kalkınma ve üretken yerel ekonomi performans göstergeleri, kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının ve yerel halkın refahının sağlanması hedeflerinin karşılanma düzeyinin değerlendirilmesini sağlamaktadır (Çizelge 3.1). Bu gruptaki göstergeler:

- Kentsel koruma sürecinde geleneksel zanaatların korunma düzeyi,
- Kentsel koruma sürecinde yerel ürünlerin desteklenme düzeyi,
- Tarihi çevrede hizmet-odaklı sektörün gelişmişlik düzeyi,
- Kentsel koruma uygulamalarının halkın gelir düzeyine yansıma düzeyi,

- Kentsel koruma uygulamalarının halkın mülk ve kira değerlerine yansımaya düzeyi,
- Kentsel koruma uygulamalarının yarattığı istihdam olanaklarının yeterlilik düzeyidir.

İyi yönetim ve katılım düzeyinin değerlendirilmesi için performans göstergeleri

İyi yönetim ve katılım performans göstergeleri, kentsel koruma sürecinde bütünlük yönetim anlayışının desteklenmesi, aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilmesi, kentsel koruma için teknik ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması, kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılması hedeflerinin karşılanma düzeyinin değerlendirilmesini sağlamaktadır (Çizelge 3.1).

Bu gruptaki göstergeler:

- Kentsel koruma yasa ve yönetmeliklerine uyum düzeyi,
- Kentsel koruma sürecinin yönetim/stratejik planı doğrultusunda yönlendirilme düzeyi,
- Kentsel koruma sürecinin sit kararı ile yönlendirilme düzeyi,
- Kentsel koruma sürecinde uzun vadeli etkilerin dikkate alınma düzeyi,
- Kentsel koruma sürecinde üst ölçekli ve sektörel plan ve programlarla ilişki düzeyi,
- Kentsel koruma sürecinde toplumsal örgütlenmenin yeterlilik düzeyi,
- Kentsel koruma sürecine katılan sivil toplum örgütlenmelerinin yeterlilik düzeyi,
- Kentsel koruma sürecinde etkinlik gösteren kamu-özel ortaklıklarının yeterlilik düzeyi,
- Kentsel koruma sürecinde halkın katılım düzeyi,
- Kentsel koruma sürecinde sağlanan teknik altyapının yeterlilik düzeyi,
- Kentsel koruma sürecinde yer alan insan kaynaklarının yeterlilik düzeyi,
- Kentsel koruma sürecinde kullanılan iletişim olanaklarının yeterlilik düzeyidir.

Çizelge 3.1 : Sürdürülebilir kentsel koruma modeli performans göstergeleri.

Sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri		Sürdürülebilir kentsel koruma gereklilikleri		Sürdürülebilir kentsel koruma performans göstergeleri
Amaç 1: Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre				
[I.1]	Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması	[I.1.1]	Kültürel mirasın uzun-süreli bakımının sağlanması	Gösterge I.1.1.1: Kültürel mirasın tescil durumu Tanım: Tescilli kültürel miras oranı. Gösterge I.1.1.2: Kültürel mirasın durumu Tanım: Çok iyi ve iyi durumdaki kültürel miras oranı, risk altındaki kültürel miras oranı. Gösterge I.1.1.3: Kültürel mirasın korunma durumu Tanım: Restore edilen kültürel miras oranı. Gösterge I.1.2.1: Tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanma düzeyi Tanım: Tarihi çevre ile çok iyi ve iyi bütünlük gösteren yeni yapıların oranı. Gösterge I.1.3.1: Kültürel mirasın özgünlüğünün korunma düzeyi Tanım: Aslına çok uygun ve uygun korunan kültürel mirasın oranı. Gösterge I.1.4.1: Kültürel mirasın kullanım durumu Tanım: Kullanılan kültürel miras oranı. Gösterge I.1.4.2: Kültürel mirasın sahip olduğu kullanımların uygunluk düzeyi Tanım: Kentsel koruma uygulamaları ile teşvik edilen çok uygun ve uygun kullanımdaki yapıların oranı.
		[I.1.2]	Tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanması	
		[I.1.3]	Kültürel mirasın özgünlüğünün korunması	
		[I.1.4]	Kültürel mirasın sahip olduğu değerleri kaybetmeksizin kullanımının teşvik edilmesi	
[I.2]	Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması	[I.2.1]	Yaşam kalitesinin iyileştirilmesi	Gösterge I.2.1.1: Yaşam kalitesi düzeyi Tanım: Çok iyi ve iyi yaşam kalitesine sahip olduklarını belirten kişilerin oranı. Gösterge II.2.2.1: Kamusal hizmetlerin yeterlilik düzeyi Tanım: Kamusal hizmetlerin çok yeterli ve yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı. Gösterge I.2.3.1: Tarihi çevrenin çekiciliğini artıran faaliyetlerin yeterlilik düzeyi Tanım: Tarihi çevrenin çekiciliğini artıran faaliyetlerin (festival, sergi) çok yeterli ve yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı. Gösterge I.2.3.2: Kamusal alanların yeterlilik düzeyi Tanım: Kamusal alanların çok yeterli veya yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı.
		[I.2.2]	Kamusal hizmetlerin yeterliliğinin sağlanması	
		[I.2.3]	Tarihi çevrenin çekiciliğinin sağlanması	
[I.3]	Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması	[I.3.1]	Tarihi çevreye özgü değerlerin korunması	Gösterge I.3.1.1: Tarihi çevreye özgü değerlerin korunma düzeyi Tanım: Tarihi çevreye özgü değerlerin korunma düzeyinin çok yeterli ve yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı. Gösterge I.3.2.1: Tarihi çevrenin sahip olduğu farklılıkların ve ayrıcalıkların vurgulanma düzeyi Tanım: Tarihi çevrenin sahip olduğu farklılıkların ve ayrıcalıkların vurgulanma düzeyinin çok yeterli ve yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı.
		[I.3.2]	Tarihi çevrenin sahip olduğu farklılıkların ve ayrıcalıkların vurgulanması	

Çizelge 3.1 (devam) : Sürdürülebilir kentsel koruma modeli performans göstergeleri.

Sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri		Sürdürülebilir kentsel koruma gereklilikleri		Sürdürülebilir kentsel koruma performans göstergeleri
Amaç 2: Sosyal adalet ve gelişme				
[II.1]	Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenmesi	[II.1.1]	Kentsel koruma sürecinde farklı değerlerin ve ihtiyaçların dikkate alınması	Gösterge II.1.1.1: Kentsel koruma sürecinde farklı değerlerin ve ihtiyaçların dikkate alınma düzeyi Tanım: Kentsel koruma sürecinde farklı değerlerin ve ihtiyaçların dikkate alınma düzeyinin çok yeterli ve yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı.
		[II.1.2]	Kentsel koruma sürecinde halkın memnuniyetinin sağlanması	Gösterge II.1.2.1: Halkın tarihi çevreden memnuniyet düzeyi Tanım: Tarihi çevrelerinden çok memnun veya memnun olduğunu söyleyen kişilerin oranı. Gösterge II.1.2.2: Halkın kentsel koruma uygulamalarından memnuniyet düzeyi Tanım: Kentsel koruma uygulamalarından çok memnun veya memnun olduğunu söyleyen kişilerin oranı.
		[II.1.3]	Kentsel koruma sürecinin sosyal içerme düzeyinin artırılması	Gösterge II.1.3.1: Kentsel koruma sürecinin sosyal içerme düzeyi Tanım: Kentsel koruma sürecinin sosyal içerme düzeyinin çok yeterli veya yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı.
[II.2]	Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanması	[II.2.1]	Kentsel koruma sürecinde yerel kültürel sektöre katılımın teşvik edilmesi	Gösterge II.2.1.1: Kentsel koruma sürecinde yerel kültürel sektöre katılım düzeyi Tanım: Kentsel koruma sürecinde yerel kültürel sektöre katılımının çok yeterli veya yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı.
		[II.2.2]	Kentsel koruma sürecinin toplumsal gelişmeyi teşvik eden politikalarla bütünleştirilmesi	Gösterge II.2.2.1: Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmeyi teşvik eden etkinliklerin düzeyi Tanım: Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmeyi teşvik eden etkinliklerin çok yeterli ve yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı.
[II.3]	Kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi	[II.3.1]	Kentsel koruma bilincini geliştirmeye yönelik eğitim ve bilgilenme olanaklarının sağlanması	Gösterge II.3.1.1: Kentsel koruma bilincini geliştirmeye yönelik sağlanan eğitim ve bilgilenme olanaklarının yeterlilik düzeyi Tanım: Kentsel koruma bilincini geliştirmeye yönelik sağlanan eğitim ve bilgilenme olanaklarının çok yeterli veya yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı.
		[II.3.2]	Kentsel koruma politikaları ve uygulamaları konusunda bilincin oluşturulması	Gösterge II.3.2.1: Kentsel koruma politikaları ve uygulamaları konusunda farkındalık düzeyi Tanım: Kentsel koruma politikaları ve uygulamaları konusunda farkındalık düzeyinin çok yeterli veya yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı.

Çizelge 3.1 (devam) : Sürdürülebilir kentsel koruma modeli performans göstergeleri.

Sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri	Sürdürülebilir kentsel koruma gereklilikleri	Sürdürülebilir kentsel koruma performans göstergeleri
Amaç 3: Dengeli kalkınma ve üretken yerel ekonomi		
[III.1] Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanması	[III.1.1] Kentsel koruma sürecinde yerel ekonomik üretimin teşvik edilmesi	Gösterge III.1.1.1: Kentsel koruma sürecinde geleneksel zanaatların korunma düzeyi Tanım: Tarihi çevrede geleneksel zanaatların toplam kullanımlar içindeki oranı. Gösterge III.1.1.2: Kentsel koruma sürecinde yerel ürünlerin desteklenme düzeyi Tanım: Kentsel koruma sürecinde yerel ürünlerin desteklenme düzeyinin çok yeterli veya yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı. Gösterge III.1.2.1: Tarihi çevrede hizmet-odaklı sektörün gelişmişlik düzeyi Tanım: Tarihi çevrede hizmet sektörünün gelişmişlik düzeyi sıralamasındaki yeri.
	[III.1.2] Tarihi çevrede hizmet-odaklı ekonomik faaliyetlerin ve işlevsel çeşitliliğin desteklenmesi	
[III.2] Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanması	[III.2.1] Kentsel koruma sürecinde yerel halkın gelir düzeyinin artırılması	Gösterge III.2.1.1: Kentsel koruma uygulamalarının halkın gelir düzeyine yansımaya düzeyi Tanım: Kentsel koruma uygulamaları sonrasında gelir düzeyinde artış yaşadığını söyleyen kişilerin oranı. Gösterge III.2.1.2 Kentsel koruma uygulamalarının halkın mülk ve kira değerlerine yansımaya düzeyi Tanım: Kentsel koruma uygulamalarının halkın mülk ve kira değerlerine yansımaya düzeyini çok yeterli veya yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı. Gösterge III.2.2.1 Kentsel koruma uygulamalarının yarattığı istihdam olanaklarının yeterlilik düzeyi Tanım: Kentsel koruma uygulamalarının yarattığı istihdam olanaklarının çok yeterli veya yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı.
	[III.2.2] Kentsel koruma sürecinde yerel halk için istihdam olanaklarının yaratılması	

Çizelge 3.1 (devam) : Sürdürülebilir kentsel koruma modeli performans göstergeleri.

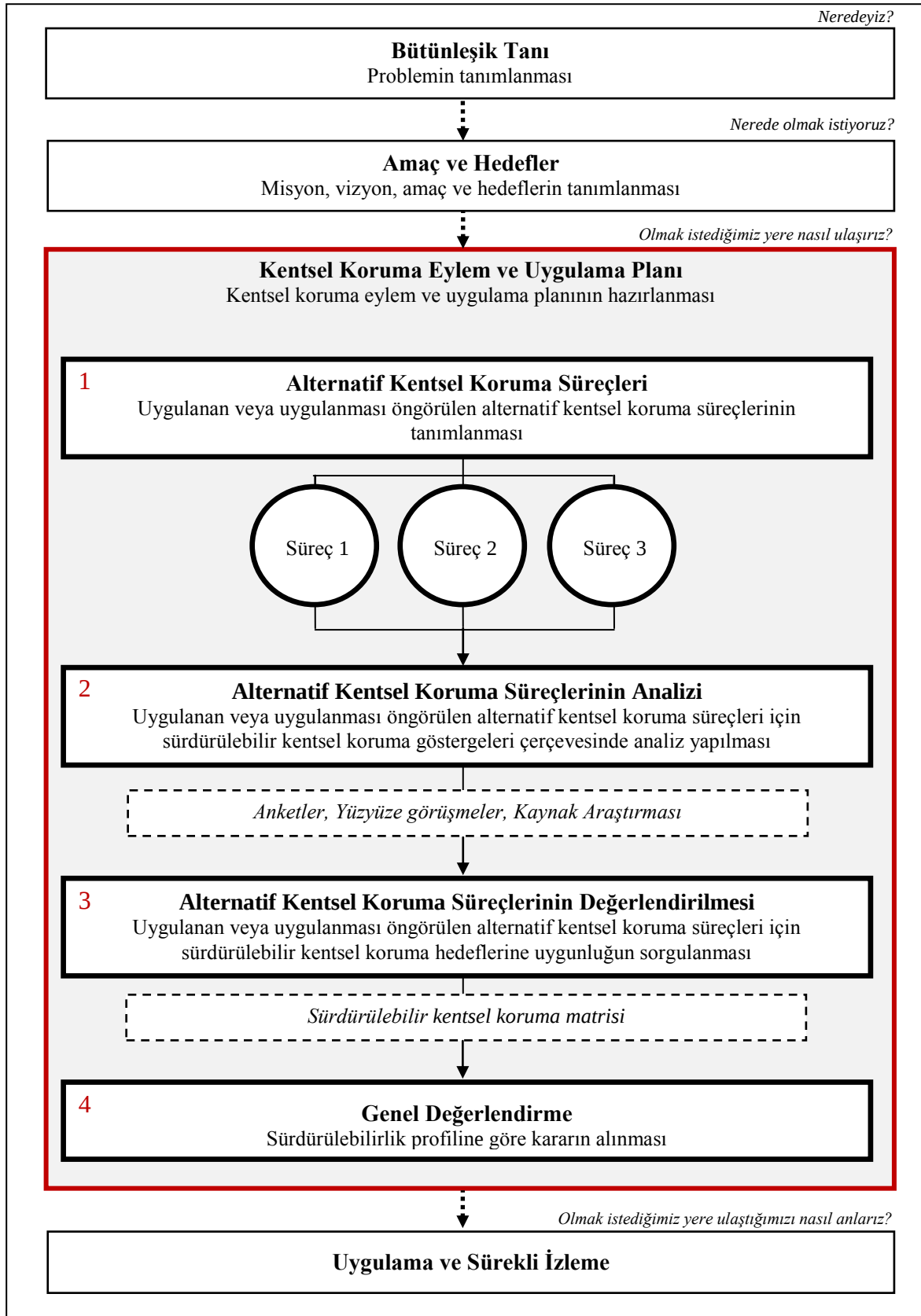
Sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri		Sürdürülebilir kentsel koruma gereklilikleri		Sürdürülebilir kentsel koruma performans göstergeleri
Amaç 4: İyi yönetim ve katılım				
[IV.1]	Kentsel koruma sürecinde bütünlük yönetim anlayışının desteklenmesi	[IV.1.1]	Kentsel koruma sürecinde planlama kültürü ve kontrolünün teşvik edilmesi	Gösterge IV.1.1.1: Kentsel koruma yasa ve yönetmeliklerine uyum düzeyi Tanım: Kentsel koruma yasa ve yönetmeliklerine uyum düzeyini çok yeterli veya yeterli diye nitelendiren kişilerin oranı. Gösterge IV.1.1.2: Kentsel koruma sürecinin yönetim/stratejik planı doğrultusunda yönlendirilme düzeyi Tanım: Kentsel koruma sürecini yönlendiren yönetim planı/stratejik plan/koruma amaçlı imar planı gibi planların varlığı. Gösterge IV.1.1.3: Kentsel koruma sürecinin sit kararı ile yönlendirilme düzeyi Tanım: Kentsel koruma sürecini yönlendiren sit alanı kararının varlığı.
		[IV.1.2]	Kentsel koruma sürecinde uzun-vadeli etkilerin gözönüne alınması	Gösterge IV.1.2.1: Kentsel koruma sürecinde uzun vadeli etkilerin dikkate alınma düzeyi Tanım: Kentsel koruma sürecinde uzun vadeli etkilerin dikkate alınma düzeyini çok yeterli veya yeterli olarak nitelendiren kişilerin oranı.
		[IV.1.3]	Kentsel koruma sürecinde üst ölçekli ve sektörel plan ve programlarla ilişkinin sağlanması	Gösterge IV.1.3.1: Kentsel koruma sürecinde üst ölçekli ve sektörel plan ve programlarla ilişki düzeyi Tanım: Kentsel koruma sürecinde üst ölçekli ve sektörel plan ve programlarla ilişki düzeyini çok yeterli veya yeterli olarak nitelendiren kişilerin oranı.
[IV.2]	Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilmesi	[IV.2.1]	Kentsel koruma sürecinde kolektif eylemlerin teşvik edilmesi	Gösterge IV.2.1.1: Kentsel koruma sürecinde toplumsal örgütlenmenin yeterlilik düzeyi Tanım: Kentsel koruma sürecinde etkinlik gösteren toplumsal örgütlenme düzeyini çok yeterli veya yeterli diye nitelendiren kişilerin oranı. Gösterge IV.2.1.2: Kentsel koruma sürecine katılan sivil toplum örgütlenmelerinin yeterlilik düzeyi Tanım: Kentsel koruma sürecinde etkinlik gösteren STK'lar, dernek ve toplumsal yardım kuruluşu gibi kar amacı gütmeyen organizasyonların düzeyini çok yeterli veya yeterli olarak nitelendiren kişilerin oranı.
		[IV.2.2]	Kentsel koruma sürecinde kurumsal işbirliği ve koordinasyonun sağlanması	Gösterge IV.2.2.1: Kentsel koruma sürecinde etkinlik gösteren kamu-özel ortaklıklarının yeterlilik düzeyi Tanım: Kentsel koruma sürecinde etkinlik gösteren kamu-özel ortaklıklarının düzeyini çok yeterli veya yeterli olarak nitelendiren kişilerin oranı.
		[IV.2.3]	Kentsel koruma sürecinde halkın katılımının sağlanması	Gösterge IV.2.3.1: Kentsel koruma sürecinde halkın katılım düzeyi Tanım: Kentsel koruma sürecine katılan kişilerin oranı, halkın kentsel koruma sürecine katılım düzeyini çok yeterli veya yeterli olarak nitelendiren kişilerin oranı.
[IV.3]	Kentsel koruma için teknik ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması	[IV.3.1]	Kentsel koruma için teknik altyapının iyileştirilmesi	Gösterge IV.3.1.1: Kentsel koruma sürecinde sağlanan teknik altyapının yeterlilik düzeyi Tanım: Kentsel koruma için sağlanan teknik altyapı düzeyini çok yeterli veya yeterli olarak nitelendiren kişilerin oranı.
		[IV.3.2]	Kentsel koruma için insan kaynaklarının etkin kullanımının sağlanması	Gösterge IV.3.2.1: Kentsel koruma sürecinde yer alan insan kaynaklarının yeterlilik düzeyi Tanım: Kentsel koruma sürecinde yer alan insan kaynakları düzeyini çok yeterli veya yeterli olarak nitelendiren kişilerin oranı.
[IV.4]	Kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılması	[IV.4.1]	Kentsel koruma sürecinde kullanılmak üzere iletişim, tanıtım ve bilgilendirme olanaklarının iyileştirilmesi	Gösterge IV.4.1.1: Kentsel koruma sürecinde kullanılan iletişim olanaklarının yeterlilik düzeyi Tanım: Kentsel koruma sürecinde kullanılan iletişim, tanıtım ve bilgilendirme olanaklarının düzeyini çok yeterli veya yeterli olarak nitelendiren kişilerin oranı.

3.3 Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli Uygulama Çerçevesi

Kentsel koruma çok yönlü, geniş kapsamlı ve sürekliliği olan bir süreçtir. Farklı görüşler, farklı doğruluklar ve farklı gerçeklikler ile kavranması, uygulanması ve değerlendirmesi zor bir eylem haline gelmektedir. Bu bağlamda, kentsel korumanın kendisi gibi, değişken ve soyut tanımlar içeren neoliberal kentleşme ve sürdürülebilirlik gibi kavramlarla ilişkisini konu alan bir bilimsel araştırmanın iddia ve/veya izlenimlere dayanan gözlemlere odaklanması kaçınılmazdır. Fiziksel, ekonomik ve sosyal değişimin etkileri genel olarak niceliksel göstergeler ile test edilirken, davranış, güvenlik, ayrışma, çeşitlilik ve kültürel miras gibi izlenimleri de içeren konularda niteliksel değerlendirme önem kazanmaktadır (Evans, 2005). Tanımlı ve üzerinde uzlaşılmış evrensel göstergelere sahip olmayan ve içerik açısından özel kültür ve kültürel miras gibi konu alanlarını içeren değerlendirmelerde en iyi yöntem karma teknikler izlemektir (ODPM, 2003; Evans, 2005).

Neoliberal kentleşme, kentsel koruma ve sürdürülebilir kalkınma ilişkisi dikkate alındığında, karma araştırma teknikleri sürecin biçimlenmesine neden olan faktörleri tanımlamak ve sürecin niteliklerini açıklamanın yanı sıra süreç içindeki somut değişimlerin neden-sonuç ilişkilerini değerlendirmek için kullanılabilir.

Bu anlamda Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli, sürdürülebilir kentsel koruma matrisi aracılığı ile sürdürülebilir kentsel koruma hedeflerinin ne ölçüde yerine getirildiğinin ortaya konması için, uygulanan veya uygulanması öngörülen kentsel koruma politikalarının göstergeler çerçevesinde sürdürülebilirlik profillerinin değerlendirilmesini karma değerlendirme yaklaşımlarının kullanımı ile sağlamaktadır. Bu değerlendirme yaklaşımları çoklu karar-alma yaklaşımı, hedef ve gösterge-yönelimli yaklaşımlardır. Çoklu karar-alma yaklaşımı, fiziksel sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik veya ekonomik sürdürülebilirlik gibi tek boyutlu geleneksel değerlendirme yöntemlerinin dışında tarihi çevreyi oluşturan fiziksel, sosyal, ekonomik ve yapısal ve yönetsel sistemin bir bütün olarak sorgulanmasını; hedef ve gösterge-yönelimli yaklaşımlar ise kentsel koruma politikalarının ve uygulamalarının tanımlanan bütünleşik hedeflere uygunluğunun göstergeler çerçevesinde değerlendirilmesini sağlamaktadır.

Şekil 3.1 : Sürdürülebilir kentsel koruma modeli uygulama çerçevesi ve stratejik planlama sürecinde yeri.

Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli kapsamında tanımlanan amaç ve hedefler ile performans göstergeleri, kentsel koruma için stratejik planlama sürecinin ilk iki aşaması olan bütünleşik tanı koyma ve amaç ve hedef tanımlama aşamalarında kullanılabilecektir. Ancak özellikle kentsel koruma için stratejik planlama sürecinin üçüncü aşaması olan ve problemlere yönelik çözüm önerilerinin geliştirildiği eylem ve uygulama planının hazırlanması aşamasında Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli, ikinci aşamada tanımlanan amaç ve hedeflere göre yapılandırılan eylem senaryolarının değerlendirilmesinde ve eylemlerin sürdürülebilir kentsel koruma göstergeleri ile sürekli izlenmesinde kullanılabilecektir.

Bu kapsamda Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli, dört aşamadan oluşmaktadır (Şekil 3.1). Bunlar:

- Uygulanan veya uygulanması öngörülen alternatif kentsel koruma süreçlerinin tanımlanması,
- Sürdürülebilir kentsel korumanın uygulanabilirlik çerçevesini belirleyen bileşenler çerçevesinde uygulanan veya uygulanması öngörülen alternatif kentsel koruma süreçlerinin analiz edilmesi,
- Sürdürülebilir kentsel korumanın uygulanabilirlik çerçevesini belirleyen bileşenler çerçevesinde uygulanan veya uygulanması öngörülen alternatif kentsel koruma süreçlerinin değerlendirilmesi,
- Genel değerlendirmenin yapılması ve sürdürülebilirlik profiline göre önerinin geliştirileceği alternatif konusunda kararın alınmasıdır.

3.3.1 Sürdürülebilir kentsel koruma modeli değerlendirme yöntemi

Sürdürülebilir kentsel korumanın uygulanabilirlik çerçevesini belirleyen bileşenler çerçevesinde uygulanan veya uygulanması öngörülen alternatif kentsel koruma süreçlerinin değerlendirilmesi iki aşamada gerçekleşmektedir. Bunlar, uygulanan veya uygulanması öngörülen alternatif kentsel koruma süreçlerinin sürdürülebilir kentsel koruma göstergeleri çerçevesinde analiz edilmesi ve analiz bulguları bağlamında alternatif kentsel koruma süreçlerinin sürdürülebilir kentsel koruma hedeflerine uygunluğunun sorgulanmasıdır.

Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modelinin uygulama çerçevesini, sürdürülebilir kentsel koruma matrisi oluşturmaktadır. Çoklu-karar alma yaklaşımı ve hedef-uygunluk değerlendirme teknikleri çerçevesinde matrisin bileşenleri, alternatif, hedef, ağırlık, puan ve başarı performans değeridir. “Alternatif”, tarihi yerleşmede uygulanan veya uygulanması öngörülen farklı kentsel koruma süreçlerini temsil eden politika veya müdahaleleridir. “Hedef”, sürdürülebilir kentsel korumanın sağlanması için tarihi çevrede uygulanan veya uygulanması öngörülen farklı kentsel koruma süreçlerini temsil eden politika veya müdahalelerin gerçekleştirmesi öngörülen kriterlerdir. “Ağırlık”, sürdürülebilir kentsel korumanın sağlanması için hedeflerin önem derecesini tanımlamaktadır. “Puan”, sürdürülebilir kentsel koruma hedeflerine bağlı olarak tanımlanan gerekliliklerin performans göstergeleri çerçevesinde karşılanma düzeyini tanımlamaktadır. “Başarı performans değeri”, hedeflerin önem derecesi çerçevesinde aldığı puanın karşılığıdır.

Sürdürülebilir kentsel koruma matrisi, H'nin sürdürülebilir kentsel koruma hedeflerini ve A'nın alternatif kentsel koruma süreçlerini betimlediği durumda bir “mxn” matrisidir (Çizelge 3.2). Triantaphyllou (2000)'ya referansla, $i=1, 2, 3, \dots, m$ ve $j=1, 2, 3, \dots, n$ olduğu durumda a_{ij} , X_i ağırlığına sahip H_i hedefi çerçevesinde A_j alternatif kentsel koruma sürecinin performansının puan karşılığını tanımlamaktadır.

Çizelge 3.2 : Sürdürülebilir kentsel koruma matrisi.

Hedefler	Ağırlıklar	Alternatif kentsel koruma süreçleri			
		A_1	A_2	A_3	$\dots A_n$
H_1	X_1	a_{11}	a_{12}	a_{13}	a_{1n}
H_2	X_2	a_{21}	a_{22}	a_{23}	a_{2n}
$\vdots$					
H_m	X_m	a_{m1}	a_{m2}	a_{m3}	a_{mn}

Sürdürülebilir kentsel koruma matrisi puanlama mekanizması, $i=1, 2, 3, \dots, m$ ve $j=1, 2, 3, \dots, n$ olduğu durumda aşağıdaki genel formül ile sağlanmaktadır (3.1):

$$A = \sum_{i=1}^n a_{ij} X_i \quad (3.1)$$

Bu formüle göre, A sürdürülebilir kentsel koruma hedeflerine göre en yüksek performans değerine sahip alternatif kentsel koruma sürecini; a_{ij} , i hedefi çerçevesinde alternatifin aldığı puanı; X_i , i hedefinin önem derecesini betimlemektedir.

Bu anlamda puan, sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri çerçevesinde tanımlanan gerekliliklerin göstergeler çerçevesinde karşılanma performansını, başarı performans değeri ise hedeflerin önem derecesi çerçevesinde aldığı puana karşılık gelmektedir. Bir alternatif kentsel koruma sürecinin toplam puanı, o alternatifin hedefler üzerinden aldığı toplam başarı performans değerine eşittir.

Sürdürülebilir kentsel koruma matrisi bağlamında değerlendirmenin yapılabilmesi için veri ölçü birimlerinin ve ölçeklerin standart olması gerekmektedir. Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli performans göstergelerinin her biri ise farklı ölçü birimlerine ve ölçeklere sahiptir. Ölçü birimleri ve ölçek farklılıkları arasında standartlaştırma, farklı puan aralıkları ile elde edilen puanların 5'lik lineer ölçekte (1, alt limit - 5, üst limit olmak üzere) yeniden puanlandırılması ve elde edilen yeni puanların normalize edilmesi ile sağlanmaktadır (Triantaphyllou, 2000).

Farklı puan aralıkları arasında değişim için aşağıdaki formül kullanılmaktadır (3.2):

$$A_{son} = \frac{nub - nlb}{oub - olb} \times [(A_{ilk} - olb)] + nlb \quad (3.2)$$

Bu formüle göre nub, yeni puan aralığının üst limiti; nlb, yeni puan aralığının alt limiti; oub, eski puan aralığının üst limiti; olb, eski puan aralığının alt limiti tanımlamaktadır. Normalleştirme tekniği ise ölçek sorununu ortadan kaldırmak için kullanılmaktadır. Bir alternatifin bir kriterden/hedften aldığı değer toplamı, tüm alternatiflerin o kriterden aldıkları değerler toplamına oranıdır.

Değerlendirmede her hedefin önem ve önceliğinin de dikkate alınması gerekmektedir. Her hedefin sürdürülebilir bir tarihi çevre yaratmada farklı aktörlere göre değişen önem dereceleri bulunmaktadır. Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modelinin hedef-odaklı yapısı gereği, sürdürülebilir kentsel korumanın tanımlanan 12 hedefi, 1'den 12'ye (12 en önemli hedefin, 1 en az önemli hedefin ağırlık puanı olmak üzere) farklı aktörler tarafından ağırlıklandırılmıştır. Matriste kullanılan ağırlık değerleri, farklı aktörler tarafından verilmiş ağırlıkların normalize edilmiş ortalamasıdır. Çizelge 3.3'te Safranbolu ve Beypazarı çalışma alanlarında karar-alıcılar, hanehalkı ve uzmanlar ile yapılan sorgulama sonucunda elde edilen normalize edilmiş ağırlık değerlerinin ortalamaları sunulmaktadır.

3.3.2 Sürdürülebilir kentsel koruma modeli karar-alma mekânizması

Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modelinin son aşaması, sürdürülebilir kentsel korumanın uygulanabilirlik çerçevesini belirleyen bileşenler bağlamında uygulanan veya uygulanması öngörülen alternatif kentsel koruma süreçlerine yönelik genel değerlendirmenin yapılması ve sürdürülebilirlik profiline göre önerinin geliştirileceği alternatif konusunda kararın alınmasıdır.

Alternatif kentsel koruma süreçlerinin değerlendirilebilmesi için değerlendirme standartlarının konulması gerekmektedir. Standartlar yoruma açıktır ve alanın özelliklerine göre değişmektedir. Sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri, ağırlıkları, hedefler çerçevesinde tanımlanan toplam gösterge sayısı ve 5'lik lineer ölçek çerçevesinde her hedefin alabileceği en yüksek puanlar dikkate alınarak Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli standart karar-alma mekanizması kurgulanmıştır (Çizelge 3.3). Her hedefe göre tanımlanan göstergelere verilen puanlar toplanarak, hedefe ait ağırlıkla çarpılmaktadır. Ağırlıklandırılmış puanların her gösterge grubu için normalize edilmiş toplamı, bu kategorideki toplam başarı performans değerini vermektedir. Buna göre, fiziksel/mekânsal sistem için en yüksek başarı performans değeri 757.65, sosyal sistem için 293.37, ekonomik sistem için 267.90 ve yapısal ve yönetsel sistem için 407.69'dur. Bu değerler çerçevesinde sürdürülebilir kentsel koruma için en yüksek toplam başarı performans değeri 1726.61'dir.

Çizelge 3.4 ise alternatif kentsel koruma süreçlerinin sürdürülebilirlik performans profilleri kapsamında karar aralığını sunmaktadır. Hemphill ve diğerlerinin (2004) çalışmalarından uyarlanan bu karar aralığına göre toplam başarı performans değeri 1553.95'ten yüksek ise kentsel koruma politikalarının sürdürülebilirlik düzeyi çok yeterli, 1208.63-1536.69 aralığında ise kentsel koruma politikalarının sürdürülebilirlik düzeyi yeterli, 863.30-1191.36 aralığında ise kentsel koruma politikalarının sürdürülebilirlik düzeyi orta, 517.98-846.04 aralığında ise kentsel koruma politikalarının sürdürülebilirlik düzeyi yetersiz ve 517.98'den düşük ise kentsel koruma politikalarının sürdürülebilirlik düzeyi çok yetersizdir. Bu durumda sürdürülebilir kentsel koruma matrisi ile bir yandan alternatif kentsel koruma süreçleri için karşılaştırmalı olarak sürdürülebilirlik performans profilleri ortaya konulmakta, diğer yandan tarihi çevreyi oluşturan farklı sistemlere göre alternatiflerin ne ölçüde başarı sağladığı değerlendirilmektedir.

Ek olarak matris, karma tekniklerle toplanan verilerin farklı aktörlerin görüşlerine yer vererek niceliksel olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır. Çıkan profil sonucunda uygulanan veya uygulanması öngörülen kentsel koruma politikalarının güçlü ve zayıf yönlerinin, güçlü ve zayıf yönleri ortaya çıkaran faktörlerin tanımlanmasını, potansiyel çözüm önerileri ile risklerin ve fırsatların irdelenmesini sağlamaktadır.

Çizelge 3.3 : Sürdürülebilir kentsel koruma modeli karar mekanizması.

Sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri	Ortalama Ağırlık (%)	Toplam gösterge sayısı	En yüksek toplam puan	En yüksek başarı performans değeri
[I.1] Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması	%13,07	7	35	457,45
[I.2] Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması	%9,53	4	20	190,60
[I.3] Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması	%10,96	2	10	109,60
Fiziksel/mekânsal sistem için en yüksek başarı performans değeri				757,65
[II.1] Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenmesi	%7,64	4	20	152,80
[II.2] Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanması	%7,32	2	10	70,32
[II.3] Kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi	%7,25	2	10	70,25
Sosyal sistem için en yüksek başarı performans değeri				293,37
[III.1] Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanması	%9,84	3	15	147,60
[III.2] Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanması	%8,02	3	15	120,30
Ekonomik sistem için en yüksek başarı performans değeri				267,90
[IV.1] Kentsel koruma sürecinde bütünlük yönetim anlayışının desteklenmesi	%7,34	5	25	183,50
[IV.2] Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilmesi	%7,20	4	20	144,00
[IV.3] Kentsel koruma için teknik ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması	%5,99	2	10	50,99
[IV.4] Kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılması	%5,84	1	5	29,20
Yapısal ve yönetsel sistem için en yüksek başarı performans değeri				407,69
Toplam en yüksek başarı performans değeri				1726,61

Çizelge 3.4 : Sürdürülebilir kentsel koruma genel değerlendirme karar-aralığı.

Ölçek	Yüzde aralığı (%)	Toplam başarı performans değeri
Çok yetersiz	<30	<517,98
Yetersiz	30-49	517,98-846,04
Ortalama	50-69	846,04-1191,36
Yeterli	70-89	1191,36-1536,69
Çok yeterli	>90	>1536,69

3.4 Bölüm Sonucu

Bu bölümde neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde kentsel koruma ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin ve kuramlarının tarihi çevrelerde işleyişinin tartışıldığı önceki bölümlere referans sağlayarak tarihi çevrelerde sürdürülebilir kentsel korumayı etkin kılmak için gerekli yöntem önerisi sunulmuştur. Model ile tarihi çevrelerde uygulanması öngörülen ve uygulanan kentsel koruma politikalarının sürdürülebilirliğini sağlamak üzere yerel yönetimlere karar-alma sürecinde yardımcı olacak araçlar tanımlanmıştır.

Evrensel göstergelere sahip olmayan ve içerik açısından özel bir konu alanı olan tarihi çevrenin sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesinde karma teknikler izlenmiş; tarihi çevreyi oluşturan farklı sistemlerin bir bütün olarak sorgulanması bakımından çoklu karar-alma yaklaşımı; tanımlanan bütünleşik hedeflere uygunluğun göstergeler çerçevesinde değerlendirilmesi bakımından da hedef ve gösterge-yönelimli yaklaşımlar esas alınmıştır. Bu kapsamda Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli 12 hedef ve 29 gereklilik ile 39 performans göstergesinden oluşmaktadır.

Bir sonraki bölümde neoliberal kentleşme dinamikleri kapsamında Türkiye’de tarihi çevrenin sürdürülebilirliği alternatif kentsel koruma modelleri üzerinden Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli çerçevesinde değerlendirilmektedir.

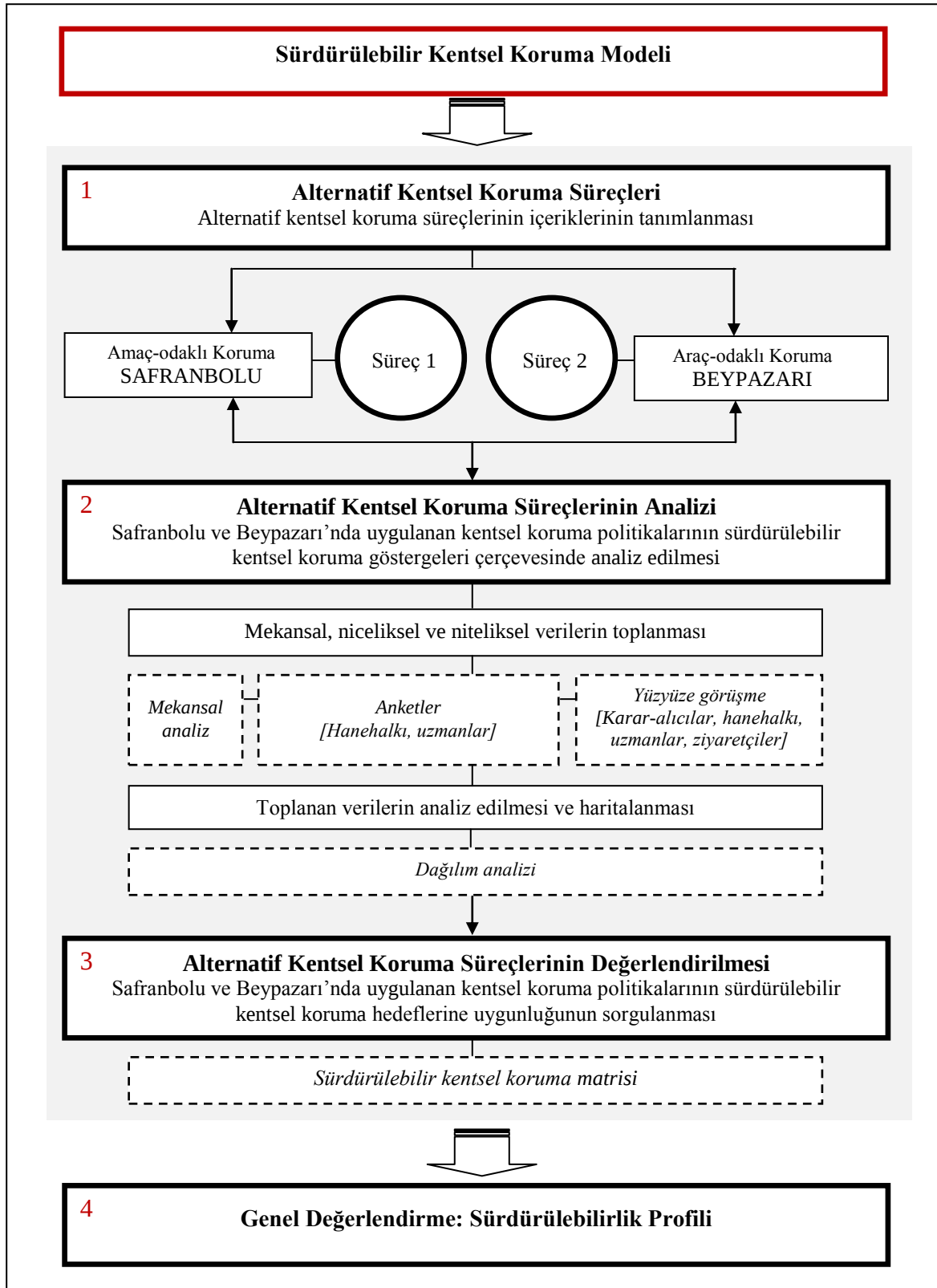
4. NEOLİBERAL KENTLEŞME DİNAMİKLERİ ÇERÇEVESİNDE TARİHİ ÇEVREDE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL KORUMANIN UYGULANABİLİRLİĞİ: SAFRANBOLU VE BEYPAZARI ÖRNEKLERİ

“Neoliberal Kentleşme Dinamikleri Çerçevesinde Türkiye’de Tarihi Çevrenin Sürdürülebilirliği: Safranbolu ve Beypazarı Örnekleri” başlıklı dördüncü bölümde son araştırma sorusuna yanıt vermek üzere Türkiye’de kentsel koruma politikalarının neoliberal kentleşme dinamiklerine uyum sağlama yolunda sürdürülebilirlik bağlamında nasıl ve ne ölçüde işlediği incelenmektedir. Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli çerçevesinde yapılan bu değerlendirme, amaç-odaklı kentsel koruma (Safranbolu) ve araç-odaklı kentsel koruma (Beypazarı) örnekleri üzerinden farklı kentsel koruma süreçlerinin tarihi çevrenin sürdürülebilirliğini sağlama konusunda başarı performanslarının ölçümüne dayanmaktadır.

4.1 Safranbolu ve Beypazarı’nda Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modelinin Uygulanmasında Araştırma Yöntemi

Araştırma yöntemi, Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli çerçevesinde biçimlendirilmiştir. Bu kapsamda, değerlendirme dört aşamadan oluşmaktadır (Şekil 4.1). Bunlar:

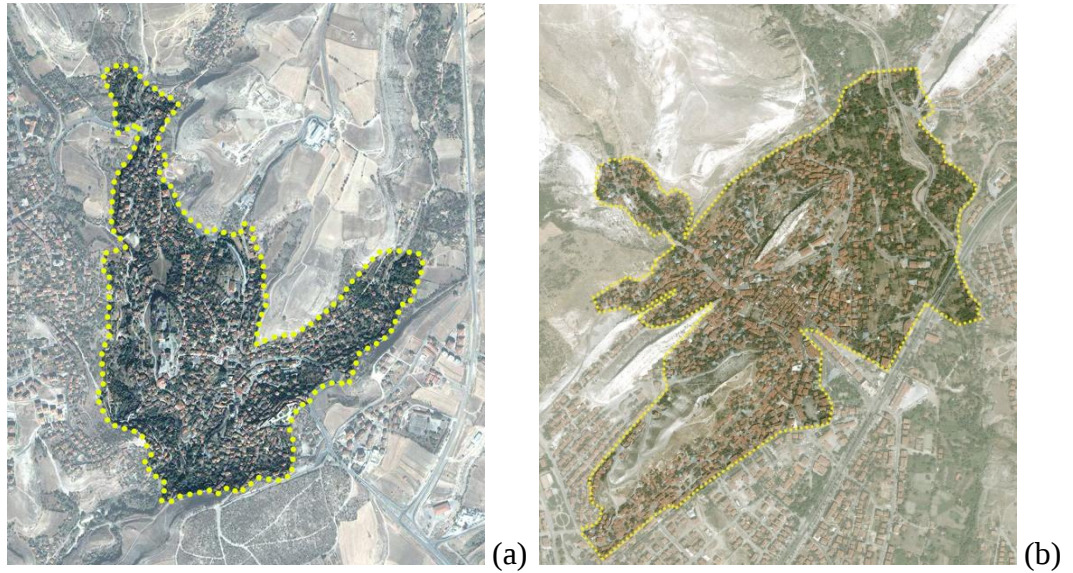
- Alternatif kentsel koruma süreçlerinin içeriklerinin tanımlanması,
- Alternatif kentsel koruma süreçlerinin, sürdürülebilir kentsel koruma hedeflerine bağlı göstergeler çerçevesinde analiz edilmesi ve haritalanması,
- Alternatif kentsel koruma süreçlerinin sürdürülebilir kentsel koruma hedeflerine uygunluğunun sürdürülebilir kentsel koruma matrisi kullanılarak karşılaştırmalı değerlendirilmesi,
- Alternatif kentsel koruma süreçlerinin sürdürülebilirlik profilinin tanımlanması ile genel değerlendirmenin sunulmasıdır.

Şekil 4.1 : Safranbolu ve Beypazarı'nda sürdürülebilir kentsel koruma modelinin uygulanmasında araştırma yöntemi.

Safranbolu (Karabük) ve Beypazarı (Ankara) tarihi yerleşmeleri neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevrenin sürdürülebilirliğinin sorgulanması için ampirik kanıt sunmak üzere çalışma alanları olarak seçilmiştir. Sahip oldukları tarihi ve kültürel değerler ile Türkiye'nin en iyi korunmuş tarihi yerleşmelerindendir. Osmanlı mimari mirasını bozulmadan yansıtan bu yerleşmeler, koruma odaklı yeniden canlandırma eylemleri ile miraslarını geleceğe taşımaları, bunu yaparken de değişim ile sürekliliği kalkınma politikaları ile dengelemeye çalışmaları koruma politikalarının sürdürülebilirliğini sorgulayan bu araştırma için örnek teşkil etmektedir. Türkiye'nin bütünü için geçerli ortak özelliklere sahip olmalarının yanı sıra kentsel koruma süreçleri, süreçte yer alan aktörler ve araçlar bağlamında kendilerine has özellikler göstermeleridir. Kentsel koruma eylemlerinin başlayıp bir noktaya gelmiş olması değerlendirme yapma şansını artırmaktadır. Sınırları belli olan yerleşmelerdir ve analiz sonuçlarını etkileyecek değişkenlerin sınırlı olması analiz sonuçlarının açık, okunabilir olmasını kolaylaştırmıştır.

Çalışma alan sınırları, Safranbolu için 1985 yılında ilan edilen 78 hektarlık Çarşı bölgesi kentsel sit sınırı (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985) (Şekil 4.2a); Beypazarı için 2008 yılında ilan edilen 100 hektarlık kentsel sit sınırıdır (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2008) (Şekil 4.2b).

Şekil 4.2 : Çalışma alanları: Safranbolu (a) ve Beypazarı (b).

4.1.1 Alternatif kentsel koruma süreçlerinin tanımlanması

Alternatif kentsel koruma süreçlerinin tanımlanması aşamasında neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde Türkiye’de kentsel koruma politikalarında yaşanan değişimi örnekleyen alternatif kentsel koruma süreçlerinin içerikleri tanımlanmaktadır. Gözlem, yerinde inceleme ve belge araştırmasına dayanarak kentsel koruma süreci, plan ve projeler hakkında bilgi verilmektedir.

4.1.2 Alternatif kentsel koruma süreçlerinin analizi

Tanımlanan Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli hedefleri ve gerekliliklerine göre değerlendirme yapabilmek için genel istatistiksel veri (nüfus, turist sayıları vb.), mekânsal veri (arazi kullanımı, tescilli yapı durumu, vb.), hanehalkı ile ilgili veriler (algı, gelir durumu, mülk sahipliği vb.) ve yapısal verilerin içinde bulunduğu niteliksel ve niceliksel verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Veri toplama yöntemlerinde iki temel yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar izlemsel ve eylemsel araştırma ve sosyal araştırma yöntemleridir. İzlemsel ve eylemsel araştırmada değerlendirme için önceden tanımlanmış verileri kullanılırken; sosyal araştırma yönteminde değerlendirme için veri toplanmaktadır. Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modelinde ise ampirik gözlemlere dayanan deterministik yaklaşımlar ile algıya dayanan normatif yaklaşımlarla desteklenen bir kurgu çerçevesinde karma veri toplama teknikleri uygulanmaktadır. Uygulanan karma veri toplama tekniği, büyük kapsamlı niceliksel araştırmaları, yüzyüze görüşmelere dayanan niteliksel yaklaşımları, kaynak araştırmalarını ve gözlemleri içermektedir.

Mekânsal analiz için birincil veriler, kentsel sit alanları içinde yapılan mekânsal tespiti dayalı alan çalışması ile toplanmıştır. Alan çalışması, Safranbolu ve Beypazarı’nda 2008 ve 2009 yılları içinde her bir yerleşmeye yapılan birer haftalık toplam dört hafta süren teknik geziler ile gerçekleştirilmiştir. Alan çalışması, Safranbolu’da 13 mahalleyi içine alan kentsel sit sınırı içinde 2008 yılı için 584’ü tescilli, 1318 yapı için, Beypazarı’nda ise 7 mahalleyi içine alan kentsel sit sınırı içinde 2008 yılı için 283’ü tescilli 1977 yapı için tamamlanmıştır. Alan çalışması için ek olarak, Safranbolu ve Beypazarı Belediye’sinden alınan hâlihazır haritalar, görsel malzemeler ve tescilli yapı envanterleri kullanılmıştır.

Alan çalışmasında altlık olarak kullanılan hâlihazır haritanın Beypazarı Belediyesi tarafından 2009 yılı sonunda hazır edilmesi araştırma sürecini geciktirmiştir. Ek olarak, Safranbolu Belediye'sinde tescilli yapıları gösteren hâlihazır pafta ve sayısal ortamda envantere ulaşamamıştır. Tescil durumu, İsmet Okyay'ın hazırladığı Koruma Amaçlı İmar Planı ve Koruma Kurulu tescilli yapı envanterinden hazırlanmıştır. Beypazarı Belediye'sinde ise tescil durumu, tescilli parselleri gösteren hâlihazır harita ile Koruma Kurulu tescilli yapı envanteri kullanılarak hazırlanmıştır. İkincil veriler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Envanterleri, Safranbolu ve Beypazarı Belediyeleri ile yapılan görüşmeler ve kaynak taraması ile sağlanmıştır.

Sosyal ve ekonomik analiz için birincil veriler, anket uygulaması ve yüzyüze görüşmeler ile toplanmıştır. Anket uygulamasının araştırma yöntemine esas oluşturacak şekilde seçim nedeni çalışma alanlarının boyutudur. Kısa zaman kısıtı ile araştırma bulgularının geçerliliği için gerekli örneklem nüfusun büyüklüğü de diğer bir etkidir. Kentsel koruma, sosyal tasarlama sürecinin de bir parçası olduğu için toplum kentsel koruma değerlendirmelerinde öncelik taşımaktadır. Bunun nedeni bireylerin yaşadığı ve çalıştığı yerler hakkında belli bir görüşünün olması ve değişken ve çok-boyutlu nitelik taşıyan bu görüşlerin anlamsal çıkarım yapmada rolünün büyük olmasıdır. Ancak, anket uygulamasının faydaları yanında kısıtları da bulunmaktadır. Konuyu derinleştireme, spontane cevapları yakalayamama gibi anket uygulama kısıtlarını gidermek üzere farklı zamanlarda yapılan yüzyüze görüşmeler ile konu derinleştirilmeye çalışılmıştır. Yüzyüze görüşmeler, toplanan niceliksel verilerin bütünleşik ve zengin bir biçimde yorumlanmasına ve betimlenmesine yardımcı olmak üzere kullanılmıştır. Özellikle ekonomik göstergeleri değerlendirmek için yapılmış niceliksel çalışma eksikliği ve veri bulma zorluğu ile karşılaşıldığından, algı ve memnuniyet düzeyi sorgulaması ile eksik giderilmeye çalışılmıştır. Yüzyüze görüşme tekniği fizibilite ve gerçeklik bakımından literatürde tartışılmasına rağmen, sosyal dünyanın ve yaşamın yüzyüze görüşmeler ile anlaşılabilmesine dayanan görüşler son yıllarda artmaktadır (Kumar, 1999; May, 2001). Yüzyüze görüşme tekniği, insanların bakış açılarını, deneyimlerini ve duygularını kavramak açısından önemli araçlardan ve kaynaklardan biri olarak tanımlanmaktadır. Yüzyüze görüşmelerle desteklenen anket uygulamaları kentsel koruma gibi kültür çalışmalarında görülmektedir (Healey vd. 2002).

Değerlendirmenin en önemli noktasını değerlendirme yöntemi kadar değerlendirmeye katılacak kişiler oluşturmaktadır. Değerlendirme sürecinin aktörleri üç grupta toplanmıştır. Birincil aktörler, kentsel koruma sürecinden etkilenen ve sürecin doğrudan hedeflediği kitle olan halktır. İkincil aktörler, kentsel koruma sürecinin sunumuna doğrudan katılmayan ancak sürecin gelişmesinde rol alan uzmanlar ve danışmanlardır. Üçüncül aktörler, kentsel koruma sürecinde rol alan karar-alıcılar ve teknik ekiptir.

Bu kapsamda anketler ve yüzyüze-görüşmeler üç grupta toplanmıştır:

- Hanehalkı anketleri: Halkın koruma uygulamaları ile ilgili görüşlerini ve memnuniyet düzeyini sorgulayan anketler.
- Uzman anketi: Kentsel koruma uzmanlarının koruma uygulamaları ile ilgili görüşlerini sorgulayan anketler.
- Karar-alıcı anketi: Kentsel koruma sürecinde rol alan karar-alıcıların süreç ile ilgili görüşlerini sorgulayan anketler.

Yerleşme başına 100 hanehalkı anketi, 10 uzman anketi, eski ve yeni Belediye Başkanları ile 4 karar-alıcı anketi uygulanmıştır. Hanehalkı anketleri için örneklem büyüklüğü belirleme sürecinde, mekânsal analiz tekniklerinde anlamlı olarak nitelenen 50–100 analiz noktası kriterlerine uyum gösterilmeye çalışılmıştır. Hanehalkı anketi uygulaması sırasında anket uygulama noktalarının mahalle ölçeğinde ve tescil durumuna göre dengeli dağılımını sağlamak üzere SPSS programı kullanılarak “rastlantısal örnekleme” tekniği ile anket uygulama noktaları belirlenmiştir. Rastlantısal örnekleme tekniği, tesadüfî sonuçların engellenmesi, genelleme yapılmasını kolaylaştırması bakımından seçilmiştir. Rastlantısal örnekleme tekniğinin getirdiği kısıtlardan biri önceden belirlenen anket noktalarının bazılarında halkın görüşme ve anket yapmayı kabul etmemesidir. Anket uygulamaları ile veriler, 5’lik Linkert ölçeği kullanılarak toplanmıştır.

Uzman anketleri, sivil toplum örgütlerinde ve üniversitelerde Safranbolu ve Beypazarı’nda yapılan kentsel koruma uygulamalarının içinde yer alan veya bu uygulamaları yakından takip eden uzmanlarla yapılmıştır. 24 uzmana gönderilen anketlerin 10’undan yanıt alınmıştır.

Sosyal ve ekonomik analiz için ikincil veriler, TÜİK, DPT vb. gibi kurum ve kuruluşlardan elde edilmiştir. Bu veriler internet araştırması, yerinde yapılan incelemeler ve Belediyeler, Ticaret Odaları, Esnaf ve Sanatkarlar Odası gibi kurumlarda yapılan birebir görüşmeler sonucu ortaya çıkmıştır.

Yapısal ve yönetsel durum analizi için gerekli veriler uzman anketleri ve eski ve yeni Belediye Başkanları ile yapılan yüzyüze görüşmeler ile toplanmıştır.

Mekânsal tespitler ve anket uygulamaları ile elde edilen bulgular dağılımları çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu istatistikî veriler, SPSS 16.0 programı kullanılarak işlem sürecinden geçirilmiştir. Mekânsal verilerin analizi Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) kullanılarak yapılmıştır ve harita üzerinde karşılaştırma yapma olanağı sunulmuştur. Ek olarak, Autocad ve Photoshop programları kullanılarak bulgular haritalandırılmıştır.

4.1.3 Alternatif kentsel koruma süreçlerinin değerlendirilmesi

Alternatif kentsel koruma süreçlerinin değerlendirilmesinde Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli çerçevesinde tanımlanan matris kullanılmaktadır. Çıkan sonuç kapsamında Safranbolu ve Beypazarı'nda uygulanan kentsel koruma politikalarının güçlü ve zayıf yönleri, güçlü ve zayıf yönleri ortaya çıkaran faktörler tanımlanmakta, potansiyel çözüm önerileri ile riskler ve fırsatlar irdelenmektedir.

4.2 Safranbolu ve Beypazarı'nın konumu ve tarihi

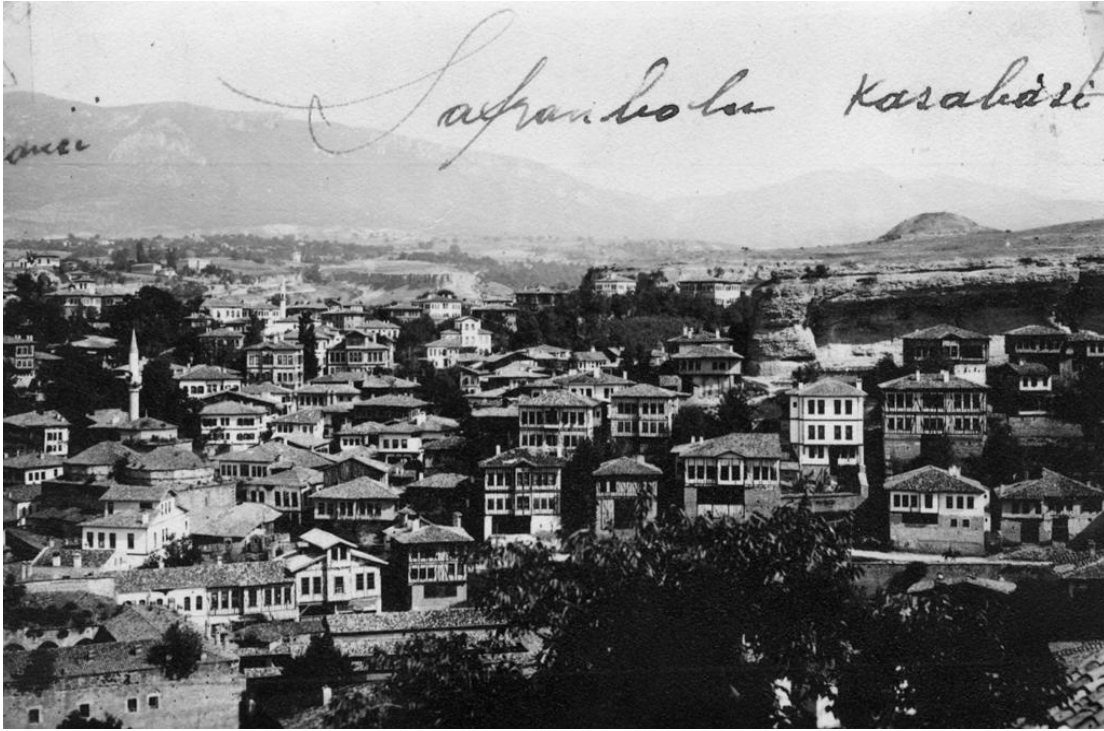
4.2.1 Safranbolu'nun konumu ve tarihi

Safranbolu, Batı Karadeniz Bölgesi'nde Karabük ilinin ilçelerinden biridir. İlçe, Karabük, Bartın ve Bartın illeri ile çevrilidir. İlçe nüfusu, TÜİK'in 2008 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Nüfus Sayımı verilerine göre 48.814, şehir nüfusu ise 37.092'dir.

Safranbolu ve çevresinde yerleşime dair ilk kalıntılar İÖ 4000 yılına uzanan prehistorik yerleşmeleri işaret etmektedir (Kuban, 2001). Kuban (2001)'a göre Herodotos'ta Paphlagonia olarak geçen bölgede İÖ 1000 yılına ait kalıntılar bulunmakta ve bu alanda Türklerden önce bir Bizans kalesi olduğu söylenmektedir. 14. yüzyılın ilk çeyreğinde Türklerin eline geçen bölge, 15. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı topraklarına katılmıştır.

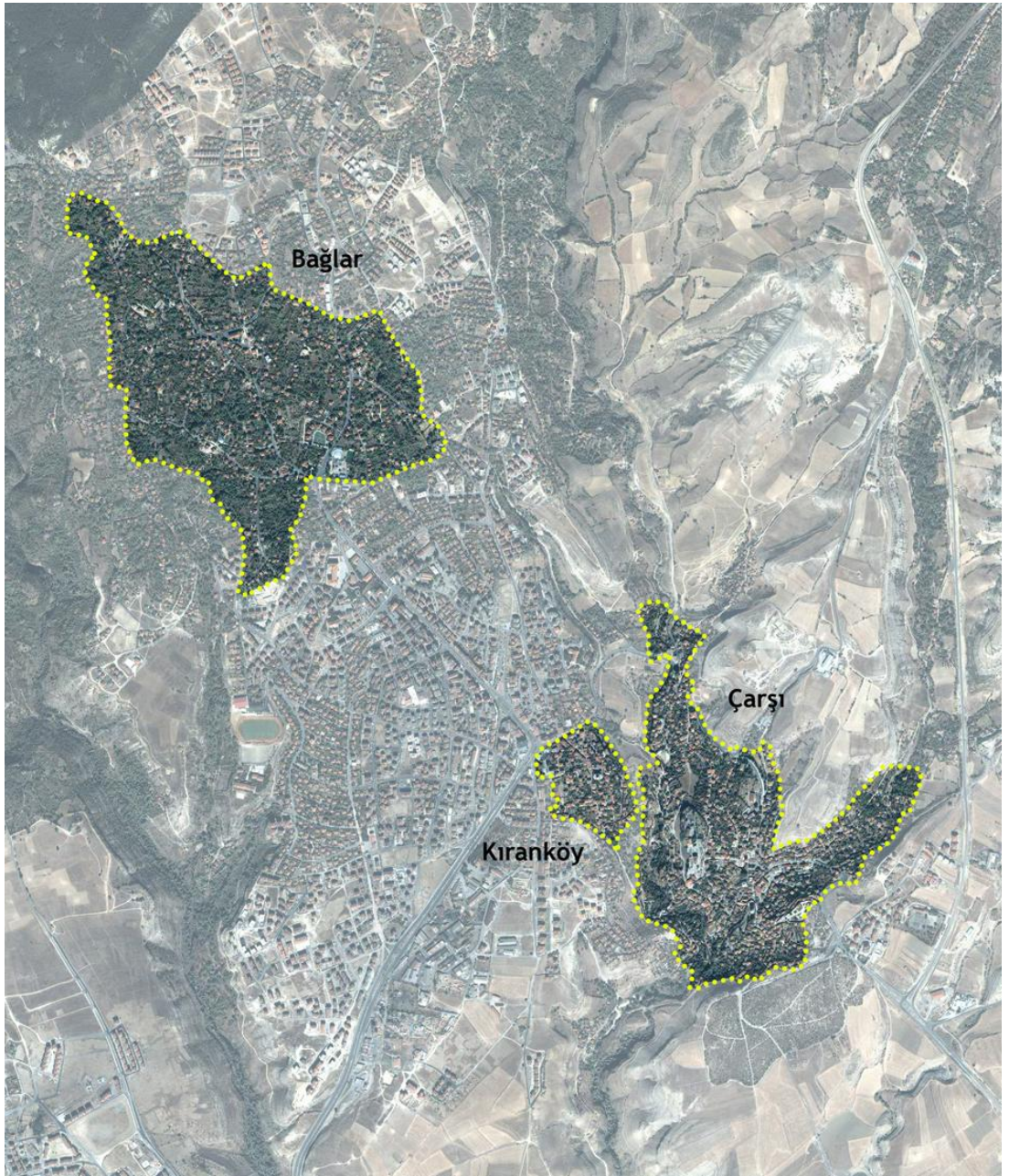
Yerleşme önemli ticaret yolları üzerinde olması nedeniyle özellikle 17. ve 18. yüzyıllarda önemli bir ticaret merkezi konumuna gelmiştir. Yerleşmedeki ilk gelişmenin kalenin ele geçirilmesiyle göçerlerin kale eteklerine ve dere üzerinde yer alan Çarşı etrafına yerleşmesiyle başladığı söylenmektedir. 19. yüzyılda yaşanan ekonomik gelişmenin göstergesi Bağlar bölgesinde yer alan konaklardır. Yerleşme, en zengin döneminde de tarımsal kimliğini korumuştur.

Safranbolu, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yıllarında sırasında savaş dışında kaldığından zarar görmemiştir. Cumhuriyet ile birlikte büyük kentlerde başlayan gelişme, Safranbolu halkının büyük kentlere göç etmesine ve çevresinin küçük endüstri merkezi olma niteliğini hızla kaybetmeye başlamasına sebep olmuştur. 19. yüzyılın sonlarına doğru yaklaşık 7.500 olan şehir nüfusu, 1923 mübadelesi sonrasında Rum nüfusun göçü nedeniyle 5.000'e düşmüştür. Nüfustaki bu azalma ve 1930'lu yıllarda Karabük'te demir-çelik endüstrisinin kurulması, Safranbolu'nun gelişimini duraklatmasına rağmen, korunması için de bir etken oluşturmuştur (Kuban, 2001). Karabük'e iş bulmak için çevre köylerden gelen kişilerin Safranbolu'ya yerleşmesi ile Safranbolu'nun kullanıcıları değişmeye başlamıştır.

Şekil 4.3 : Safranbolu'dan bir görünüm, 1960'lar (Safranbolu Bel.).

Safranbolu, eski ve yeni olmak üzere ikili bir yerleşme düzeni göstermektedir. Eski kesim olarak tanımlanan Safranbolu kentsel sit alanı, kışlık diye tanımlanan Çarşı / Çukur ve Kıranköy merkez yerleşmeleri ile yazlık diye tanımlanan Bağlar bölgesinden oluşmaktadır (Şekil 4.4). Bu araştırma ise Çarşı bölgesini konu almaktadır (Şekil 4.5a,b). Çarşı bölgesi yerleşmenin en alçak bölümüdür; Gümüş ve Akçasu ırmakları ile sınırlandırılmıştır. Merkezinde çarşı bulunan bölge, konutlar ve zanaatçı dükkânları ile çevrilidir. Kıranköy eski Rum mahallesidir ve mimari özelliği ile Çarşı bölgesinden ayrılmaktadır (Şekil 4.6a,b). Bağlar bölgesi yazlık olarak kullanılan bahçe içinde konaklardan oluşmaktadır (Şekil 4.7a,b).

Şekil 4.4 : Safranbolu kentsel sit alanları: Çarşı, Kıranköy ve Bağlar.

(a)

(b)

Şekil 4.5 : Safranbolu Çarşı kentsel sit alanı: Sit alanı sınırı (a); Sit alanından bir görünüm (b) (Z. Günay).

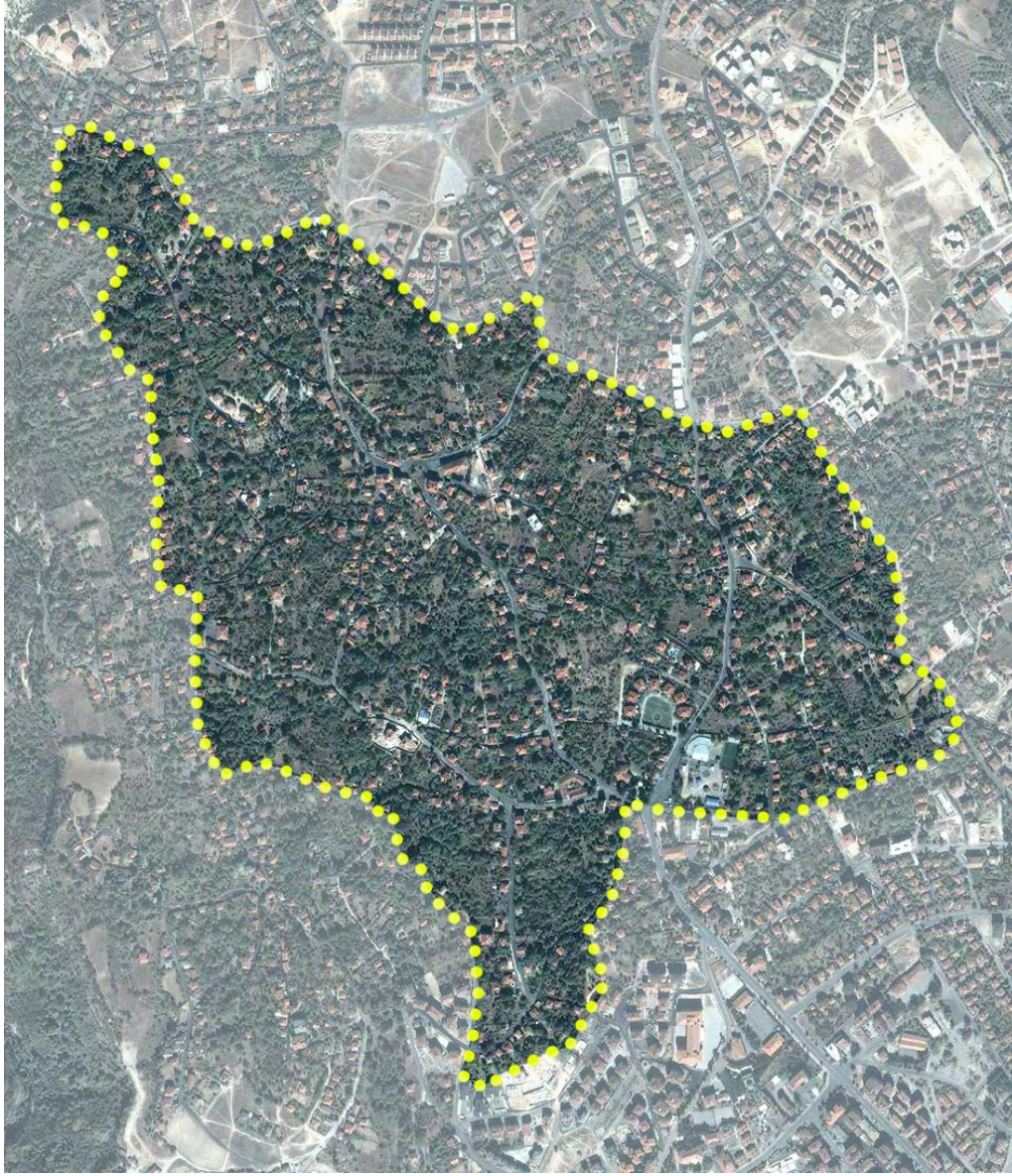

(a)

(b)

Şekil 4.6 : Safranbolu Kıranköy kentsel sit alanı: Sit alanı sınırı (a); Sit alanından bir görünüm (b) (Z. Günay).

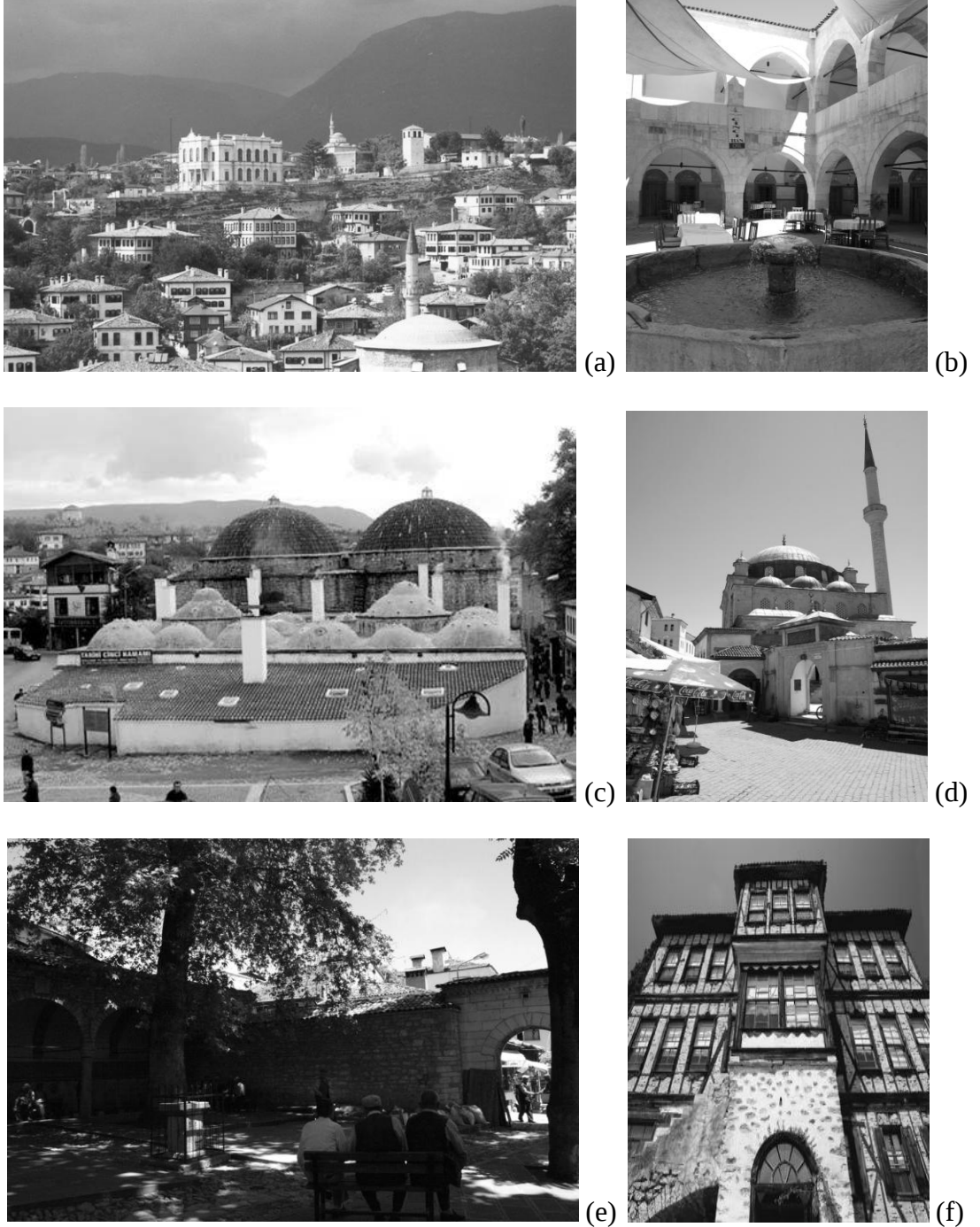
(a)

(b)

Şekil 4.7 : Safranbolu Bağlar kentsel sit alanı: Sit alanı sınırı (a); Sit alanından bir görünüm (b) (Safranbolu Bel.).

Çarşı kentsel sit alanında yer alan önemli yapılar arasında Hükümet Konağı ve Saat Kulesi, Cinci Han, Cinci Hamamı, Köprülü Mehmet Paşa Cami, Mümtazlar Konağı, İzzet Mehmet Paşa Cami, Yemeniciler Arastası, Demirciler Sokağı, Kazdağlıoğlu Cami sayılabilmektedir (Şekil 4.8 ve 4.9).

Şekil 4.8 : Safranbolu’da bulunan tescilli kültürel mirasa örnekler:
Hükümet Konağı (a) (Safranbolu Bel.); Cinci Hanı (b) (Z. Günay);
Cinci Hamamı (c) (Safranbolu Bel.); İzzet Mehmet Paşa Cami (d);
Köprülü Mehmet Paşa Cami (e) (Z. Günay); Karaüzümler Evi (f)
(Safranbolu Bel.).

(a)

(b)

(c)

(d)

Şekil 4.9 : Safranbolu’da bulunan tescilli kültürel mirasa örnekler: Mümatazlar Konağı (a); Yemenciler Arastası (b); Demirciler Sokağı (c); Tarihi Çarşı (d) (Z. Günay).

4.2.2 Beypazarı’nın konumu ve tarihi

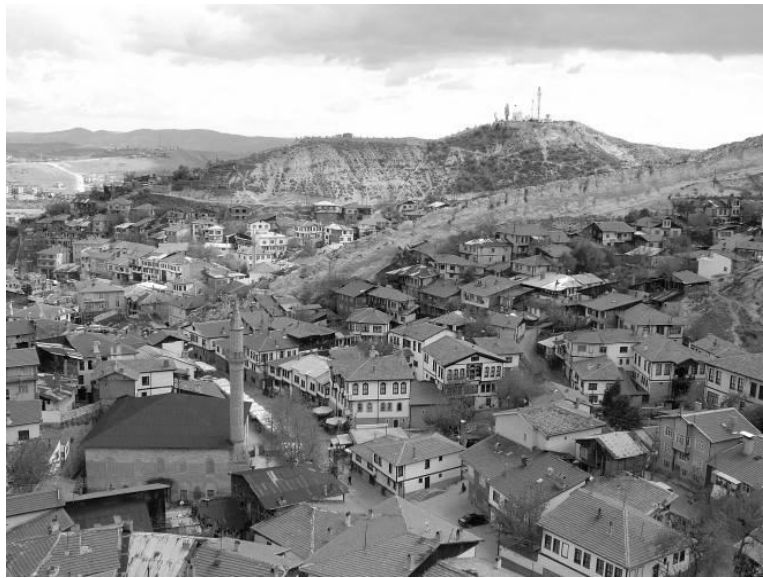
Beypazarı, İç Anadolu Bölgesi’nde Ankara’ya bağlı bir ilçedir. İlçe nüfusu, TÜİK’in 2008 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Nüfus Sayımı verilerine göre 46.768, şehir nüfusu ise 34.319’dur. 2000 yılı nüfus sayımlarına göre 51.841 olan ilçe nüfusunun (DİE, 2000) son yaklaşık 10 sene içinde azaldığı, 34.441 olan merkez nüfusunun değişmediği görülmektedir. Devlet Planlama Teşkilatı’nın 2004 yılında hazırladığı çalışmaya göre Beypazarı’nın şehirleşme oranı % 66,44 dür. Nüfus artış hızı ise %12’dir.

Beypazarı’nın tarihi, Hitit ve Friglere kadar uzanmaktadır. Roma-Bizans döneminde İstanbul ile Ankara arasındaki Haç Yolunun, eski Beypazarı yerleşmesi olan Laganiania’dan geçtiği bilinmektedir (Beypazarı Belediyesi, 2006). Beypazarı yakın çevresinde hala manastırların yer aldığı birçok Bizans mağara kompleksine ve kiliselere rastlanmaktadır.

Oğuz Türkleri Orta Asya'dan gelip Beypazarı'na yerleşmiş; ilçe Osmanlı idaresine geçtikten sonra Bursa iline bağlı bir bucak merkezi olmuştur. Beypazarı, 1863 tarihinden itibaren Ankara sancağına bağlı bir ilçe haline getirilmiştir. Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde Beypazarı ile ilgili gezi notları bulunmaktadır. Evliya Çelebi notlarında; Beypazarı'nın fatihinden, pazarından, kalesinin iki tarafı balıksırtı gibi olan bir kale üzerinde olduğundan, şehirde, halkından ve kavun, armut, arpasından bahsetmiştir. Prof. Dr. Rafet Yinanç da araştırmalarında, Beypazarı merkezinde 1573 yılında, 1977 vergi nüfusu yaşadığını belirtmektedir ve bu da yaklaşık 10000 kişilik bir nüfusa sahip olduğunu göstermektedir.

(a)

(b)

Şekil 4.10 : Beypazarı kentsel sit alanı: 1960lar (a), 2008 (b) (Beypazarı Bel.).

Eski ve yeni olmak üzere ikili bir yerleşme düzeni gösteren yerleşmenin topografik yapısı oldukça engebelidir. Eski kesim, Ankara-İstanbul yolunun kuzeyinde, dağların dik yamaçlarına ve vadilerine yerleşmiştir. Bu kesim, 150 yıllık tarihi çarşısı ve geçmişi 19. yüzyıla uzanan yaklaşık 3500 geleneksel yapıyı barındıran yedi mahalleden oluşmaktadır. Yerleşmeye uygun olmayan balıksırtı görünümündeki kalker tepeler, eski konut dokusu içinden çıkarak görsel bir etki yaratmaktadır. Yeni gelişen kesim ise eski İstanbul yolunun güneyindeki düzlüklerde ve batıya doğru karayolunun kenarında yer almaktadır. Çarşı ve geleneksel konutlardan oluşan mahalleler, eski kesimdeki karakteristik dokuyu oluşturmaktadır.

Beypazarı, 2008 yılında Ankara Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından kentsel sit ilan edilmiştir (Karar no. 2911 / 18.01.2008). Şekil 4.11 çalışma alanı olan 2008 yılında onaylanan kentsel sit sınırını göstermektedir.

Şekil 4.11 : Beypazarı kentsel sit alanı.

Beypazarı'nda bulunan önemli kültürel miras örnekleri arasında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nca tescil edilmiş Abbaszade Konağı ve Abbasların Konağı gibi Beypazarı evlerinin yanında Suluhan, Eski hamam, Akşemseddin Cami, Kurşunlu Cami, İncirli Cami bulunmaktadır (Şekil 4.12).

(a)

(b)

(c)

(d)

(e)

(f)

Şekil 4.12 : Beypazarı'nda bulunan tescilli kültürel mirasa örnekler:
Abbasların Konağı (a); Abbaszade Konağı (b); Kurşunlu Cami (c);
Alaaddin Cami (d); Alaaddin Cami (d); Suluhan (e); Tarihi Çarşı (f)
(Z. Günay).

4.3 Safranbolu ve Beypazarı Kentsel Koruma Süreçleri

4.3.1 Safranbolu kentsel koruma süreci

Safranbolu kentsel koruma süreci, kültürel miras ve kentsel koruma odaklı olup tarihi çevrenin değişen sosyal ve ekonomik koşullar altında çağdaş gelişmelerle bütünleştirilerek yaşamasını sağlandığı kentsel koruma modelidir. Sürecin özelliği, neoliberal kentleşme yaklaşımı öncesi 1970’li yılların amaç-odaklı kentsel koruma anlayışı çerçevesinde yasa ve planla yönlendirilen bir kentsel koruma sürecine sahip olmasıdır.

Safranbolu, dünyada kent ölçeğinde koruma düşüncesinin filizlendiği 1970’li yıllarda Türkiye’de bir ilk olarak gündeme gelmiştir. 1970’li yıllardan itibaren dönemin Belediye Başkanı Kızıltan Ulukavak, üniversite ve sivil toplum örgütleri işbirliği çerçevesinde önce toplumsal ve akademik kampanyalar, ardından yasal uygulamalar ile koruma anlayışı gelişmiştir. 1976 yılında alınan “kentsel sit” kararı, ardından 1981 yılında başlayan ve 1990’da İsmet Okyay’ın hazırladığı Koruma Amaçlı İmar Planı ile “planlı” ve “yasal” bir gelişme gösterip deneyimini 30 yıldır alt ölçekli projeler ile sürdürmektedir.

Safranbolu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu’nun 997 sayılı kararı ile 1985 yılında kentsel sit ilan edilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985) ve ilk kentsel sit olma özelliği taşımaktadır. Sahip olduğu zengin kültürel mirası kent ölçeğinde korumadaki başarısı ile Safranbolu, 1994 yılında UNESCO tarafından Dünya Miras Listesine alınmıştır (UNESCO, 1995). Türk kentsel tarihinin bozulmamış bir örneği olan bu yerleşme, geleneksel şehir dokusu, ahşap yığma evleri ve anıtsal yapılarıyla bütünü sit olarak ilan edilen ender kentlerden biri olarak hem evrensel hem de ulusal bir değere sahiptir. Safranbolu’yu Türkiye’de ve dünyada ön plana çıkaran önemli unsurlardan biri geleneksel Türk mimarisi tarzındaki Safranbolu evleridir. Safranbolu’da Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın sunduğu 2008 verilerine göre toplam 1123 tescilli yapı bulunmaktadır. Korunması gerekli yapılarla birlikte bu sayı 2000’i aşmaktadır. Bu özelliği ile Metin Sözen’in betimlediği gibi “kendini koruyan kent” ve “korumanın başkenti” ünvanlarını kazanmıştır.

Kentin ününü oluşturan Safranbolu evlerinin 18.ve 19.yy. Türk toplumunun geçmişini, kültürünü, ekonomisini, teknolojisini ve yaşama biçimini yansıtan üstün mimarlık bilgisi ile yapıldığı kentsel koruma uzmanları tarafından belirtilmektedir (Kuban, 2001).

Safranbolu’da ilk imar planı 1967 yılında Gündüz Özdeş tarafından hazırlanmış; plan 1968 yılında tasdik edilmiştir. Ancak, Safranbolu’da kentsel koruma çalışmalarının temeli 1970’li yıllarda Safranbolu Belediyesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve ÇEKÜL gibi sivil toplum örgütlerinin işbirliği ile başlatılan koruma kampanyalarına dayanmaktadır (bkz. Kuban, 1976; Hasol, 1997; Kuban, 2001). 1975 Dünya Mimari Miras Yılı etkinlikleri kapsamında yürütülen kampanyanın amacını Kuban (2001: 187) “*kamuoyuna, sorumlu idarelere ve ilçe halkına, sahip oldukları tarihsel mirasın değerini ve içeriğini anlatmak*” olarak tanımlamaktadır. Türkiye’de özellikle ölçek bakımından küçük yerleşmeler için bir ilk sayılan ve “Safranbolu Haftası” olarak tanımlanan bu girişim, sorumlu idarelerin, ziyaretçilerin ve özellikle yerel halkın Safranbolu’nun sahip olduğu tarihi ve kültürel zenginliği yakından tanımaları ve bu kültüre sahip çıkma gereğini anlamaları bakımından çok önemlidir.

1970 – 1980 dönemleri arasında iki kez Safranbolu Belediye Başkanlığı yapan ve Safranbolu’nun tarihsel ve kültürel değerlerinin ulusal ve uluslar arası ölçekte kamuoyuna tanıtılması ve koruma altına alınması konusundaki karar ve uygulamaları ile önderlik eden Kızıltan Ulukavak, o döneme ait çarpıcı bir örneği dile getirmektedir (Kuş, 2003). Safranbolu Belediye Meclisi’nin Haziran 1975 tarihli toplantısında Safranbolu imar yönetmeliğine koruma ile ilgili ek maddeler konulması önerisine dönemin İmar Planlama Müdürü “*Eskiye rağbet olsa, bitpazarına nur yağardı*” diyerek karşı çıkmıştır (s.6). Bu örnek, Türkiye’de kentsel koruma bilincinin gelişiminde Safranbolu kentsel koruma etkinliklerinin ve bu etkinliklerde görev alan paydaşların ileri görüşlülüğünü göstermektedir. Gönüllü eylemler sonucunda 8 Ekim 1976 tarihinde eski adı ile Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Safranbolu’nun kent merkezinin bir bütün olarak korunması kararını almıştır. Karar ile ayrıca 1968 yılında tasdik edilen Gündüz Özdeş tarafından 1967 yılında yapılan imar planının korumaya yeterli olmadığı ve yeni araştırmaların gerekli olduğuna değinilmiştir. Böylece Safranbolu, Türkiye’nin bütün olarak korunan ilk kenti olmuştur.

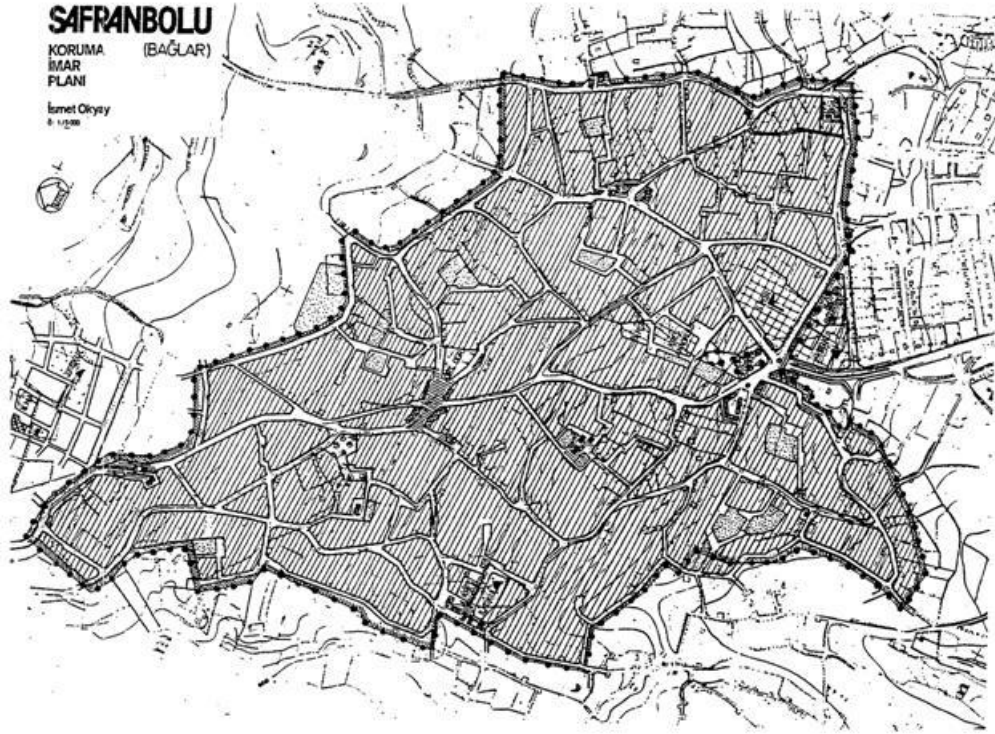
Karar gerekçesi ilgili raporda:

“Genellikle Osmanlı Çağına ait anıtlarla birlikte bulunan çok iyi korunmuş geleneksel sivil mimarlık örnekleri, eski Anadolu kentlerinin bugüne kalmış en önemli yerleşimlerinden biri yapmıştır. Bu nedenle Safranbolu’nun bütünü ile korunması, eski yapıların günümüz koşullarına uygun olarak sıhhileştirilmeleri ve Osmanlı çağının sosyal ekonomik ve kültürel görüntüsünü gelecek kuşaklara aktarılması gerekli bulunmuştur.” olarak tanımlanmaktadır.

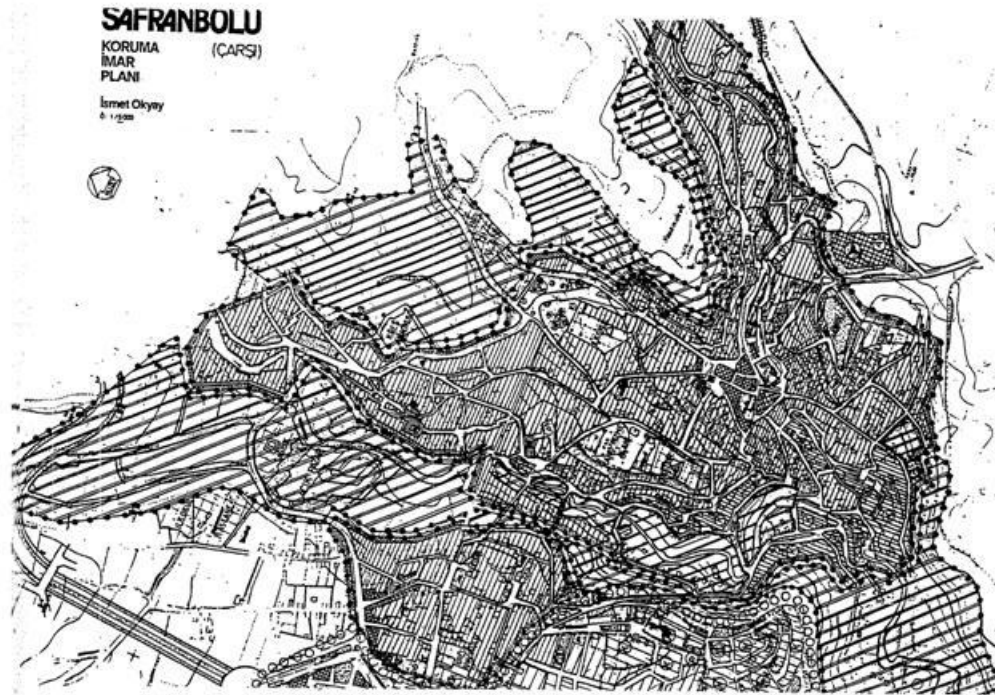
1978 yılında başlayan koruma imar planı çalışmalarını Doğan Kuban ve İsmet Okyay yürütücülüğünde İTÜ Mimarlık Fakültesi üstlenmiştir. Aynı yıl “Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Safranbolu Yerel Örgütü” adıyla yasal bir örgüt kurulmuş ancak kadrolaşılammıştır.

Koruma planının amacını Doğan Kuban (2001: 190) *“bir yandan çağdaş gereklerini tarihi kent varlığının olanak verdiği ölçüde gerçekleştirmek, öte yandan tarihi dokunun bütün özelliklerini büyük bir titizlikle korumak”* olarak tanımlamaktadır. Ek olarak, 1979 yılında Turizm Bakanlığı bir uzman grubuna “Safranbolu ve Çevresi Koruma ve Turistik Geliştirme Projesi” hazırlatılmıştır. 1981 yılında İTÜ Mimarlık Fakültesinin hazırlandığı “Safranbolu: Koruma ve Geliştirme Planı” Kültür Bakanlığı’na sunulmuş, ancak tasdik edilip uygulamaya gidilmemiştir. 1979 – 1983 yılları arasında Safranbolu Haftası yapılamamıştır. Ancak, bu dönemde 100 kadar tarihi yapının onarım ve sağlamlaştırması yapılmış, Kaymakamlar Evi ve Arasta Kültür Bakanlığı tarafından kamulaştırılmıştır.

1985 yılında 5. Safranbolu Haftası, Safranbolu kentsel koruma çalışmalarının onuncu yılını kutlamak üzere düzenlenmiştir. Aynı yıl, Taşınmaz Kültür Varlıkları Yüksek Kurulu, İTÜ tarafından 1981 yılında hazırlanan Koruma amaçlı İmar Planı’nın ön hazırlık niteliğinde olması nedeniyle yeniden ele alınmasına ve kurulun önerileri doğrultusunda Belediye tarafından Koruma Geliştirme Planı yapılmasına karar vermiştir. Bu kararda, Bağlar ve Çarşı bölgelerinde yer alan iki kentsel sit alanı ve doğal sit alanları için eski 1/1000 ölçekli çalışmada ki sınırlar kabul edilmiş, listede yer alan 810 sivil mimarlık örneği ve 165 anıt eserin tesciline karar verilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985). 1988 yılında “Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı” kurulmuştur. 1990 yılında İsmet Okyay’ın hazırladığı “Safranbolu Koruma İmar Planı” kabul edilmiştir (Şekil 4.13a,b).

(a)

(b)

Şekil 4.13 : Safranbolu Koruma Amaçlı İmar Planı: Bağlar Bölgesi (a)
Çarşı Bölgesi (b) (Safranbolu Bel.).

1990 yılında “Kendini Koruyan Kent Safranbolu” sloganı ile Safranbolu Haftalarının onbeşincisi düzenlenmiştir. 1991 yılında Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü “Safranbolu Koruma ve Sağıklaştırma Projesi” adı altında Cinci Hamam meydanı, Arasta Arkası Sokak ve Mescit Sokak restorasyonunu ÇEKÜL Vakfı danışmanlığında başlatmıştır.

1990 – 1994 yılları arasında Cinci Han’ın restorasyonuna başlanmış, Yemencilik Müzesi kurulmuş, daha önceden tescil edilenlerle birlikte 1008 kültür varlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından tescil edilmiştir. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu’nun Asmazlar Konağı’nı restore ederek kullanıma açması diğer uygulamalar için de örnek olmuştur.

Safranbolu’da restorasyon çalışmaları sürerken bu çalışmalara destek vermek amacıyla 1992 yılında Hacettepe Üniversitesi Zonguldak Mühendislik Fakültesi’ne bağlı Safranbolu Meslek Yüksekokulu açılmış, restorasyon ve turizm otelcilik dallarında iki yıllık eğitime başlamıştır. Okul, aynı yıl Zonguldak Karaelmas Üniversitesi’ne, 2007 yılında Karabük Üniversitesi’ne bağlanmıştır. 2005 yılında kurulan Karabük Üniversitesi’ne bağlı Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi ile korumacılık faaliyetlerine bilimsel katkı ve katılım sağlamıştır. 1992 yılında Safranbolu teknik iş birliği ve danışmanlık için Atölye: Safranbolu [Workshop: Safranbolu] isimli bir program Avrupa Konseyi tarafından düzenlenmiştir.

2000 yılında Safranbolu Kaymakamlığı tarafından 2 yıllık bir proje yapılmıştır. Projenin amacı Dünya Miras Şehirleri Organizasyonu (OWHC)’nu düzenlemek; 1. Altın Safran Belgesel Film Festivali gibi etkinlikler ile Safranbolu’nun ulusal ve uluslararası ölçekte tanıtımını yapmak ve kentsel koruma çalışmaları için kamuoyu oluşturmaktır.

Sahip olduğu zengin kültürel mirası kent ölçeğinde korumadaki başarısı ile Safranbolu, 1994 yılında UNESCO tarafından Dünya Miras Listesine alınmıştır. 1994 tarihli Dünya Miras Komitesi Raporu [Report of the 18th Session of the Committee] (UNESCO WHC, 1995) ve ICOMOS’un 1994 tarihli Değerlendirme Raporu’nda [Advisory Body Evaluation] (ICOMOS, 1994) belirtildiği üzere Safranbolu, tüm tarihi değerlerini koruyan bir yerleşmedir ve tüm bu değerler arasında bir homojenlik vardır.

Dünya Miras Komitesi Raporu, Safranbolu'nun Dünya Miras Listesi'ne alınma nedenini şöyle açıklamaktadır:

“Tipik bir Osmanlı kenti olan Safranbolu, topografya ve tarihi yerleşme arasında etkileyici bir etkileşim kurmuş ve bugüne kadar ayakta kalmayı başarmıştır. Türk kentsel tarihinin bozulmamış bir örneği olan bu şehir, geleneksel şehir dokusu, ahşap yığma evleri ve anıtsal yapılarıyla bütünü sit olarak ilan edilen ender kentlerden biri olarak Dünya Miras Listesinde yer almaktadır.”

Rapor Safranbolu'nun ikinci, dördüncü ve beşinci kriterlere göre Liste'ye alınmasını önermiştir (ICOMOS, 1994). Raporun sunduğu ikinci kritere göre, karavan ticaretinin önemli bir parçasını oluşturan Safranbolu'nun elde ettiği zenginlik kamusal ve yerel mimarisinde önemli standartlar getirmiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun kentsel gelişmesini yönlendirmiştir. Dördüncü kritere göre karavan ticareti yüzyıllarca Doğu ve Avrupa arasında ticaret bağlantısı sağlamıştır. Ondokuzuncu yüzyılda demiryolunun gelişmesiyle beraber ağırlığını yitiren diğer ticaret kentlerinin aksine Safranbolu orijinal durumunu korumayı başarmıştır. Beşinci kritere göre mekânsal olmasa da, karavan ticaretin ağırlığını kaybetmesi Safranbolu'da sosyo-ekonomik olarak çok olumsuz etkiler yaratmıştır. Karabük'e yakınlığı ile yeni bir sosyo-ekonomik rol kazanan yerleşme dışsal etkilere açıktır ve korunması şarttır.

Safranbolu, 2003 yılında Rodos'ta yapılan OWHC Dünya Miras Şehirleri Organizasyonu toplantısında dünyanın en iyi korunan 20 kentinden biri olarak ilan edilmiştir. 1970'lerde Mübeccel Kıray'ın yaptığı araştırmaya göre “yeni bir dinamik olmaz” diye tanımladığı Safranbolu, 2003 yılında Tarihi Kentler Birliği alt yapı ve kamu projeleriyle koruma ödülünü kazanmıştır. Milli Egemenlik Evi restore edilerek 2006 yılında Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü olarak hizmete girmiştir. Safranbolu yeni Koruma Amaçlı İmar Planı için ABAD proje firması ile anlaşılmıştır. 2008 yılında Karabük Vali Yardımcısı ve Safranbolu Kaymakam Vekili Cemal Hüznü Kansız, Safranbolu Belediye Başkanı Nihat Cebeci, Safranbolu ilk Koruma İmar Planı müellifi İsmet Okyay, Yüksek Mimar Yavuz İnce, Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü Dekanı Can Hersek'in aralarında bulunduğu mimarlar, oda başkanları ve turizmciler yapılan ilk toplantıya katılmışlardır.

4.3.2 Beypazarı kentsel koruma süreci

Beypazarı kentsel koruma süreci, ekonomisi büyük ölçüde turizme bağımlı, tarihi karakteri ile öne çıkan ve sunum ve yorumlama teknikleri ile kültürel mirasın ekonomik kullanımının teşvik edildiği kentsel koruma modelidir. Sürecin özelliği, neoliberal kentleşme yaklaşımı sonrası 2000’li yılların araç-odaklı kentsel koruma anlayışı çerçevesinde yasa ve yönetmeliklerin yönlendirdiği bir kentsel koruma sürecinden eylemlerle yönlendirilen yasa ve yönetmelikler sürecine geçişin çarpıcı bir örneği olmasıdır. Bu anlamda iki yerleşme de araştırmanın yansıtmak istediği amaca hizmet etmektedirler.

Zengin geçmişine rağmen Beypazarı, 1999 yılında dönemin Belediye Başkanı Mansur Yavaş tarafından kamuoyuna sunulan “alt projeler” ile gündeme gelmiştir. “Beypazarı Yeniden” projesi ile Türkiye’de tarihi çevrede “yeniden canlandırma” müdahaleleri için bir model olmuştur. 2000’li yılların araç-odaklı kentsel koruma anlayışı içinde çalışmalar sürmüş, Beypazarı’nın kentsel sit alanı olarak yasal hale gelmesi ise kentsel koruma çalışmalarının belli bir seviyeye gelmesinden sonra 2008 yılında gerçekleşmiştir. Koruma Amaçlı İmar Planı hazırlıkları ise halen devam etmektedir.

Beypazarı Yeniden projesinin amacı, Beypazarı’nın kültürel mirasını, bir kültürel kimlik ve ekonomik kalkınma aracı olarak gelecek kuşaklar için korumak ve yaşatmaktır (Beypazarı Belediyesi, 2006). Mansur Yavaş, Beypazarı Yeniden projesini şöyle özetlemektedir (Beypazarı Belediyesi, 2006):

“Türkiye’de tarihi kent dokularının sadece yasalarla koruma altına alınarak korumaya çalışılması, yasaklamacı ve ekonomik açıdan etkisiz uygulamalar sonucunda insanların desteklerini almak yerine, karşı tepkilerin oluşması ve kültürel mirasların terk edilmesine hatta sahipleri tarafından yok edilmesine neden olmaktadır. Bu örneklerin ışığında başlanan Beypazarı Yeniden projesinde; Beypazarı’nda kente, kültüre ve tarihe sahip çıkma bilincini insanlara aşılayarak, bu konudaki sürdürülebilirliği ve projenin maddi manevi getirilerinin olacağı inancının yaratılması, öncelikli adım olmuştur.”

Beypazarı Yeniden Projesi kapsamında öncelikle mevcut durumun tespiti yapılmış ve finansal ve teknik desteğin nasıl sağlanacağı konusunda toplantılar düzenlenmiştir. Beypazarı Belediyesi'nin öncülüğünde yerel halk, özel sektör, kamu ve üniversitelerin işbirliği sağlanarak farklı kurumlardan destek sağlanmıştır. Bunlar arasında ÇEKÜL Vakfı, Park Holding, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Mimarlar Odası, Tarihi Kentler Birliği ve Türk Tanıtma Fonu sayılabilmektedir. Özel sektör ve üniversitelerden sağlanan teknik ve finansal destek ile öncelikli olarak belirlenen alt bölgelerde uygulamaya başlanmıştır. Restorasyon ve sağlıklılaştırma çalışmalarının büyük bir kısmı yerel ustalara yaptırılmış, diğer kısmı da konusunda uzmanlardan alınan teknik destekle tamamlanmıştır. Öncelikli alanlarda sürdürülen çalışmalar halka ve basına tanıtılmış, finansman desteği için sponsorluk modeli yaratılmıştır. Halk toplantıları ve medya yayınları ile tarihi çevre için farkındalık bilinci oluşturulmaya yaratılmaya çalışılmıştır. Bu bilincin odağını tarihi çevrenin restore edilerek sağlıklı yaşam alanlarının yaratılacağı, yapıların ekonomik değer kazanacağı, bu yapılarda üretilecek yöresel ürünlerin pazarlanmasının ek gelir yaratacağı, ev pansiyonculuğu ile geçimin sağlanabileceği düşüncelerinin yaygınlaştırılmasıdır.

Beypazarı Yeniden Projesi eş zamanlı yürütülen 7 alt programdan oluşmaktadır. Bu programlar tarihi çevrenin korunması ve restorasyonu; kuyumculuk, bakırcılık ve demircilik gibi geleneksel el sanatların yaşatılması; İnözü Vadisi'nin de içinde bulunduğu doğal sit alanlarının turizme açılması ve Beypazarı dilinin yaşatılması gibi projeleri içermektedir.

Tarihi çevrenin korunması konusunda ilk teşvik Beypazarı evlerinin restorasyonu ile başlamıştır. Alaaddin sokak merkez olmak üzere çevresindeki sokaklarda Belediye ve Özel Sektör işbirliği ile öncelikle 25 evin restorasyonu tamamlanmış, tarihi çevrede restorasyon sonrası ortaya çıkan canlanma ile 500 evin restorasyonu için teşvik oluşturulmuştur. Restorasyon çalışmaların yanı sıra kültürel mirasın kullanımı teşvik edilerek kültürel mirasın korunmasına çalışılmıştır. İlk önce Beypazarı'nın konak sahibi olan aileleri ile başlayan bu teşvik, farklı şehirlerde yaşayan kişilere kadar ulaşmıştır. Ek olarak, yerel halk evlerini pansiyon olarak kullanmaları için teşvik edilmiştir. Şekil 4.14, Beypazarı araç-odaklı kentsel koruma sürecinin merkezini oluşturan Alaaddin Sokak'ta yapılan projeyi ve proje sonucunda tarihi çevrede yaşanan değişimi göstermektedir.

(a)

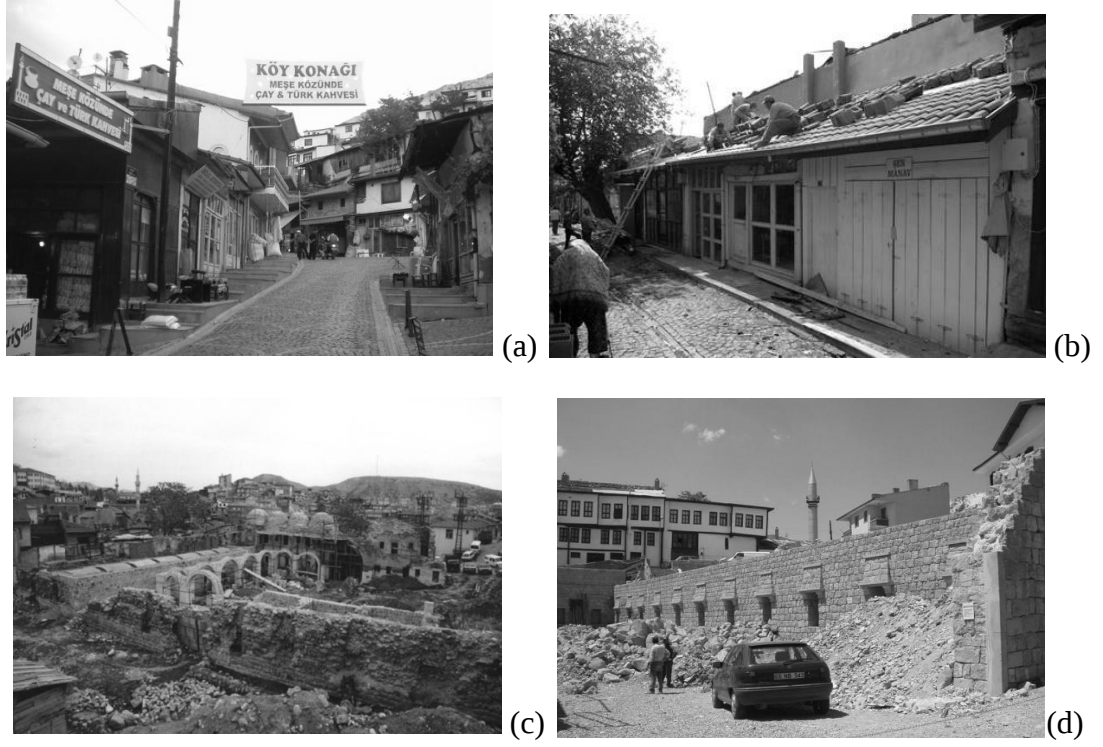
(b)

(c)

Şekil 4.14 : Beypazarı’nda koruma çalışmalarına bir örnek: Alaaddin Sokak, 2000 öncesi (a), 2000 (b) (Beypazarı Bel.), 2008 (c) (Z. Günay).

Tarihi Çarşı’nın ve Suluhan’ın restorasyonu diğer önemli projelerdir (Şekil 4.15). Tarihi Çarşı’nın içinde 600 dükkân bulunmaktadır ve 200 yıllık geçmişe sahiptir. 2008 yılında tüm Çarşı arnavut kaldırımı ile döşenmiştir; Demirciler ile Dikiciler Sokağının restorasyon çalışmaları tamamlanmıştır. Kültür Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’ndan alınan onay ve Ankara Valiliği İl Özel İdaresi’nin finansal yardımı ile Çarşı dükkânlarının cephe ve çatıları yenileme çalışmalarına Bostancılar Sokak ve Şadırvan Sokak ile devam edilmektedir. Suluhan’ın restorasyonu için Beypazarı Belediyesi, 2002 yılında 25 yıllığına hanı kiralamış; restorasyon işlerini Vakıflar Genel Müdürlüğünden devralmıştır. “Restore et – İşlet modeli” ile restorasyon çalışmaları devam etmektedir.

Şekil 4.15 : Beypazarı’nda koruma çalışmalarına örnekler: Tarihi Çarşı (a) (Z. Günay); Tarihi Çarşı restorasyon çalışmaları (b); Suluhan restorasyon öncesi (c) (Beypazarı Bel.); restorasyon sırasında (d) (Z. Günay).

Kentsel koruma çalışmaları arasında yeni yapılara “tarihi Beypazarı evi” görünümü kazandırılarak çevresel bütünlüğün sağlanması Beypazarı Yeniden Projesinin diğer uygulamaları arasında yer almaktadır. Bu uygulamalardan en önemlileri Çarşı dükkânları ve İmâret Meydanı’nda bulunan el sanatları meslekleri dükkânları olarak kullanılan barakalardır.

Diğer bir proje de Beypazarı dilinin yaşatılmasıdır. Bu kapsamda öncelikle Beypazarı dili envanteri çıkarılmış, sadece yöreye ait bazı kelimelerin gün ışığına çıkarılması için yarışmalar düzenlenmiştir. Özellikle yerel kimliğin belirleyicilerinden biri olan dilin teşvik edilmesi çalışmaları Türk Dil Kurumu tarafından ödüllendirilmiştir (Beypazarı Belediyesi, 2006). İkinci olarak, Beypazarı’nda bulunan restoran, büfe, pansiyon gibi kullanımlarda olumlu imaj veren Türkçe adların kullanılması teşvik edilmiştir.

Beypazarı Yeniden Projesi’ne Eski Hükümet Caddesi üzerindeki işyerlerinin düzenlenmesi, Hanlarönü’nde şehir meydanının yapılması, Köylü Pazarı Dükkânları projesi ile Suluhan yanında bulunan eski yoğurt pazarı olarak bilinen meydana köy ürünlerinin satılacağı dükkânlar ile devam edilmektedir.

Emre Madran, Beypazarı'nın son 10 yıldaki deneyiminin, Türkiye için çok önemli olduğunu, sadece koruma değil, Beypazarı'nın buradaki modelinin bir öneminin de *"toplumsal kalkınmayı kendi kendine isteyerek, benimseyerek yapmasının"* olduğunu belirtmektedir (Hürriyet 6.7.2009).

4.4 Safranbolu ve Beypazarı Kentsel Koruma Süreçlerinin Sürdürülebilirliği

Safranbolu ve Beypazarı kentsel koruma süreçlerinin sürdürülebilirliği, Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modelinde tanımlanan hedeflere uygunluklarının sorgulanması ile değerlendirilmektedir. Buna göre, değerlendirme başlıkları,

- Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyi,
- Sosyal adalet ve gelişme düzeyi,
- Dengeli kalkınma ve üretken yerel ekonomi düzeyi,
- İyi yönetim ve katılım düzeyidir.

4.4.1 Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyi

Sürdürülebilir kentsel korumanın fiziksel ve mekânsal boyutunu tanımlayan birinci amaç olan yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyi sorgulaması, Safranbolu ve Beypazarı kentsel koruma süreçlerinin tarihi çevrenin korunması konusunda sürdürülebilirlik profilini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda değerlendirme başlıkları:

- Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi,
- Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi,
- Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması hedefinin sağlanma düzeyidir.

4.4.1.1 Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi

Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi; kültürel mirasın uzun-sürelî bakımının sağlanması, tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanması, kültürel mirasın özgünlüğünün korunması ve kültürel mirasın sahip olduğu değerleri kaybetmeksizin kullanımının teşvik edilmesi gerekliliklerini karşılayan 7 gösterge çerçevesinde sorgulanmaktadır (Çizelge 4.1).

Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması, %13.07 ağırlık oranı ile sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri içinde ilk sırada yer almaktadır. Araştırma bulguları, kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanma düzeyi için daha yüksek performans profiline sahip yerleşmenin 279.96 toplam başarı performans değeri ve %61.20 başarı yüzdesi ile Safranbolu olduğunu göstermektedir. Safranbolu'nun ayırt edici biçimde Beypazarı'ndan yüksek performans profiline sahip olduğu göstergeler kültürel mirasın tescil edilme düzeyi ve kültürel mirasın özgünlüğünün korunma düzeyidir. Beypazarı'nın Safranbolu'na kıyasla daha yüksek performans değerine sahip olduğu tek gösterge kültürel mirasın kullanım düzeyidir.

Çizelge 4.1 : Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanma düzeyi performans çizelgesi.

Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanma düzeyi performans göstergeleri	Safranbolu	Beypazarı
<i>Kültürel mirasın uzun-sürelî bakımının sağlanması</i>		
Kültürel mirasın tescil durumu	2,77	1,57
Kültürel mirasın durumu	2,32	1,66
Kültürel mirasın korunma durumu	1,51	1,55
<i>Tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanması</i>		
Tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanma düzeyi	3,44	3,05
<i>Kültürel mirasın özgünlüğünün korunması</i>		
Kültürel mirasın özgünlüğünün korunma düzeyi	2,56	1,70
<i>Kültürel mirasın sahip olduğu değerleri kaybetmeksizin kullanımının teşvik edilmesi</i>		
Kültürel mirasın kullanım durumu	4,42	4,64
Kültürel mirasın sahip olduğu kullanımların uygunluk düzeyi	4,40	4,38
Toplam puan	21,42	18,55
Yüzde puan (%)	61,20	53,00
Başarı performans değeri (Ağırlık oranı=%13,07)	279,96	242,45

Kültürel mirasın uzun-sürelî bakımının sağlanma düzeyi

Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması hedefinin gerçekleştirilmesi için gerekliliklerden ilki olan kültürel mirasın uzun-sürelî bakımının sağlanma düzeyinin değerlendirmesinde kültürel mirasın tescil durumu, yapı durumu ve korunma durumu dikkate alınmaktadır.

Kültürel mirasın tescil durumu kapsamında Safranbolu Çarşı kentsel sit alanında 2009 yılı için 584'ü tescilli, 1318 yapı bulunmaktadır (Şekil 4.17, Çizelge 4.2). Bu rakam %44.30'luk tescilli yapı oranına denk gelmektedir. Beypazarı kentsel sit alanında ise 2009 yılı için 283'ü tescilli, 1977 yapı bulunmaktadır (%14.30) (Şekil 4.18).

Safranbolu’da sit alanı kararı ve koruma amaçlı imar planı ile birlikte yönlendirilen kentsel koruma süreci, tescil altındaki kültürel miras sayısının artmasını, bu durumda yasal olarak korunmasını sağlamaktadır. Beypazarı’nda ise sit alanı kararı alınmadan ve koruma amaçlı imar planı hazırlanmadan yapılan kentsel koruma uygulamaları yasal nitelik kazandırma konusunda geri kalmaktadır. Ancak, her iki yerleşmede de tüm yapıların tescil altında olmaması, risk altındaki kültürel miras oranını artırmaktadır. Safranbolu’da toplam yapıların sadece %33.1’i, Beypazarı’nda ise toplam yapıların sadece %15.2’si çok iyi ve iyi durumdadır (Şekil 4.19, 4.20, Çizelge 4.3). Tescil durumu göz önüne alındığında, çok iyi ve iyi durumdaki yapıların oranı Safranbolu’da %27.7, Beypazarı’nda %20.7’dir. Risk altındaki tescilli yapı oranı ise Safranbolu’da %4.8 iken, Beypazarı’nda %11.7’dir. Şekil 4.16, Safranbolu ve Beypazarı’nda bulunan risk altındaki kültürel mirasa örnekleri sunmaktadır. Özellikle Dünya Miras Listesi’nde yer alan ve 1976 yılından itibaren sit alanı olarak koruma altında olan Safranbolu’nun tescilli yapı oranının %44, 30’luk bir orana karşılık gelmesi, uygulanan kentsel koruma politikalarının yeterli seviyede olmadığını göstermektedir.

Tescil durumunun yanında kültürel mirasın korunma durumu da diğer bir gösterge olarak değerlendirmeye alınmaktadır. Safranbolu Çarşı kentsel sit alanında bulunan yapıların %31.2’si, Beypazarı kentsel sit alanında bulunan yapıların %20.2’si koruma müdahalesi görmüştür (Çizelge 4.4). Tescilli yapılar söz konusu olduğunda bu oranlar sırasıyla %49.1 ve %54.4’tür. Koruma eylem türleri bakımından bir değerlendirme yapıldığında, Safranbolu’da bulunan yapıların %12.9’unun restore edildiği ortaya çıkmaktadır (Şekil 4.21, 4.22, Çizelge 4.5). Basit bakım-onarım gören yapıların oranı %33.8 ve yıkıp yeniden yapma oranı %0.4’tür. Beypazarı’nda ise bu oranlar sırasıyla %13.8, %6.3 ve %0.1’dir. Safranbolu’da restore edilen tescilli yapıların oranı %17.1 iken, bu oran Beypazarı’nda %40.3’e çıkmaktadır. Bu fark Beypazarı’nda bulunan tescilli yapı oranının düşüklüğü ile doğru orantılıdır. Ancak, restorasyon uygulamalarının kalitesi konusunda tartışmalar vardır. Safranbolu Demirciler sokağında olduğu gibi, koruma müdahaleleri tarihi yapıların cepheleri ile sınırlı kalmaktadır (Şekil 4.16).

(a)

(b)

(c)

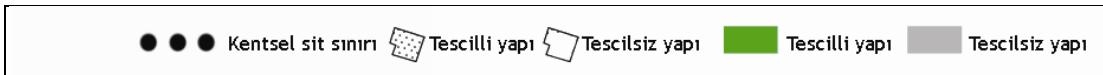
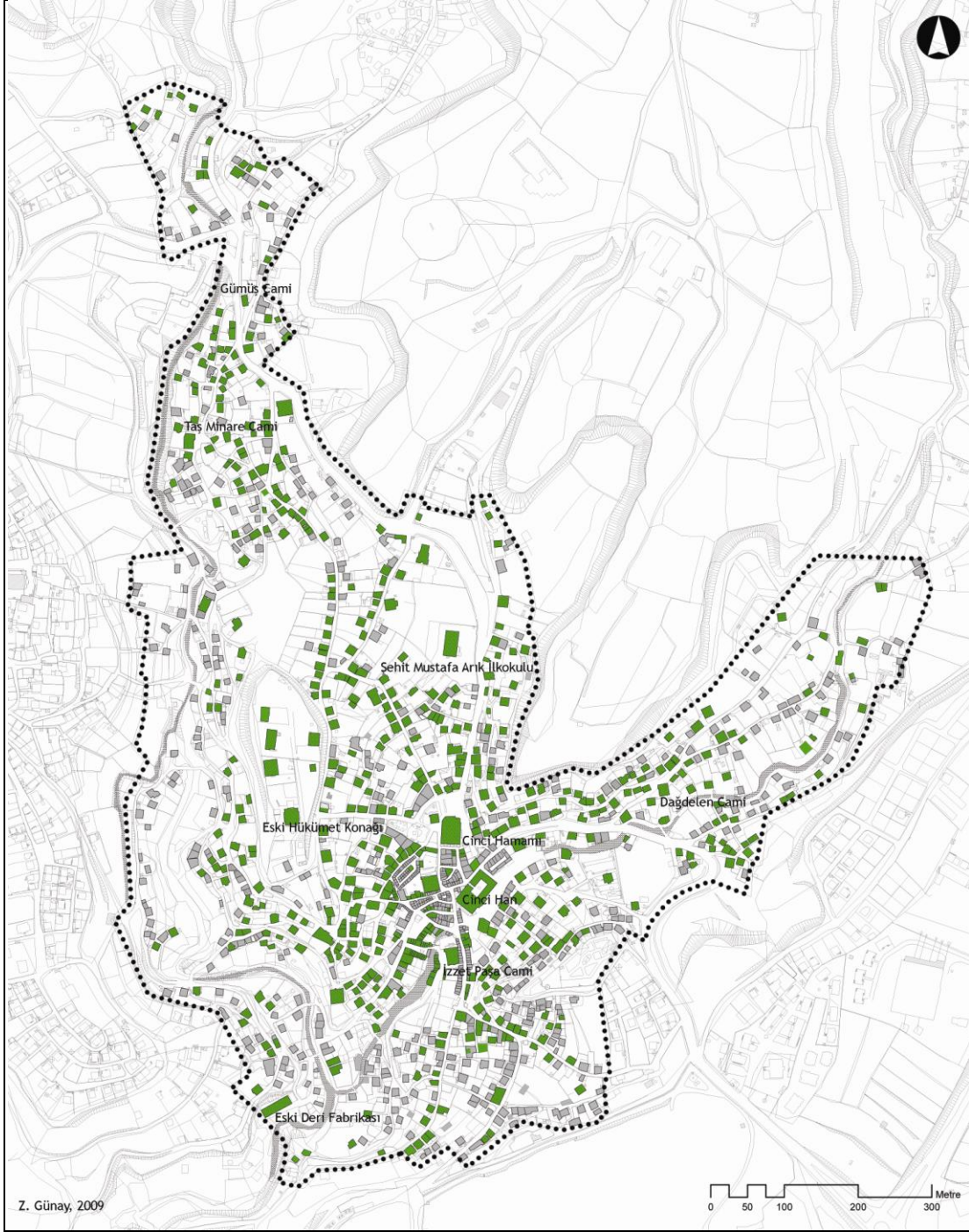

(d)

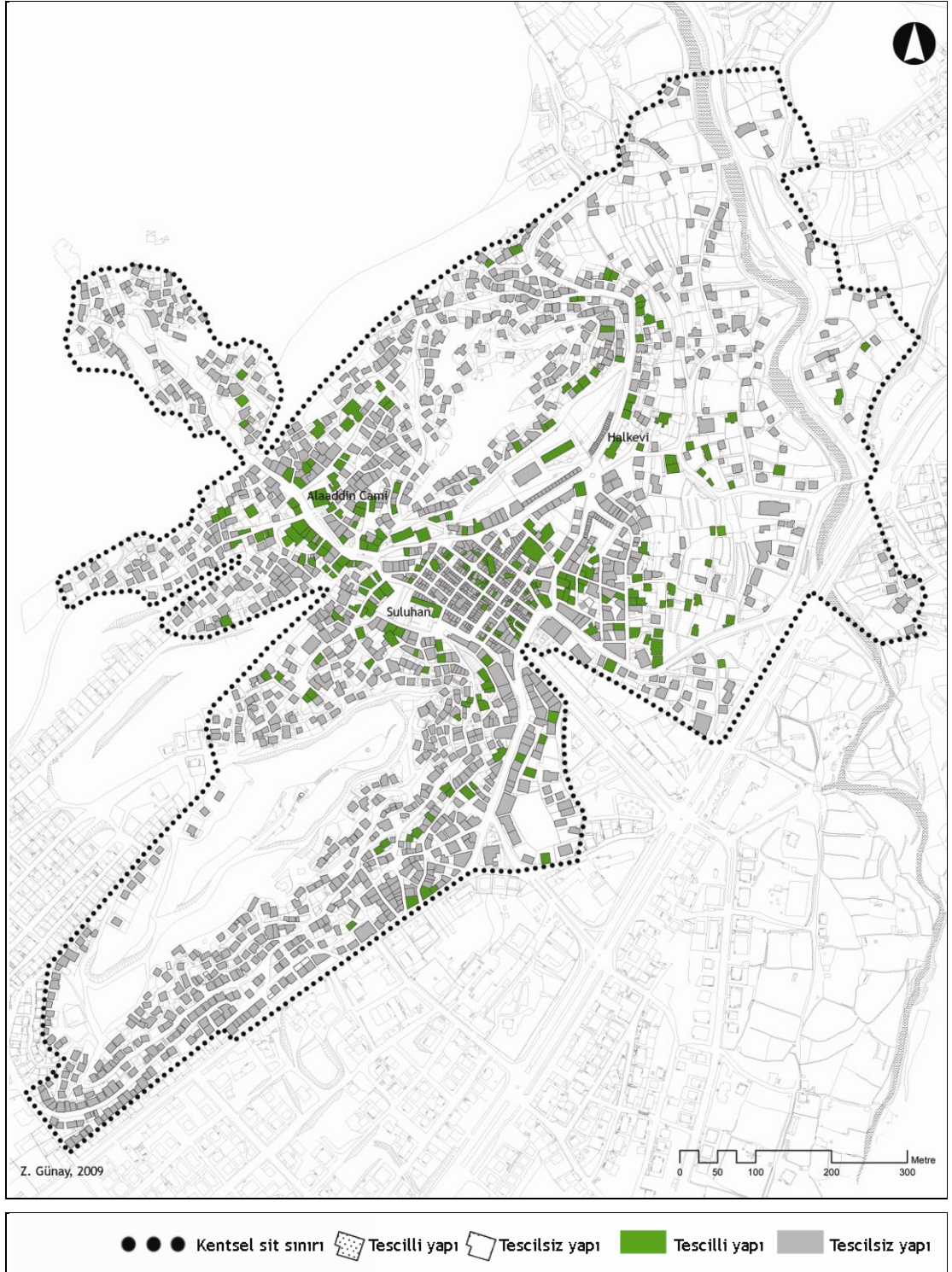

(e)

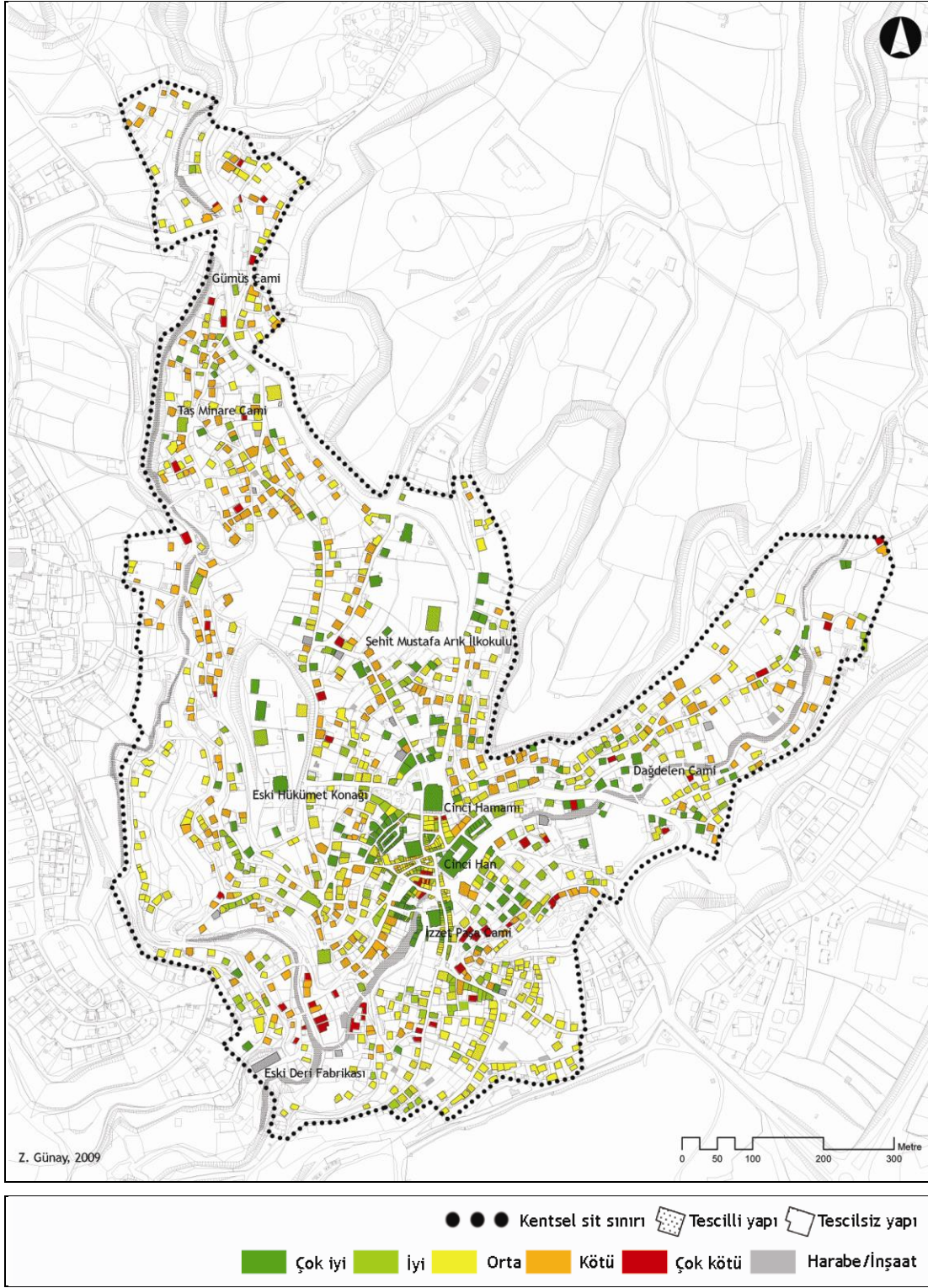
Şekil 4.16 : Risk altındaki kültürel mirasa örnekler: Safranbolu, Semerciler sok. (a); Demirciler sok. (b); Beypazarı, Çınar sok. (c); Kalaycı sok. (d); Eski Hükümet sok. (e) (Z. Günay).

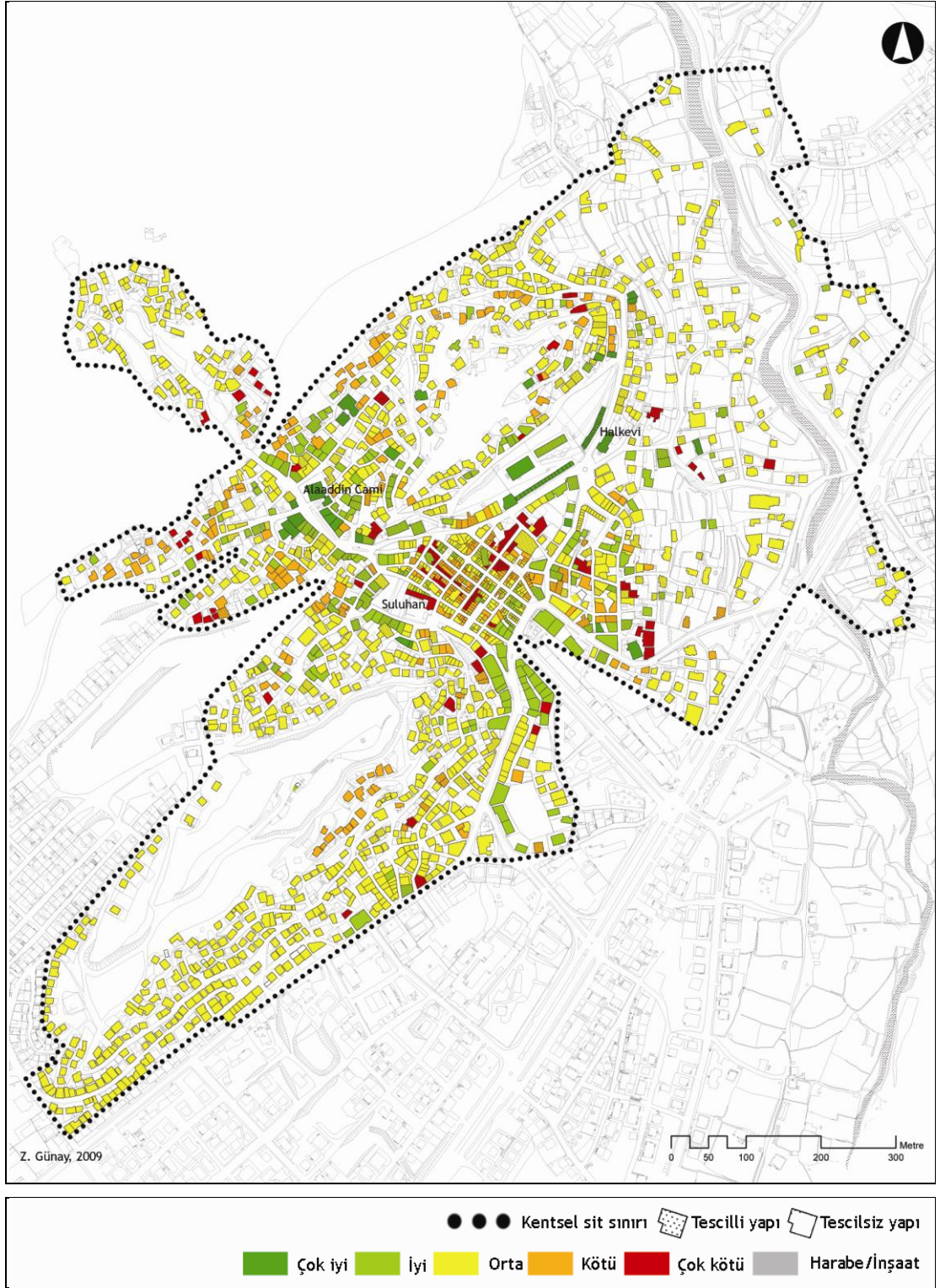
Şekil 4.17 : Kültürel mirasın tescil durumu: Safranbolu.

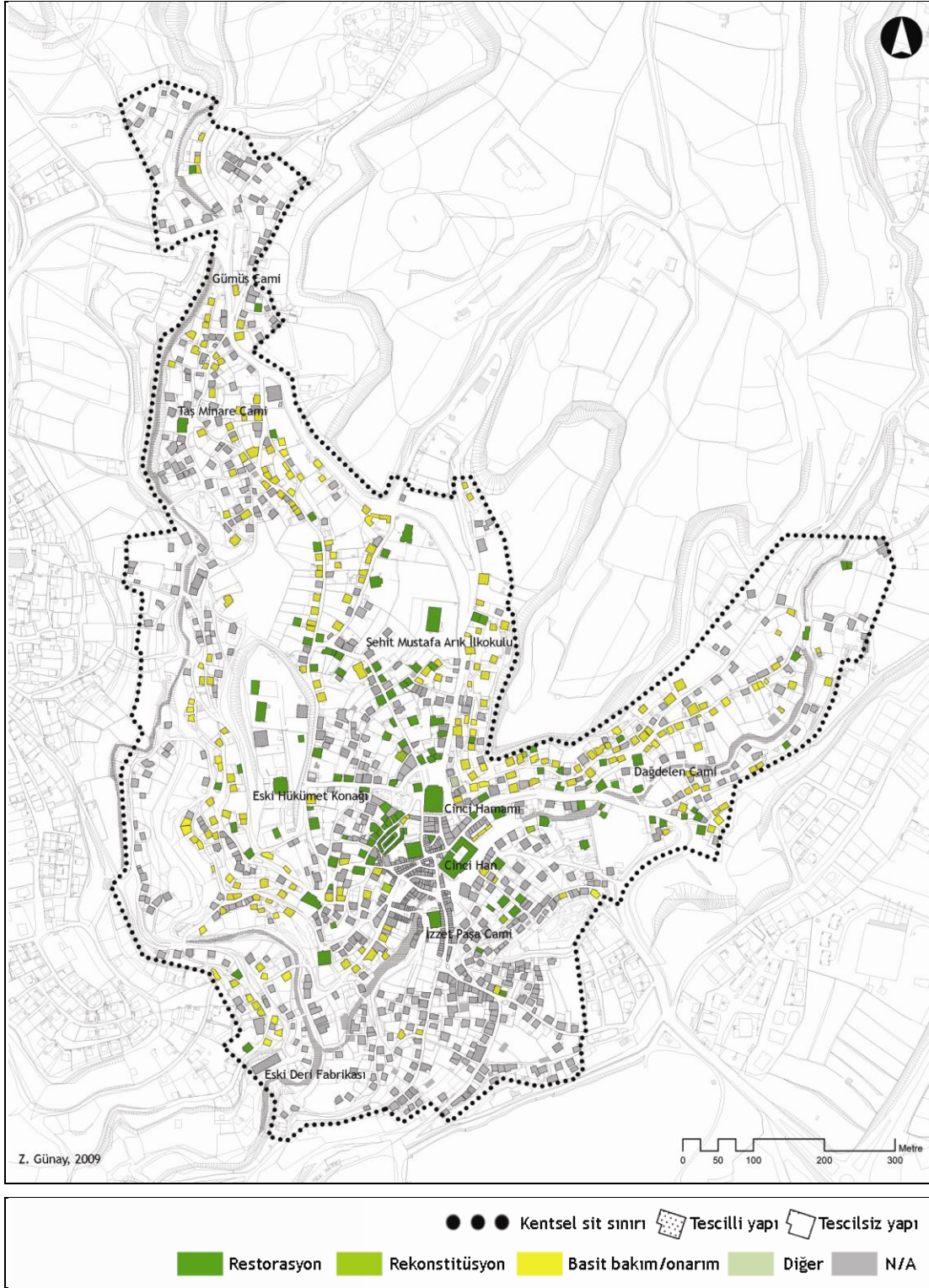
Şekil 4.18 : Kültürel mirasın tescil durumu: Beypazarı.

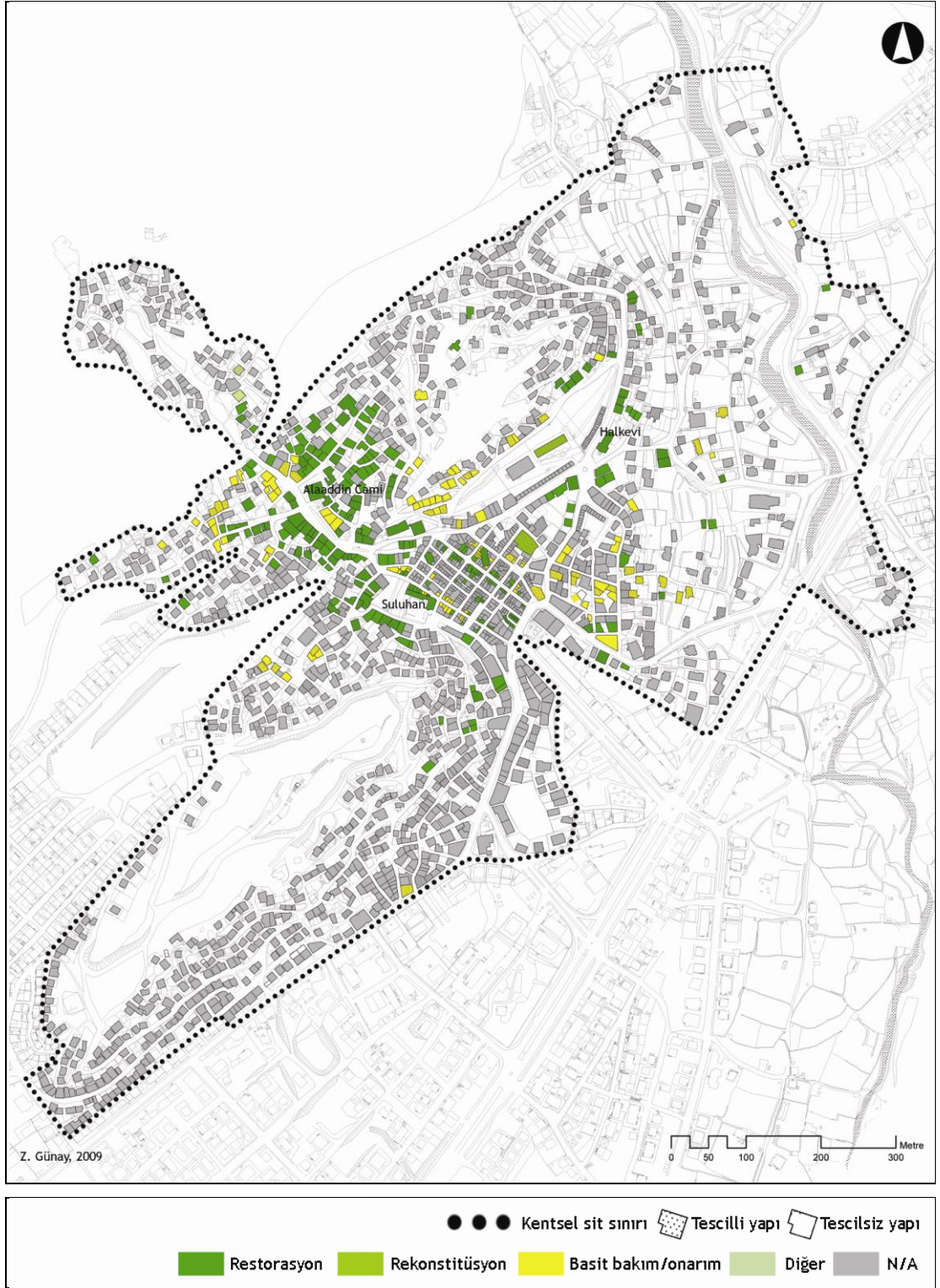
Şekil 4.19 : Kültürel mirasın durumu: Safranbolu.

Şekil 4.20 : Kültürel mirasın durumu: Beypazarı.

Şekil 4.21 : Kültürel mirasın korunma durumu: Safranbolu.

Şekil 4.22 : Kültürel mirasın korunma durumu: Beypazarı.

Çizelge 4.2 : Kültürel mirasın tescil durumu.

Yerleşme adı	T	TZ	Toplam
Safranbolu	584	734	1318
Beyazarı	283	1694	1977

NOT: T: Tescilli yapı sayısı; TZ: Tescilli olmayan yapı sayısı.

Çizelge 4.3 : Kültürel mirasın durumu.

Yerleşme adı	Çİ	İ	O	K	ÇK	Toplam
<i>Safranbolu</i>						
Tescilli yapılar	126	92	185	147	28	578
Tescilsiz yapılar	96	120	315	146	56	733
Safranbolu toplam	222	212	500	293	84	1311
<i>Beyazarı</i>						
Tescilli yapılar	15	74	115	46	33	283
Tescilsiz yapılar	51	191	1108	256	88	1694
Beyazarı toplam	66	265	1223	302	121	1977

NOT: Çİ: Restore edilmiş, çok bakımlı yapı sayısı; İ: Restore edilmiş, bakımlı yapı sayısı; O: Az bakımlı yapı sayısı; K: Çok bakımsız, ancak harabe olmayan yapı sayısı; ÇK : Çok bakımsız, harabe yapı sayısı.

Çizelge 4.4 : Kültürel mirasın korunma durumu.

Yerleşme adı	K	KY	Toplam
<i>Safranbolu</i>			
Tescilli yapılar	287	297	584
Tescilsiz yapılar	124	610	733
Safranbolu toplam	411	907	1318
<i>Beyazarı</i>			
Tescilli yapılar	154	129	283
Tescilsiz yapılar	246	1448	1694
Beyazarı toplam	400	1577	1977

NOT: K: Koruma müdahalesi gören yapı sayısı; KY: Koruma müdahalesi görmemiş yapı sayısı.

Çizelge 4.5 : Koruma eylem türü.

Yerleşme adı	R	B	Y	KY	Toplam
<i>Safranbolu</i>					
Tescilli yapılar	100	185	2	297	584
Tescilsiz yapılar	70	51	3	610	927
Safranbolu toplam	170	236	5	907	1318
<i>Beyazarı</i>					
Tescilli yapılar	114	38	2	129	283
Tescilsiz yapılar	159	87	-	1448	1694
Beyazarı toplam	273	125	2	1577	1977

NOT: R: Restore edilmiş yapı sayısı; B: Basit bakım-onarım görmüş yapı sayısı; Y: Yıkılıp yeniden yapılan yapı sayısı; KY: Koruma müdahalesi görmemiş yapı sayısı.

Tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanma düzeyi

Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması hedefinin gerçekleştirilmesi için gerekliliklerden ikincisi, tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanmasıdır. Tarihi çevrenin özgünlüğü kadar bütünlüğü de sürdürülebilirlik açısından önemli bir konudur. Tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanma düzeyinin değerlendirilmesinde tarihi çevre ile bütünlük gösteren yeni yapıların oranı dikkate alınmaktadır (Çizelge 4.6, Şekil 4.26, Şekil 4.27). Tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanma düzeyi için Safranbolu 3.44, Beypazarı 3.05 puana sahiptir. Bu kapsamda tarihi cephe giydirme tekniği iki yerleşmede de uygulanmaktadır. Safranbolu’da 31, Beypazarı’nda 156 yeni yapı bulunmaktadır. Yeni yapıların tarihi çevre ile bütünlüğü söz konusu olduğunda Safranbolu’da yeni yapıların %41.9’u, Beypazarı’nda ise %35.9’u tarihi çevre ile bütünlük göstermektedir. Uzman görüşleri dikkate alındığında Safranbolu’da tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlandığını düşünen uzmanların oranı %80, Beypazarı’nda %66.70’tir.

Beypazarı’nda yapılara “tarihi Beypazarı evi” görünümü kazandırılması Beypazarı Yeniden Projesinin en önemli alt projelerinden biridir. Bu uygulamaya örnekler, Çarşı dükkânları (Şekil 4.23c,d) ve İmaret Meydanı’nda bulunan el sanatları meslekleri dükkânları olarak kullanılan barakalardır (Şekil 4.23e,f). Yapılan yüzyüze görüşmelerde halk arasında da bu uygulamanın kabul gördüğü ve yeni yapı yaptırmak isteyenlerin tarihi yapıların özgün öğelerinin bu yapılarda kullanılmasını talep ettiği belirtilmektedir. Safranbolu’da da Şekil 4.23a,b’de görülen Çarşı İş Bankası gibi benzer uygulamalar görülmektedir, ancak Beypazarı’ndaki kadar yaygın bir uygulama değildir. Ek olarak, tarihi yerleşmeleri çevreleyen doğal eşiklerde başlayan yeni yapılaşma görsel bütünlüğünü tehdit etmektedir. Tarihi merkezin korunması için merkezden kopuk teşvik edilen yeni merkez alanları yaşamsal canlılığını kaybetmesine yol açmaktadır.

Çizelge 4.6 : Tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanma düzeyi.

Yerleşme adı	ÇU	U	O	UD	HUD	TY	Toplam
Safranbolu	4	9	18	-	-	1287	1318
Beypazarı	-	56	26	71	3	1821	1977

NOT: ÇU: Tarihi çevre ile tamamen bütünlük gösteren yeni yapı sayısı; U: Tarihi çevre ile bütünlük gösteren yeni yapı sayısı; O: Tarihi çevre ile orta derecede bütünlük gösteren yeni yapı sayısı; UD: Tarihi çevre ile bütünlük göstermeyen yeni yapı sayısı; HUD: Tarihi çevre ile hiç bütünlük göstermeyen yeni yapı sayısı, TY: Tarihi yapı sayısı.

(a)

(b)

(c)

(d)

(e)

(f)

Şekil 4.23 : Tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanmasına yönelik örnekler:
Safranbolu, Çarşı İş Bankası (a) (Safranbolu Bel.); Yeni şehir (b)
(Z. Günay); Beypazarı Çarşı dükkânları eski durum (c), yeni durum (d);
İmaret Meydanı eski durum (e), yeni durum (f) (Beypazarı Bel.).

Kültürel mirasın özgünlüğünün korunma düzeyi

Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması hedefinin gerçekleştirilmesi için gerekliliklerden üçüncüsü, kültürel mirasın özgünlüğünün korunmasıdır ve Safranbolu ve Beypazarı tarihi yerleşmelerinde uygulanan kentsel koruma politikalarının sonuçları arasında en ayırt edici göstergelerden biridir.

Tarihi çevrelerin bir yandan çağdaş koşullara uygun hale getirilmesi, diğer yandan neoliberal politikalar ile yeniden canlandırma ve yenileme eylemleri için araç haline gelmesi aslına uygun korunan tarihi yapıların oranının, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, azalmasına neden olmaktadır. Safranbolu’da 1975 yılından itibaren koruma amaçlı imar planı çerçevesinde, üniversite ve uzmanların katılımı ile yürütülen kentsel koruma uygulamaları özgünlük değeri açısından önemli sonuçlar vermektedir. Beypazarı’nda ise üniversitenin ve uzmanların sürece katılımını zaman ve para kaybı olarak gören bir anlayış çerçevesinde gelişen kentsel koruma uygulamaları özgünlük açısından kentsel koruma uzmanları içinde önemli tartışmalara neden olmaktadır. Özellikle Mevaların Konağı ve Taş Mektep gibi turizm amaçlı kullanılan tarihi yapıların iç mekânlarında aslına uygun olmayan düzenlemelerin yapıldığı belirtilmektedir.

Bu tartışmalar araştırma bulgularına da yansımaktadır. Kültürel mirasın özgünlüğünün korunma düzeyi için Safranbolu 2.56, Beypazarı 1.70 puana sahiptir. Kentsel koruma müdahaleleri sonrasında yapının orijinal durumunun korunma düzeyi esas alınarak yapılan mekânsal analizlere göre, Safranbolu’da aslına tamamen uygun korunan yapıların oranı %28, Beypazarı’nda %1.9’dur. Aslına uygun korunan yapılarla birlikte bu oran Safranbolu’da %53.8’e, Beypazarı’nda %53’e çıkmaktadır (Çizelge 4.7, Şekil 4.28 ve Şekil 4.29). Tescilli yapılar söz konusu olduğunda, Safranbolu’da aslına çok uygun ve uygun korunan yapıların oranı %50.5 iken, Beypazarı’nda oran %50’dir. Uzman görüşleri dikkate alındığında Safranbolu’da uzmanların %50’si, Beypazarı’nda ise uzmanların ancak %33.3’ü kültürel mirasın özgünlüğün yeterince korunduğu görüşündedir. Şekil 4.24 ve 4.25, Safranbolu ve Beypazarı’nda kentsel koruma uygulamalarının özgünlük düzeyine örnekler sunmaktadır.

Çizelge 4.7 : Kültürel mirasın özgünlüğünün korunma düzeyi.

Yerleşme adı	ÇU	U	O	UD	HUD	KY	Toplam
<i>Safranbolu</i>							
Tescilli yapılar	96	49	56	86	-	297	584
Tescilsiz yapılar	19	57	17	31	-	610	734
Safranbolu toplam	115	106	73	117	-	907	1318
<i>Beypazarı</i>							
Tescilli yapılar	6	71	69	3	5	129	283
Tescilsiz yapılar	1	134	101	8	2	1448	1694
Beypazarı toplam	7	205	170	11	7	1577	1977

NOT: ÇU: Özgünlüğü tamamen korunmuş yapı sayısı; U: Özgünlüğü korunmuş yapı sayısı; O: Özgünlüğü yeterince korunamamış yapı sayısı; UD: Özgünlüğü bozulmuş yapı sayısı; HUD: Özgünlüğü tamamen bozulmuş yapı sayısı.

(a)

(d)

(b)

(e)

(c)

(f)

Şekil 4.24 : Tarihi çevrede kültürel mirasın özgünlüğünün korunmasına yönelik örnekler: Beypazarı, Taşmektep 1930lar (a), 1990lar (b), 2005 (c); Konak Münsür 1930lar (d), 1990lar (e), 2005 (f) (Beypazarı Bel.).

(a)

(b)

(c)

(d)

(e)

(f)

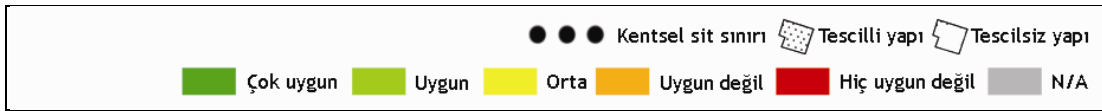
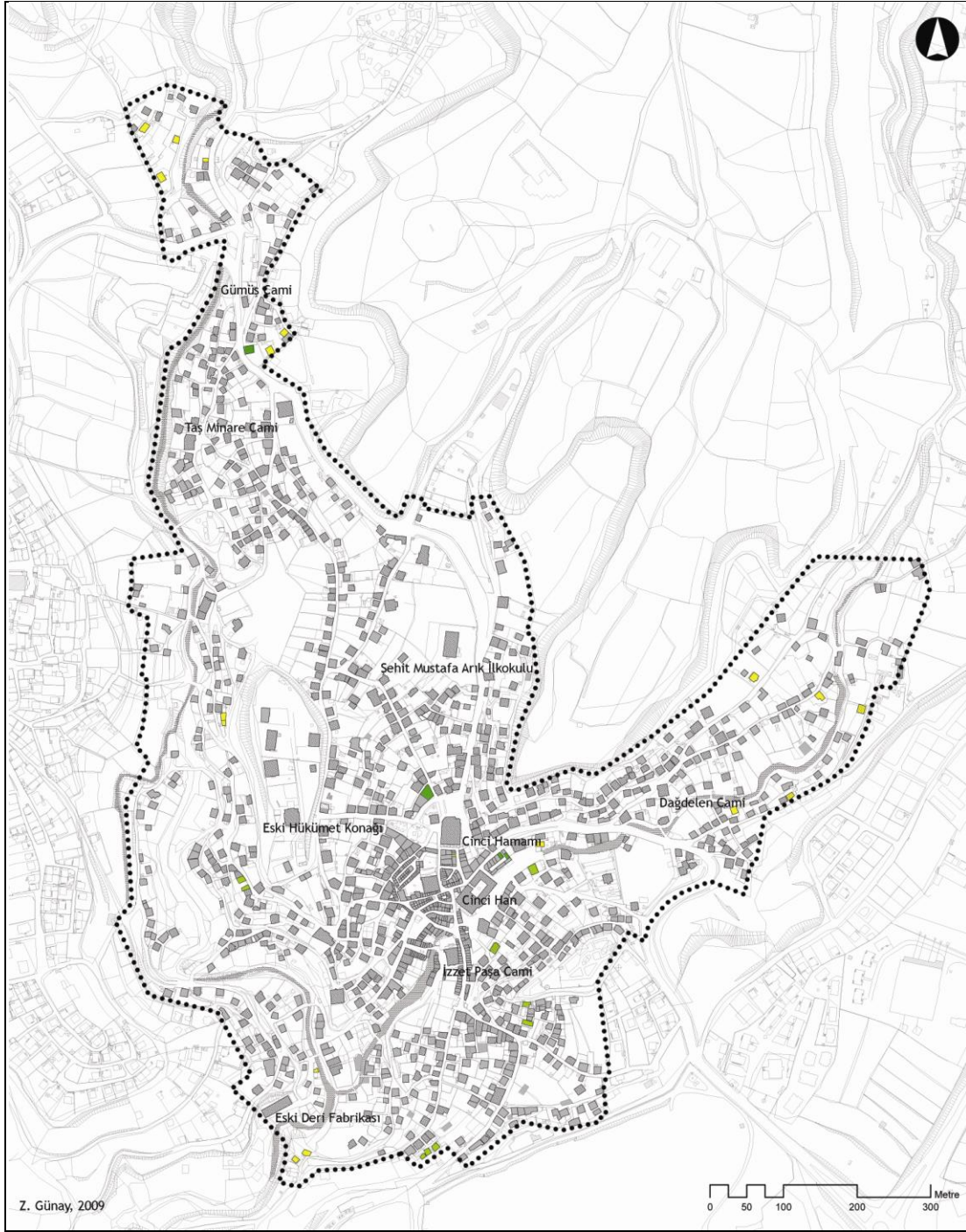

(g)

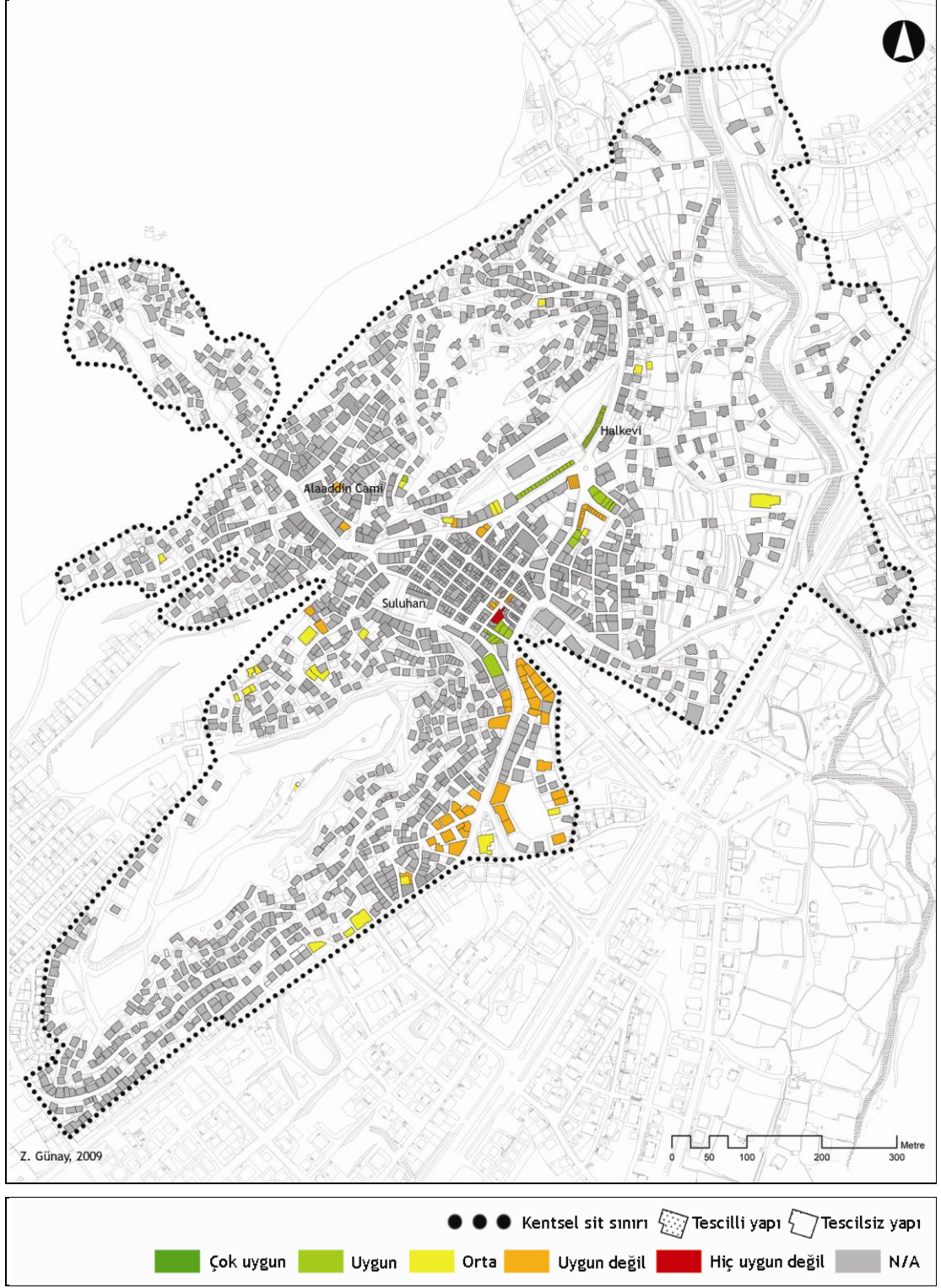

(h)

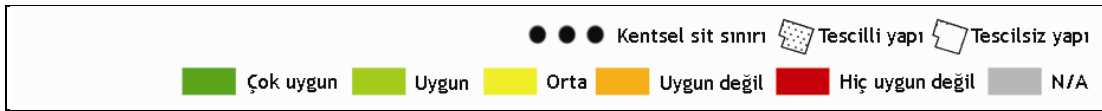
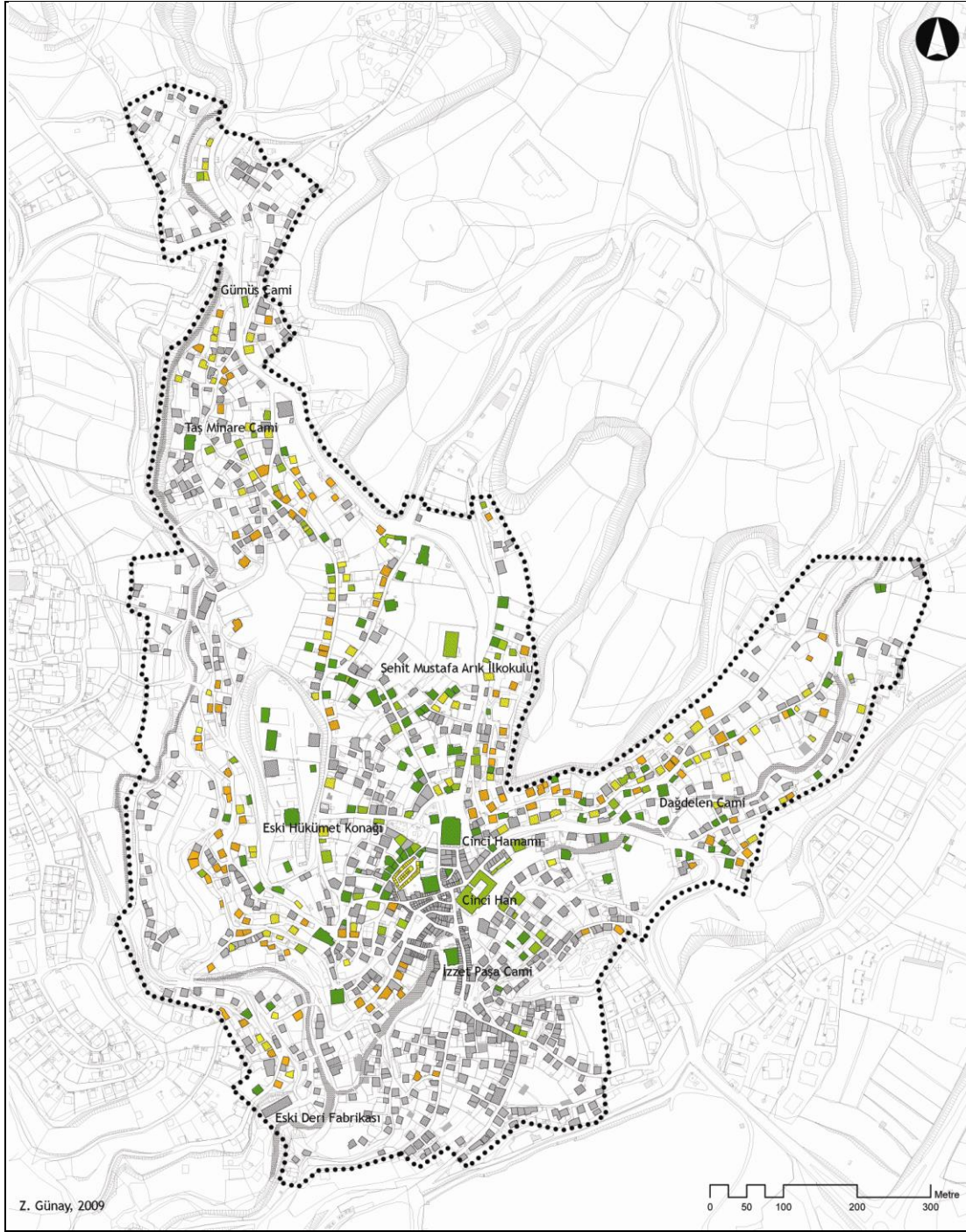
Şekil 4.25 : Tarihi çevrede kültürel mirasın özgünlüğünün korunmasına yönelik örnekler: Safranbolu, Cezaevi restorasyon öncesi (a), sonrası (b); Müderrisler Evi restorasyon öncesi (c), sonrası (d); Hükümet Konağı restorasyon öncesi (e), sonrası (f); Demirciler Çarşısı restorasyon öncesi (g), sonrası (h) (Safranbolu Bel.).

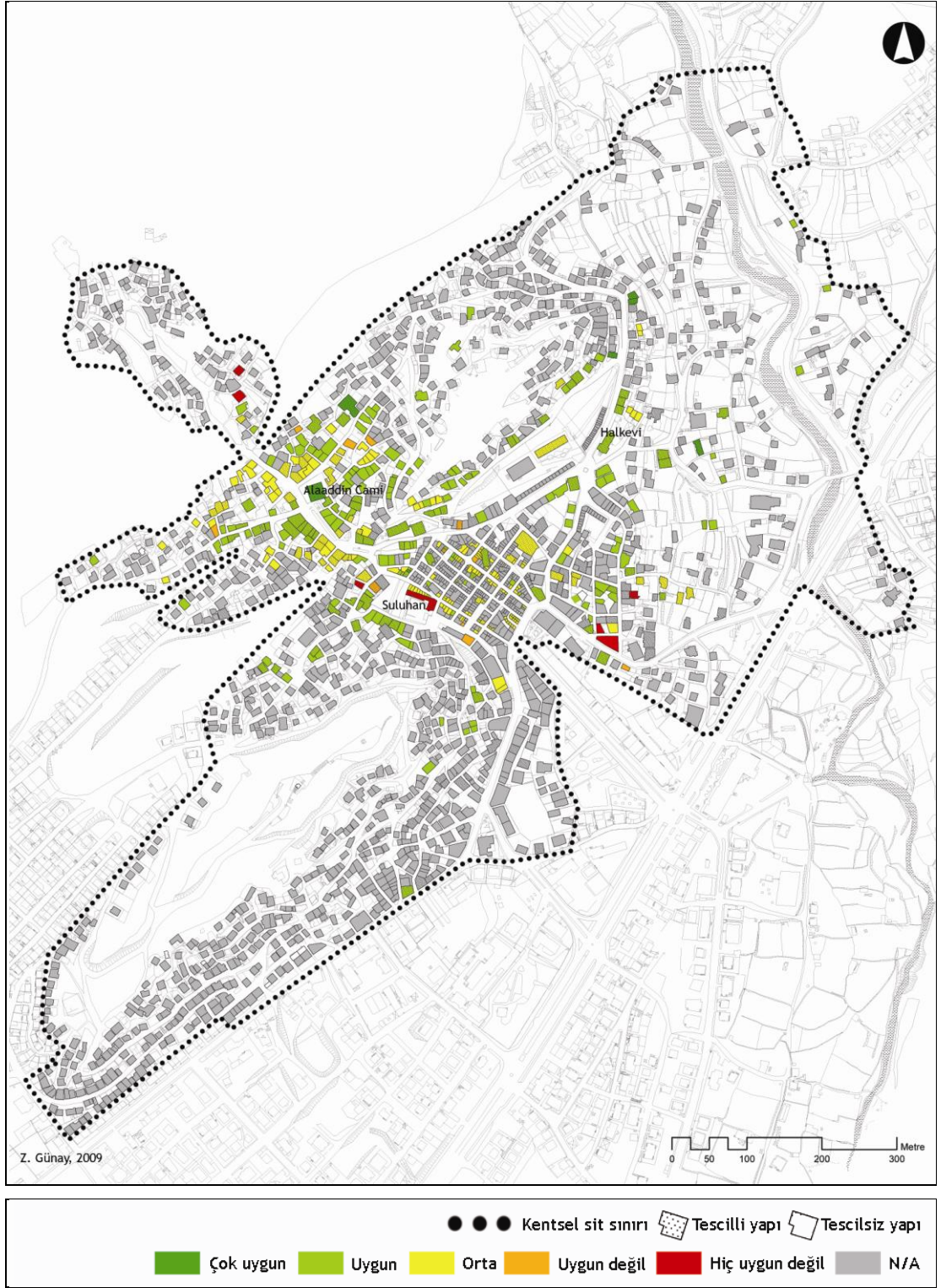
Şekil 4.26 : Tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanma düzeyi: Safranbolu.

Şekil 4.27 : Tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanma düzeyi: Beypazarı.

Şekil 4.28 : Kültürel mirasın özgünlüğünün korunma düzeyi: Safranbolu.

Şekil 4.29 : Kültürel mirasın özgünlüğünün korunma düzeyi: Beypazarı.

Kültürel mirasın sahip olduğu değerleri kaybetmeksizin kullanımının teşvik edilme düzeyi

Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması hedefinin gerçekleştirilmesi için dördüncü gereklilik, kültürel mirasın sahip olduğu değerleri kaybetmeksizin kullanımının teşvik edilmesidir. Tarihi yapıların korunması ve yeniden kullanımının sağlanması kentsel korumanın asıl sorunlarından biridir. Bu sorun Kuban (2001)'e göre, mevcut konut stoku, sosyal talepler ve koruma teknikleri ile ilgilidir. Tarihi yapıların kullanımının teşvik edilmesi, tarihi çevrenin canlılığı ve sürdürülebilirliği için önemlidir.

Araştırma kapsamında bu gerekliliğin yerine getirilme düzeyinin değerlendirilmesi kullanım durumu ve kullanımların uygunluk düzeyi olmak üzere iki gösterge çerçevesinde yapılmaktadır. Bu göstergelerden kullanım durumu, aynı zamanda kültürel mirasın yaşayabilirliği konusunda Beypazarı'nın Safranbolu'ya kıyasla daha yüksek performans değerine sahip olduğu tek göstergedir. Buna göre, kullanımı teşvik edilen yapıların oranı Safranbolu'da %85.6, Beypazarı'nda %91.1'dir (Çizelge 4.8, Şekil 4.31, 4.32). Tescilli yapıların kullanım oranı ise Safranbolu'da %81.5, Beypazarı'nda %83.4'tür. Kullanım türlerine göre yapılan analiz sonuçlarına göre Safranbolu Çarşı kentsel sit alanı %67.3, Beypazarı kentsel sit alanı %73.1 konut oranına sahiptir. Ekonomik faaliyetler kapsamında Safranbolu'da ticaret yüzdesi 8.95, hizmet yüzdesi 14.18'dir. Beypazarı'nda bu oranlar sırasıyla %6.5 ve %12.13'tür.

Kültürel mirasın kullanımı kadar, kentsel koruma politikaları ile teşvik edilen kullanımların uygunluk düzeyi de önemlidir. Çizelge 4.9'da Safranbolu ve Beypazarı'nda teşvik edilen kullanımların uygunluk düzeyi sunulmaktadır. Teşvik edilen kullanımların uygunluk düzeyi sorgulamasında Safranbolu'da çok uygun ve uygun kullanımların oranı %95.2, Beypazarı'nda %83.5'tir (Şekil 4.33, 4.34). Tescilli yapılar dikkate alındığında, çok uygun ve uygun kullanımların oranı Safranbolu'da %93.9, Beypazarı'nda %69.1'dir. Tarihi çevrede kullanımların uygunluk düzeyini etkileyen kullanımlar depo ve imalat gibi kullanımlardır. Depo alanları Safranbolu'da tüm kullanımların %1.7'sini, Beypazarı'nda ise %2.1'ini oluşturmaktadır. İmalat, küçük sanayi gibi kullanımların oranı ise Safranbolu'da %0.5, Beypazarı'nda %2.4'tür. Tescilli yapılar dikkate alındığında depo ve imalat için oranlar Safranbolu ve Beypazarı için sırasıyla %2.3, %3.0 ve %0.6, %2.5'tir.

Kullanımların fiziksel anlamda uygunluk düzeyinin sorgulanması kadar sosyal olarak da değerlendirilmesi önemlidir. Safranbolu’da özellikle 2000’lerle birlikte turistik kullanımlarda artış gözlenmektedir. Yapılan analizler son 10 yılda kullanımların %32.5’inin ticaretten hediyelik eşyaya, %16.9’unun konuttan konaklamaya, %6’sının konuttan yeme-içmeye, %7.2’sinin geleneksel zanaatlardan imalata dönüştüğünü göstermektedir. Arasta Arkası Sokak ve Cinci Han (Şekil 4.30a), bu kapsamda örnek olarak verilebilir. Geçmişte zanaatkârların ev sahipliği yaptığı, özellikle Safranbolu Haftası’nın başlangıcında birçok sergiye mekân olan Cinci Han, 2004 yılından itibaren otel olarak hizmet vermektedir. Halkla yapılan yüzyüze görüşmelerde bu durumun bir yabancılaştırma yarattığı söylenmektedir. Ek olarak, yüzyüze görüşmelerden Safranbolu’da yapıların konut olarak tescil ettirilip restoran olarak kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. Bunların dışında müze gibi kullanımlar da son yıllarda teşvik edilmektedir. Eski Hükümet Binası’nın Kent Tarihi Müzesi, Eski Belediye Binası’nın da Dünya Mirası Şehirleri Müzesi olarak kullanılması planlanmaktadır.

(a)

(b)

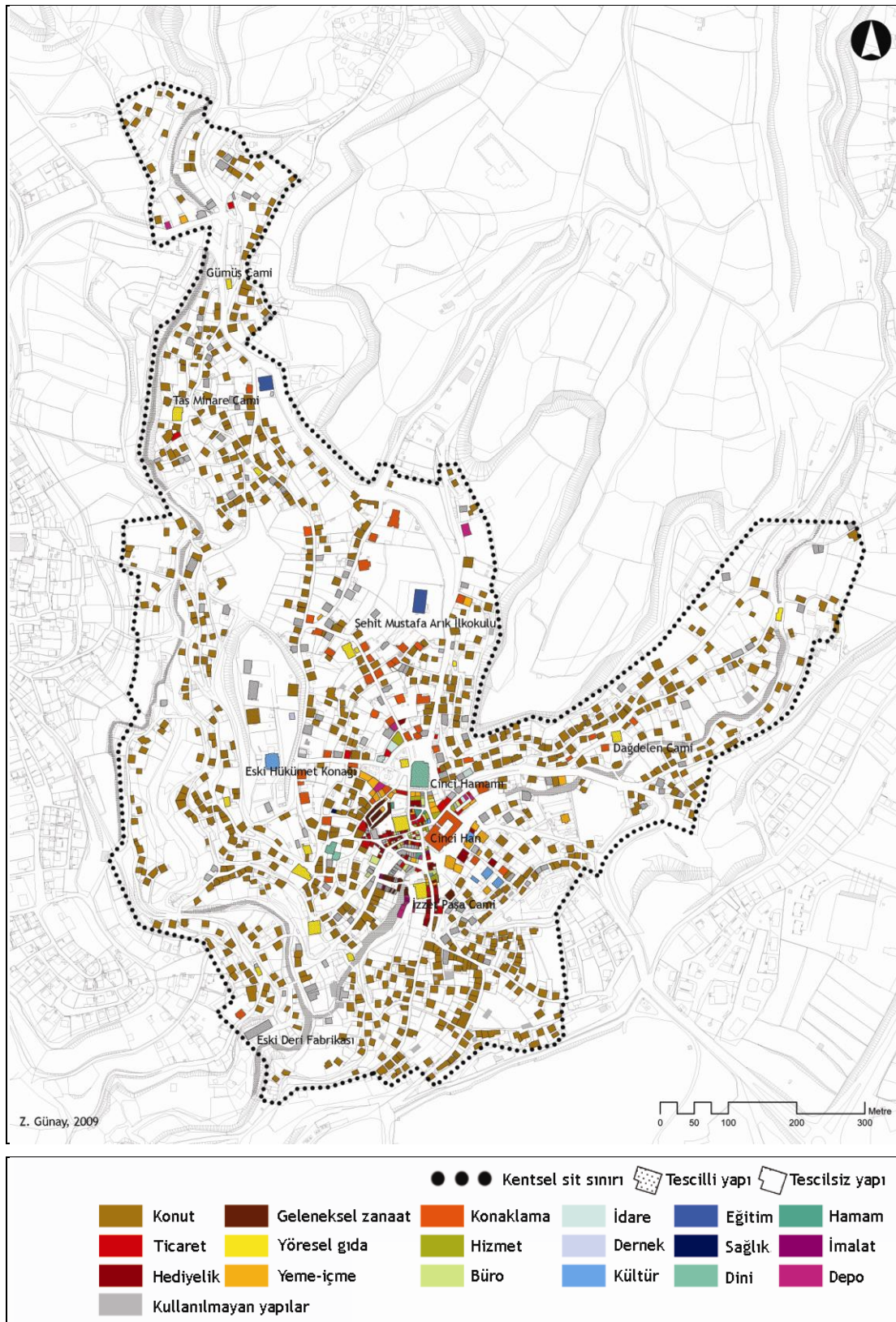

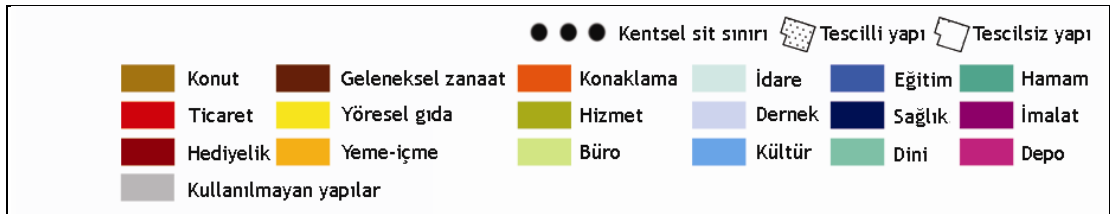
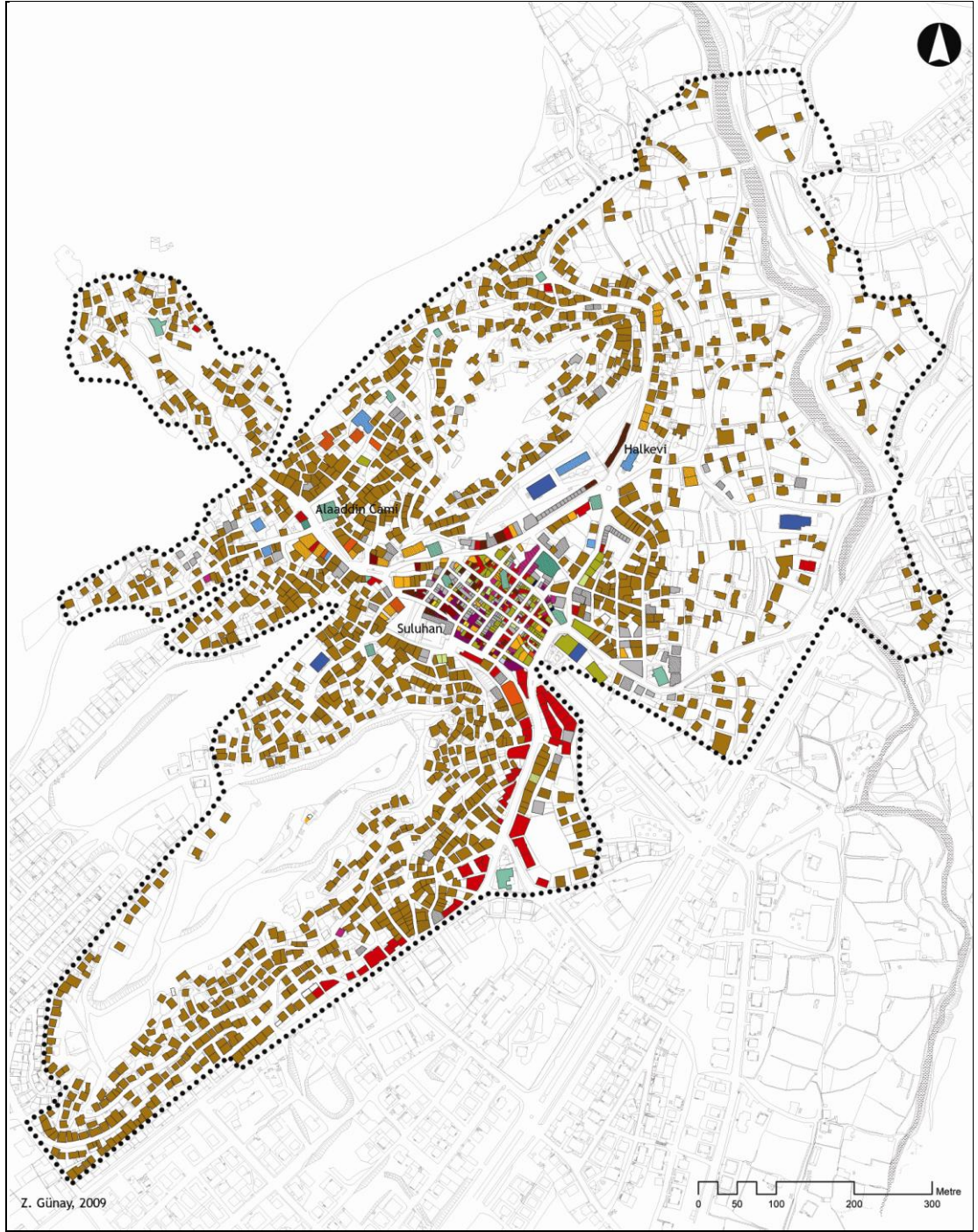
(c)

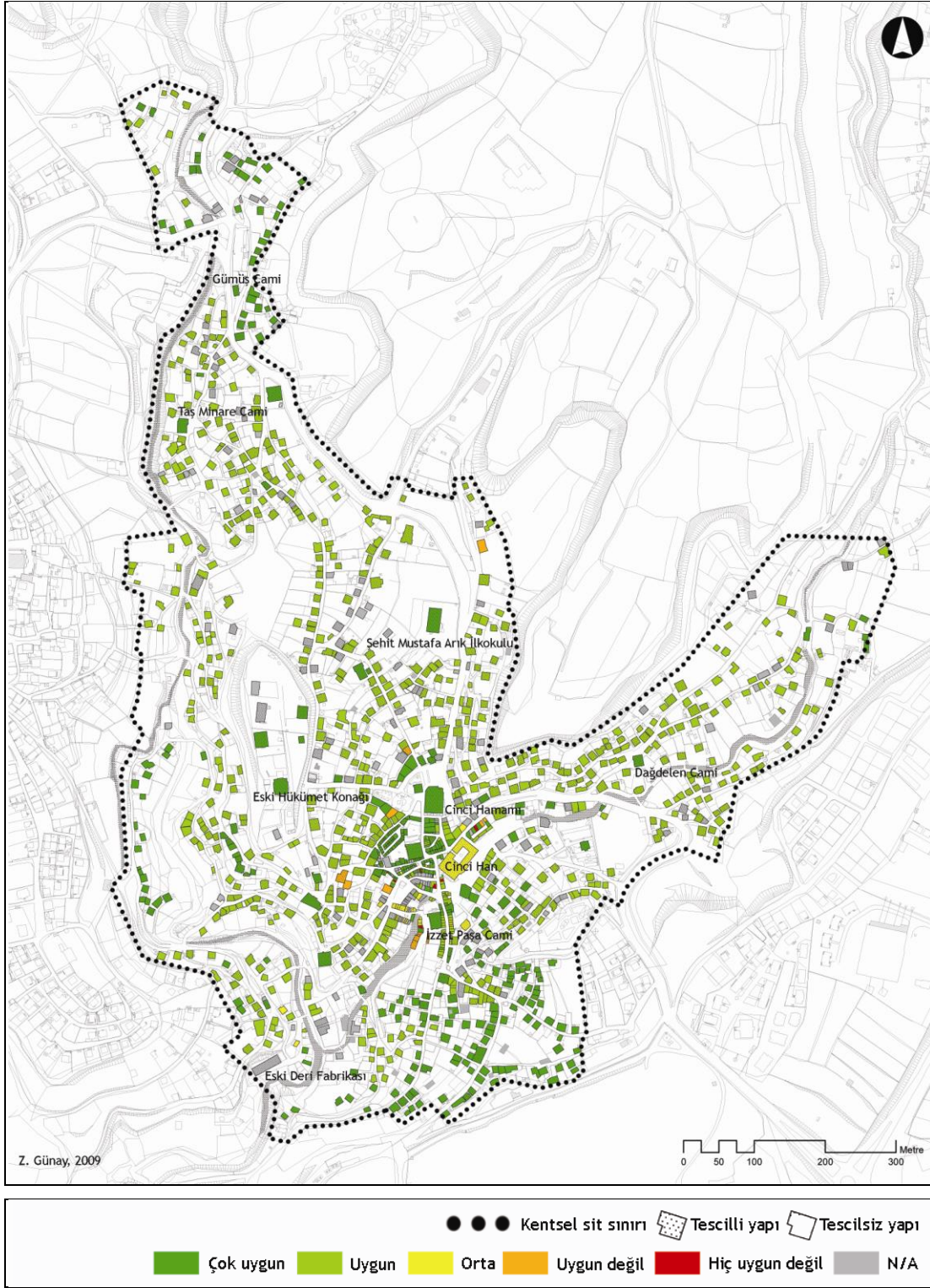
(d)

Şekil 4.30 : Kültürel mirasın sahip olduğu değerleri kaybetmeksizin kullanımına yönelik örnekler: Safranbolu, Arasta Arkası sok.(a); Cinci Han (b); Beypazarı, Yaşayan Müze (c); Adalet Evi (d) (Z. Günay).

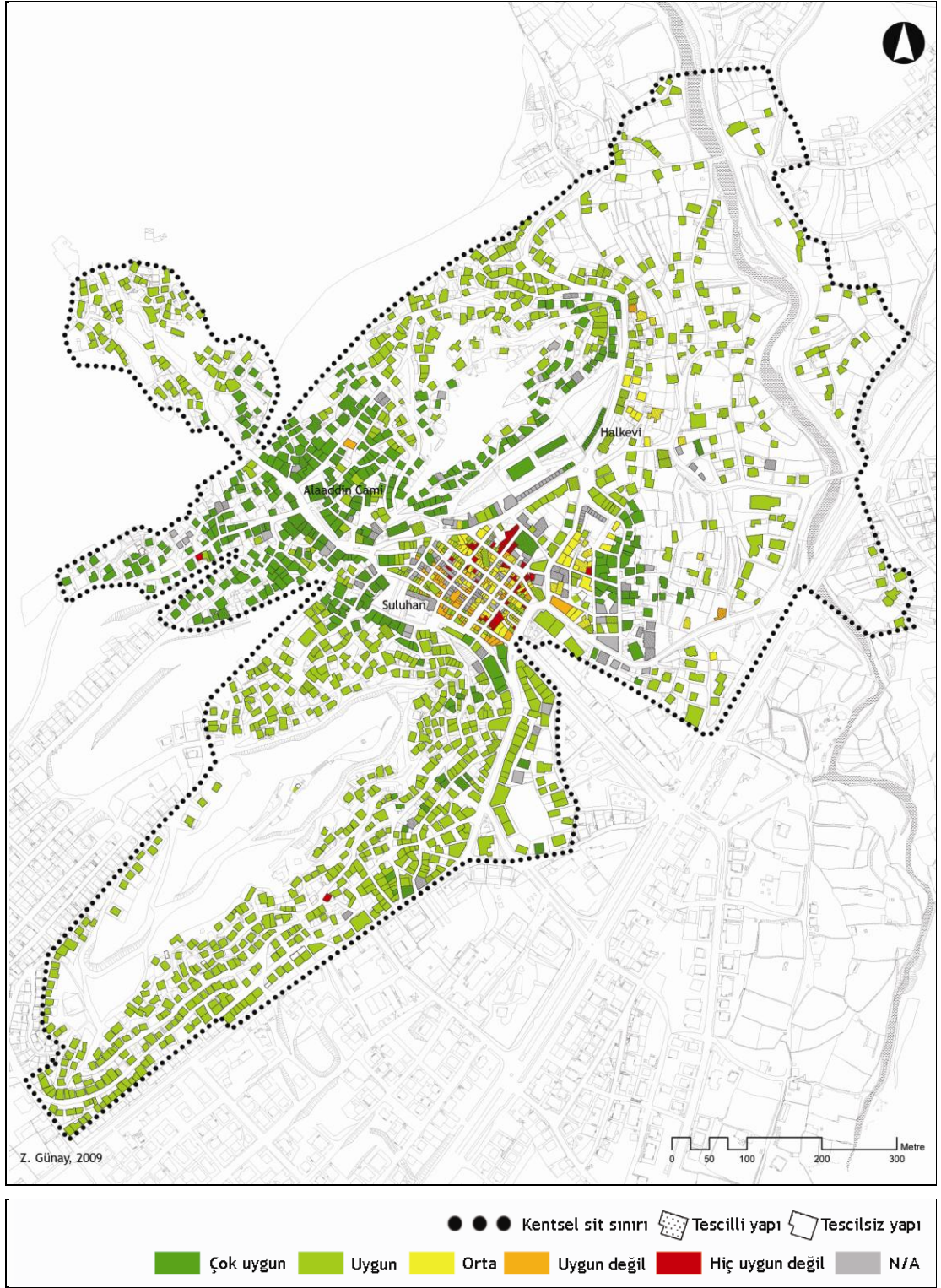

Şekil 4.32 : Kültürel mirasın kullanım durumu: Beypazarı.

Şekil 4.33 : Kültürel mirasın sahip olduğu kullanımların uygunluk düzeyi: Safranbolu.

Şekil 4.34 : Kültürel mirasın sahip olduğu kullanımların uygunluk düzeyi: Beypaşarı.

Beypazarı’nda kültürel mirasın kullanımının teşviki, Beypazarı Yeniden Projesinin önemli bir parçasıdır. Beypazarı’nın konak sahibi olan aileleri ile başlayan bu teşvik, farklı şehirlerde yaşayan Beypazarılılara kadar ulaşmaktadır. Teşvik edilen kullanımlar, pansiyon, restoran, müze ve gezi evleridir (Şekil 4.30b). Beypazarı’nda son 10 yılda kullanımlarda yaşanan dönüşüm çerçevesinde kullanımların %21.2’sinde ticaretten depoya, %19.2’sinde konuttan yeme-içmeye, %12.1’inde ticaretten hediyeliğe, %11.1’inde ticaretten geleneksel zanaatlara dönüş gözlenmektedir. Konuttan konaklamaya dönüşen kullanımların oranı %6.1, konuttan kültüre dönüşen kullanımların oranı %7.1, konuttan ticarete dönüşen kullanımların oranı %7.1’dir.

Ancak tüm bu kullanımlar, iki yerleşmede de, tarihi çevrede değişim baskısının artmasına, yerel ekonomik faaliyetlerin azalmasına ve gece nüfusunun azalmasına bağlı olarak güvenlik sorunlarının artmasına ve yaşayan halkın yabancılaştırılmasına yol açmaktadır. Ek olarak, turistik kullanımların artmasına rağmen boş konut oranının da özellikle Safranbolu’da 2000’li yıllardan sonra arttığı gözlenmektedir. Yapıların kullanım dışı kalmasına bir etken, halkın yerleşmede yaşamayı karşılayamamasıdır.

Çizelge 4.8 : Kültürel mirasın kullanım durumu.

Yerleşme adı	KY	KUY	Toplam
<i>Safranbolu</i>			
Tescilli yapılar	476	108	584
Tescilsiz yapılar	652	82	734
Safranbolu toplam	1128	190	1318
<i>Beypazarı</i>			
Tescilli yapılar	236	47	283
Tescilsiz yapılar	1565	129	1694
Beypazarı toplam	1801	176	1977

NOT: KY: Kullanılan yapı sayısı; KUY: Kullanılmayan yapı sayısı.

Çizelge 4.9 : Kültürel mirasın sahip olduğu kullanımların uygunluk düzeyi.

Yerleşme adı	ÇU	U	O	UD	HUD	KY	Toplam
<i>Safranbolu</i>							
Tescilli yapılar	105	342	14	1	14	108	584
Tescilsiz yapılar	248	379	9	4	12	82	734
Safranbolu toplam	353	721	23	5	26	190	1318
<i>Beypazarı</i>							
Tescilli yapılar	104	59	49	9	15	47	283
Tescilsiz yapılar	313	1028	115	64	45	129	1694
Beypazarı toplam	417	1087	164	73	60	176	1977

NOT: ÇU: Yapının kimliğine tamamen uygun kullanıma sahip yapı sayısı; U: Yapının kimliğine uygun kullanıma sahip yapı sayısı; O: Yapının kimliğine uygun olsa da zarar verebilecek kullanıma sahip yapı sayısı; UD: Yapının kimliğine uygun olmayan ve ona zarar veren kullanıma sahip yapı sayısı; HUD: Yapının kimliğine hiç uygun olmayan ve ona zarar veren kullanıma sahip yapı sayısı.

4.4.1.2 Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi

Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyi sorgulamasının ikinci başlığı olan tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, kamusal hizmetlerin yeterliliğinin sağlanması ve tarihi çevrenin çekiciliğinin sağlanması gerekliliklerinin yerine getirilme düzeyi kapsamında 4 gösterge altında sorgulanmaktadır (Çizelge 4.10). Tarihi çevrenin yaşayabilirliğinin sağlanması kadar yaşanabilirliğinin sağlanması da sürdürülebilir kentsel koruma için önemlidir. Ancak, neoliberal kentleşme politikalarının tersine tarihi çevrede yaşanabilirlik, sadece yapıların değil, içinde yaşayanlar için çevrenin kalitesinin iyileştirilmesi eylemidir. Bu hedef, %9.53 ağırlık oranı ile sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri arasında dördüncü sırada yer almaktadır. Araştırma bulguları, iki yerleşmenin de tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması konusunda yeterli performansı ortaya koyamadığını göstermekle birlikte, Beypazarı 108.26 başarı performans değeri ile daha yüksek bir değere sahiptir.

Çizelge 4.10 : Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanma düzeyi performans çizelgesi.

Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanma düzeyi performans göstergeleri	Safranbolu	Beypazarı
<i>Yaşam kalitesinin iyileştirilmesi</i>		
Yaşam kalitesi düzeyi	3,20	4,76
<i>Kamusal hizmetlerin yeterliliğinin sağlanması</i>		
Kamusal hizmetlerin yeterlilik düzeyi	2,31	2,78
<i>Tarihi çevrenin çekiciliğinin sağlanması</i>		
Tarihi çevrenin çekiciliğini artıran faaliyetlerin yeterlilik düzeyi	2,14	2,22
Kamusal alanların yeterlilik düzeyi	1,88	1,60
Toplam puan	9,52	11,36
Yüzde puan (%)	47,60	56,80
Başarı performans değeri (Ağırlık oranı=%9,53)	90,72	108,26

Yaşam kalitesinin iyileştirilme düzeyi

Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması hedefinin gerçekleştirilmesi için ilk gereklilik, yaşam kalitesinin iyileştirilmesidir ve iki yerleşme için tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması kapsamında en ayırt edici göstergedir. Araştırma bulguları, yaşam kalitesinin iyileştirilme düzeyi için Safranbolu ve Beypazarı'nda ortalama değerleri arasında belirgin bir fark ortaya koymaktadır. Safranbolu 3.20, Beypazarı, 4.76 puana sahiptir.

Hanehalkı anketine verilen cevaplara göre de iki yerleşmede yaşam kalitesi düzeyi ortalamanın üstünde olmakla birlikte Beypazarı'nda çok iyi ve yaşam kalitesine sahip olduklarını belirten kişilerin oranı %94 ile Safranbolu'ya kıyasla daha yüksek bir orana sahiptir (%55) (Çizelge 4.11).

Kamusal hizmetlerin yeterliliğinin sağlanma düzeyi

Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması hedefinin gerçekleştirilmesi için ikinci gereklilik, kamusal hizmetlerin yeterliliğinin sağlanmasıdır. Kamusal hizmetlerin yeterlilik düzeyi, konut kalitesi, temiz, sağlıklı ve güvenli çevre, ulaşım ve altyapı, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yeterlilik düzeyine ilişkin bulguları içermektedir. Kamusal hizmetlerin yeterliliği konusunda, Safranbolu ve Beypazarı için araştırma bulguları arasında belirgin bir fark görülmemektedir (Çizelge 4.12). Safranbolu için puan değeri 2.31, Beypazarı için 2.78'dir.

Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre, Safranbolu'da halkın %55'i, Beypazarı'nda ise halkın %56'sı kamusal hizmetlerin çok yeterli ve yeterli olduğu görüşündedir. Uzman anketlerine verilen cevaplara göre bu oranlar, Safranbolu ve Beypazarı'nda sırasıyla %10 ve %33.3'tür. Bu sonuç, iki yerleşmede de kamusal hizmetlerin yeterli olmadığı görüşünü desteklemektedir. Kamusal hizmetlerin türüne göre bir değerlendirme yapıldığında, iki yerleşmede de en yüksek ortalama değerine sahip kamusal hizmet ulaşım ve altyapı hizmetleri iken, en düşük ortalama değere sahip kamusal hizmet konut kalitesidir. Bu sonuç, kültürel mirasın kullanım durumu analizini desteklemektedir.

Tarihi çevrenin çekiciliğinin sağlanma düzeyi

Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması hedefinin gerçekleştirilmesi için üçüncü gereklilik, tarihi çevrenin çekiciliğinin sağlanmasıdır. Tarihi çevrenin çekiciliğinin sağlanma düzeyi, tarihi çevrenin çekiciliğini artıran faaliyetlerin ve kamusal alanların yeterlilik düzeyi kapsamında değerlendirilmektedir.

Tarihi çevrenin çekiciliği konusunda halkın tarihi çevrenin çekiciliğini artıran faaliyetlerin (festival, sergi) yeterlilik düzeyi konusunda algısı dikkate alınmaktadır. Safranbolu'da 1975 yılından itibaren tarihi ve kültürel değerlerini tanıtmak ve koruma bilincini yaşatmak amacıyla, Mimari Değerler Haftası, Kültür ve Sanat Festivali gibi çeşitli adlarla festivaller düzenlenmektedir. İlki 2000 yılında düzenlenen "Altın Safran Belgesel Film Festivali"nde korumacılık ve kültürel miras konusunda kültürel ve sanatsal etkinliklere yer verilmektedir.

Kültür Bakanlığı'nın Kültür ve Turizm Bakanlığı'na dönüştürülmesi gibi 1970'lerde Safranbolu Haftası ile başlayan süreç günümüzde "Turizm Haftası" adı altında devam etmektedir. Beypazarı'nda düzenlenen etkinlikler arasında ise Beypazarı Tarihi Evler, El Sanatları Havuç ve Güveç Festivali, Çizgi Film Günleri, Uçurtma Şenliği ve Fotoğraf Yarışması sayılabilmektedir. Her geçen sene artan etkinlikler ile Beypazarı'nda sosyal yaşam canlı tutulmaya, ulusal ve uluslararası ölçekte çekici kılınmaya çalışılmaktadır.

Ancak, araştırma bulguları, her iki yerleşmede de tarihi çevrenin çekiciliği artıran faaliyetlerin yeterli seviyede algılanmadığı sonucunu vermektedir. Tarihi çevrenin çekiciliğini artıran faaliyetlerin çok yeterli ve yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı iki yerleşmede de %17 düzeyinde kalmaktadır (Çizelge 4.13). Uzman anketlerine verilen cevaplara göre bu oranlar Safranbolu ve Beypazarı'nda sırasıyla %40 ve %44.3'tür. Tarihi çevrenin "pazarlanabilir olma" rolü bu yerleşmelerde altyapı, temizlik ve güvenlik konularına ağırlık verilmesine neden olmaktadır. Ancak, eğitim ve sağlık hizmetleri söz konusu olduğunda bu eğilim yeterli seviyede değildir. Bu sonuç, çevre ve yaşam kalitesi iyileştirme çalışmalarının "sosyal politikalar" yerine daha çok "imaj ve güzelleştirme" hedefine odaklandığını göstermektedir.

Tarihi çevrenin çekiciliğinin sağlanması konusunda diğer bir gösterge olan kamusal alanların yeterlilik düzeyi değerlendirmesi kapsamında araştırma bulguları, kamusal alanların Safranbolu ve Beypazarı'nda yeterli olmadığını göstermektedir. Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre Safranbolu'da halkın %22'si, Beypazarı'nda %15'i kamusal alanların çok yeterli ve yeterli olduğunu belirtmektedir (Çizelge 4.14). Tarihi yerleşmelerdeki halkın muhafazakâr yapısı, yerel kültürel katılımın önünde bir engel oluşturmaktadır. Halkın yerel sektöre katılımını artıracak festival gibi turistik etkinlikler değil halkla beraber halkın içinde olduğu etkinliklerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Çizelge 4.11 : Yaşam kalitesinin iyileştirilme düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	41	14	25	11	9	100
Beypazarı	10	84	1	1	1	100

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

Çizelge 4.12 : Kamusal hizmetlerin yeterlilik düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	6	49	35	9	1	100
Beypazarı	13	43	37	7	-	100
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	-	1	8	1	-	10
Beypazarı	-	3	6	-	-	9

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

Çizelge 4.13 : Tarihi çevrenin çekiciliğini artıran faaliyetlerin yeterlilik düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	11	6	27	31	25	100
Beypazarı	1	16	2	55	26	100
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	1	3	4	2	-	10
Beypazarı	1	3	3	2	-	9

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

Çizelge 4.14 : Kamusal alanların yeterlilik düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	7	15	25	36	17	100
Beypazarı	-	15	32	43	10	100
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	1	3	4	2	-	10
Beypazarı	1	3	3	2	-	9

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

4.4.1.3 Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması hedefinin karşılanma düzeyi

Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması hedefinin karşılanma düzeyi, tarihi çevreye özgü değerlerin korunması ve tarihi çevrenin sahip olduğu farklılıkların ve ayrıcalıkların vurgulanması gerekliliklerini tanımlayan 2 gösterge çerçevesinde değerlendirilmektedir (Çizelge 4.15). Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması hedefinin karşılanma düzeyi %10.96 ağırlık oranı ile sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri içinde ikinci sırada yer almaktadır. Araştırma bulguları, Beypazarı'nın 84.17 başarı performans değeri ile daha yüksek bir performans profiline sahip olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.15 : Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunma düzeyi performans çizelgesi.

Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunma düzeyi performans göstergeleri	Safranbolu	Beypazarı
<i>Tarihi çevreye özgü değerlerin korunması</i>		
Tarihi çevreye özgü değerlerin korunma düzeyi	3,48	3,75
<i>Tarihi çevrenin sahip olduğu farklılıkların ve ayrıcalıkların vurgulanması</i>		
Tarihi çevrenin sahip olduğu farklılıkların ve ayrıcalıkların vurgulanma düzeyi	3,50	3,93
Toplam puan	6,90	7,68
Yüzde puan (%)	69,00	76,80
Başarı performans değeri (Ağırlık oranı=%10,96)	75,62	84,17

Tarihi çevreye özgü değerlerin korunma düzeyi

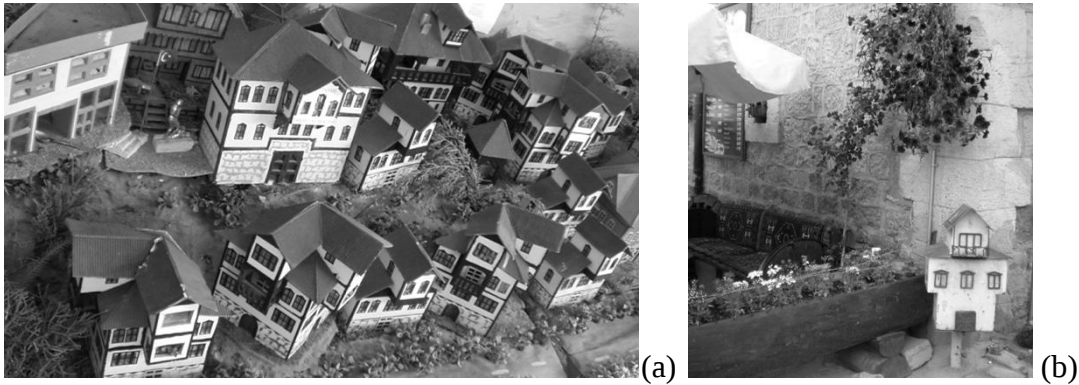
Tarihi çevreye özgü değerlerin korunma düzeyi konusunda Safranbolu ve Beypazarı'nda performans değerleri arasında belirgin bir fark bulunmaktadır. Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre Safranbolu'da tarihi çevreye özgü değerlerin korunma düzeyini çok yeterli ve yeterli diye nitelendiren kişilerin oranı %54'tür (Çizelge 4.16). Bu oran Beypazarı'nda %71'dir. Uzman anketlerine verilen cevaplar, hanehalkı anketi bulgularını Safranbolu için desteklememekte; uzmanların %70'i tarihi çevreye özgü değerlerin korunma düzeyini çok yeterli ve yeterli olarak nitelendirmektedir. Ancak bu sonuç, Safranbolu'da çoğunlukla sivil toplum örgütleri ve gönüllüler aracılığı ile sürdürülen kentsel koruma uygulamaları ile eş zamanlı olarak tarihi çevreyi oluşturan yerleşmeye özgü değerlerin aynı oranda bilinçli olarak korunması konusunda çalışmaların yeterli seviyede algılanmadığını göstermektedir. Beypazarı'nda ise tarihi çevreye özgü değerlerin korunması, kentsel koruma uygulamaları ile eş zamanlı olarak değerlendirmeye alınmaktadır. Yapılan çalışmalar arasında, yerleşmeye özgü yemeklerin patentinin alınması ve Beypazarı'nda kullanılan ve kaybolan sözcükler üzerine yapılan belgeleme çalışmaları sayılabilmektedir.

Tarihi çevrenin sahip olduğu farklılıkların ve ayrıcalıkların vurgulanma düzeyi

Tarihi çevrenin sahip olduğu farklılıkların ve ayrıcalıkların vurgulanma düzeyi için hanehalkı anketine verilen cevaplara göre Safranbolu ve Beypazarı'nda çok belirgin bir fark bulunmamaktadır (Çizelge 4.17), ancak araştırma bulguları, Beypazarı'nın 3.93 puan ile daha yüksek bir performans profiline sahip olduğunu göstermektedir. Safranbolu'da farklılığın ve ayrıcalığın vurgulanma düzeyini çok yeterli ve yeterli diye nitelendiren kişilerin oranı %85 iken Beypazarı'nda bu oran %91'dir.

Uzman anketlerine verilen cevaplar farklı bir eğilime dikkat çekmektedir. Buna göre, Safranbolu’da uzmanların %40’ı, Beypazarı’nda ise %55.60’ı tarihi çevrenin sahip olduğu farklılıkların ve ayrıcalıkların vurgulanma düzeyini yeterli olarak nitelendirmektedir.

Safranbolu ve Beypazarı güçlü kimliklere sahip yerleşmelerdir. Safranbolu’da akademik çevrelerce yakıştırılan “Korumanın Başkenti” ve UNESCO Dünya Miras Listesi’nde yer alması ile kazanılan “Dünya Mirası” sloganları ile bu kimliğine sahip çıkmaktadır. “Yaşayan Tarih” sloganı ile Beypazarı’nda bu kimliklendirme yerel yönetimin öncülüğünde gerçekleştirilmektedir. Safranbolu’da taksilerde yer alan “müze kent” logoları, Beypazarı’nda otobüs duraklarının, trafoların ve çöp kutularının Beypazarı evi modelinde yapılması imaj çalışmalarının bir parçasını oluşturmaktadır (Şekil 4.35). Ek olarak, Beypazarı’nda tarihi yapılar üzerinde yapının restorasyon öncesi ve sonrası durumunu örneklendiren fotoğraflar ile bilgilendirme sağlanmaktadır. Safranbolu’da da buna benzer geliştirilen yeni bir projeye göre sit alanı içinde bulunan 200 yapının ve içinde yaşayanların öyküleri yapıların üzerine asılacak tabelalarda sergilenmek üzere hazırlanmaktadır.

Şekil 4.35 : Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması çalışmalarına örnekler: Beypazarı, Ev maketi örneği (a); Çöp kutusu örneği (b) (Z. Günay).

Çizelge 4.16 : Tarihi çevreye özgü değerlerin korunma düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	42	12	23	8	15	100
Beypazarı	12	59	28	1	-	100
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	2	5	2	1	-	10
Beypazarı	2	4	2	1	-	9

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

Çizelge 4.17 : Tarihi çevrenin sahip olduğu farklılıkların ve ayrıcalıkların vurgulanma düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	74	11	13	2	-	100
Beypazarı	9	82	8	-	1	100
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	2	2	3	3	-	10
Beypazarı	-	5	3	1	-	9

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

4.4.2 Sosyal adalet ve gelişme düzeyi

Sürdürülebilir kentsel korumanın sosyal boyutunu tanımlayan ikinci amaç olan sosyal adalet ve gelişme düzeyi sorgulaması, Safranbolu ve Beypazarı kentsel koruma süreçlerinin halkın sosyal ihtiyaçlarını, değerlerini ve beklentilerini karşılama konusunda sürdürülebilirlik profilini ortaya koymaktadır. Kentsel korumanın sosyal sürdürülebilirliği için toplumun demokratik ve eşitlikçi bir çevrede yaşama standardını yakalaması; toplumun bireysel, toplumsal ve çevre sağlığını desteklemek üzere gerekli donanım ve becerileri ve hayat boyu öğrenme olanaklarını kazanması ve ihtiyaç duyduğu kalitede bir yaşama kalitesine ulaşması büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda değerlendirme başlıkları:

- Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenmesi hedefinin karşılanma düzeyi,
- Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi,
- Kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi hedefinin karşılanma düzeyidir.

4.4.2.1 Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenmesi hedefinin karşılanma düzeyi

Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenmesi hedefinin karşılanma düzeyi, kentsel koruma sürecinde farklı değerlerin ve ihtiyaçların dikkate alınması, halkın memnuniyetinin sağlanması ve kentsel koruma sürecinin sosyal içerme düzeyinin artırılması gereklilikleri çerçevesinde tanımlanan 4 gösterge ile irdelenmektedir (Çizelge 4.18). Bu hedefin sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri içinde ağırlık oranı %7.64'tür ve bu oran ile altıncı sırada yer almaktadır.

Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenme düzeyi kapsamında Safranbolu ve Beypazarı'nın performans değerleri arasında belirgin bir fark ortaya çıkmaktadır. Beypazarı 103.21 başarı performans değerine sahip iken Safranbolu'nun başarı performans değeri 86.18'dir. Bu sonucun ortaya çıkmasında en ayırt edici gösterge, kentsel koruma sürecinin sosyal içerme düzeyidir.

Çizelge 4.18 : Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenme düzeyi performans çizelgesi.

Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenme düzeyi performans göstergeleri	Safranbolu	Beypazarı
<i>Kentsel koruma sürecinde farklı değerlerin ve ihtiyaçların dikkate alınması</i>		
Kentsel koruma sürecinde farklı değerlerin ve ihtiyaçların dikkate alınma düzeyi	1,24	1,70
<i>Kentsel koruma sürecinde halkın memnuniyetinin sağlanması</i>		
Halkın tarihi çevreden memnuniyet düzeyi	4,20	4,64
Halkın kentsel koruma uygulamalarından memnuniyet düzeyi	4,08	4,60
<i>Kentsel koruma sürecinin sosyal içerme düzeyinin artırılması</i>		
Kentsel koruma sürecinin sosyal içerme düzeyi	1,76	2,57
Toplam puan	11,28	13,51
Yüzde puan (%)	56,40	67,55
Başarı performans değeri (Ağırlık oranı=%7,64)	86,18	103,21

Kentsel koruma sürecinde farklı değerlerin ve ihtiyaçların dikkate alınma düzeyi

Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenmesi hedefinin karşılanması için ilk gereklilik olan kentsel koruma sürecinde farklı değerlerin ve ihtiyaçların dikkate alınma düzeyi iki yerleşmede de yeterli olmamakla birlikte Beypazarı (1.70), ayırt edici biçimde Safranbolu'dan (1.24) daha yüksek bir performans değerine sahiptir. Anket sonuçları da benzer bir eğilimi yansıtmaktadır. Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre Safranbolu'da kentsel koruma sürecinde farklı değerlerin ve ihtiyaçların karşılanma düzeyini çok yeterli ve yeterli diye nitelendiren kişilerin oranı %2, Beypazarı'nda %13'tür (Çizelge 4.19). Uzman anketlerine verilen cevaplara göre de Safranbolu'da farklı değerlerin ve ihtiyaçların karşılanma düzeyi %10, Beypazarı'nda %22.2'dir.

Kentsel koruma sürecinde halkın memnuniyetinin sağlanma düzeyi

Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenmesi hedefinin karşılanması için ikinci gereklilik halkın memnuniyetinin sağlanmasıdır. Kentsel koruma sürecinde halkın memnuniyetinin sağlanma düzeyi için araştırma bulguları belirgin bir fark ortaya koymaktadır (Çizelge 4.20).

Safranbolu’da hanehalkı anketine katılan kişilerin %77’si, Beypazarı’nda ise %90’ı halkın kentsel koruma uygulamalarından çok memnun veya memnun olduklarını belirtmektedir. Yapılan yüzyüze görüşmeler, kentsel koruma uygulamalarının sunduğu sosyo-ekonomik olanaklar söz konusu olduğunda daha büyük bir fark ortaya çıkarmaktadır. Buna göre, Safranbolu’da kentsel koruma uygulamalarının sunduğu sosyal olanaklardan memnun olduğunu söyleyen kişilerin oranı %44, ekonomik olanaklardan memnun olduğunu söyleyen kişilerin oranı ise %49’dur. Beypazarı için bu oranlar sırasıyla %65 ve %68’dir. Beypazarı’nda hâkim gelir kaynağının hâlâ tarım olmasına dayanarak kalıcı gelir kaynaklarının varlığı yaratılan ekonomik olanakların geçiciliği konusunda endişeleri ortadan kaldırmaktadır.

Kentsel koruma sürecinin sosyal içerme düzeyi

Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenme düzeyi sorgulamasında üçüncü sırada kentsel koruma sürecinin sosyal içerme düzeyi yer almaktadır. Anket bulgularına göre Safranbolu ve Beypazarı’nda kentsel koruma süreçlerinin sosyal içerme düzeyinin yeterli olmadığı sonucu çıkarılabilmektedir. Ancak, Beypazarı 2.57’lik puan ile daha yüksek bir başarı performans değerine sahiptir.

Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre kentsel koruma sürecinin sosyal içerme düzeyini çok yeterli ve yeterli diye nitelendiren kişilerin oranı Safranbolu’da %18, Beypazarı’nda %34’tür (Çizelge 4.21). Uzman anketlerine verilen cevaplara göre ise bu oranlar sırasıyla %20 ve %44.40’tır. Safranbolu’da varlıklı kesimin bu uygulamalardan daha çok etkilendiği düşünen kişilerin oranı en yüksek değere sahiptir (%50). Beypazarı’nda ise tüm yerel halkın bu gelişmelerden yararlandığı görüşü hâkimdir (%66). Halkla yapılan yüzyüze görüşmeler de bu anket bulgularına eklenince, Safranbolu’da koruma uygulamaları ve sonrasında yaşanan değişimden en çok varlıklı kesimin ve dışarıdan gelenlerin faydalandığı sonucu çıkarılabilmektedir. Konaklama ve kahve gibi turistik kullanımlar ile tarihi çevrede yer edinen yeniden canlandırma eylemleri, bu işletmelere yatıracak sermayesi ve donanımı olmayan yerel halkı dışlamakta, soylulaştırmaya neden olmaktadır. Beypazarı’nda yerel halkın doğrudan teşviki, kentsel koruma uygulamaları sonrası yaşanan gelişmelerden tüm halkın olumlu etkilendiği görüşüne halk arasında yaygınlık kazandırmaktadır.

Çizelge 4.19 : Kentsel koruma sürecinde farklı değerlerin ve ihtiyaçların dikkate alınma düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	1	1	1	-	97	100
Beypazarı	3	10	9	62	16	100
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	-	1	8	1	-	10
Beypazarı	-	2	6	1	-	9

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

Çizelge 4.20 : Kentsel koruma sürecinde halkın memnuniyetinin sağlanma düzeyi.

Yerleşme adı	ÇM	M	O	MD	HMD	Toplam
<i>Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
<i>Tarihi çevreden memnuniyet düzeyi</i>						
Safranbolu	43	37	7	3	10	100
Beypazarı	27	64	7	-	2	100
<i>Kentsel koruma uygulamalarından memnuniyet düzeyi</i>						
Safranbolu	45	32	10	9	4	100
Beypazarı	32	58	7	2	1	100

NOT: ÇM: Çok memnun; M: Memnun; O: Orta; MD: Memnun değil; HMD : Hiç memnun değil.

Çizelge 4.21 : Kentsel koruma sürecinin sosyal içerme düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	10	8	9	7	66	100
Beypazarı	6	28	24	38	4	100
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	-	2	6	2	-	10
Beypazarı	-	4	3	2	-	9

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

4.4.2.2 Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi

Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi için irdelenen göstergeler, kentsel koruma sürecinde yerel kültürel sektöre katılımın teşvik edilmesi ve kentsel koruma sürecinin toplumsal gelişmeyi teşvik eden politikalarla bütünleştirilmesi gereklilikleri çerçevesinde değerlendirmeye alınmaktadır. Bu gösterge grubu sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri içinde %7.32 ağırlık oranına sahiptir ve bu oran ile toplam sıralamada sekizinci sırada yer almaktadır. Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanma düzeyi için Beypazarı 29.42 başarı performans değeri ile Safranbolu'ya kıyasla daha yüksek bir performans profiline sahiptir, ancak iki yerleşmede de bu düzey ortalamanın altındadır (Çizelge 4.22).

Çizelge 4.22 : Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanma düzeyi performans çizelgesi.

Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanma düzeyi performans göstergeleri	Safranbolu	Beypazarı
<i>Kentsel koruma sürecinde yerel kültürel sektöre katılımın teşvik edilmesi</i>		
Kentsel koruma sürecinde yerel kültürel sektöre katılım düzeyi	1,68	1,68
<i>Kentsel koruma sürecinin toplumsal gelişmeyi teşvik eden politikalarla bütünleştirilmesi</i>		
Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmeyi teşvik eden etkinliklerin düzeyi	1,86	2,34
Toplam puan	3,54	4,02
Yüzde puan (%)	35,40	40,20
Başarı performans değeri (Ağırlık oranı=%7,32)	25,91	29,42

Kentsel koruma sürecinde yerel kültürel sektöre katılımın teşvik edilme düzeyi

Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanması hedefinin karşılanması için ilk gereklilik kentsel koruma sürecinde yerel kültürel sektöre katılımın teşvik edilmesidir. Bu kapsamda, halkın tarihi çevrede koruma eylemleri ile gelişen müze, festival, kurs ve benzeri etkinliklere katılım düzeyi sorgulanmaktadır. Hanehalkı anketlerine verilen cevaplar, halkın Safranbolu’da ve Beypazarı’nda sadece %17’sinin bu tür etkinliklere katıldığını ortaya koymaktadır (Çizelge 4.23). Uzman anketleri ise farklı bir eğilimi yansıtmaktadır. Uzman anketlerine verilen cevaplara göre, Safranbolu’da uzmanların %40’ı, Beypazarı’nda ise %66.7’si kentsel koruma sürecinde yerel kültürel sektöre katılımın teşvik edilme düzeyini çok yeterli veya yeterli olarak nitelendirmektedir.

Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmeyi teşvik eden etkinliklerin düzeyi

Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanması hedefinin karşılanması için ikinci gereklilik olan toplumsal gelişmeyi teşvik eden etkinliklerin düzeyi, kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmeyi teşvik eden etkinliklerin çok yeterli ve yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Araştırma bulgularına göre, Beypazarı’nda halkın toplumsal gelişmeyi teşvik eden etkinliklerin düzeyini Safranbolu’na kıyasla daha yeterli bulduğu sonucu çıkarılabilmektedir. Safranbolu’da hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre toplumsal gelişmeyi teşvik eden etkinliklerin düzeyini çok yeterli veya yeterli olarak nitelendiren kişilerin oranı %44, Beypazarı’nda %65’tir (Çizelge 4.24). Uzman anketleri de benzer bir eğilimi yansıtmakla birlikte Safranbolu’da uzmanların sadece %10’u, Beypazarı’nda ise %22.2’si kentsel koruma sürecinde yerel kültürel sektöre katılımın teşvik edilme düzeyini çok yeterli veya yeterli olarak nitelendirmektedir.

Çizelge 4.23 : Kentsel koruma sürecinde yerel kültürel sektöre katılım düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	11	6	27	31	25	100
Beypazarı	1	16	2	55	26	100
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	-	4	5	1	-	10
Beypazarı	3	3	2	1	-	9

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

Çizelge 4.24 : Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmeyi teşvik eden etkinliklerin düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	26	18	35	8	13	100
Beypazarı	11	54	25	3	7	100
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	-	1	6	3	-	10
Beypazarı	1	1	4	2	1	9

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

4.4.2.3 Kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi hedefinin karşılanma düzeyi

Kentsel koruma düşüncesinin topluma yabancı olması ve koruma konusunda baskı olmaması, tarihi çevrenin sürdürülebilirliği için önemli sorunların başında gelmektedir. Kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi hedefinin karşılanma düzeyi sorgulamasında kentsel koruma bilincini geliştirmeye yönelik eğitim ve bilgilendirme olanaklarının sağlanması ve kentsel koruma politikaları ve uygulamaları konusunda bilincin oluşturulması gereklilikleri kapsamında 2 gösterge çerçevesinde değerlendirme yapılmaktadır (Çizelge 4.25). Bu göstergeler, kentsel koruma bilincini geliştirmeye yönelik sağlanan eğitim ve bilgilendirme olanaklarının yeterlilik düzeyi ve kentsel koruma politikaları ve uygulamaları konusunda farkındalık düzeyidir ve sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri içinde %7.25'lik ağırlık oranına sahiptir.

Çizelge 4.25 : Kentsel koruma bilincinin geliştirilme düzeyi performans çizelgesi.

Kentsel koruma bilincinin geliştirilme düzeyi performans göstergeleri	Safranbolu	Beypazarı
<i>Kentsel koruma bilincini geliştirmeye yönelik eğitim ve bilgilendirme olanaklarının sağlanması</i>		
Kentsel koruma bilincini geliştirmeye yönelik sağlanan eğitim ve bilgilendirme olanaklarının yeterlilik düzeyi	2,20	2,33
<i>Kentsel koruma politikaları ve uygulamaları konusunda bilincin oluşturulması</i>		
Kentsel koruma politikaları ve uygulamaları konusunda farkındalık düzeyi	2,32	2,03
Toplam puan	4,52	4,36
Yüzde puan (%)	45,20	43,60
Başarı performans değeri (Ağırlık oranı=%7,25)	32,77	31,61

Kentsel koruma uygulamalarının kalıcılığı için çok önem taşıyan bu hedef, farklı aktörlerin verdiği ağırlıklara göre dokuzuncu sırada yer almaktadır. Araştırma bulguları, iki yerleşmede de sağlanan eğitim ve bilgilenme olanakları ve kentsel koruma konusunda farkındalık düzeyinin yeterli seviyede olmadığını göstermektedir. Ancak Safranbolu, 32.77 ile Beypazarı'ndan daha yüksek bir başarı performans değerine sahiptir.

Kentsel koruma bilincini geliştirmeye yönelik eğitim ve bilgilenme olanaklarının sağlanma düzeyi

Kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi hedefinin karşılanması için ilk gereklilik, kentsel koruma bilincini geliştirmeye yönelik eğitim ve bilgilenme olanaklarının sağlanmasıdır. Beypazarı'nda 1989 yılından itibaren İlçe Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu mesleki ve teknik eğitim kursları açmaktadır. Yaratılan diğer eğitim olanakları arasında Belediye ve Kaymakamlığın düzenlediği çeşitli kurslar, atölyeler ve seminerler bulunmaktadır. Açılan atölyelerde gümüş işçiliği, dokuma ve boyama gibi geleneksel zanaatlar çerçevesinde eğitim verilmeye ve istihdam yaratılmaya çalışılmaktadır. 2008 yılına kadar 150 kişi aldığı eğitim ile üretime geçmiştir. Ek olarak açılan kilim tezgâhlarında 80 kadın çalışmaktadır. Bunların yanında 2 adet meslek yüksek okulu açılmıştır. 1994 yılında açılan Ankara Üniversitesine bağlı Beypazarı Meslek Yüksek Okulu'nda 1996 yılında Turizm bölümü açılmıştır. Ek olarak, 1999 yılında Gazi Üniversitesi'ne bağlı Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Kuyumculuk ve Takı Tasarımı Bölümü açılmıştır.

Safranbolu'da restorasyon çalışmaları sürerken bu çalışmalara destek vermek amacıyla 1992 yılında Hacettepe Üniversitesi Zonguldak Mühendislik Fakültesi'ne bağlı Safranbolu Meslek Yüksekokulu açılmış, restorasyon ve turizm otelcilik dallarında iki yıllık eğitime başlamıştır. Okul, aynı yıl Zonguldak Karaelmas Üniversitesine, 2007 yılında Karabük Üniversitesi'ne bağlanmıştır. 2005 yılında kurulan Karabük Üniversitesi'ne bağlı Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi ile kentsel koruma faaliyetlerine bilimsel katkı sağlanmaktadır. Bunun dışında Safranbolu Ahşap Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, kentsel korumanın sürdürülebilirliği için önemli bir yere sahip olan geleneksel malzeme ve zanaatlar konusunda profesyonel ve bilimsel katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Ancak araştırma bulguları, bu gelişmelere rağmen eğitim ve bilgilenme olanakların yeterli düzeyde olmadığını göstermektedir. Uzman anketlerine göre yapılan değerlendirmede, Safranbolu’da eğitim ve bilgilenme olanaklarını çok yeterli veya yeterli bulan uzmanların oranı %30, Beypazarı’nda %33.30’dur (Çizelge 4.26). Beypazarı’nda yapılan yüzyüze görüşmeler, özellikle turizm alanında eğitim ve bilgilenme olanakların yetersizliği nedeni ile tarihi çevrede yaşanan canlanmanın uzun vadede başarılı olamayacağına dair görüşleri ortaya koymaktadır.

(a)

(b)

Şekil 4.36 : Yaratılan eğitim ve bilgilenme olanaklarına örnekler: Safranbolu Ahşap Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi (a) (Safranbolu Bel.); Beypazarı Halkevi (b) (Beypazarı Bel.).

Kentsel koruma politikaları ve uygulamaları konusunda bilincin oluşturulma düzeyi

Kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi hedefinin karşılanması için ikinci gereklilik, kentsel koruma politikaları ve uygulamaları konusunda bilincin oluşturulması, farkındalığın yaratılmasıdır. Safranbolu ve Beypazarı’nda kentsel koruma bilincini artırmak üzere belediyeler ve sivil toplum örgütleri aracılığı ile çalışmalar yapılmaktadır.

Beypazarı’nda uygulanan programlardan en önemlilerinden biri ETİ, ÇEKÜL Vakfı ve Beypazarı Belediyesi işbirliği ile yürütülen “Kentler Çocuklarıdır” projesidir. Projenin amacı, çocukları yaşadıkları tarihi çevrenin zenginlikleri konusunda bilinçlendirmek ve kentleşme, kültürel kimlikler konusunda bilgi edindirmek ve kendi çevrelerinin kültür elçileri yapmaktır. Ek olarak, Mansur Yavaş, kendisi ile yapılan görüşmede restore edilen tarihi yapıların üzerine eski ve yeni durum fotoğraflarının asılması ile halk arasında farkındalık yaratmaya çalıştığını belirtmektedir.

Yapılan yüzyüze görüşmeler, farkındalık düzeyine farklı bir bakış açısı getirmektedir. Bu görüşmelerde, Beypazarı'nda eskiden sadece Beypazarı'nı tanıyan halkın son yıllarda yaşanan canlanma ile birlikte diğer kültürlerle tanışmasının bir sonucu olarak dışarıdan bir gözle kendini ve yaşadığı yerleşmeyi görmeye ve kendinin olanı daha çok beğenmeye başladığı belirtilmektedir. Safranbolu'da ise yeni gündeme getirilen "Dünya Miras Kenti Safranbolu'da Tarihe Yolculuk" Projesi kapsamında Karabük'teki öğrencilerin, Safranbolu'yu daha yakından tanımaları hedeflenmektedir. Başlangıç olarak 100 öğrenci ile başlayan etkinliğin hedefi 1500 öğrenciye ulaşmaktadır. Yerleşmelerin tarihini, mutfağı anlatan kitap ve broşürlerin yanında tarihi çevre bilincini geliştirmeye yönelik diğer bir etkinlik ise çocuk kitaplarıdır. 2007 yılında basılan "Küçük Gezgin Beypazarı'ndan sonra "Küçük Gezgin Safranbolu'da" 2010 yılında basılmıştır.

Yüzyüze görüşmelerden elde edilen bulgulara göre, toplumsal bilinç ve farkındalık düzeyi için bir etken Safranbolu kentsel koruma uygulamalarının 1970'lerde kentsel koruma konusunun ilk olarak tartışılmaya başladığı dönemlerde bir pilot uygulama olarak gündeme gelmesi, Beypazarı kentsel koruma uygulamalarının ise 2000'lerde kentsel korumanın öneminin Safranbolu gibi örneklerin öncülüğünde geniş topluluk kesimi tarafından benimsenmeye başladıktan sonra gerçekleşmiş olmasıdır. Diğer bir etken ise, Safranbolu ve Beypazarı'nda kültürel mirasın sahiplerinin ve kullanıcılarının profilidir. Yüzyüze görüşmelerden elde edilen bulgulara göre Safranbolu'da yaşayanların ancak yaklaşık %10'unun Safranbolu kökenli olması, Beypazarı'nda ise çoğunluğun Beypazarı kökenli olması tarihi çevrenin sürdürülebilirliği konusunda sahiplenme ve yaşatma algısını etkilemektedir.

Ancak bu çalışmalar, yapılan kentsel koruma için farkındalık yaratma konusunda yetersiz kalmaktadır. Kentsel koruma politikaları ve uygulamaları hakkında farkındalık düzeyi kapsamında hanehalkı anketlerine cevaplara göre, Safranbolu'da halkın %6'sı, Beypazarı'nda ise %7'si kentsel koruma politikaları ve uygulamaları hakkında kendilerine yapılan bilgilendirme düzeyinin çok yeterli veya yeterli olduğunu belirtmektedirler (Çizelge 4.27).

Çizelge 4.26 : Kentsel koruma bilincini geliştirmeye yönelik sağlanan eğitim ve bilgilenme olanaklarının yeterlilik düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	-	1	5	2	-	8
Beypazarı	-	1	5	1	-	7

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

Çizelge 4.27 : Kentsel koruma politikaları ve uygulamaları konusunda farkındalık düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	4	2	3	5	90	100
Beypazarı	3	4	5	73	15	100

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

4.4.3 Dengeli kalkınma ve üretken yerel ekonomi düzeyi

Sürdürülebilir kentsel korumanın ekonomik boyutunu tanımlayan üçüncü amaç olan dengeli kalkınma ve üretken yerel ekonomi düzeyi sorgulaması, Safranbolu ve Beypazarı kentsel koruma süreçlerinin halkın ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması konusunda sürdürülebilirlik profilini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda değerlendirme başlıkları:

- Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi,
- Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanması hedefinin karşılanma düzeyidir.

4.4.3.1 Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi

Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi, kentsel koruma sürecinde yerel ekonomik üretimin teşvik edilmesi, tarihi çevrede hizmet-odaklı ekonomik faaliyetlerin ve işlevsel çeşitliliğin desteklenmesi gereklilikleri ile ilişkili olarak 3 gösterge çerçevesinde değerlendirilmektedir (Çizelge 4.28). Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanması hedefinin, sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri içinde sahip olduğu ağırlık oranı %9.84'tür ve bu oran ile üçüncü sırada yer almaktadır.

Çizelge 4.28 : Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanma düzeyi performans çizelgesi.

Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanma düzeyi performans göstergeleri	Safranbolu	Beypazarı
<i>Kentsel koruma sürecinde yerel ekonomik üretimin teşvik edilmesi</i>		
Kentsel koruma sürecinde geleneksel zanaatların korunma düzeyi	1,71	2,17
Kentsel koruma sürecinde yerel ürünlerin desteklenme düzeyi	3,44	4,27
<i>Tarihi çevrede hizmet-odaklı ekonomik faaliyetlerin ve işlevsel çeşitliliğin desteklenmesi</i>		
Tarihi çevrede hizmet-odaklı sektörün gelişmişlik düzeyi	2,84	2,75
Toplam puan	7,95	9,19
Yüzde puan (%)	53,00	61,27
Başarı performans değeri (Ağırlık oranı=%9,84)	78,23	90,43

Araştırma bulguları, kentsel koruma sürecinde yerel ekonomin canlılığının sağlanma düzeyi için daha yüksek performans profiline sahip yerleşmenin 90.43 başarı performans değeri ve %61.27 başarı yüzdesi ile Beypazarı olduğunu göstermektedir. Beypazarı'nın ayırt edici biçimde Safranbolu'dan yüksek performans profiline sahip olduğu gösterge, kentsel koruma sürecinde yerel ürünlerin desteklenme düzeyidir.

Kentsel koruma sürecinde yerel ekonomik üretimin teşvik edilme düzeyi

Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanması hedefinin karşılanması için ilk gereklilik olan kentsel koruma sürecinde yerel ekonomik üretimin teşvik edilme düzeyi, kentsel koruma sürecinde geleneksel zanaatların korunma düzeyi ve kentsel koruma sürecinde yerel ürünlerin desteklenme düzeyi göstergeleri çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Safranbolu'da yerel ekonomik kalkınma, kentsel koruma uygulamalarının bütünleşik bir parçası olma özelliğini taşımamaktadır; tarihi çevrenin korunması ve tanıtımı ile ortaya çıkan bir sonuçtur. Beypazarı'nda ise, mevcut kalkınma potansiyellerinin yeni Pazar olanakları yaratacak şekilde kullanılması için, kentsel koruma uygulamalarının yanında yerel ekonomik üretim de desteklenmektedir. Üretilen yerel ürünlerin ulusal ve uluslararası düzlemde tanıtımı yapılmakta; ticaret, hizmetler, turizm sektörlerinde yaratılan işlevsel çeşitlilik geleneksel zanaatlar ve el sanatları için de sağlanmaktadır. Beypazarı'nda yöresel yemek, yöresel gıda, hediyelik eşya, el sanatları dallarında işletmelerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. İlçe merkezinde 2008 yılı itibariyle 60 adet gümüşçü, semerci, demirci, yorgancı ve 20 adet turistik işletme bulunmaktadır.

Yapılan yüzyüze görüşmelerde yerli ve yabancı ziyaretçilerin başlıca geliş nedenlerinden olarak tanımlanan yöresel gıdalar, yerel ekonomiye de katkı sağlamaktadır. Uygulanan “1 mal-1 fiyat” uygulaması ile tüm halka eşit gelir imkânı tanınmakta, rekabeti ürünlerinin kalitesi ile sağlamaları istenmektedir.

Araştırma bulguları da bu değerlendirmeleri desteklemektedir. Yerel ürünlerin desteklenme düzeyi kapsamında Safranbolu ve Beypazarı için belirgin bir fark ortaya çıkmaktadır. Beypazarı’nda yerel ürünlerin desteklenme düzeyi hanehalkı anketinden çıkan cevaplara göre daha yüksek bir değere sahiptir (%97). Safranbolu’da bu oran %62’dir (Çizelge 4.29). Uzman görüşleri de benzer bir eğilimi yansıtmaktadır. Safranbolu’da yerel ürünlerin desteklenme düzeyini çok yeterli veya yeterli bulan uzmanların oranı %60, Beypazarı’nda ise %66.70’tir. Örneğin, geleneksel zanaatların toplam kullanımlar içinde oranı, Safranbolu’da %5.7, Beypazarı’nda %3.2’dir. Son 10 yılda geleneksel zanaatların teşvik edilme düzeyi kapsamında Beypazarı’nda toplam kullanımların %11.1’inde ticaretten geleneksel zanaatlara dönüş yaşanmaktadır. Özellikle yeni açılan ve aylık kirası 150 TL olan İmaret Meydanı barakalarında geleneksel zanaatlar yaşatılmaya çalışılmaktadır. Safranbolu’da ise son 10 yılda toplam kullanımların %7.2’si geleneksel zanaatlardan imalata dönüşmüştür. Safranbolu Ticaret ve Sanayi Odası ve Safranbolu Esnaf ve Zanaatkârlar Odası’ndan alınan bilgilere göre yerleşmede 1 sayacı, 5 demirci, 1 semerci, 2 saraççı kalmıştır. Bu sonuç uzman görüşlerine ve hanehalkı anketlerine de yansımaktadır (Çizelge 4.30).

Tarihi çevrede hizmet-odaklı ekonomik faaliyetlerin ve işlevsel çeşitliliğin desteklenme düzeyi

Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanması hedefinin karşılanması için ikinci gereklilik olan tarihi çevrede hizmet-odaklı ekonomik faaliyetlerin ve işlevsel çeşitliliğin desteklenme düzeyi, DPT tarafından 2004 yılında hazırlanan ilçelere göre sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi araştırması kapsamında değerlendirilmektedir. Ekonomik faaliyetlerin gelişmesi, ticaret ile uğraşan kesimin istihdamının faal nüfus içindeki oranının görece olarak yüksek olması sonucunu çıkarmaktadır (DPT, 2004). Araştırma kapsamında değerlendirildiğinde sanayi ve hizmet sektöründe çalışanların oranı belirleyici gösterge olmaktadır.

Safranbolu’da hizmet sektöründe çalışanların oranı %45.32’dir. Buna göre Safranbolu hizmetler sektöründe çalışanların oranı bakımından Türkiye’de bulunan toplam 872 ilçe içinde 87. sırada yer almaktadır (DPT, 2004). Beypazarı’nda ise hizmetler sektöründe çalışanların oranı %29.01’dir ve 223. sırada yer almaktadır. Beypazarı’nda 2005 yılından itibaren ticari işletmelerdeki çeşitlilik artmaktadır. 2006 yılı için çalışan nüfusun %32’si hizmetler sektöründe yer almaktadır (Beypazarı Belediyesi, 2006).

Yapılan yüzyüze görüşmeler, bu sonucu etkileyen faktörlerden biri olarak Safranbolu’nun sanayi ve hizmet, Beypazarı’nın ise tarım odaklı ekonomik gelişimini ortaya koymaktadır. Karabük Demir-Çelik Fabrikasının kurulması ile tarımdan sanayiye ve sonrasında hizmet ekonomisine geçişin, Safranbolu’da tarımsal faaliyetlerin ve geleneksel zanaatların kaybolmasına neden olduğu belirtilmektedir. Beypazarı’nın ise tarım odaklı ekonomik gelişmesini devam ettirmesi gümüş işçiliği gibi geleneksel zanaatların korunmasını ve Beypazarı kökenli vatandaşların burada yaşamaya devam etmesini sağlamaktadır. Görüşme yapılan bir uzman, Safranbolu’da Beypazarı tarhanası ve eriştesinin satılmakta oluşuna dikkat çekmektedir.

(a)

(b)

(c)

(d)

Şekil 4.37 : Tarihi çevrede yerel ekonomik üretime örnekler: Safranbolu (a,c); Beypazarı (b,d) (Z. Günay).

Çizelge 4.29 : Kentsel koruma sürecinde geleneksel zanaatların korunma düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	14	10	10	14	52	100
Beypazarı	8	37	35	20	-	100
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	-	2	5	-	1	8
Beypazarı	3	1	3	-	-	7

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

Çizelge 4.30 : Kentsel koruma sürecinde yerel ürünlerin desteklenme düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	52	10	19	4	15	100
Beypazarı	31	66	3	-	-	100
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	-	4	3	-	1	8
Beypazarı	3	1	3	-	-	7

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

4.4.3.2 Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi

Dengeli ve üretken yerel ekonomi için diğer önemli konu, kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanmasıdır. Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi, kentsel koruma sürecinde yerel halkın gelir düzeyinin artırılması ve kentsel koruma sürecinde yerel halk için istihdam olanaklarının yaratılması gerekliliklerini karşılayan 3 gösterge çerçevesinde incelenmektedir (Çizelge 4.31). Bu göstergeler, kentsel koruma uygulamalarının halkın gelir düzeyine yansımaya düzeyi, kentsel koruma uygulamalarının halkın mülk ve kira değerlerine yansımaya düzeyi ve kentsel koruma uygulamalarının yarattığı istihdam olanaklarının yeterlilik düzeyidir.

Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanması hedefi, sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri içinde %8.02'lik ağırlık oranı ile beşinci sırada yer almaktadır. Araştırma bulguları, yerel halkın refahının sağlanma düzeyi için daha yüksek performans profiline sahip yerleşmenin 68.97 başarı performans değeri ve %57.33 başarı yüzdesi ile Beypazarı olduğunu göstermektedir. Beypazarı'nın ayırt edici biçimde Safranbolu'dan yüksek performans profiline sahip olduğu göstergeler, kentsel koruma uygulamalarının yarattığı istihdam olanaklarının yeterlilik düzeyi ve kentsel koruma uygulamalarının halkın mülk ve kira değerlerine yansımaya düzeyidir.

Çizelge 4.31 : Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanma düzeyi performans çizelgesi.

Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanma düzeyi performans göstergeleri	Safranbolu	Beypazarı
<i>Kentsel koruma sürecinde yerel halkın gelir düzeyinin artırılması</i>		
Kentsel koruma uygulamalarının halkın gelir düzeyine yansımaya düzeyi	1,44	1,76
Kentsel koruma uygulamalarının halkın mülk ve kira değerlerine yansımaya düzeyi	1,80	2,64
<i>Kentsel koruma sürecinde yerel halk için istihdam olanaklarının yaratılması</i>		
Kentsel koruma uygulamalarının yarattığı istihdam olanaklarının yeterlilik düzeyi	2,76	4,20
Toplam puan	6,00	8,60
Yüzde puan (%)	40,00	57,33
Başarı performans değeri (Ağırlık oranı=%8,02)	48,12	68,97

Kentsel koruma sürecinde yerel halkın gelir düzeyinin artırılma düzeyi

Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanması hedefinin karşılanması için ilk gereklilik olan yerel halkın gelir düzeyinin artırılma düzeyi için kentsel koruma uygulamalarının halkın gelir düzeyine ve mülk ve kira değerlerine yansımaya düzeyi değerlendirilmektedir.

Kentsel koruma uygulamalarının halkın gelir düzeyine yansımaya düzeyi kapsamında Safranbolu ve Beypazarı'nda kentsel koruma uygulamaları sonrasında halkın gelir düzeyinde yaşanan değişim, kültürel turizmin önemini vurgulamaktadır. Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre halkın Safranbolu'da sadece %11'i ve Beypazarı'nda %19'u ekonomik gelirinin arttığını belirtmektedir (Çizelge 4.32). Kentsel koruma uygulamalarının halkın mülk ve kira değerlerine yansımaya düzeyi için mülk ve kira değerlerindeki artış oranı, iki yerleşmede belirgin bir fark ortaya koymaktadır. Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre kentsel koruma uygulamaları sonrasında mülk ve kira değerlerinde artış yaşadığını söyleyen kişilerin oranı, Safranbolu'da %20, Beypazarı'nda %41'dir (Çizelge 4.33). Bu sonuç özellikle mülk değerleri ve ekonomik gelir düzeyi artışının özellikle Beypazarı'nda belli coğrafi bölgelerde toplandığını göstermektedir.

Örneğin, yüzyüze görüşmelerden alınan bilgilere göre Beypazarı'nda Alaaddin Sokak'ta 10.000 TL'ye satılan geleneksel konakların fiyatı son beş sene içinde 350.000 TL'ye çıkmıştır. Bu nedenle, halk eski konaklarını satmalarından dolayı pişmanlıklarını dile getirmektedir. Projenin güçlü yanlarından biri halkı geleneksel konaklarını elden çıkarmamaları için teşvik etmesidir.

Yatırımın kontrolü için yapılan uygulama mülklerin el değiştirmesinde eski Beypazarılılar arasından seçime özen gösterilmesidir. Safranbolu’da ise böyle bir kontrol yoktur. Hükümet sokak gibi restore edilen tarihi yapıların çoğunlukta olduğu sokaklarda konak fiyatları 250.000 TL dolaylarındadır. Yerleşmenin yeni kesiminde aylık 350 TL kira değerine sahip konutların bulunması, halkın merkezi terk etmesine yol açmaktadır.

Kentsel koruma sürecinde yerel halk için istihdam olanaklarının yaratılma düzeyi

Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanması hedefinin karşılanması için ikinci gereklilik, yerel halk için istihdam olanaklarının yaratılmasıdır. İşsizlik oranı Safranbolu’da %6.55, Beypazarı’nda %7.52’dir (DPT, 2004). Safranbolu bu oranla Türkiye sıralamasında 312. sırada, Beypazarı ise 250. sırada yer almaktadır. Kentsel koruma sürecinde yerel halk için istihdam olanaklarının yaratılma düzeyi değerlendirmesi ise iki yerleşme arasında belirgin bir fark ortaya koymaktadır. Safranbolu’da hanehalkına verilen cevaplara göre, kentsel koruma uygulamalarının yarattığı istihdam olanaklarını çok yeterli veya yeterli bulan kişilerin oranı %44’tür (Çizelge 4.34). Beypazarı’nda ise bu oran %80’dir.

Beypazarı’nda 1999 yılında 2000 olan ziyaretçi sayısının, 2008 yılında 200.000’e ulaşmış olması ile gelişen turizm sektörünün getirdiği el sanatları, yöresel gıda üretimi gibi aktivitelerle işsizlik büyük oranda azalmaktadır. Yapılan yüzyüze görüşmeler yaklaşık 1500 ailenin geçimini turizm sektöründen kazandığını ortaya koymaktadır. Eskiden sebze pazarı olan Alaaddin sokakta açılan ve haftalık kirası 10 TL olan stantlarda halk üretmeleri ve üretimlerini pazarlamaları için teşvik edilmektedir (Şekil 4.38a). Özellikle kentsel koruma uygulamaları öncesinde gelir sahibi olmayan çoğunluğunu kadınların oluşturduğu işsiz kesimin, koruma uygulamaları sonrasında %47’lik oranla gelir sahibi olduğu görülmektedir. Bu sonuç, kadınların çoğunluğunu oluşturduğunu yeni bir işgücü potansiyelinin yaratıldığını ortaya koymaktadır. Yüzyüze görüşme yapılan bir bayan “artık kocaya gerek kalmadı” diyerek memnuniyetini belirtmektedir. Ek olarak, cezaevinde bulunan tutuklara Beypazarı evleri modelleri yaptırılarak bu kesim için de gelir kaynağı yaratılmaktadır.

Özellikle festivaller gelir düzeyine önemli katkı sağlamaktadır. Yapılan yüzyüze görüşmeler haftasonu 150 TL olan ortalama kazancın, festival zamanı 1000 TL'ye çıktığını göstermektedir. Yoğun aylarda dışarıdan kiralanan işçilerle elde edilen kazanımın paylaşılması sağlanmaktadır. Safranbolu'da yapılan yüzyüze görüşmeler ise özellikle işsizlik nedeni ile gençlerin göç eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanında, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından kiralanan Yemeniciler Arastası'nda dükkân kiralalarının ortalama 1500 TL-2000 TL arasında olması gibi yüksek kira gelirleri halk arasında eleştiri toplamaktadır.

(a)

(b)

Şekil 4.38 : Tarihi çevrede yaratılan yeni istihdam olanaklarına örnekler: Beypazarı Alaaddin sok. (a), Rüstempaşa yerel el sanatları sergi ve satış reyolları (b) (Z. Günay).

Çizelge 4.32 : Kentsel koruma uygulamalarının halkın gelir düzeyine yansıma düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	6	5	34	39	16	100
Beypazarı	1	18	71	6	4	100

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

Çizelge 4.33 : Kentsel koruma uygulamalarının halkın mülk ve kira değerlerine yansıma düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	20	-	3	1	76	100
Beypazarı	7	34	37	-	22	100

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

Çizelge 4.34 : Kentsel koruma uygulamalarının yarattığı istihdam olanaklarının yeterlilik düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Hanehalkı anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	37	7	20	9	27	100
Beypazarı	28	53	14	2	3	100

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

4.4.4 İyi yönetim ve katılım düzeyi

Sürdürülebilir kentsel korumanın yapısal ve yönetsel boyutunu tanımlayan dördüncü amaç olan iyi yönetim ve katılım düzeyi sorgulaması, Safranbolu ve Beypazarı kentsel koruma süreçlerinin etkin yönetiminin sağlanması konusunda sürdürülebilirlik profilini ortaya koymaktadır. Bu da holistik planlama çerçevesinde uzun vadeli bir perspektife odaklanan stratejilerin geliştirilmesini, kentsel koruma stratejilerinin diğer kalkınma stratejileri ile bütünleştirilmesini, korumanın yönetiminde halkın katılımını gerektirmektedir. Bu kapsamda değerlendirme başlıkları:

- Kentsel koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenmesi hedefinin karşılanma düzeyi,
- Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilmesi hedefinin karşılanma düzeyi,
- Kentsel koruma için teknik ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması hedefinin karşılanma düzeyi,
- Kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılması hedefinin karşılanma düzeyidir.

4.4.4.1 Kentsel koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenmesi hedefinin karşılanma düzeyi

Kentsel koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenmesi, kültürel mirasın korunması ve yaşam kalitesinin artırılması arasında dengeyi kurmak için gerekli bütünleşik stratejiyi tanımlamaktadır. Bütünleşik yönetim anlayışının desteklenmesi hedefinin karşılanma düzeyi sorgulanması, kentsel koruma sürecinde planlama kültürü ve kontrolünün teşvik edilmesi, uzun-vadeli etkilerin gözönüne alınması ve üst ölçekli ve sektörel plan ve programlarla ilişkinin sağlanması gereklilikleri çerçevesinde 5 gösterge ile değerlendirilmektedir (Çizelge 4.35). Bu gösterge grubu sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri içinde %7.34 ağırlık oranına sahiptir ve yedinci sırada yer almaktadır.

Çizelge 4.35 : Kentsel koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenme düzeyi performans çizelgesi.

Kentsel koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenme düzeyi performans göstergeleri	Safranbolu	Beypazarı
<i>Kentsel koruma sürecinde planlama kültürü ve kontrolünün teşvik edilmesi</i>		
Kentsel koruma yasa ve yönetmeliklerine uyum düzeyi	2,50	1,97
Kentsel koruma sürecinin yönetim/stratejik planı doğrultusunda yönlendirilme düzeyi	4,00	1,00
Kentsel koruma sürecinin sit kararı ile yönlendirilme düzeyi	5,00	1,00
<i>Kentsel koruma sürecinde uzun-vadeli etkilerin gözönüne alınması</i>		
Kentsel koruma sürecinde uzun vadeli etkilerin dikkate alınma düzeyi	1,00	1,57
<i>Kentsel koruma sürecinde üst ölçekli ve sektörel plan ve programlarla ilişkinin sağlanması</i>		
Kentsel koruma sürecinde üst ölçekli ve sektörel plan ve programlarla ilişki düzeyi	1,50	1,57
Toplam puan	14,40	6,76
Yüzde puan (%)	57,60	27,04
Başarı performans değeri (Ağırlık oranı=%7,34)	105,69	49,61

Araştırma bulguları, bütünleşik yönetim anlayışının desteklenme düzeyi kapsamında Safranbolu'nun 105.69 başarı performans değeri ile ayırt edici biçimde daha yüksek bir performans profiline sahip olduğunu göstermektedir. Bu sonucu ortaya çıkaran en ayırt edici göstergeler, kentsel koruma sürecinin yönetim/stratejik planı doğrultusunda yönlendirilme düzeyi ve kentsel koruma sürecinin sit kararı ile yönlendirilme düzeyidir.

Kentsel koruma sürecinde planlama kültürü ve kontrolünün teşvik edilme düzeyi

Kentsel koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenmesi hedefinin karşılanması için ilk gereklilik olan kentsel koruma sürecinde planlama kültürü ve kontrolünün teşvik edilme düzeyi değerlendirmesi için en önemli göstergelerden biri kentsel koruma yasa ve yönetmeliklerine uyum düzeyidir ve Safranbolu ve Beypazarı kentsel koruma süreçlerinin de en ayırt edici gösterge grubudur. Uzman anketlerine verilen cevaplara göre, uzmanların %40'ı Safranbolu'da, %11.1'i Beypazarı'nda kentsel koruma uygulamalarının yasa ve yönetmeliklere uyum düzeyini yeterli bulduklarını belirtmektedir (Çizelge 4.36).

Safranbolu'da kentsel koruma politikaları ulusal ve uluslararası normlara uygun olarak sit alanı kararı, koruma imar planının hazırlanması ve uygulanması süreçlerini takip etmiştir.

Beypazarı'nda ise kentsel koruma uygulamaları alt-projeler ile yönlendirilmiş, kentsel sit alanı olarak uygulamaların yasal nitelik kazanması kentsel koruma uygulamaları belli bir aşamaya geldikten sonra gerçekleşmiştir. Yapılan yüzyüze görüşmede dönemin Belediye Başkanı Mansur Yavaş, “biz de koruma tersten geliştirdik” diyerek sürece açıklama getirmektedir.

Safranbolu'nun sit alanı olması, yapılması öngörülen/planlanan uygulamaların koruma kurulu görüşü alındıktan sonra koruma amaçlı imar planına bağlı olarak gerçekleşmesini zorunlu kılmaktadır. Bürokratik formalitelerin uzun bir süre alması halkı yıldırılmaktadır ve halkı kendi çözümlerini bulmak üzere teşvik etmektedir. Ancak iki yerleşimde de kentsel koruma uygulamalarını yönlendiren yönetim planı veya stratejik plan bulunmamaktadır. Özellikle Safranbolu'nun kentsel koruma alanındaki uzun deneyimine ve UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alma özelliğine rağmen yönetim planının halen hazırlanmamış olması önemli bir eksiktir.

Kentsel koruma sürecinde uzun-vadeli etkilerin dikkate alınma düzeyi

Kentsel koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenmesi hedefinin karşılanması için ikinci gereklilik olan kentsel koruma sürecinde uzun-vadeli etkilerin dikkate alınma düzeyi, Safranbolu ve Beypazarı'nda yeterli değildir. İki yerleşimde de etki değerlendirmesi yapılmamıştır. Çizelge 4.37'de sunulan araştırma bulgularına göre, uzmanların Safranbolu'da sadece %10'u, Beypazarı'nda %11.1'i uzun vadeli etkilerin göz önüne alınma düzeyini yeterli olarak nitelendirmektedir.

Kentsel koruma sürecinde üst ölçekli ve sektörel plan ve programlarla ilişkinin sağlanma düzeyi

Kentsel koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenmesi hedefinin karşılanması için üçüncü gereklilik, kentsel koruma sürecinde üst ölçekli ve sektörel plan ve programlarla ilişkinin sağlanmasıdır. Türkiye'nin genelinde olan bir durum olarak Safranbolu ve Beypazarı'nda kentsel koruma, planlama sürecinden bağımsız işlemekte, diğer plan ve programlarla ilişki kurulamamaktadır. Çizelge 4.38'de sunulan araştırma bulgularına göre, uzmanların Safranbolu'da %10'u, Beypazarı'nda ise %22.2'si kentsel koruma sürecinde üst ölçekli ve sektörel plan ve programlarla ilişkinin sağlanma düzeyini yeterli olarak nitelendirmektedir.

Çizelge 4.36 : Kentsel koruma yasa ve yönetmeliklerine uyum düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	-	4	5	1	-	10
Beypazarı	-	1	3	1	4	9

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

Çizelge 4.37 : Kentsel koruma sürecinde uzun vadeli etkilerin gözönüne alınma düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	-	1	6	3	-	10
Beypazarı	-	1	4	2	2	9

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

Çizelge 4.38 : Kentsel koruma sürecinde üst ölçekli ve sektörel plan ve programlarla ilişki düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	-	1	4	4	1	10
Beypazarı	-	2	2	3	2	9

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

4.4.4.2 Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilmesi hedefinin karşılanma düzeyi

Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilmesi hedefinin karşılanma düzeyi sorgulaması, kentsel koruma sürecinde kolektif eylemlerin teşvik edilmesi, kurumsal işbirliği ve koordinasyonun sağlanması ve halkın katılımının sağlanması gereklilikleri kapsamında 4 gösterge çerçevesinde değerlendirilmektedir (Çizelge 4.39). Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilmesi hedefinin, sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri içinde ağırlık oranı %7.20'dir ve bu derece ile onuncu sırada yer almaktadır.

Araştırma bulguları, kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilme düzeyi için Beypazarı'nın 97.27 başarı performans değeri ile Safranbolu'dan daha yüksek bir performans profiline sahip olduğunu göstermektedir. Bu değerlendirmede en ayırt edici göstergeler, kentsel koruma sürecine katılan sivil toplum örgütlenmelerinin yeterlilik düzeyi, kentsel koruma sürecinde etkinlik gösteren kamu-özel ortaklıklarının yeterlilik düzeyi ve kentsel koruma sürecinde halkın katılım düzeyidir.

Çizelge 4.39 : Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilme düzeyi performans çizelgesi.

Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilme düzeyi performans göstergeleri	Safranbolu	Beypazarı
<i>Kentsel koruma sürecinde kolektif eylemlerin teşvik edilmesi</i>		
Kentsel koruma sürecinde toplumsal örgütlenmenin yeterlilik düzeyi	2,72	3,22
Kentsel koruma sürecine katılan sivil toplum örgütlenmelerinin yeterlilik düzeyi	2,00	3,85
<i>Kentsel koruma sürecinde kurumsal işbirliği ve koordinasyonun sağlanması</i>		
Kentsel koruma sürecinde etkinlik gösteren kamu-özel ortaklıklarının yeterlilik düzeyi	1,00	3,22
<i>Kentsel koruma sürecinde halkın katılımının sağlanması</i>		
Kentsel koruma sürecinde halkın katılım düzeyi	1,00	3,22
Toplam puan	6,72	13,51
Yüzde puan (%)	33,60	67,55
Başarı performans değeri (Ağırlık oranı=%7,20)	48,38	97,27

Kentsel koruma sürecinde kolektif eylemlerin teşvik edilme düzeyi

Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilmesi hedefinin karşılanması için ilk gereklilik, kentsel koruma sürecinde kolektif eylemlerin teşvik edilmesidir. Kentsel koruma sürecinde kolektif eylemlerin teşvik edilme düzeyi sorgulamasında dikkate alınan performans göstergeleri, toplumsal örgütlenmenin yeterlilik düzeyi ve kentsel koruma sürecine katılan sivil toplum örgütlenmelerinin yeterlilik düzeyidir.

Aktörler arası koordinasyon ve işbirliği, kentsel koruma sürecinde etkisi ve ilgisi olan tüm paydaşların sürdürülebilirliğin garanti altına alınması için birlikte yer aldığı kamusal kolektif eylem içeriğini tanımlamaktadır. Yerel yönetimin itici rolü, Safranbolu ve Beypazarı örneklerinin ortak özelliğidir. Yerel yönetimin yanında kolektif eylemler ve örgütlenmeler ile sağlanan yerel yönetim de yönetimin bir parçası olma özelliği taşımaktadır. Safranbolu ve Beypazarı, Tarihi Kentler Birliği'ne üyedir. İki yerleşmede de Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma (Çekül) Vakfı'nın önemli çalışmaları bulunmaktadır. Safranbolu'da etkili olan diğer yerel sivil toplum örgütleri Safranbolu'yu Koruma Derneği, Safranbolu Dünya Miras Alanlarını, Kültürel Değerlerini Koruma, Yaşatma ve Tanıtma Derneğidir. Beypazarı'nda etkinliği olan yerel sivil toplum örgütü ise Beypazarı Kültürünü ve Turizmini Geliştirme, Koruma ve Yaşatma Derneğidir.

Ancak araştırma bulguları, özellikle Safranbolu’da toplumsal örgütlenmenin yeterli olmadığını göstermektedir. Kentsel koruma sürecinde toplumsal örgütlenmenin yeterlilik düzeyi için uzman anketlerine verilen cevaplara göre, Safranbolu’da toplumsal örgütlenmenin çok yeterli veya yeterli olduğunu düşünen uzmanların oranı %30’dur. Beypazarı’nda ise bu oran %55.60’tır (Çizelge 4.40). Beypazarı’nda fiyatların halkla birlikte belirlenmesi, toplu temizlik günleri gibi etkinliklerle toplumsal örgütlenme canlandırılmaya çalışılmaktadır. Kentsel koruma sürecine katılan sivil toplum örgütlenmelerinin yeterlilik düzeyi için ise bu oranlar sırasıyla %30 ve %55.5’tir. Bu durum özellikle bir sivil toplum hareketi olarak başlayan Safranbolu kentsel koruma sürecinin ilerleyen yıllarda sivil toplum örgütlenmelerini yeterince etkinleştiremediği sonucunu ortaya koymaktadır.

Kentsel koruma sürecinde kurumsal işbirliği ve koordinasyonun sağlanma düzeyi

Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilmesi hedefinin karşılanması için ikinci gereklilik, kentsel koruma sürecinde kurumsal işbirliği ve koordinasyonun sağlanmasıdır. Kentsel koruma sürecinde kurumsal işbirliği ve koordinasyonun sağlanma düzeyi başlığı altında, kentsel koruma sürecinde etkinlik gösteren kamu-özel ortaklıklarının yeterlilik düzeyi irdelenmektedir. Uzman anketlerine verilen cevaplar, Safranbolu ve Beypazarı arasında belirgin bir fark ortaya çıkarmaktadır. Beypazarı’nda uzmanların %55.6’sı kentsel koruma sürecinde etkinlik gösteren kamu-özel ortaklıklarının düzeyini çok yeterli ve yeterli olarak nitelendirmektedir (Çizelge 4.41). Safranbolu’da ise uzmanlar kamu-özel ortaklıklarının düzeyini yetersiz olarak tanımlamaktadırlar.

Beypazarı Yeniden projesinin temelini kamu-özel ortaklığa dayanan finansman mekanizması oluşturmaktadır. Yapılan yüzyüze görüşmede, dönemin belediye başkanı Mansur Yavaş, üniversite ve uzman işbirliğinin kentsel koruma sürecini yavaşlatmasını ve finansal olarak pahalıya malolmasını neden göstererek kamu-özel ortaklıklarının teşvik edilme eğilimini açıklamaktadır. Mansur Yavaş, ek olarak, uzmanların 1 milyon TL’ye hesap ettiği restorasyon uygulamalarını 150.000 TL’ye mal ettiğini belirtmekte; Beypazarı gibi yerleşmelerde koruma uzmanlarının taleplerini Murat 121’e Mercedes motoru takmaya benzetmektedir.

Mansur Yavaş'ın kişisel girişimleri ile Beypazarı'nda yer alan şirketlerden, üniversitelerden ve iş sahiplerinden sponsorluk elde edilmiştir. 25 yapı ile başlayan sponsorluk anlaşmaları, 2003 yılında 100 yapıyı aşmıştır. Belediye son olarak Beypazarı evleri için sponsorluk programı başlatmıştır. Program, sponsorlara bir takım teşvikler önermektir. Bunlar arasında restore edilen sokağa sponsor şirketin adının verilmesi, festivallerde on günlük stantların açılması ve kendi ürünlerini satış imkânı sunulması, medya organlarında sponsor şirketin reklamının yapılması sayılabilir.

Yapılan tespitler Beypazarı'nda restore edilen yapıların %31.8'inin özel sektör tarafından finanse edildiğini ortaya koymaktadır. Safranbolu'da ise bu oran %2.4'tür. Beypazarı'nda Belediye tarafından finansmanı sağlanan restorasyon uygulamalarının oranı %28.5, Belediye ve mülk sahibi tarafından finansmanı sağlanan restorasyon uygulamalarının oranı %20.7, Bakanlık ve TOKİ gibi devlet kurumları tarafından finansmanı sağlanan restorasyon uygulamalarının oranı %1.2'dir. Safranbolu'da ise Bakanlık ve TOKİ gibi devlet kurumları tarafından finansmanı sağlanan restorasyon uygulamalarının oranı %43.6, Belediye tarafından finansmanı sağlanan restorasyon uygulamalarının oranı %11.8'dir.

Kamu-özel ortaklıklarının yanında Beypazarı'nda uygulanan, Safranbolu'da da son yıllarda görülen diğer bir finansman modeli de “Restore et – İşlet Modeli”dir. Suluhan'ın restorasyonu için Beypazarı Belediyesi, 2002 yılında hanı kiralamış; restorasyon işlerini Vakıflar Genel Müdürlüğünden devralmıştır. “Restore et – İşlet modeli” ile restorasyon çalışmaları devam etmektedir.

Beypazarı'nda halk da kendi mülklerini restore etmeleri konusunda teşvik edilmektedir. Bu teşvikte, daha sağlıklı bir çevrede yaşamaları ve yapılarından ek gelir elde edecekleri vurgulanmaktadır. Restore edilen yapının yarattığı sosyo-ekonomik canlanma halkı bu değeri ödeme konusunda teşvik etmektedir. Pansiyon olarak kullanılan yapılar halkın kendi mülkiyetinde ise vergi alınmamaktadır. Safranbolu'da ise restore edilen yapıların %37.1'i mülk sahibi tarafından finanse edilmiştir.

Kentsel koruma sürecinde halkın katılımının sağlanma düzeyi

Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilmesi hedefinin karşılanması için dördüncü gereklilik olan kentsel koruma sürecinde katılım, iyi yönetişimin en temel ilkelerinden biridir.

Beypazarı'nda özellikle belediye seçimleri ile özdeşleşen ve bir kampanya niteliği kazanan “kentsel koruma hareketi” iletişim temellidir. İletişim stratejisinin, halk referandumları, toplantılar ve yüzyüze görüşmeler ile yaygın bir biçimde kullanılması ile öngörülen uygulamalar halka aktarılmış, halkın ihtiyaçları ve uygulamalar konusunda düşünceleri sorgulanmıştır. Kentsel koruma uygulamaları doğrudan halka anlatılmış, yapılan projeler ile ilgili kamuoyu yoklamaları yapılmıştır. Kentsel koruma uygulamaları dışında da halk sahip oldukları kültürel değerleri bir kimlik ve ekonomik gelişme aracı olarak kullanmaları için bilgilendirilmiş ve teşvik edilmiştir. Safranbolu'da uzun bir zamana yayılan kentsel koruma uygulamaları ise örgütsel olarak bir üniversite ve sivil toplum hareketidir.

Ancak araştırma bulguları, iki yerleşmede de katılımın yeterli ölçüde sağlanamadığı sonucunu ortaya koymaktadır. Çizelge 4.43'te verilen araştırma bulgularına göre, Beypazarı'nda halkın %8'i kentsel koruma uygulamaları sırasında düzenli bilgilendirme toplantılarına katıldıklarını belirtmektedir. Safranbolu'da bu tür toplantılara katıldığını söyleyen kişi bulunmamaktadır. Uzman anketlerine verilen cevaplarda, uzmanların %55.6'sı Beypazarı'nda karar-alma süreçlerinde katılım düzeyini çok yeterli veya yeterli bulduklarını belirtmektedir. Beypazarı'nda yapılan yüzyüze görüşmeler ise projenin kentsel projelerde halkın rolünü güçlendirdiğini, kamu-özel ortaklıklarını, sponsorluk mekânizmalarını ve gönüllüğü teşvik ettiğini, karar alma süreçlerinde katılımcı süreçleri yerine getirdiğini göstermektedir.

Çizelge 4.40 : Kentsel koruma sürecinde toplumsal örgütlenmenin yeterlilik düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	-	3	3	4	-	10
Beypazarı	1	4	3	1	-	9

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

Çizelge 4.41 : Kentsel koruma sürecine katılan sivil toplum örgütlenmelerinin yeterlilik düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	-	3	3	4	-	10
Beypazarı	2	4	2	1	-	9

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

Çizelge 4.42 : Kentsel koruma sürecinde etkinlik gösteren kamu-özel ortaklıklarının yeterlilik düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	-	-	7	3	-	10
Beypazarı	3	2	3	1	-	9

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

Çizelge 4.43 : Kentsel koruma sürecinde halkın katılım düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	-	-	6	4	-	10
Beypazarı	1	4	3	1	-	9

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

4.4.4.3 Kentsel koruma için teknik altyapı ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması hedefinin karşılanma düzeyi

Sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri içinde %5.99 ağırlık oranına sahip kentsel koruma için teknik altyapı ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması hedefi, kentsel koruma için teknik altyapının iyileştirilmesi ve insan kaynaklarının etkin kullanımının sağlanması gerekliliklerini karşılayan 2 gösterge çerçevesinde değerlendirilmektedir (Çizelge 4.44). Sürdürülebilir kentsel koruma sürecinin gereksinim duyduğu bütünleşik sürecin etkin ve efektif yürütülmesi için kapasite artırımı programlarının teşvik edilmesi ve yeterli donanımına sahip teknik ekibin bulunması gerekmektedir. Ancak, araştırma bulguları, Türkiye'nin genelinde olan bir sorun olduğu gibi Safranbolu ve Beypazarı'nda da kentsel koruma uygulamalarından sorumlu ekibin teknik olarak yeterli donanımına sahip olmadığını göstermektedir.

Çizelge 4.44 : Kentsel koruma için teknik altyapı ve insan kaynağı kapasitesinin artırılma düzeyi performans çizelgesi.

Kentsel koruma için teknik altyapı ve insan kaynağı kapasitesinin artırılma düzeyi performans göstergeleri	Safranbolu	Beypazarı
<i>Kentsel koruma için teknik altyapının iyileştirilmesi</i>		
Kentsel koruma sürecinde sağlanan teknik altyapının yeterlilik düzeyi	1,00	1,88
<i>Kentsel koruma için insan kaynaklarının etkin kullanımının sağlanması</i>		
Kentsel koruma sürecinde yer alan insan kaynaklarının yeterlilik düzeyi	1,00	1,88
Toplam puan	2,00	3,76
Yüzde puan (%)	20,00	37,60
Başarı performans değeri (Ağırlık oranı=%5,99)	11,98	22,52

Uzman anketlerine verilen cevaplara göre, Beypazarı'nda teknik altyapıyı ve insan kaynaklarını yeterli bulan uzmanların oranı %22.2'dir (Çizelge 4.45). Safranbolu'da uzman anketlerine göre teknik altyapı ve insan kaynakları çok yetersizdir. Safranbolu ve Beypazarı Belediyeleri İmar ve Şehircilik Müdürlüğü'nde 1 mimar çalışmakta, şehir plancısı ise bulunmamaktadır. Belediyelerin insan kaynaklarında bulunan bu açık üniversitelerden aldıkları danışmanlık hizmetleri ile kapatılmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda örnek olarak Safranbolu ve Beypazarı koruma amaçlı imar planı hazırlık çalışmalarının özel şirketlere verilmesi sayılabilmektedir. Safranbolu'da başından itibaren üniversitelerin danışmanlığına dayanan bu süreç Beypazarı'nda yaparak öğrenme esasına dayanmaktadır.

Çizelge 4.45 : Kentsel koruma sürecinde sağlanan teknik altyapı ve insan kaynağının yeterlilik düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	-	-	8	1	1	10
Beypazarı	-	2	6	-	1	9

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

4.4.4.4 Kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılması hedefinin karşılanma düzeyi

Kentsel koruma sürecinde etkin iletişimin sağlanması önemlidir. Etkin iletişim halk toplantıları ve yüzyüze görüşmeler aracılığı ile olabileceği gibi bilgilendirme levhaları, broşürler veya basılı ve görsel medya kanallarının kullanılması ile de sağlanabilmektedir. İletişimin yerleşme içinde olduğu kadar ulusal ve uluslararası ölçekte de sağlanması gerekmektedir.

Kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılması hedefi, sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri içinde %5.84 ağırlık oranı ile son sırada yer almaktadır. Bu hedef, kentsel koruma sürecinde kullanılmak üzere iletişim, tanıtım ve bilgilendirme olanaklarının iyileştirilmesi gerekliliği kapsamında 1 gösterge çerçevesinde değerlendirilmektedir (Çizelge 4.46). Safranbolu ve Beypazarı kentsel koruma süreçlerinin en ayırt edici değişkenlerden biri de iletişim olanaklarını kullanma biçimleridir.

Çizelge 4.46 : Kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılma düzeyi performans çizelgesi.

Kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılma düzeyi performans göstergeleri	Safranbolu	Beypazarı
<i>Kentsel koruma sürecinde kullanılmak üzere iletişim, tanıtım ve bilgilendirme olanaklarının iyileştirilmesi</i>		
Kentsel koruma sürecinde kullanılan iletişim olanaklarının yeterlilik düzeyi	3,00	4,60
Toplam puan	3,00	4,43
Yüzde puan (%)	60,00	92,00
Başarı performans değeri (Ağırlık oranı=%5,84)	17,52	26,86

Beypazarı’nda özellikle belediye seçimleri ile özdeşleşen ve bir kampanya niteliği kazanan “kentsel koruma hareketi” iletişim temellidir. Beypazarı Yeniden projesi kapsamlı bir pazarlama ve imaj kampanyası ile birlikte yürütülmüştür. Ulusal televizyon ve gazetelerde çıkan haber ve makaleler aracılığı ile yerleşmenin tanıtımı yapılmıştır. Bey TV ve Beypazarı gazetesi gibi yerel iletişim araçlarının etkinliğini de sağlamıştır. Pazarlama ve imaj kampanyasının sonucu olarak Beypazarı Belediye Başkanı Mansur Yavaş, 2001 ve 2004 yıllarında “Yılın Belediye Başkanı” seçilmiştir. Beypazarı’nı tanıtan çok sayıda çocuk kitabı, kitap ve broşürler basılmış; özel ambalajlar hazırlanmış, yöresel gıda ve geleneksel zanaatlar gibi yerleşmeye özgü değerlerin üretim ve pazarlamasında çalışan kişilere tek tip kartvizitler basılmıştır. Beypazarı’nda yerel yönetim aracılığı ile Safranbolu gibi diğer tarihi yerleşmelerde de bilgi ve deneyim paylaşımını sağlamakta, Safranbolu’da ise daha çok sivil toplum örgütlerinin aracılığında bu iletişim gerçekleşmektedir. Safranbolu 2003 yılında Tarihi Kentler Birliği Koruma Ödülü’nü kazanmış; Dünya Miras Kentleri Organizasyonu tarafından en iyi korunan 20 kentten biri olarak ilan edilmiştir. Ancak, Beypazarı’nda olduğu gibi farklı medya organlarında tanıtım konusunda yetersiz kalmaktadır. Bu sonuç araştırma bulgularına da yansımaktadır. Uzman anketlerine verilen cevaplara göre, Safranbolu’da uzmanların %50’si, Beypazarı’nda %89.90’ı kentsel koruma sürecinde kullanılan iletişim olanaklarını çok yeterli veya yeterli olarak nitelendirmektedir (Çizelge 4.47).

Çizelge 4.47 : Kentsel koruma sürecinde kullanılan iletişim olanaklarının yeterlilik düzeyi.

Yerleşme adı	ÇY	Y	O	YD	HYD	Toplam
<i>Uzman anketlerine verilen cevaplara göre</i>						
Safranbolu	-	5	2	3	-	10
Beypazarı	5	3	1	-	-	9

NOT: ÇY: Çok yeterli; Y: Yeterli; O: Orta; YD: Yeterli değil; HYD : Hiç yeterli değil.

4.5 Safranbolu ve Beypazarı Kentsel Koruma Süreçlerinin Neoliberal Kentleşme Dinamikleri Çerçevesinde Sürdürülebilirlik Profili

Neoliberal ideoloji ile şekillenen kentsel koruma anlayışı, ikinci bölümde tartışıldığı gibi tarihi çevrede pazarlama ve turizm odaklı politikalar, etkinlik-odaklı temsiliyet biçimleri ve imaj odaklı yaklaşımlar ile kendini göstermektedir. Bu anlayış çerçevesinde Türkiye’de kentsel koruma süreçlerinin sürdürülebilirliği Safranbolu ve Beypazarı örnekleri üzerinden, Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli çerçevesinde dördüncü bölümde tanımlanan sürdürülebilir kentsel koruma matrisi aracılığı ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir.

Safranbolu ve Beypazarı kentsel koruma süreçlerinin sürdürülebilirliği konusunda sürdürülebilir kentsel koruma matrisi sonuçları, Beypazarı’nın 954.78 toplam başarı performans değeri ile Safranbolu’dan daha yüksek bir performans profiline sahip olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.48). Safranbolu’nun toplam başarı performans değeri 901.08’dir. Üçüncü bölümde Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli karar-alma mekanizması çerçevesinde tanımlanan 1726.61 toplam başarı performans değerine göre, iki yerleşmenin de performans profillerinin %50-69 karar aralığı içinde kalmaları bakımından ortalama bir değere sahip olduğu görülmektedir.

Tarihi çevreyi oluşturan sistemler çerçevesinde yapılan değerlendirmede her iki yerleşmenin de başarı performans değerleri %50-69 aralığında kalmakla birlikte Safranbolu’nun Beypazarı’ndan daha yüksek bir başarı performans değerine sahip olduğu tek kategori 446.30 değeri ile tarihi çevrenin korunma konusunda performansını tanımlayan yaşanabilir ve yaşayabilir tarihi çevre yaratma düzeyidir.

Tarihi çevrede uygulanan kentsel koruma politikalarının halkın sosyal ihtiyaçlarını, değerlerini ve beklentilerini karşılama konusunda performansını tanımlayan sosyal adalet ve gelişme odaklı sosyal sistem ile tarihi çevrede uygulanan kentsel koruma politikalarının halkın ekonomik ihtiyaçlarını karşılama konusunda performansını tanımlayan dengeli refah ve üretken yerel ekonomi odaklı ekonomik sistem için Safranbolu 144.86 ve 126.35 toplam başarı performans değerleri ile %30-49 başarı aralığında yer almaktadır. Beypazarı’nın bu kategorilerde toplam başarı performans değerleri ise sırasıyla 164.24 ve 159.40’tır ve %50-69 başarı aralığında yer almaktadır.

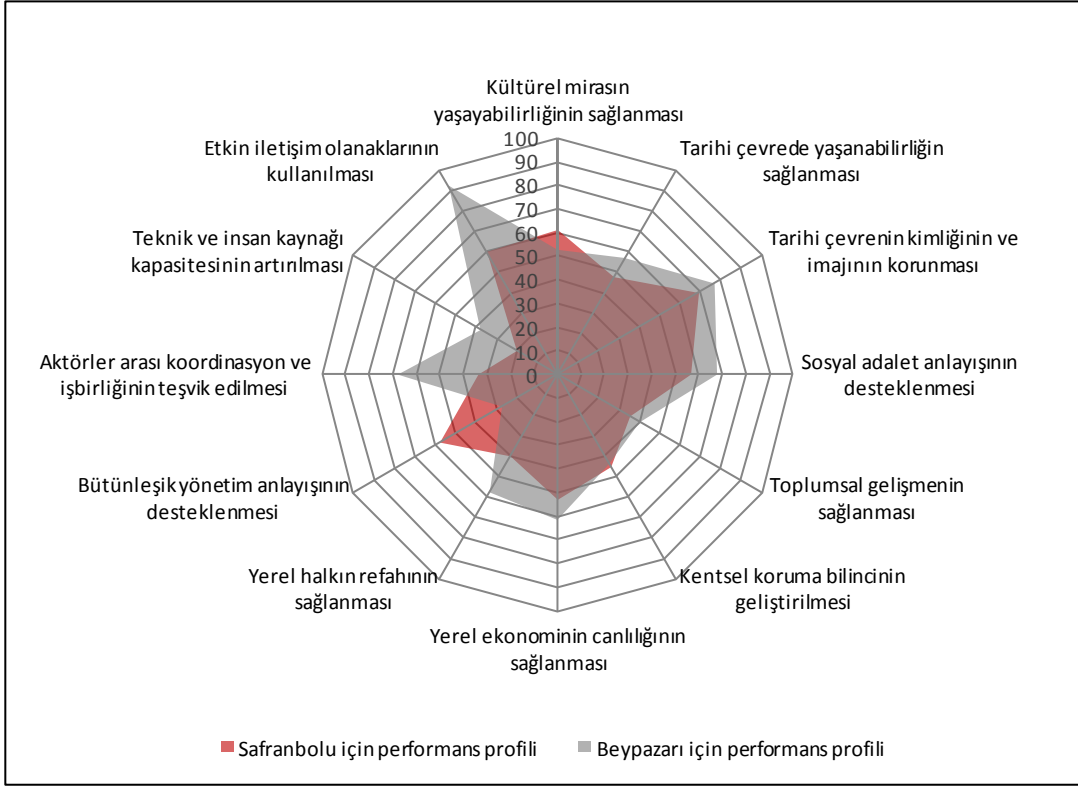
Tarihi çevrede uygulanan kentsel koruma politikalarının etkin yönetilme konusunda performansını tanımlayan iyi yönetim ve katılım odaklı yapısal ve yönetsel sistem için her iki yerleşme de %30-49 başarı aralığında bir performans göstermektedir. Safranbolu'nun bu kategoride toplam başarı performans değeri 183.57, Beypazarı'nın ise 196.26'dır.

Safranbolu ve Beypazarı kentsel koruma süreçlerinin sürdürülebilir kentsel koruma hedeflerine uygunluğu çerçevesinde, hedefler ölçeğinde bir değerlendirme yapıldığında, alternatif kentsel koruma süreçleri arasında belirgin bir fark ortaya çıkmaktadır. Radar diyagramı ile Safranbolu ve Beypazarı kentsel koruma süreçlerinin hedeflere göre sürdürülebilirlik profilinin sunulduğu Şekil 4.39'da görüldüğü gibi, Safranbolu'nun ayırt edici biçimde daha yüksek bir başarı performans değerine sahip olduğu hedefler, kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması, kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi ve kentsel koruma sürecinde bütünlük yönetim anlayışının desteklenmesidir. Bunun yanında, Beypazarı kentsel koruma süreci, özellikle tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması, etkin iletişim olanaklarının kullanılması, aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilmesi, yerel ekonominin canlılığının ve yerel halkın refahının sağlanması konularında Safranbolu'dan daha yüksek başarı performans değerlerine sahiptir.

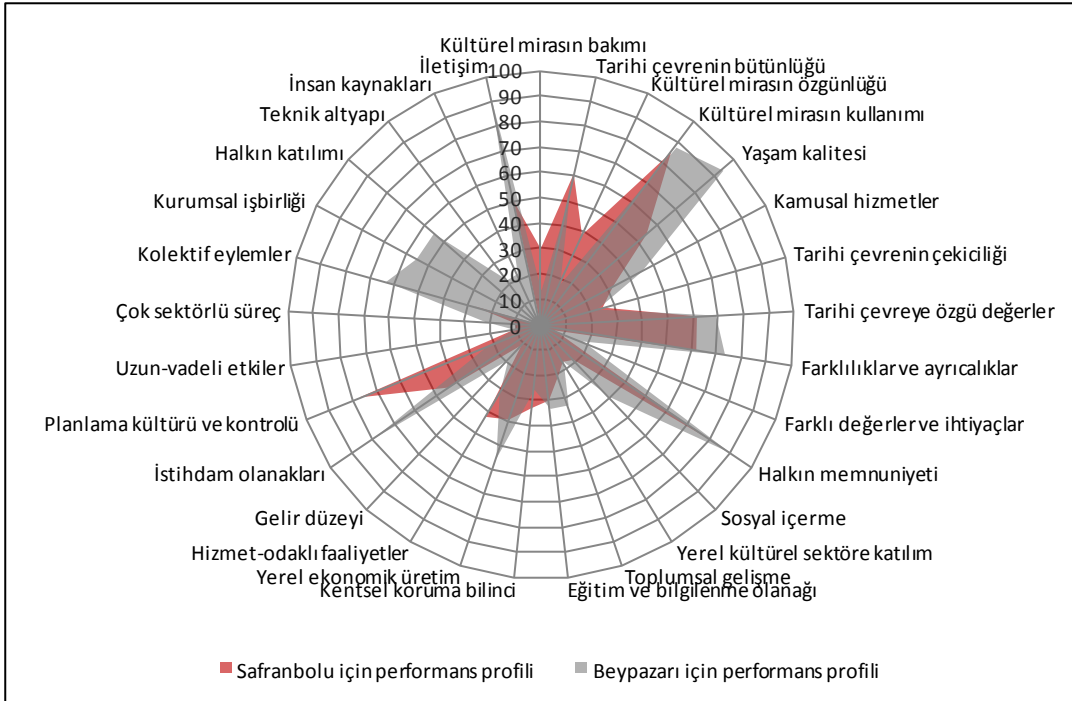
Sürdürülebilir kentsel koruma gereklilikleri çerçevesinde yapılan değerlendirme ise neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevrenin sürdürülebilirliği için önemli çıkarımlar sunmaktadır. Radar diyagramı ile Safranbolu ve Beypazarı kentsel koruma süreçlerinin gerekliliklere göre sürdürülebilirlik profilinin sunulduğu Şekil 4.40'ta görüldüğü gibi, Safranbolu'nun ayırt edici biçimde daha yüksek başarı performans değerine sahip olduğu gereklilikler, amaç-odaklı kentsel koruma sürecinin özünü yansıtan kültürel mirasın uzun-sürelî bakımının sağlanması, tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanması, kültürel mirasın özgünlüğünün korunması, kentsel koruma politikaları ve uygulamaları konusunda bilincin oluşturulması ve planlama kültürü ve kontrolünün teşvik edilmesidir. Beypazarı'nın ise ayırt edici biçimde daha yüksek başarı performans değerine sahip olduğu gereklilikler, araç-odaklı kentsel koruma sürecinin özünü yansıtan, kültürel mirasın kullanımının artması, yerel ekonomik üretimin teşvik edilmesi ve yerel halk için istihdam olanaklarının yaratılması, kolektif eylemlerin, kurumsal işbirliği ve koordinasyonun sağlanması ve iletişim, tanıtım ve bilgilendirme olanaklarının iyileştirilmesidir.

Bu kapsamda, Beypazarı örneği üzerinden araç-odaklı kentsel koruma politikalarının kültürel mirasın yeni kazandığı anlam ve rol çerçevesinde tarihi çevreye olumlu etkilerinden söz etmek mümkündür. Araç-odaklı kentsel koruma politikaları kültürel mirasın yerleşmelere sunduğu eşsizlik değeri ile, ekonomik kalkınma ve rekabet için önemli bir girdi sağlamakta, turizmi ve yatırımı teşvik etmekte, yaşam kalitesini ve kentsel imajı iyileştirmekte, toplumsal ve kültürel aktiviteler için güçlü bir odak yaratmakta ve kentsel koruma sürecinin gereksinim duyduğu finansman kaynağı için alternatifler ortaya koymaktadır. Kentsel koruma uygulamalarının niteliği yanında, Safranbolu’da 35 senedir devam eden çalışmaların Beypazarı’nda 10 sene içinde tamamlanmış olması önemlidir. Neoliberal kentleşme dinamiklerinin hızla değişen sosyo-ekonomik koşullara karşı zaman ve para dengesinin kurulması getirisi bu kapsamda ortaya çıkmaktadır.

Ancak, ekonomik etkilerin sürekliliği tarihi çevreyi oluşturan diğer sistemlerle ilişkisine bağlıdır; aksi takdirde bu politikalar planlama sürecinin kesintiye uğraması, sahte kimlik yaratması, yerelliğin kaybolması ve mekânsal kutuplaşma ve yabancılaşma yaratması bakımından risk taşımaktadır. Bu risklerin son yıllarda Safranbolu ve Beypazarı’nda farklı ölçeklerde ortaya çıkmaya başladığı gözlenmektedir. İlk olarak, Beypazarı’nda kentsel koruma sürecinin ekonomik stratejiler ile yönlendirilmesi yerel ekonomik çıkarlar bağlamında gelişmekte; kültürel mirasın kendisi yerine kültürel miras ürünlerine odaklanılmaktadır. Ziyaretçiler için yaratılan hediyelik eşya gibi pazarlama ürünleri, yerel ürünlerin yerine geçme tehdidini taşımaktadır. Çin mallarının temelini oluşturduğu hediyelik eşya sektörü Beypazarı’nda ve Safranbolu’da özellikle Tarihi Çarşı bölgesinde bulunan geleneksel zanaatların önüne geçmektedir. İkinci olarak, Beypazarı’nda yaratılan rekabet, kalitenin düşmesine yol açmaktadır. Üçüncü olarak, yaratılan işlevsel çeşitliliğin yanında konut dışı kullanımların artması tarihi çevrede değişim baskısının artmasına, yerel ekonomik faaliyetlerin azalmasına, gece nüfusunun azalmasına bağlı olarak güvenlik sorunlarının artmasına ve yaşayan halkın yabancılaştırılmasına yol açmaktadır. Son olarak, alternatif finansmans kaynağı olarak restore et-işlet gibi özelleştirme yöntemleri ile tarihi çevre özel sektörün kontrolüne girmekte; tarihi çevrenin yönetiminde kontrolsüz bir güç yaratılmaktadır.

Şekil 4.39 : Safranbolu ve Beypazarı kentsel koruma süreçlerinin sürdürülebilir kentsel koruma hedeflerine göre sürdürülebilirlik profili.

Şekil 4.40 : Safranbolu ve Beypazarı kentsel koruma süreçlerinin sürdürülebilir kentsel koruma gerekliliklerine göre sürdürülebilirlik profili.

Çizelge 4.48 : Safranbolu ve Beypazarı kentsel koruma süreçlerinin sürdürülebilirlik profili çizelgesi.

Sürdürülebilir kentsel koruma hedefleri		Ağırlık oranı	Sürdürülebilir kentsel koruma performans profili			
			Safranbolu		Beypazarı	
			Ağırlıklandırılmış puan	% puan	Ağırlıklandırılmış puan	% puan
Amaç I. Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre						
[I.1]	Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması	%13,07	279,96	61,20	242,45	53,00
[I.2]	Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması	%9,53	90,72	47,60	108,26	56,80
[I.3]	Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması	%10,96	75,62	69,00	84,17	76,80
<i>Mekânsal/fiziksel sistem toplam başarı performans değeri</i>			446,30		434,88	
<i>Performans profili</i>			“Ortalama”		“Ortalama”	
Amaç II. Sosyal adalet ve gelişme						
[II.1]	Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenmesi	%7,64	86,18	56,40	103,21	67,55
[II.2]	Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanması	%7,32	25,91	35,40	29,42	40,20
[II.3]	Kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi	%7,25	32,77	45,20	31,61	43,60
<i>Sosyal sistem toplam başarı performans değeri</i>			144,86		164,24	
<i>Performans profili</i>			“Yetersiz”		“Ortalama”	
Amaç III. Dengeli kalkınma ve üretken yerel ekonomi						
[III.1]	Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanması	%9,84	78,23	53,00	90,43	61,27
[III.2]	Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanması	%8,02	48,12	40,00	68,97	57,33
<i>Ekonomik sistem toplam başarı performans değeri</i>			126,35		159,40	
<i>Performans profili</i>			“Yetersiz”		“Ortalama”	
Amaç IV. İyi yönetim ve katılım						
[IV.1]	Kentsel koruma sürecinde bütünsel yönetim anlayışının desteklenmesi	%7,34	105,69	57,60	49,61	27,04
[IV.2]	Kentsel koruma sürecinde aktörlerarası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilmesi	%7,20	48,38	33,60	97,27	67,55
[IV.3]	Kentsel koruma için teknik ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması	%5,99	11,98	20,00	22,52	37,60
[IV.4]	Kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılması	%5,84	17,52	60,00	26,86	92,00
<i>Yapısal ve yönetsel sistem toplam başarı performans değeri</i>			183,57		196,26	
<i>Performans profili</i>			“Yetersiz”		“Yetersiz”	
Toplam başarı performans değeri			901,08		954,78	
Genel performans profili			“Ortalama”		“Ortalama”	

Safranbolu’da neoliberal kentleşme yaklaşımı öncesi 1970’li yılların amaç-odaklı kentsel koruma anlayışı çerçevesinde ideal bir kentsel koruma sürecinin izlenmesi, ideal bir yönetim stratejisi ile yönlendirilmemesi nedeni ile yetersiz kalmakta; Safranbolu’nun bugün sahip olduğu sosyal ve ekonomik sorunlara çözüm yaratmamaktadır. Beypazarı’nda ise neoliberal kentleşme yaklaşımı sonrası 2000’li yılların araç-odaklı kentsel koruma anlayışı çerçevesinde eylem-odaklı ve ulusal ve uluslararası koruma normları açısından ideal olmayan bir kentsel koruma sürecinin izlenmesi, ideal bir yönetim stratejisi ile yönlendirilmesi nedeni ile tarihi çevrenin korunmasında ortaya çıkan sorunları gizlemektedir.

Bu kapsamda araştırma sonuçları, tarihi çevrenin sürdürülebilirliği için sadece tarihi yapıların korunmasının yeterli olmadığını göstermektedir. Neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevrenin yaşanabilir ve yaşabilir kılınması için kentsel koruma uygulamalarının diğer sosyal ve ekonomik sektörlerle ilişkisinin kurulması gereğini ortaya koymaktadır. Bunun için de en önemli unsur iyi yönetim ve iletişim stratejisidir.

4.6 Bölüm Sonucu

“Neoliberal Kentleşme Dinamikleri Çerçevesinde Tarihi Çevrede Sürdürülebilir Kentsel Korumanın Uygulanabilirliği: Safranbolu ve Beypazarı Örnekleri” başlıklı dördüncü bölümde son araştırma sorusu çerçevesinde Türkiye’de uygulanan kentsel koruma politikalarının neoliberal kentleşme dinamiklerine uyum sağlamak için sürdürülebilirlik bağlamında nasıl ve ne ölçüde işlediği Safranbolu ve Beypazarı örnekleri üzerinden irdelenmiştir.

Araştırma sonuçları, orta ve küçük ölçekli tarihi yerleşmelerin en önemli potansiyellerinin sahip oldukları kültürel mirası çağdaş yaşam koşullarının ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde değerlendirilmesi olduğunu göstermektedir. Tarihi yerleşmelerin kültürel miraslarını korumak için kullanabilecekleri farklı yerel kaynakları bulunmaktadır ve bu kaynaklar neoliberal politikaların ortaya çıkardığı rekabet ortamında değerlendirilebilmektedir. Ancak tüm bu faydaların kalıcılığını sağlamak için kentsel koruma politikalarının diğer kalkınma stratejileri ile bütünleştirilmesi, aktörler arası işbirliği ve koordinasyonun desteklenmesi, teknik kapasitenin geliştirilmesi ve etkin iletişim stratejisinin kurgulanması gerektirmektedir.

5. SONUÇ

“Neoliberal Kentleşme Dinamikleri Çerçevesinde Tarihi Çevrenin Sürdürülebilirliği. Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli” başlıklı bu araştırma neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevrenin sürdürülebilirliği problemine odaklanmıştır. Sistem yaklaşımı çerçevesinde yapılandırılan ve öznesi tarihi çevre olan araştırmanın “neden koruyoruz?”, “yeterince koruyor muyuz?” ve “nasıl korumalıyız?” sorularına yanıt arayan kuramsal ve kavramsal çerçevesi, neoliberal kentleşme, sürdürülebilir kentleşme ve kentsel koruma bileşenleri kapsamında irdelenmiştir.

Neoliberal kentleşmenin “olan durum / gerçek dünya”, sürdürülebilir kentleşmenin “olması istenen durum / ideal dünya” olarak irdelendiği araştırma, “olan” ile “olması istenen durum” arasındaki bağlantının tarihi çevrede sürdürülebilir kentsel koruma yaklaşımı bağlamında açıklanabileceği savı üzerine biçimlendirilmiştir. Tarihi çevre sürdürülebilir kentin gerçek modeli olarak ele alınarak tarihi çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanması için kentsel korumanın, sürdürülebilirlik ilkeleri ile bütünleştirilerek günün koşullarını oluşturan neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde değerlendirilmesi gereği irdelenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda araştırmada, kentsel korumanın neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde, fiziksel/mekânsal, sosyal ve ekonomik etkinliğinin eleştirel bir bakış açısıyla analizi yapılmış; tarihi çevrede sosyo-kültürel ihtiyaçlar, ekonomik çıkarlar ve kültürel mirasın korunması arasında dengeyi sağlamak üzere sürdürülebilirliği kentsel korumanın yönetiminde bir ilke kabul ederek bir çerçeve ortaya konulmuştur.

“Neoliberal Kentleşme Dinamikleri Çerçevesinde Tarihi Çevrenin Sürdürülebilirliği için Kuramsal ve Kavramsal Çerçeve” başlıklı ikinci bölümde ilk olarak neoliberal kentleşme dinamiklerinin kentsel koruma tartışmalarını nasıl yönlendirdiğinin irdelendiği kuramsal ve kavramsal çerçeve sunulmuş; sürdürülebilirlik kavramı, tarihi çevreye duyarlı yönetim biçimleriyle kültürel mirasın bugüne katkısını sürekli kılmak için gerekli ilkelerin tanımlanabilmesi için zemin oluşturmuştur.

Buna göre, neoliberal kentleşme politikalarının getirdiği rekabet ekonomisi, kültürel mirasın sadece korunmasını değil; bütünleşik politikalar ve stratejiler ile hızla değişen yeni ekonomik düzenin sosyal ve ekonomik koşullarına cevap verebilecek ekonomik bir araç olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu gereksinim, kültürel mirasın kullanılarak tarihi çevrenin ekonomik kalkınmasına katkı sağlaması; yaratılan bu potansiyelin de kültürel mirasın sürekliliğini ve sürdürülebilirliğini sağlamak üzere kullanılması olmak üzere iki yönlüdür. Ancak kentsel koruma, zaman içinde gerçek amacını kaybederek salt mekânsal bir konu haline gelmekte; özellikle 1990’lardan sonra yaşanan değişimler, kültürel mirası neoliberal ideoloji ile biçimlendirilen politik ve ekonomik ideallerin ifade modeli haline getirmektedir. Bu güncel eğilim ile birlikte kültürel miras, bireysel çıkarlar çerçevesinde ekonomik, kültürel ve sosyal değerler yüklenerek bugünün koşulları ile ilişkilendirilen ve tarihin yorumlanmasına yol açan bir kavram haline gelirken; tarihi çevre, kültürel mirasın araç-odaklı kullanım amacı ile ticareti yapılan ve pazarlanan bir mal/meta olarak kullanıldığı yapay bir çevreye dönüşmektedir. Buna bağlı olarak kentsel koruma kavramı da, kültür ve kültürel miras endüstrisinin bir parçası olarak tasarlanan mekânsal politikaların bir parçası haline gelmektedir.

Kentsel koruma anlayışındaki bu değişim araştırma kapsamında üç başlık altında tartışılmıştır. Bunlar, kültürel varlık odaklı kültürel miras kavramından kültürel sermaye odaklı kültürel miras kavramına geçiş, amaç-odaklı kentsel koruma politikalarından araç-odaklı kentsel koruma politikalarına geçiş ve devlet-odaklı yönetim modellerinden girişimci-odaklı yönetim modellerine geçiştir. Kavram, politika ve yönetim alanlarında yaşanan bu değişimin özü, tarihi çevrenin korunma amacının, koruma aktörlerinin ve tarihi çevre kullanıcılarının değişmesidir. Bu değişimin yarattığı endişeler, kuram ve uygulama alanındaki çelişkileri; üretim ve tüketim, yerel ve küresel, eşsizlik ve aynılaşma, ziyaretçiler ve kullanıcılar, pazarlama ve planlama, süreç ve eylem, fırsatlar ve tehditler arasındaki çelişkileri içermektedir. Öncelikle, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de, sıkı ve kısıtlayıcı olarak algılanabilen koruma mevzuatı ve onunla çelişen bağımsız politikalar ile mekân ve planlama süreci parçalı hale gelmekte; koruma politikaları, kalkınma politikalarının dışında bırakılmaktadır.

Yirmibirinci yüzyılda neoliberal ideolojinin de etkisi ile hızla ve sürekli değişen politik, ekonomik ve sosyal düzenler bağlamında geleneksel planlama yöntemleri ve yaklaşımları kentsel koruma ve kalkınma arasında seçim yapmaya zorlamaktadır. Bu yaklaşım, kentsel koruma sürecini kesintiye uğramakta, planlamanın girişimci faaliyetlere müdahalede bulunan ve onu kontrol eden yapısı değişime uğramakta ve özel sektör odaklı parçacı proje anlayışı, planlamanın yerini almaktadır. İkinci olarak, kültürel mirasın, tarihin “yorumlanmasına” yol açabilecek seçimlik tanımlamalarla bugünün koşulları ile ilişkilendirilen bir kavram haline gelmesi ile “sembolik politika” olarak tanımlanabilen araç-odaklı koruma politikalarına bağlı olarak tarihi çevrede neoliberal ideolojinin talepleri gereği büyük baskı yaratılmaktadır. Bu baskı sonucunda, kentsel koruma geçmişin sahte bir uyarlaması haline gelmekte, korunanın geçmişle bağlantısı koparılmakta, kültürel mirasın asıl sahipleri ve kültürün üreticileri olan halk, yaratılan ekonomik değerden pay alamamaktadır. Bu kapsamda, tarihi çevrelerde etkin olan araç-odaklı kentsel koruma uygulamaları, sosyal hedeflerden yoksunluk ve soylulaştırmaya yol açma bakımından kısıtlı bir içeriğe konu olmaktadır. Son olarak, kentsel koruma pratiğinde “yukarıdan aşağı” yönlendirilen geleneksel yaklaşımlar, neoliberal kentleşme koşullarında tarihi çevrelerde ortaya çıkan sorunlara ve bunların toplum üzerindeki etkisini azaltmakta yeterli olamamaktadır.

Bulundukları bölgeler ve ülkeler için önemli ekonomik ve sosyo-kültürel merkezler olan tarihi yerleşmeler ideal sürdürülebilir kent özelliklerini bugüne kadar muhafaza edebilmişlerdir. Ancak, dünyada neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde hızla değişen sosyo-ekonomik koşullar bir yandan bu yerleşmeleri yerel ve özgün değerleri ile ön plana çıkarırken, diğer yandan yukarıda sayılan nedenlere bağlı olarak tehdit altına sokmaktadır. Türkiye’nin tarihini ve kolektif belleğini yansıtan bu yerleşmeler, sosyo-ekonomik alanda olduğu gibi kentsel koruma konusunda da göz ardı edilmektedir. Özellikle neoliberal ideolojinin göz ardı ettiği küçük ve orta ölçekli tarihi yerleşmeler kendi kendilerine ayakta kalma yolunu bulma zorunluluğu taşımaktadır. Bu araştırma da, sürdürülebilirliğin dahi sürdürülebilirliğinin tartışıldığı bir süreçte, neoliberal kentsel politikaların getirdiği “başka alternatif yok” yaklaşımının yarattığı bu çelişkiler, endişeler ve tehditler çerçevesinde başka alternatiflerin özellikle tarihi çevrede sürdürülebilirlik boyutunda holistik bir yaklaşımla tartışılması gereğini vurgulamaktadır.

Bu kapsamda araştırmanın üzerinde durduğu gereklilikler, değişimin kabulü, kültürel mirasın korunması ihtiyacı, yerel toplumun dikkate alınma ihtiyacı ve uzun vadeli planlama ve bağdaştırıcı politika ihtiyacıdır. Gerçekte bir kentsel yönetim problemi olan bu gerekliliklerin karşılanması için araştırma, kentsel koruma ve kalkınma kavramlarının kentsel müdahalelerde bütünleşik olarak ele alındığı, korumayı değişim sürecinde göz ardı etmeyen “sürdürülebilir kentsel koruma” anlayışını ön plana çıkarmaktadır.

İkinci bölümde tartışıldığı gibi sürdürülebilirlik kavramı ilk olarak çevreye duyarlı ekonomik kalkınmayı savunmak üzere ortaya çıkmış olsa da son yıllarda farklı anlamlara gelebilmektedir. Bu değişen anlamlardan biri de sürdürülebilirlik kavramının kentsel mekânda uygulanabilirliğidir. Sürdürülebilir kentleşme, çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel sorumluluk gerektiren ve topluma yaşayabilir, yaşanabilir ve eşitlikçi bir ortam sunan bir süreci tanımlamaktadır. Tanımı ve anlamındaki belirsizlikler nedeni ile neoliberal kentleşme bağlamında herkesin kendi çıkarlarına göre yeniden tanımlayabileceği ve kullanabileceği bir kavrama dönüşen sürdürülebilir kentleşme, kültürel miras söz konusu olduğunda, tarihi çevreye duyarlı yönetim biçimleriyle mirasın bugüne katkısını sürekli kılma çabasını tanımlamaktadır. Ancak araştırmada tartışıldığı gibi, ortak stratejilerine rağmen, kentsel koruma ve sürdürülebilir kentleşme konu alanlarının ikisinde de indirgeyici ve parçacı bir yaklaşım gözlenmektedir. Değişen ekonomi-politik süreçler çerçevesinde sürdürülebilir kentleşmenin başarısı için iki konu alanının bütünleşmesini sağlayan geniş kapsamlı yaklaşımlara gereksinim vardır.

Bu gereksinim çerçevesinde araştırmanın “Neoliberal Kentleşme Dinamikleri Çerçevesinde Tarihi Çevrenin Sürdürülebilirliği için Model Önerisi: Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli” başlıklı üçüncü bölümünde, tarihi çevrelerde sürdürülebilir kentsel korumayı etkin kılmak için gerekli yöntem önerisi sunulmuştur. Tarihi çevre korunuyor mu, tarihi çevrede uygulanan kentsel koruma politikaları halkın sosyal ihtiyaçlarını, değerlerini ve beklentilerini karşılıyor mu, tarihi çevrede uygulanan kentsel koruma politikaları halkın ekonomik ihtiyaçlarını karşılıyor mu ve tarihi çevrede uygulanan kentsel koruma politikaları etkin yönetiliyor mu soruları çerçevesinde geliştirilen Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli ile tarihi çevrelerde uygulanması öngörülen ve uygulanan kentsel koruma politikalarının sürdürülebilirliğini sağlamak üzere yerel yönetimlere karar-alma sürecinde yardımcı

olacak araçlar tanımlanmıştır. Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli, neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevrede kültürel mirasın korunması gereksinimi, sosyo-kültürel ihtiyaçlar ve ekonomik çıkarlar arasında dengeyi sağlamak üzere sürdürülebilirliği kentsel korumanın yönetiminde bir ilke kabul ederek holistik bir sistem yaklaşımı ile bir karar-alma çerçevesi ve değerlendirme yöntemi ortaya koyma amacı çerçevesinde geliştirilmiştir.

Model, Türkiye’de uygulanan kentsel koruma politikalarının neoliberal kentleşme dinamiklerine uyum sağlama yolunda sürdürülebilirlik bağlamında nasıl ve ne ölçüde işlediğini değerlendirmek üzere, “Neoliberal Kentleşme Dinamikleri Çerçevesinde Tarihi Çevrede Sürdürülebilir Kentsel Korumanın Uygulanabilirliği” başlıklı dördüncü bölümde Safranbolu ve Beypazarı örnekleri kapsamında uygulanmıştır. Safranbolu, yasa ve yönetmeliklerin yönlendirdiği amaç-odaklı kentsel koruma sürecinin, Beypazarı ise 2000’li yıllara gelindiğinde, Safranbolu’da yasa ve yönetmeliklerin yönlendirdiği amaç-odaklı kentsel koruma sürecinden eylemlerle yönlendirilen yasa ve yönetmelikler sürecine geçişin temsili olan araç-odaklı kentsel koruma sürecinin çarpıcı örnekleri olarak seçilmiştir.

Araştırma sonuçları, orta ve küçük ölçekli tarihi yerleşmelerin en önemli potansiyellerinin sahip oldukları kültürel mirası çağdaş yaşam koşullarının ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde değerlendirmeleri olduğunu göstermektedir. Tarihi yerleşmelerin kültürel miraslarını korumak için kullanabilecekleri farklı yerel kaynakları bulunmaktadır ve bu kaynaklar neoliberal politikaların getirdiği rekabet ortamında değerlendirilebilmektedir. Ancak tüm bu faydaların kalıcılığını sağlamak ve neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanması için bazı gereklilikler bulunmaktadır.

Safranbolu’da neoliberal kentleşme yaklaşımı öncesi 1970’li yılların amaç-odaklı kentsel koruma anlayışı çerçevesinde ideal bir kentsel koruma sürecinin izlenmesi, ideal bir yönetim stratejisi ile yönlendirilememesi nedeni ile yetersiz kalmakta; Safranbolu’nun bugün karşı karşıya kaldığı sosyal ve ekonomik sorunlara çözüm olamamaktadır. Beypazarı’nda ise, neoliberal kentleşme yaklaşımı sonrası 2000’li yılların araç-odaklı kentsel koruma anlayışı çerçevesinde eylem-odaklı ve ulusal ve uluslararası koruma normları açısından ideal olmayan bir kentsel koruma sürecinin izlenmesi, ideal bir yönetim stratejisi ile yönlendirilmesi nedeni ile tarihi çevrenin korunmasında ortaya çıkan sorunları gizlemektedir.

Sürdürülebilir kentsel koruma için standart bir model bulunmamakla birlikte araştırma, neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde tarihi çevrenin sürdürülebilirliği için en önemli gerekliliğin, kültürel mirasın, ulusal ve uluslararası normlara uygun olarak yasal süreçlerle yönlendirilerek, kamusal çıkar değeri çerçevesinde korunması olduğunu, ancak kentsel koruma uygulamaların günün koşullarına cevap verebilecek sosyal ve ekonomik politikalarla desteklenmedikçe yetersiz kalacağını ortaya koymaktadır.

Tarihi çevrede sürdürülebilir kentsel korumanın uygulanabilirliğinin sağlanması için araştırmanın, Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli'nde tanımlanan hedefler ve gereklilikler ile Safranbolu ve Beypazarı örnekleri üzerinden yapılan değerlendirmelere bağlı olarak, ortaya koyduğu başarı ölçütleri şunlardır:

- Her tarihi çevre özgün değerlere sahiptir ve kendilerine has işleyiş özellikleri vardır. Bu kapsamda tarihi çevrede standart uygulama modellerinden kaçınılmalıdır.
- Tarihi çevre, farklı parçaların oluşturduğu anlamlı bütün ve/veya bir sistem olarak ele alındığında bu sistemin oluşturduğu bütünün kavranması gerekmektedir. Sürdürülebilir kentsel koruma çerçevesinde, tarihi çevrede mekân, işlev, toplum ve tüm bunları düzenleyen ilkeler ve yönetmelikler bir bütün olarak değerlendirilmeli; parçacı ve indirgeyici müdahalelerden kaçınılmalıdır.
- Tarihi çevre ancak yaşayabilirliği sağlanarak korunabilir, ancak yaşayabilirlik kentsel kullanımlarda standartlaşma getirmemelidir. Kültürel mirasın sahip olduğu kültürel değerini kaybetmeksizin kullanımının sağlanması gerekmektedir. Tarihi çevre sadece ziyaretçiler için bir tatil köyü veya disneyland gibi bir eğlence mekânı değil, içinde yaşayanlarla yaşayan bir mekândır. Kentsel korumanın başarısı, kentsel müdahalelerden etkilenen kesimin müdahaleleri sahiplenmesine bağlıdır. Bu kapsamda tarihi çevrenin yaşayabilirliğinin olduğu kadar yaşanabilirliğinin de sağlanması gerekmektedir.

- Yaşayabilirlik ve yaşanabilirlik ekseninde tarihi çevrenin sürdürülebilirliği, ona ekonomik canlılık kazandıracak politikaların geliştirilmesine bağlıdır. Ekonomik politikalar için karar-alma sürecinde önceliğin kültürel miras olması, teşvik edilen işlevlerin tarihi çevrenin bütünlüğüne ve kültürel mirasın özgünlüğüne zarar vermeyecek şekilde örgütlenmesi gerekmektedir. Yerel ekonomik canlılık, tarihi çevrenin sahip olduğu mevcut kalkınma potansiyellerinin yeni pazar olanakları yaratacak şekilde kullanılması için yerel üretimin desteklenmesini, geleneksel faaliyetlerin yanında ticaret, hizmet ve turizm gibi işlevsel çeşitliliğin teşvik edilmesini gerektirmektedir. Neoliberal kentleşmenin yerel ekonomilerde yarattığı baskı ile artan değerleri karşılayamayacak duruma gelen yerel halkın korunması ve büyüyen, çeşitli ve yenilikçi bir yerel ekonominin teşvik edilmesi önemlidir.
- Tarihi çevrenin yaşayabilir ve yaşanabilir olduğu kadar adil de olması önem taşımaktadır. Neoliberal kentleşme dinamikleri çerçevesinde yönlendirilen kentsel koruma politikaları ile mekânsal kutuplaşma riski artmakta; toplumsal yoksulluk, sosyal ayrışma ve refah gibi toplumun asıl problemleri göz ardı edilmekte; yerel kimlikler ve kültürler kaybolmaktadır. Bu kapsamda, aktif ve kapsayıcı toplum anlayışının desteklenmesi, kültürel miras konusunda toplumsal bilincin oluşturulması, farkındalığın geliştirilmesi gerekmektedir. Özellikle finansal kaynakların yetersizliğinin tartışıldığı bir süreçte, sosyal sermaye, kentsel koruma uygulamalarının başarısı için finansal kaynaklar kadar önemlidir.
- Kentsel korumanın başarısı için gereken koruma ve planlama kültürü farklı yaklaşımlar ve müdahaleler ile çeşitlilik göstermekte; sürdürülebilirlik bağlamında bu sürece yeni müdahale biçimlerinin de eklenmesi kaçınılmaz bir durum almaktadır. Bu durumda, bu yeni müdahale biçimlerinin kentsel koruma sürecinde bütünleşik olarak yönlendirilmesini sağlayan tarihi çevre yönetimi anlayışı etkinleştirilmelidir. Tarihi çevrenin izole değil içinde yer aldığı bütün içinde, müdahalelerin uzun vadeli etkilerinin de göz önüne alınarak ekonomik, sosyal ve çevresel ölçekte çok sektörlü ancak bütünleşik bir süreç olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

- Sürdürülebilir kentsel korumanın etkinliği için bir kamusal çıkar konusu olan kentsel koruma pratiğinde devlet müdahalesi kurumsallaştırılmalıdır. Doğrudan Anayasa ile tanımlanan sorumluluklar çerçevesinde devlet kentsel koruma uygulamalarından sorumludur ve kentsel koruma uygulamalarının devlet kontrolü altında yapılması şarttır.
- Devlet müdahalesi ve kontrolü, halkın ve konuyla ilgili kesimin etkin katılımı olmadan yetersiz kalacaktır. Sürdürülebilir kentsel koruma, koruma sürecinde etkisi ve ilgisi olan tüm paydaşların birlikte yer aldığı kamusal kolektif eylem içeriğini tanımlamaktadır. Bu süreçte yönetimlerin uygulamayı sağlayıcı rolleri, yasal ve kurumsal yapı, kapasite artırımı stratejileri, kalkınma gereksinimi, yeni teknolojiler ve aktörlerle kentsel yönetim için yeni zorluklar ortaya çıkmaktadır. Bu zorlukların giderilmesi için uygulanacak iyi yönetim ilkesi ile bağlantıların güçlendirilmesi, kamusal kontrolün ve sivil toplum örgütlenmelerinin rolünün vurgulanması ve finansal bağımlılıkların azaltılması sağlanmalıdır.
- Sürdürülebilir kentsel koruma sürecinin gereksinim duyduğu bu bütünleşik sürecin etkin ve verimli yürütülmesi için yeterli finansman kaynağının yaratılması ve kurumsal, teknik ve insan kaynaklarının kapasitesinin geliştirilmesine yönelik altyapı desteğinin sağlanması gerekmektedir. Kentsel korumanın yüksek bakım maliyetleri, devlet katkısının yanı sıra alternatif ekonomik çözümleri gerekli kılmaktadır. Doğrudan devlet müdahaleleri kaynak aktarımında en verimli araç olmasına karşın yeterli değildir. Devlet bu sorumluluğunu kamu ve özel ortaklıklar aracılığı ile sorumluluğu paylaşarak ya da özel yatırımlar ve devletin teşvik önlemleri ile sağlamalıdır. Devlet ve toplum arasında, merkezi ve yerel yönetim arasında, kamu ve özel sektör arasında ortaklık düşüncesinden yola çıkarak yerel ortaklık mekanizmaları ve aşağıdan yukarı yaklaşımlar etkinleştirilmelidir.

- Kentsel koruma uygulamalarının yanında bu uygulamaları tamamlayıcı önlemler alınması gerekmektedir. Bu önlemlerden en önemlilerinden biri iyi ve kapsamlı bir iletişim ve pazarlama stratejidir. İletişim ve pazarlama stratejisi, kentsel koruma yönelimleri, kararları ve uygulamaları hakkında uluslararası, ulusal ve yerel düzlemde basılı ve basılı olmayan bilgilendirme ve farkındalık yaratma kampanyalarını içerebilir. Yerel halkta sahiplenme duygusunun yaratılması, tarihi çevrenin korunması için gelecekte yapılacak uygulamalar için teşvik oluşturulması için kullanılması gereken güçlü bir araçtır.
- Kentsel korumanın bir eylem değil, bir süreç olduğu dikkate alınarak tüm bu tanımlanan başarı ölçütlerinin uygulanma sürecinde sürekli izlenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, kültürel miras, insanların zaman içinde mekân ile etkileşiminin sonucunda ortaya çıkan tüm çevresel unsurları kapsamaktadır. Kentsel koruma ise sadece mimari değil, aynı zamanda bir politik, ekonomik ve sosyal konudur ve ekonomik politikaların başarısı, toplumsal politikalarla ilişkisine bağlıdır. İşlev küresel olarak tanımlanırken, anlam yerellik tarafından kazandırılmaktadır. Toplum tarafından işlev ve anlam arasında tarihi ilişki kurulmakta, küresel ve yerel bütünleştirilmektedir. Bu durumda, Safranbolu gibi, amaç-odaklı ve yasa ve planla yönlendirilen kentsel koruma süreçlerinin tersine, Beypazarı gibi, araç-odaklı kentsel koruma süreçlerinin yasallaştırılan bir metodoloji olarak ters işleyişinin, Beypazarı'na zarar vermediği görülmekle birlikte diğer küçük ve orta ölçekli tarihi yerleşmelere model teşkil etmesi ile bir risk oluşturma tehdidi taşımaktadır.

Küreselleşme sürecinde tarihi yerleşmelerin başarısı yeni ekonomik düzene nasıl adapte olduklarının yanında, küreselleşmenin kültürel miras üzerindeki etkilerini nasıl kontrol edeceğine bağlıdır. Bu durum, koruma ve kalkınma arasında bir seçim değil, sürdürülebilir kentsel koruma amaç ve hedefleri çerçevesinde tanımlandığı gibi kültürel mirasın değerini ve potansiyelini sürdürülebilir kalkınma için yenilenemez ve eşsiz bir kaynak olarak toplumla birlikte toplum için akıllıca kullanmaktır.

KAYNAKLAR

- Adams, W.**, [1990] 2001. *Green Development: Environment and Development in the Third World*, 2. Baskı, London: Routledge.
- Ahunbay, Z.**, 1996. *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, İstanbul: YEM.
- Ahunbay, Z.**, 2007. Tarihi İstanbul ve koruma kurullarından koparılan yenileme alanları, *Mimar.ist* 26, 65-68.
- Ahunbay, Zeynep**, 2010: Kişisel görüşme, uzman anketi, Ocak, 2010.
- Airey, D.**, 1998. Crakow, Poland. M. Shackley (ed), *Visitor Management: Case Studies from World Heritage Sites*, 46-65, Oxford: Butterworth - Heinemann.
- Akçura, N.**, 1972. Türkiye ve eski eserler, *Mimarlık Dergisi*, 8, 39-41.
- Akçura, N.**, 1987. *Kültürel Değerlerin Korunması Konusunda Yasal Kaynaklar*, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Akın, N., Çeçener, B., Gülersoy-Zeren, N., vd.** 2006. Bilimsel normlara uyunuz. D. Kuban (ed), *Yapı: İstanbul Müze Kent Bağlamında Gözlemler Eki* 292, Mart 2006, İstanbul.
- Akın, N., Sey, Y., Tapan, M.**, 2003. Sürdürülebilir kalkınma: Tarihi kültürel mirasın korunması. *Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri Teknoloji Öngörü Projesi, Vizyon 2023 Öngörü Panelleri*, http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-13.pdf (Erişim: 12.01.2009).
- Alkay, Elif**, 2010: Kişisel görüşme, uzman anketi, Ocak, 2010.
- Anonim**, 1996. Habitat II Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planı, Ankara.
- Ashworth, G.J.**, 2002a. Holocaust tourism and jewish culture: The lessons of Cracow – Kazmieirz, *International Research in Geographical and Environmental Education* 11 (4), 363-367.
- Ashworth, G.J.**, 2002b. Heritage, identity and places: For tourists and host communities. S. Singh, D.J. Timothy, R.K. Dowling (ed), *Tourism Destination Communities*, 79-98, Oxon: CABI.
- Ashworth, G.J., Tunbridge, J.E.**, 1990. *The Tourist-Historic City*, London: Belhaven.
- Ashworth, G.J., Tunbridge, J.E.**, 1999. Old cities, new pasts: planning heritage in the central european city, *Geojournal* 49 (1), 105-116.
- Ashworth, G.J., Tunbridge, J.E.**, 2000. *The Tourist-Historic City: Retrospect and Prospect of Managing the Heritage City*, Oxford: Elsevier Science.
- Ashworth, G.J., Voogd, H.**, 1990. *Selling the City: Marketing Approaches in Public Sector Urban Planning*, London: Belhaven.

- Auge, M.**, 1995. *Non-Places: Introduction to an Anthoropology of Supermodernity*, London: Verso.
- Avrami, E., Mason, R.**, 2000. Report on Research. E. Avrami, R. Mason, M. de la Torre (ed), *Values and Heritage Conservation*, 3-10, Los Angeles: The Getty Conservation Institute.
- Balaban, O.**, 2004. Prof. Dr. Gönül Tankut ile söyleşi: Koruma siyasal bir silahtır!, *Planlama* (2), 4-13.
- Balsas, C.J.L.**, 2004. City centre regeneration in the context of the 2001 European Capital of Culture in Porto, Portugal, *Local Economy* 19 (4), 396-410.
- Baltimore Development Corporation**, 2003. BDC Venture Organizations: Historic Main Streets, http://www.baltimoredevelopment.com/venture_mainstreets.shtml (Erişim: 14.05.2005).
- Barbier, E. B.**, 1987. The concept of sustainable economic development, *Environmental Conservation* 14 (2), 101-110.
- Bartu, A.**, 2000. Eski mahallelerin sahibi kim? Küresel bir çağda tarihi yeniden yazmak. Ç. Keyder (ed), *İstanbul: Küresel ile Yerel Arasında*, 43-59, İstanbul: Metis.
- Bartu, A.**, 2001. Rethinking heritage politics in a global context: A view from Istanbul. N. Alsayyad (ed), *Hybrid Urbanism on the Identity Discourse and the Built Environment*, 131-155, Westport: Praeger.
- Bassett, K.**, 1993. Urban cultural strategies and urban regeneration: A case study and critique, *Environment and Planning A* (25), 1775-1788.
- Beypazarı Belediyesi**, 2006. *Beypazarı Yeniden: Beypazarı Yapılanma Çalışmaları*.
- Bezmez, D.**, 2009. The politics of urban waterfront regeneration: The case of Haliç (the Golden Horn), Istanbul, *International Journal of Urban and Regional Research* 32 (4), 815-840.
- Bianchini, F.**, 1993. Remaking European cities: The role of cultural policies. F. Bianchini, M. Parkinson (ed), *Cultural Policy and Urban Regeneration: The West European Experience*, 1-20, Manchester: Manchester University Press.
- Bianchini, F.**, 2006. *Urban Mindscales of Europe*, Amsterdam: Rodopi.
- Bianchini, F., Ghilardi, L.S.**, 1997. *Culture and Neighbourhoods Volume 2: A Comparative Report*, Strasbourg: Council of Europe.
- Bianchini, F., Parkinson, M.**, 1993. *Cultural Policy and Urban Regeneration: The West European Experience*, Manchester: Manchester University Press.
- Birsel, C.**, 2009. Yeni dünya düzeninde çözölen kentler ve kamusal alan: İstanbul'da merkezkaç kentsel dinamikler ve kamusal mekân üzerine gözlemler, <http://www.metropolistanbul.com> (Erişim: 02.01.2010).
- Bizzarro, F., Nijkamp, P.**, 1997. Integrated conservation of cultural built heritage. P.S. Brandon, P.L. Lombardi, V. Bentivegna (ed), *Evaluation of the Built Environment for Sustainability*, 451-471, London: E & FN Spon.
- Boas, F.**, 1955. *Primitive Art*, New York: Dover.

- Boland, P.**, 2008. The construction of images of people and place: Labelling Liverpool and stereotyping scousers, *Cities* 25 (6), 355-369.
- Borja, J., Castells, M.**, 1997. *Local vs. Global: The Management of Cities in the Information Age*, London: Earthscan.
- Boyer, C.M.**, 1996. *The City of Collective Memory*, Cambridge: The MIT Press.
- Brandon, P.S., Lombardi, P.L., Bentivegna, V.**, 1997. *Evaluation of the Built Environment for Sustainability*, London: E & FN Spon.
- Brandon, P.S., Lombardi, P.L.**, 2010. *Evaluating Sustainable Development in the Built Environment*, 2nd edition, Oxford: John Wiley & Sons.
- Brenner, N., Theodore, N.**, 2002. *Spaces of Neoliberalism: Urban Restructuring in North America and Western Europe*, Oxford: Blackwell.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi**, 1998. *Cumalıkızık Koruma ve Yaşatma Projesi*.
- Buselich, K.**, 2002. An outline of current thinking on sustainability assessment. Western Australian state sustainability strategy. <http://www.sustainability.dpc.wa.gov.au/docs/BGPapers/KathrynBuselich.pdf> (Erişim: 29.12.2008).
- Campbell, S.**, 1996. Green cities, growing cities, just cities? Urban planning and the contradictions of sustainable development, *Journal of the American Planning Association* 62 (3), 296-312.
- Canbulat, İbrahim**, 2009: Kişisel görüşme, uzman anketi, Haziran 2009.
- Castells, M.**, [1972] 1977. *The Urban Question: A Marxist Approach*, London: Edward Arnold.
- Castells, M.**, [1996] 2005. *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür: Ağ Toplumunun Yükselişi*, İstanbul: Bilgi İletişim Grubu.
- Cities Alliance**, 2008. Urban upgrading strategy: Yangzhou. http://www.citiesalliance.org/ca/ca_projects/detail/5300 (Erişim: 02.03.2009).
- Charlot-Valdieu, C., Outrequin, P., Robbins, C.**, 2004. HQE²R Toolkit for Sustainable Neighbourhood Regeneration, <http://hqe2r.cstb.fr/> (Erişim: 01.01.2009).
- Cohen, N.**, 1999. *Urban Conservation*, Cambridge: The MIT Press.
- Cohen, N.**, 2001. *Urban Planning, Conservation and Preservation*, New York: McGraw Hill.
- Cork City Council**, 2009. Cork City Development Plan 2009-2015: Strategic Environmental Assessment. <http://www.corkcity.ie/newdevelopmentplan/ASSOCIATED%20DOCUMENTS/Strategic%20Environmental%20Assessment%20Statement%202009.pdf> (Erişim: 04.02.2010).
- CoE**, 1975. Congress on the European Architectural Heritage: The Declaration of Amsterdam.
- CoE**, 1992. European Urban Charter, the Congress of Local and Regional Authorities.

- CoE**, 1999. European Spatial Development Perspectives.
- CoE**, 2000. Lisbon Agenda. Second European Conference on Sustainable Cities & Towns.
- CoE**, 2004. Guidance on Urban Rehabilitation. Strasbourg: Council of Europe.
- CoE**, 2005a. Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society.
- CoE**, 2005b. Guidance on Heritage Assessment. Strasbourg: Council of Europe.
- CoE**, 2006. Renewed EU Sustainable Development Strategy, Brussels, June 2006.
- CoE**, 2008. The European Urban Charter II – Manifesto for a New Urbanity, The Congress of Local and Regional Authorities.
- ÇEKÜL**, 2008. Çekül Vakfı Faaliyet Raporu, 2008.
- Dahlan, H.**, 1990. In what way can culture serve tourism? *Borneo Review* 1, 129-148.
- Dalal-Clayton, B., Bass, S.**, 2002. *Sustainable Development Strategies: A Resource Book*, London: Earthscan.
- DCMS**, 2004. *Culture at the Heart of Regeneration*, London: DCMS.
- Debord, G.**, [1967] 2006. *Gösteri Toplumu*, İstanbul: Ayrıntı.
- Delafons, J.**, 1997: *Politics and Preservation*, London: E&FN Spon.
- Demirdizen, Erhan**, 2010: Uzman anketi, Ocak, 2010.
- DETR**, 1998. *Planning for Sustainable Development: Towards Better Practice*, London: DETR.
- DETR**, 1999. *A Better Quality of Life: A Strategy for Sustainable Development for the United Kingdom*, London: HM Stationery Office.
- Devuyst, D.**, 1999. Sustainability assessment: The application of a methodological framework, *Journal of Environmental Assessment Policy Management* 14, 459–487.
- Dinçer, İ.**, 2008. Kentsel koruma ve yenileme sorunlarını örnekler üzerinden tartışmak, *Planlama.org*, <http://www.planlama.org/> (Erişim: 10.10.2009).
- Dinçer, İclal**, 2010: Uzman anketi, Şubat 2010.
- Dobby, A.**, 1978. *Conservation and Planning*, London: Hutchinson.
- Dökmeci, V., Altunbaş, U., Yazgı, B.**, 2007. Revitalization of the main street of a distinguished old neighborhood in Istanbul, *European Planning Studies* 15 (1), 153-166.
- DPT**, 1979. Dördüncü 5-Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983. Ankara: DPT.
- DPT**, 2000. Sekizinci 5-Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005. Ankara: DPT.
- DPT**, 2004. İlçelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması. Ankara: DPT.
- DPT**, 2006a. Dokuzuncu 5-Yıllık Kalkınma Planı 2007-2013. Ankara: DPT.
- DPT**, 2006b. Kamu İdareleri için Stratejik Planlama Klavuzu, Ankara: DPT.

- DPT**, 2007. Dokuzuncu Kalkınma Planı Yerleşme - Şehirleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu: Yerleşme ve Şehirleşme. <http://ekutup.dpt.gov.tr/yerlesim/öik661.pdf> 60 (Erişim: 02.01.2009).
- English Heritage**, 1997. *Sustaining the Historic Environment*, London: English Heritage.
- English Heritage**, 2005a. *Regeneration and the Historic Environment: Heritage as a Catalyst for Better Social and Economic Regeneration*, London: English Heritage.
- English Heritage**, 2005b. *Heritage Counts*, London: English Heritage.
- English Heritage**, 2006. *Heritage Works: The Use of Historic Buildings in Regeneration*, London: English Heritage.
- English Heritage**, 2007. *Conservation Principles, Policies and Guidance for the Sustainable Management of the Historic Environment*, London: English Heritage.
- Erder, C.**, 1975. *Tarihi Çevre Bilinci*, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Erder, C.**, 1999. *Tarihi Çevre Kaygısı*, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Ergun, N.**, 2004. Gentrification in Istanbul, *Cities* 21 (5), 391-405.
- Erkip, F.**, 2000. Global transformations versus local dynamics in Istanbul: planning in a fragmented metropolis, *Cities* 17 (5), 371-377.
- Escobar, A.** 2001. Culture sits in places: Reflections on globalism and subaltern strategies of localisation. *Political Geography* 20, 139-174.
- European Commission**, 1994. Charter of European Cities & Towns Towards Sustainability.
- European Commission**, 1996. European Sustainable Cities, Report by the Expert Group on the Urban Environment, Italy.
- European Urban Knowledge Network**, 2009. Conservation of Ancient Town Zhouzhuang, Kunshan Municipality, Jiangsu, http://www.eukn.org/susta/themes/Urban_Policy/Urban_environment/Zhouzhuang_1349.html (Erişim: 30.10.2009).
- Evans, G.**, 2003. Hard-branding the cultural city - from prado to prada, *International Journal of Urban and Regional Research* 27 (2), 417-440.
- Evans, G.**, 2005. Measure for measure: Evaluating the evidence of culture's contribution to regeneration, *Urban Studies* 42 (5/6), 959-983.
- Evans, G. L., Shaw, P.**, 2004. *A Review of Evidence on the Role of Culture in Regeneration*, London: Department for Culture Media and Sport.
- Evans, J., Jones, P.**, 2008. Rethinking sustainable urban regeneration: ambiguity, creativity, and the shared territory, *Environment and Planning A*, 40 (6), 1416-1434.
- Everitt, A.**, 1997. *The Governance of Culture: Approaches to Integrated Cultural Planning and Policy. Cultural Policies Research and Development Unit*, Policy Note 5, Strasbourg: Council of Europe Publishing.

- Eversley, D.**, 1974. Conservation for the minority? *Built Environment*, January, 14-15.
- Fairclough, G.**, 2001. Boundless horizons. *Conservation Bulletin*, No. 40, London: English Heritage, http://www.english-heritage.org.uk/upload/pdf/boudless_horizons.pdf (Erişim: 17.2.2009).
- Feilden, B.**, 1994. *Conservation of Historic Buildings*, Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Feilden, B., Jokilehto, J.**, 1993. *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*, Rome: International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM).
- Finco, A., Nijkamp, P.**, 1996. Towards a sustainable future of cities in Europe. J. Stillwell, H. Scholten (ed), *Landuse Smilation in Europe*, 173-192, Dordrecht: Kluwer.
- Fitch, J.M.**, 1982. *Historic Preservation: Curatorial Management of the Built World*, New York: McGraw-Hill.
- Florida, R.**, 2002. *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*, New York: Basic Books.
- Forrest, R., Kearns, A.**, 1999. *Joined-up Places? Social Cohesion and Neighbourhood Regeneration*, York: York Publishing.
- Fudge, C.**, 1998. Linking cultural development and sustainability in cities. L. Nystrom, C. Fudge (ed), *City and Culture: Cultural Processes and Urban Sustainability*, 23-33, Karlskrona: Swedish Urban Environment Council.
- Gallagher, S.**, 2006. Beijing's urban makeover: the 'hutong' destruction. *Open Democracy*, 11.06.2006. http://www.opendemocracy.net/arts-photography/hutong_destruction_3632.jsp (Erişim: 13.09.2008).
- GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı**, 2004. *GAP Kùltürel Miras Geliştirme Programı*, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı.
- Garcia, B.**, 2004. Cultural policy and urban regeneration in Western European cities: Lessons from experience, prospects for the future, *Local Economy* 19 (4), 312-326.
- George, S.**, 1998. A short history of neoliberalism: Twenty years of elite economics and emerging opportunities for structural change, *Conference on Economic Sovereignty in a Globalising World*, Bangkok.
- Geray, C.**, 2003. Hem anayasaya hem de ulusal çıkarlara aykırı, *Cumhuriyet Gazetesi*, 2.10.2003, s.2.
- Giddens, A.**, 1991. *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*, Stanford: Stanford University.
- Giddens, A.**, [1998] 2000. *Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, İstanbul: Birey.

- Giddings R., Hopwood W., O'Brien G.,** 2002. Environment, economy and society: Fitting them together into sustainable development, *Sustainable Development* 10 (4), 187-196.
- Gilbert, R., Stevenson, D., Girardet, H., Stren, R.,** 1996. *Making Cities Work. The Role of Local Authorities in the Urban Environment*, London: Earthscan.
- Gottdiener, M.,** [1984] 1989. Mekân Kuramı üzerine tartışma: Kentsel praksis'e doğru, *Planlama* 89/1, Çev. Çağatay Keskinok.
- Graham, B.,** 2002. Heritage as knowledge: capital or culture? *Urban Studies* 39 (5-6), 1003-1017.
- Graham, B., Ashworth, G.J., Tunbridge, J.E.,** 2000. *A Geography of Heritage: Power, Culture and Economy*, London: Arnold.
- Griffiths, R.,** 1995. Cultural strategies and new modes of urban intervention, *Cities* 12 (4), 253-265.
- Griffiths, R.** 2006. City/culture discourses: Evidence from the competition to select the European Capital of Culture 2008, *European Planning Studies* 14 (4), 415-430.
- Göksu, Emel,** 2010: Uzman anketi, Ocak, 2010.
- Gülersoy-Zeren, N.,** 2006. *Sit Alanlarında Planlama ve Koruma*, İstanbul Teknik Üniversitesi Ders Notları.
- Gülersoy-Zeren, N., Tezer, A., Yigiter, R., Koramaz, K., Günay, Z.,** 2008. *Istanbul Project: Istanbul Historic Peninsula Conservation Study; Volume 1: Conservation of Cultural Assets in Turkey*, İstanbul: İstanbul Technical University.
- Gülersoy-Zeren, N., Özsoy, A., Tezer, A., Genli Yiğiter, R., Günay, Z.,** 2005. *Mevcut Kentsel Dokuda Çevresel Kalitenin İyileştirilmesi: Stratejik Kalite Planlaması Modeli*, Yayınlanmamış Araştırma Raporu, İstanbul Teknik Üniversitesi Araştırma Fonu, İstanbul.
- Günay, Z.,** 2009. Conservation paradoxes in Istanbul. N. Zeren Gülersoy, F. Gezici, B. Önem, K.Y. Arslanlı (ed), *New Approaches in Urban and Regional Planning*, 159-167, İstanbul: Cenkler.
- Günay, Z.,** 2010. Conservation vs. regeneration: Case of ECoC 2010 İstanbul, *European Planning Studies* 18 (8), 1173-1186.
- Güvenç, B.,** 1996. *İnsan ve Kültür*, İstanbul: Remzi.
- Haider, D.,** 1992. Place wars: new realities in the 1990s, *Economic Development Quarterly* 6 (2), 127-134.
- Hancock, T.,** 1996. Planning and creating healthy and sustainable cities: the challenge for the 21st century. C. Price, A. Tsouros (ed), *Our Cities, Our Future: Policies and Action Plans for Health and Sustainable Development*, Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.
- Harvey, D.,** 1989. From managerialism to entrepreneurialism: the transformation in urban governance in late capitalism, *Geografiska Annaler* 71 B, 2-17.

- Harvey, D. C.**, 2001. Heritage pasts and heritage presents: temporality, meaning and the scope of heritage studies, *International Journal of Heritage Studies* 7 (4), 319-338.
- Hasol, D.**, 1997. Kent boyutunda bir koruma örneği: Safranbolu, *Yapı* (186), 66-67.
- Healey, P., De Magalhaes, C.**, 2002. *Shaping City Centre Futures: Conservation, Regeneration and Institutional Capacity: Regeneration in Grainger Town, Newcastle*, Newcastle: Centre for Research in European Urban Environments, University of Newcastle.
- Heidelberg City Council**, 2006. Heidelberg City Development Plan 2015, http://www.heidelberg.de/servlet/PB/menu/1090707_11/index1154524808141.html (Erişim: 23.2.2009).
- Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., Perraton, J.** 1999. *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*, Cambridge: Polity.
- Hemphill, L., Berry, J., McGreal, S.**, 2004a. An indicator-based approach to measuring sustainable urban regeneration performance: Part 1, conceptual foundations and methodological framework, *Urban Studies* 41 (4), 725-755.
- Hemphill, L., Berry, J., McGreal, S.**, 2004b. An indicator-based approach to measuring sustainable urban regeneration performance: Part 2, empirical evaluation and case-study analysis, *Urban Studies* 41 (4), 757-772.
- Herbert, D.T.**, 1995. Heritage places, leisure and tourism. D. T. Herbert (ed), *Heritage, Tourism and Society*, 1-20, London: Mansell.
- Hero Urbact II Network**, 2005. URBACT II Network HerO: Heritage as Opportunity Sustainable Management Strategies for Vital Historic Urban Landscapes. <http://urbact.eu/> (Erişim: 23.2.2008).
- Hewison, R.**, 1987. *The Heritage Industry: Britain in a Climate of Decline*, London: Methuen.
- Hill, M.**, 1968. Goal achievement matrix for evaluating alternative plans, *Journal of American Institute of Planners* 34(1), 19-28.
- Hirst, P., Thompson, G.**, 1999. *Globalisation in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance*, Cambridge: Polity.
- Hist.Urban**, 2008. *Baseline Study: Importance, Challenges and Action Requirements for an Integrated Revitalisation of Small and Medium Sized Historic Towns*. European Union INTERREG IIIB CADSES, <http://www.histurban.net> (Erişim: 23.2.2008).
- Holcomb, B.**, 1993. Revisioning place: de-and re-constructing the image of the industrial city. G. Kearns, G., C., Philo (ed), *Selling Places: The City as Cultural Capital, Past and Present*, 133-143, Oxford: Pergamon.
- Hürriyet**, 06.07.2009.
- ICOMOS**, 1931. The Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments.
- ICOMOS**, 1964. Venice Charter: International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites.

- ICOMOS**, 1982. Declaration of Tlaxcala: The Revitalization of Small Settlements.
- ICOMOS**, 1987. Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas: Washington Charter.
- ICOMOS**, 1994. World Heritage List Advisory Body Evaluation, No. 614: Safranbolu.
- ICOMOS**, 2001. Proceedings of US/ ICOMOS 4th International Symposium: Managing Change: Sustainable Approaches to the Conservation of the Built Environment.
- ICOMOS**, 2007. The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites. 10 April 2007.
- ICOMOS**, 2010. Guidance on Heritage Impact Assessments for Cultural World Heritage Properties, http://www.international.icomos.org/world_heritage/WH_Committee_34th_session_Brasilia/ICOMOS_Heritage_Impact_Assessment_2010.pdf (Erişim: 10.10.2010).
- ICOMOS Australia**, 1981. The Burra Charter The Australian ICOMOS Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance.
- ICOMOS Canada**, 1983. The Appleton Charter for the Protection and Enhancement of the Built Environment.
- ICOMOS New Zealand**, 1992. Charter for the Conservation of Places of Cultural Heritage Value.
- ICOMOS US**, 1992. Preservation Charter for the Historic Towns and Areas of the United States of America.
- IUCN**, 1980. World Conservation Strategy. Gland, Switzerland.
- Jessop, B.**, 2002. Liberalism, neoliberalism, and urban governance: a state-theoretical perspective, *Antipode* 34(3), 453–472.
- Jones, P., Wilks-Heeg, S.**, 2004. Capitalising culture: Liverpool 2008, *Local Economy* 19 (4), 341–360.
- Jokilehto, J.**, 1999. Management of sustainable change in historic urban areas. S.M. Zancheti (ed), *Conservation and Urban Sustainable Development*, 61-68, Recife, Brazil: Centro de Conservacao Integrada Urbana e Territorial.
- Kearns, A., Paddison, R.**, 2000. New challenges for urban governance, *Urban Studies* 37 (5-6), 845-850.
- Kearns, G., Philo, C.**, 1993. Culture, history, capital: A critical introduction to the selling of places. G. Kearns, C. Philo (ed), *Selling Places: The City as Cultural Capital, Past and Present*, 1-32, Oxford: Pergamon.
- Keleş, R.**, 1998. *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: İmge.
- Keene, J.C.**, 2001. The link between historic preservation and sustainability: An urbanist's perspective. J.M. Teutano, F.G. Matero (ed) *Managing Change: Sustainable Approaches to the Conservation of the Built Environment*, 11-22, Philadelphia: Getty Conservation Institute.

- Keyder, Ç.**, [1992] 1996. İstanbul'u nasıl satmalı? Ç. Keyder (ed), *Ulusal Kalkınmacılığın İflası*, 94-105, İstanbul: Metis.
- Keyder, Ç.**, 2000. *İstanbul: Küresel ile Yerel Arasında*, İstanbul: Metis.
- Keyder, Ç.**, 2005. Globalisation and social exclusion in Istanbul, *International Journal of Urban and Regional Research* 29 (1), 124-134.
- Khor, M.**, 2001. *Rethinking Globalisation: Critical Issues and Policy Choices*, London: Zed Books.
- Kıray, M.** 1998. *Değişen Toplum Yapısı*, İstanbul: Bağlam.
- Kiper, P.**, 2004. Küreselleşme sürecinde kentlerimize giren yeni tüketim mekânları ve yitirilen kent kimlikleri, *Planlama* 4 (30), 14-18.
- Kiper, P.**, 2006. *Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel - Kültürel Değerlerinin Korunması: Türkiye - Bodrum Örneği*, İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- Kiper, Perihan**, 2010: Uzman anketi, Nisan 2010.
- Kong, L.**, 2000. Culture, economy, policy: Trends and developments, *Geoforum - Special issue on Cultural Industries and Cultural Policies* 31 (4), 385-390.
- Koramaz, Kerem**, 2009: Kişisel görüşme, uzman anketi, Eylül 2009.
- Koramaz, K., Günay, Z.**, 2009. Sur-i Sultani: Kültürel üretim mi, tüketim mi? *Yeni Mimar* 73.
- Kuban, D.**, 1976. Safranbolu niye korunmalı? *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Bülteni* 53 (333), 3-6.
- Kuban, D.**, 1977. Tarihi çevrenin geleceği, *2000 Yılına Doğru Sanatlar Sempozyumu*, 24-28 Ekim 1977, İstanbul: DGSA.
- Kuban, D.**, 1984. Evleri ve kentleri niye korumalı? İstanbul'dan Göreme'ye kültür mirasımız, *Milliyet Gazetesi*, 1984.
- Kuban, D.**, 2001. *Türkiye'de Kentsel Koruma. Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri*, İstanbul: Tarih Vakfı.
- Kumar, R.**, 1999. *Research Methodology: A Step-by-Step Guide for Beginners*, London: Sage.
- Kuş, A.**, 2003. *Türkiye'de mimarlık değerlerinin korunmasında ilk adımlar : Safranbolu 1975-1980*, Safranbolu: Safranbolu Kaymakamlığı.
- Larkham, P.J.**, 1995. Heritage as planned and conserved. D.T. Herbert (ed), *Heritage Places, Tourism and Society*, 85-116, London: Mansell.
- Larkham, P.J.**, 1996. *Conservation and the City*, London: Routledge.
- Lefebvre, H.**, [1974] 1991. *The Production of Space*, Oxford: Blackwell.
- Lehtimäki, M.**, 2006. *Sustainable Historic Towns – Urban Heritage as an Asset of Development Project Report*, Finland National Board of Antiques, Department of Monuments and Sites, Report No. 16.
- Lele, S.**, 1991. Sustainable development: a critical review, *World Development* 19, 607-621.

- Lipietz, A.**, 2003. The national and the regional: their autonomy vis-a-vis the capitalist world crisis. N. Brenner, B. Jessop, M. Jones, G. MacLeod (ed), *State/Space: A Reader*, 239-255, Oxford: Blackwell.
- Lichfield, N.**, 1988. *Economics in Urban Conservation*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Lichfield, N.**, 1997. Achieving the benefits of conservation, *Built Environment* 23 (2), 103-110.
- Lichfield, N.**, 1998. *Evaluation in Planning: Facing the Challenge of Complexity*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Lichfield, N., Kettle, P., Whitbread, N.**, 1975. *Evaluation in the Planning Process*, Oxford: Pergamon Press.
- Lombardi, P.L.**, 1998. Sustainability indicators in urban planning evaluation. N. Lichfield (ed), *Evaluation in Planning*, 177-192, Dordrecht: Kluwer.
- Lovering, J.**, 2007. The relationship between urban regeneration and neoliberalism: Two presumptuous theories and a research agenda, *International Planning Studies* 12 (4), 343-366.
- Lovering, J.**, 2009. The recession and the end of planning as we have known it, *International Planning Studies* 14 (1), 1-6.
- Low, N.**, 1999. *Planning for Social and Ecological Sustainability*, Research School of Social Sciences, Australian National University.
- Lowenthal, D.**, 1985. *The Past is a Foreign Country*, Cambridge: Cambridge University.
- Luke, T.**, 1995. Sustainable development as a power/knowledge system: the problem of governmentality. F. Fischer, M. Black (ed), *Greening Environmental Policy: the Politics of a Sustainable Future*, 21-32, New York: St. Martin's.
- Madran, E.**, 1997. Korumacı değil miyim neyim? *Ege Mimarlık Dergisi* 22 (1), 23-25.
- Madran, E.**, 2002. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler: 1800-1950*, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Madran, E.**, 2005. *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.
- MAREV**, 2005. *Mardin Yol Haritası*, İstanbul: Mardinliler Eğitim ve Dayanışma Vakfı.
- Marx, K.**, 1992. *Felsefenin Sefaleti*, İstanbul: Sol Yayınları.
- Mason, D.R.**, 1997. Managing development at cultural heritage sites: Conservation practice and sustainability. V. Bentivegna, P.S., Brandon, P. Lombardi (ed), *Evaluation of the Built Environment for Sustainability*, 300-312, London: Routledge.
- May, T.**, 2001. *Social Research: Issues, Methods and Processes*, Buckingham: Open University Press.

- Mega, V., Pedersen, J.,** 1998. *Urban Sustainability Indicators. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions*, Dublin, Ireland.
- Miles, M.,** 2005. Interruptions: Testing the rhetoric of culturally-led urban development, *Urban Studies* 42 (5-6), 889–911.
- Miles, S., Paddison, R.,** 2005. Introduction: the rise and rise of culture-led urban regeneration, *Urban Studies* 42 (5/6), 833-839.
- Mitlin, D.,** 1992. Sustainable development: a guide to literature, *Environment and Urbanization* 4 (1), 111-124.
- Mitlin, D., Satterthwaite, D.,** 1996. Sustainable development and cities. C. Pugh (ed), *Sustainability, the Environment and Urbanization*, 23-62, London: Earthscan.
- Molotch, H.,** 1987. *Urban Fortunes: The Political Economy of Place*, Berkeley, Los Angeles: University of California Press.
- Mooney, G.,** 2004. Cultural Policy as urban transformation? Critical reflections on Glasgow, European City of Culture 1990, *Local Economy* 19 (4), 327-340.
- Morris, W.,** 1877. *The Principles of the Society (for the Protection of Ancient Buildings) As set forth upon its Foundation*, <http://www.spab.org.uk/> (Erişim: 08.10.2009).
- Negussie, E.,** 2006. Implications of neo-liberalism for built heritage management: institutional and ownership structures in Ireland and Sweden, *Urban Studies* 43 (10), 1803–1824.
- Newby, P.T.,** 1994. Tourism: Support or threat to heritage. G. J. Ashworth, P. J. Larkham (ed), *Building a New Heritage: Tourism, Culture, and Identity*, 206-228, London: Routledge.
- New Zealand Historic Places Trust,** 2006. *Sustainable Management of Historic Heritage Guide*. No. 9, State of the Environment Reporting and Monitoring.
- Nijkamp, P., Perrels, A.,** 1994. *Urban Sustainability as a New Paradigm, Sustainable Cities in Europe*, London: Earthscan.
- Nijkamp, P., Bal, F., Medda, F.,** 1998. A survey of methodes for sustainable city planning and cultural heritage management, *Serie Research Memoranda* No.50, <ftp://zappa.ubvu.vu.nl/19980050.pdf> (Erişim: 01.02.2007).
- Nichols, R.M.,** 1996. Main street approach: Urban conservation and economic development. S. Ghosh (ed), *Architectural and Urban Conservation, Centre for Built Environment*, 17-20, Calcutta: Amit.
- O’Callaghan, C., Linehan, D.,** 2007. Identity, politics and conflict in dockland development in Cork, Ireland: European Capital of Culture 2005, *Cities* 24 (4), 311-323.
- ODPM,** 2003. *Sustainable Communities: Building for the Future*, London: ODPM.

- Ohmae, K.**, 1990. *The Borderless World: Power and Strategy in the Interlinked Economy*, London: Harper Collins.
- Okay, İ.**, 1991. *Safranbolu Koruma Amaçlı İmar Planı, Raporu ve Plan Notları*.
- Orbasli, A.**, 2000. *Tourists in Historic Towns: Urban Conservation and Heritage Management*, London: E&FN Spon.
- Orbaşlı, A.**, 2008. *Architectural Conservation: Principles and Practice*, Oxford: Blackwell Publishing.
- Özalp, Cengiz**, 2010: Karar-alıcı anketi, Mart 2010.
- Özköse, Aysun**, 2009: Kişisel görüşme, Haziran 2009.
- Paddison R.**, 1993. City Marketing, image reconstruction and urban regeneration, *Urban Studies* 30, 339-350.
- Palmer, R.**, 2004. *European Capitals/Cities of Culture: Study on the European Cities and Capitals of Culture and the European Cultural Months (1995–2004)*, Part I and II, Palmer/Rae Associates, Brussels: European Commission.
- Parkinson, M., Bianchini, F.** 1993. Liverpool: A tale of missed opportunities. F. Bianchini, M. Parkinson (ed), *Cultural Policy and Urban Regeneration: The West European Experience*, 155-177, Manchester: Manchester University Press.
- Patton, M. Q.** 1990. *Qualitative Evaluation and Research Methods*, 2nd edition, Newbury Park CA: Sage.
- Pearce, G.**, 1994. Conservation as a component of urban regeneration, *Regional Studies* 28 (1), 88-93.
- Peck J. A., Tickell A.**, 1994. Jungle law breaks out: neoliberalism and global-local disorder, *Area* 26 (4), 317-326.
- Pendlebury, J.**, 2002. Conservation and regeneration: Complementary or conflicting processes?: The case of Grainger Town, Newcastle upon Tyne, *Planning Practice & Research* 17 (2), 145–158.
- Pendlebury, J.**, 2009. *Conservation in the Age of Consensus*, London: Routledge.
- Pickard, R.**, 2001. *Management of Historic Centres*, London: Spon Press.
- Purdon, S., Lessof, C., Woodfield, K., Bryson, C.**, 2001. *Research Methods for Policy Evaluation*. Research Working Paper No.2, London: Her Majesty's Stationary Office.
- Raco, M.**, 2005. Sustainable development, rolled-out neoliberalism and sustainable communities, *Antipode* 37 (2), 324-347.
- Rebanks Consulting Ltd.**, 2009. *World Heritage Status: Is There Opportunity For Economic Gain?* Research and analysis of the socio-economic impact potential of UNESCO World Heritage Site status, Lake District World Heritage Project, <http://www.lakeswhs.co.uk/index.html> (Erişim: 10.01.2010).
- Redclift, M.**, 1987. *Sustainable Development: Exploring the Contradictions*, New York: Methuen.

- Redclift, M.,** 2000. *Sustainability: Life Chances and Livelihoods*, London: Routledge.
- Rees, W.E.,** 1999. Achieving sustainability: reform or transformation. D. Sutterwaite (ed), *The Earthscan Reader in Sustainable Cities*, 22-52, London: Earthscan.
- Rehabimed,** 2005. Euromed Heritage Programme: Rehabimed Method for the Rehabilitation of Traditional Mediterranean Architecture, <http://www.rehabimed.net> (Erişim: 02.06.2009).
- Resmi Gazete,** 1973. Eski Eserler Kanunu, Kanun No. 1710/06.05.1973.
- Resmi Gazete,** 1982. Turizmi Teşvik Kanunu, Kanun No. 1634/16.03.1982.
- Resmi Gazete,** 1983. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Kanun No. 2863/23.07.1983.
- Resmi Gazete,** 2001. Hazineye Ait Taşınmaz Malların Değerlendirilmesi ve Katma Değer Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun No. 4706/18.07.2001.
- Resmi Gazete,** 2003. Turizmi Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun No. 4957/01.08.2003.
- Resmi Gazete,** 2004a. Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun No. 5234/21.09.2004.
- Resmi Gazete,** 2004b. Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun Tasarısı, No. 5227/03.08.2004.
- Resmi Gazete,** 2004c. Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Kanun No. 5216/23.07/2004.
- Resmi Gazete,** 2004d. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun No. 5226/27.07/2004.
- Resmi Gazete,** 2004e. Toplu Konut Kanununda ve Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerin Toplu Konut İdaresi Başkanlığına Ait Bölümünde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun No. 5162/05.05/2004.
- Resmi Gazete,** 2005a. Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, Kanun No. 5366/05.7.2005.
- Resmi Gazete,** 2005b. Belediye Kanunu, Kanun No. 5393/03.07.2005.
- Resmi Gazete,** 2008. Turizmi Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun No. 5761/07.05.2008.
- Roald H.J.,** 2000. *Sustainable Historic Cities? A Baltic-Nordic Approach: Report on Urban Development and Cultural Values: Case Studies of Tallinn, Riga, Visby and Alesund*, Urban Design Guidelines, Oslo: Akriben.
- Rodwell, D.,** 2003. Sustainability and the holistic approach to the conservation of historic cities, *Journal of Architectural Conservation* 1, 58-73.
- Rodwell, D.,** 2007. *Conservation and Sustainability in Historic Cities*, Oxford: Blackwell.

- Rossi, P.H., Freeman, H.E.,** 1993. *Evaluation: A Systematic Approach*, Newbury Park: Sage.
- Ruskin, J.,** 1865. *The Seven Lamps of Architecture*, New York: John Wiley & Sons.
- Rydin, Y.,** 1997. Policy networks, local discourses and the implementation of sustainable development. S. Baker, D. Kousis, D. Richardson, S. Young (ed), *The Politics of Sustainable Development*, 152–74, London: Routledge.
- Rypkema, D.,** 2005. Celebrating our urban heritage: Globalization, urban heritage, and the 21st century economy, *Global Urban Development* 1 (1), <http://www.globalurban.org/Issue1PIMag05/Rypkema%20PDF.pdf> (Erişim: 13.09.2006).
- Rypkema, D.,** 2008. Heritage and sustainable development, *Heritage Strategies International*, <http://www.hs-intl.com> (Erişim: 06.06.2008).
- Sadler, D.,** 1993. Place-marketing, competitive places and the construction of hegemony in Britain in the 1980s. G. Kearns, C. Philo (ed), *Selling Places: The City as Cultural Capital, Past and Present*, 175-192, Oxford: Pergamon.
- Sadler, B.,** 1999. A framework for environmental sustainability assessment and assurance. J. Petts (ed), *Handbook of Environmental Impact Assessment* vol. 1, 12–32, Oxford: Blackwell.
- Safranbolu Belediyesi,** 2006. 2002-2006 Dönemi Korumacılık Faaliyetleri.
- Safranbolu Belediyesi,** 2008. 2002-2008 Çalışma Raporları.
- Sassen, S.,** 1991. *The Global City: New York, London, Tokyo*, Princeton: Princeton University Press.
- Satterthwaite, D.,** 1997. Sustainable cities or cities that contribute to sustainable development? *Urban Studies* 34 (10), 1667–1691.
- Saul, J.,** 2005. *The Collapse of Globalism and the Reinvention of the World*, London: Atlantic Books.
- Scheirer, M.A.,** 1994. Designing and using process evaluation. J.S. Wholey, H.P. Hatry, K.E. Newcomer (ed), *Handbook of Practical Program Evaluation*, 40-68, San Francisco: Jossey-Bass.
- Serageldin, M.,** 2000. Preserving the historic urban fabric in a context of fast-paced change. E. Avrami, R. Mason, M. de la Torre (ed), *Values and Heritage Conservation*, 51-88, Los Angeles: The Getty Conservation Institute.
- Short, J.R. ve Kim, Y.H.,** 1999. *Globalization and the City*, New York: Longman.
- Smith, N.,** 2002. New globalism, new urbanism: Gentrification as global urban strategy, *Antipode* 34 (3), 434-57.
- Soja, E.W.,** 1989. *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory*, London: Verso.
- Soja, E.W.,** 2000. *Postmetropolis: Critical Studies of Cities and Regions*, Oxford: Blackwell.

- Sözen, Metin**, 2010: Kişisel görüşme, Nisan, 2010.
- Stoker, G.**, 1997. Public-private partnerships and urban governance. J. Pierre (ed), *Partnerships in Urban Governance: European and American Experience*, 34-51, Hampshire: Macmillan.
- Strange, I.**, 1997. Planning for change, conserving the past: Towards sustainable development policy in historic cities? *Cities* 14 (4), 227-233.
- Strange, I.**, 1999. Urban sustainability, globalisation and the pursuit of heritage aesthetic, *Planning Practice & Research* 14 (3), 301-311.
- Strange, I., Whitney, D.**, 2003. The changing roles and purposes of heritage conservation in the UK, *Planning, Practice & Research* 18 (2-3), 219-229.
- Stubbs, M.**, 2004. Heritage-sustainability: developing a methodology for the sustainable appraisal of the historic environment, *Planning, Practices & Research* 19 (3), 285-305.
- Tankut, G.**, 1994. Koruma politikaları, 2. *Kentsel Yenileme ve Uygulamalar Kolokyumu*, İstanbul: MSGSÜ.
- Tankut, G.**, 2005. Doğal ve tarihi çevrenin korunması: Sorunlar ve olası çözümler, *Planlama* 31 (1), 9-12.
- Tapan, M.**, 1998. Cumhuriyet döneminde doğa ve kültür varlıklarını koruyamamanın korunması. Y. Sey (ed), *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, 199-209, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- TC Bayındırlık ve İskan Bakanlığı**, 2007. Kentleşme Alanında Sürdürülebilirlik Çözümlemesi: Yaklaşımlar, Modeller, Temel Alanlar, Göstergeler, Uygulama Örnekleri, Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörel Politikalara Entegrasyonu Projesi, Kentleşme Tematik Grubu 2. Raporu. Ankara: TC Bayındırlık ve İskan Bakanlığı.
- TC Bayındırlık ve İskan Bakanlığı**, 2009. Kentleşme Şurası: Kentsel Miras, Mekân Kalitesi ve Kentsel Tasarım Komisyonu Raporu, Ankara, Nisan 2009, <http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/kentlesme/kitap5.pdf> (Erişim: 12.05.2009).
- TC Kültür ve Turizm Bakanlığı**, 1985. TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu Karar No. 997, 03.05.1985.
- TC Kültür ve Turizm Bakanlığı**, 2002a. Türkiye: Toplumsal Kalkınma ve Kültürel Miras Projesi, <http://www.kultur.gov.tr> (Erişim: 18.03.2006).
- TC Kültür ve Turizm Bakanlığı**, 2002b. Europe: A Common Heritage Campaign, <http://www.kultur.gov.tr> (Erişim: 18.03.2006).
- TC Kültür ve Turizm Bakanlığı**, 2008. TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu Karar No. 2911, 18.01.2008.
- Tekeli, İ.**, 2001. *Modernite Aşılırken Kent Planlaması*, İstanbul: İmge Yayınevi.
- Tekeli, İ.**, 2009. *Kültür Politikaları ve İnsan Hakları Bağlamında Doğal ve Tarihi Çevreyi Korumak*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Teutanico, J.M., Matero, F.G.,** 2001. *Managing Change: Sustainable Approaches to the Conservation of the Built Environment*, Philadelphia: Getty Conservation Institute.
- Tezer, Azime,** 2010: Uzman anketi, Ocak, 2010.
- The Guardian,** 16 May 1994, London, s.24.
- Thorns D.C.,** 2002. *The Transformation of the Cities: Urban Theory and Urban Cities*, New York: Palgrave Macmillan.
- Throsby, D.,** 2001. Sustainability in the conservation of built environment: An economist's perspective. J.M. Teutanico, F.G. Matero (ed), *Managing Change: Sustainable Approaches to the Conservation of the Built Environment*, 3-10, Philadelphia: Getty Conservation Institute.
- Throsby, D.,** 2006. The value of cultural heritage: What can economies tell us? *Proceedings of the London Conference: Capturing the Public Value of Heritage*, 40-44, London: English Heritage.
- Tickell, A., Peck, J.,** 2003. Making global rules: globalization or liberalisation? J. Peck, H. Wai-chung Yeung (ed), *Remaking the Global Economy*, 163-181, London, Sage.
- Tiesdell, S.,** 1995. Tensions between revitalisation and conservation, *Cities* 12 (4), 231-241.
- Tiesdell, S., Oc, T., Health, T.** 1996. *Revitalizing Historic Urban Quarters*, Oxford: Architectural Press.
- Triantaphyllou, E.,** 2000. *Multi-Criteria Decision Making Methods: A Comparative Study*, Dordrecht: Kluwer.
- Tunbridge, J.E., Ashworth, G.J.,** 1996. *Dissonant Heritage: The Management of the Past as a Resource in Conflict*, Chichester: Wiley.
- Turok, I.** 1999. Localisation or mainstream bending in urban regeneration: European Experience, *Local Economy*, May 1999, 72-86.
- TÜBİTAK,** 2003. Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri Teknoloji Öngörü Projesi, Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Tematik Paneli, Vizyon ve Öngörü Raporu, Ankara.
- TÜİK,** 2008. 2008 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Nüfus Sayımı, http://www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=139 (Erişim: 25.08.2009).
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası,** 1961. Kanun No. 334, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 20/07/1961.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası,** 1982. Kanun No. 2709, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 09/11/1982.
- Tylor, E.,** 1871. *Primitive Culture*, New York: J.P. Putnam's Sons.
- Ulukavak, Kızıltan,** 2010: Karar-alıcı anketi, Şubat 2010.
- UNESCO,** 1972a. Recommendations Concerning the Protection at National Level of the Cultural and Natural Heritage.

- UNESCO**, 1972b. The Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage.
- UNESCO**, 1976. Recommendation Concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas.
- UNESCO**, 1998. Final Report of Intergovernmental Conference on Cultural Policies for Development: The Power of Culture, Stockholm.
- UNESCO**, 2002. Memory of the World Programme: General Guidelines to Safeguard Documentary Heritage, Paris: UNESCO.
- UNESCO WHC**, 1995. World Heritage Committee 18th Session Report, WHC-94/CONF.003/16.
- UNESCO WHC**, 2003. Decisions Adopted at the 27th Session of the World Heritage Committee: Decision 27 COM 8C.43: Cultural Landscape and Archaeological Remains of the Bamiyan Valley, Afghanistan, 8, Paris, June 30-July 5, 2003.
- UNESCO WHC**, 2005. Decisions Adopted at the 29th Session of the World Heritage Committee: Decision 29 COM 8B.49: The Old Bridge area of the Old City of Mostar, 141, Durban, July 10-17, 2005.
- UNESCO WHC**, 2006a. Decisions Adopted at the 30th Session of the World Heritage Committee: Decision 30 COM 7B.73: Historic Areas of Istanbul (Turkey), 108-110, Vilnius, July 8-16, 2006.
- UNESCO WHC**, 2006b. Joint ICOMOS/UNESCO (WHC) Expert Mission Report: Historic Areas of Istanbul (Turkey) (C356). Vilnius. April 6-11, 2006.
- UNESCO WHC**, 2008. Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, WHC 08/2001.
- UNESCO WHC**, 2009a. Joint ICOMOS/UNESCO (WHC) Reactive Monitoring Mission Report: Historic Areas of Istanbul (Turkey), Seville, June 20-30, 2009.
- UNESCO WHC**, 2009b. Item 7B of the Provisional Agenda: State of conservation of World Heritage properties inscribed on the World Heritage List: : Historic Areas of Istanbul (Turkey) (C356), WHC 09/33 COM/7B.Add, 136-142, Seville, June 20-30, 2009.
- UNESCO WHC**, 2010. Decisions Adopted at the 34th Session of the World Heritage Committee: Decision 34 COM/7B.102: Historic Areas of Istanbul (Turkey), 145-147, Brasilia, July 25-August 3, 2010.
- United Nations**, 1972. United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm.
- United Nations**, 1992a. Rio Declaration on Environment and Development. United Nations Conference on Environment and Development (UNCED).
- United Nations**, 1992b. Agenda 21: United Nations Conference on Environment and Development (UNCED), UN Department of Social and Economic Affairs, Division for Sustainable Development, Rio de Janeiro.
- United Nations**, 2002a. World Summit on Sustainable Development, Johannesburg.

- United Nations**, 2002b. Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development, Johannesburg.
- UN-Habitat**, 1996. Istanbul Declaration on Human Settlements. Second United Nations Conference on Human Settlements, Istanbul.
- UN-Habitat**, 2003. Habitat Agenda: Global Plan of Action.
- Urry, J.**, 1999. *Mekânları Tüketmek*, İstanbul: Ayrıntı.
- Urry, J.**, 2002. *The Tourist Gaze (Theory, Culture and Society Series)*, London: Sage.
- Uzun, C. N.**, 2003. The impact of urban renewal and gentrification on urban fabric: Three cases in Turkey, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 94 (3), 363–375.
- Üçok, A.**, 1987. “Hepsini yıkacağız”, Bedrettin Dalan ile söyleşi, *Şehir*, Mart 1987, 78-79.
- Van den Berg, L., Braun, E.**, 1999. Urban competitiveness, marketing and the need for organizing capacity, *Urban Studies* 36 (5-6), 987-999.
- Van Geenhuysen, M., Nijkamp, P.**, 1994. Sürdürülebilir kenti nasıl planlamalı? *Toplum ve Bilim Dergisi* 64-65, 131-132.
- Wong, C.**, 2002. Developing indicators to inform local economic development in England, *Urban Studies* 39(10), 1833–1863.
- Worthing, D., Bond, S.**, 2008. *Managing Built Heritage: The Role of Cultural Significance*, Oxford: Blackwell.
- WCED**, 1987. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future (Brundtland Report), <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm> (Erişim: 05.02.2006).
- Wilsmore, S.**, 1994. The ethics of restoration - Is it wrong to restore buildings? *Conservation Philosophy and Practice*, November 14-18, Institute of Advanced Architectural Studies, University of York.
- Wilson, P.A.**, 1995. Embracing locality in local economic development, *Urban Studies* 32 (4- 5), 645-658.
- Wolf, M.**, 2004. *Why Globalization Works*, New Haven: Yale University.
- Xu, Hong-gang, Tao, W.**, 2001. Managing side effects of cultural tourism development: The case of Zhouzhuang, *Chinese Geographical Science* 11 (4), 356 – 365.
- Yardımcı, S.**, 2005. *Küreselleşen İstanbul’da Bienal. Kentsel Değişim ve Festivalizm*, İstanbul: İletişim.
- Yavaş, Mansur**, 2008: Kişisel görüşme, Haziran 2008.
- Zeren, N.**, 1981. Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Zukin, S.**, 1995. *The Cultures of Cities*, Oxford: Blackwell.

Zhu, L.B., Sippel, G., 2008. Sustainable urban conservation and community participation, *44th ISOCARP Congress 2008*, http://www.isocarp.net/Data/case_studies/1197.pdf (Erişim: 30.09.2008).

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Zeynep Günay
Doğum Yeri ve Tarihi: Ankara, 8 Ekim 1978
Lisans Üniversitesi: Orta Doğu Teknik Üniversitesi (2001)
Yükseklisans Üniversitesi: İstanbul Teknik Üniversitesi (2004),
Cardiff Üniversitesi (2006)

Yayın Listesi:

- **Günay, Z.**, Gülersoy-Zeren, N., 2010. Sustainability of historic environment in the neoliberal age: Safranbolu vs. Beypazarı. *46th ISOCARP Congress: Sustainable City / Developing World*, Nairobi, Kenya, 19-23 September 2010.
- **Günay, Z.**, 2010. Conservation vs. regeneration: Case of ECoC 2010 Istanbul. *European Planning Studies* 18 (8), 1173-1186.
- Gülersoy-Zeren, N., Önem, B., Ertekin, Ö., **Günay, Z.**, Koramaz, K., Arslanlı, K., Ayrancı, İ. (ed), 2010. *Proceedings of 14th International Planning History Society Conference, Urban Transformation: Controversies, Contrasts and Challenges*, İstanbul: Cenkler.
- **Günay, Z.**, 2010. My city vs. your city: Interdisciplinary battles in urban studies. B. Yigit Turan, D. Aslan (ed), *Landscape Architecture_Multicultural_Education*, 69-80, Ankara: Kozan.
- **Günay, Z.**, 2009. Istanbul 2010: Whose capital? Whose heritage? F. Eckardt, L. Nystrom (ed), *Culture and the City*, 481-503, Berlin: BWV Berliner Wissenschafts – Verlag.
- **Günay, Z.**, 2009. Conservation paradoxes in Istanbul. N. Gülersoy-Zeren, F. Gezici, B. Önem, K. Y. Arslanlı (ed), *New Approaches in Urban and Regional Planning*, 159-167, İstanbul: Cenkler.
- Gülersoy-Zeren, N., Özsoy, A., Tezer, A., Genli Yiğiter, R., **Günay, Z.**, 2009. Strategic quality planning in historic urban environment. *ITU Journal of the Faculty of Architecture (ITU A|Z Journal)* 6 (1), 109-125.
- Koramaz, K., **Günay, Z.**, 2009. Sur-i Sultani: Kentsel üretim mi, kentsel tüketim mi? *Yeni Mimar Dergisi* (73), Mayıs 2009, 6-7.
- **Günay, Z.**, 2009. Claudia Haas'ın ardından müze adaları için çıkarımlar. *Yeni Mimar Dergisi* (75), Temmuz 2009, 4-5.

- Gülersoy-Zeren, N., Tezer, A., Yiğiter R., Koramaz, K., **Günay, Z.**, 2008. *Istanbul Project: Istanbul Historic Peninsula Conservation Study; Zeyrek, Süleymaniye and Yenikapı Historic Districts, Volume 1: Conservation of Cultural Assets in Turkey*, Istanbul Technical University, Istanbul.
- Gülersoy-Zeren, N., Tezer, A., Yiğiter R., Koramaz, K., **Günay, Z.**, 2008. *Istanbul Project: Istanbul Historic Peninsula Conservation Study; Zeyrek, Süleymaniye and Yenikapı Historic Districts, Volume 2: Zeyrek Case*, Istanbul Technical University, Istanbul.
- Gülersoy-Zeren, N., Tezer, A., Yiğiter R., Koramaz, K., **Günay, Z.**, 2008. *Istanbul Project: Istanbul Historic Peninsula Conservation Study; Zeyrek, Süleymaniye and Yenikapı Historic Districts, Volume 3: Süleymaniye Case*, Istanbul Technical University, Istanbul.
- Gülersoy-Zeren, N., Tezer, A., Yiğiter R., Koramaz, K., **Günay, Z.**, 2008. *Istanbul Project: Istanbul Historic Peninsula Conservation Study; Zeyrek, Süleymaniye and Yenikapı Historic Districts, Volume 4: Yenikapı Case*, Istanbul Technical University, Istanbul.
- **Günay, Z.**, 2008. Neoliberal urbanism and sustainability of cultural heritage. *CD Proceedings, 44th ISOCARP Congress: Urban Growth without Sprawl* (Workshop 5), Dalian, Çin Halk Cumhuriyeti, 19-23 Eylül 2008.
- **Günay, Z.**, 2008. Resolving the rubik's cube: Conservation paradoxes in Istanbul. *Özetler Kitabı, International Conference in the honour of Prof. Dr. Vedia Dökmeci: New Approaches in Urban and Regional Planning*, 32-33, İstanbul: Cenkler.
- Gülersoy-Zeren, N., Kundak, S., **Günay, Z.**, 2008. Türkiye'de şehir ve bölge planlamada ulusal akreditasyon. *Bildiriler kitabı, Türkiye Planlama Okulları Birliği (TUPOB) IV. Koordinasyon Toplantısı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Buluşması*, İstanbul: MSGSÜ, 2-3 Temmuz 2008.
- Gülersoy-Zeren, N., Kundak, S., **Günay, Z.**, 2008. Türkiye'de şehircilik ve kent planlama eğitiminin değişimini uzmanlıklar ve yüksek lisans eğitimi bağlamında değerlendirmek. *Bildiriler kitabı, Türkiye Planlama Okulları Birliği (TUPOB) IV. Koordinasyon Toplantısı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Buluşması*, İstanbul: MSGSÜ, 2-3 Temmuz 2008.
- Gülersoy-Zeren, N., Kundak, S., **Günay, Z.**, Demircioğlu, E., Yazgi, B., Gönül, D., Beyazit, E., 2008. *Türkiye'de Şehir ve Bölge Planlama Eğitiminde Kalite Geliştirme ve Akreditasyon*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Gülersoy-Zeren, N., **Günay, Z.**, 2007. Cultural heritage and intercultural dialogue in the Black Sea Region. G. Erkut, S. Mitchell (ed), *Black Sea: Past, Present and Future*. British Institute at Ankara Monograph 42, 45-57, London: Oxbow Books.
- **Günay, Z.**, 2007. Conservation vs. regeneration: Case of European Capital of Culture 2010 Istanbul. *Özetler Kitabı, XXI. AESOP International Conference: Planning for the Risk Society: Dealing with Uncertainty, Challenging the Future*, 201, Napoli İtalya.
- Gülersoy-Zeren, N., Kundak, S., **Günay, Z.**, (ed), 2007. *Türkiye Planlama Okulları Birliği III. Koordinasyon Toplantısı Notları: Türkiye'de Şehir ve Bölge Planlama Eğitiminde Kalite Geliştirme ve Akreditasyon ve Mesleki Yetkinlik Yeterlilik*, İstanbul: TMMOB Şehir Plancıları Odası.

- Gülersoy-Zeren, N., Kundak, S., **Günay, Z.**, 2007. Türkiye’de şehir ve bölge planlama eğitimi ve ulusal akreditasyon modeli önerisi. N. Gülersoy-Zeren, S. Kundak, Z. Günay (ed), *Türkiye Planlama Okulları Birliği III.Koordinasyon Toplantısı Notları: Türkiye’de Şehir ve Bölge Planlama Eğitiminde Kalite Geliştirme ve Akreditasyon ve Mesleki Yetkinlik Yeterlilik*, 77-101, İstanbul: TMMOB Şehir Plancıları Odası.
- **Günay, Z.**, 2006. *Conservation vs. Regeneration? The Case of European Capital of Culture 2010 Istanbul*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cardiff University, School of City and Regional Planning, M.Sc. in Regeneration Studies.
- Gülersoy-Zeren, N., **Günay, Z.**, İnan, Z., 2006. Physical and social dimensions of Sultanahmet conservation area. *Progetto per la Salvaguardia dell’Identita Culturale di Sultanahmet*. Instituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti, Venedik, 13-14 Aralık 2006.
- Gülersoy-Zeren, N., Tezer, A., Yiğiter R., Koramaz, K., **Günay, Z.**, 2005. Zeyrek, A study in conservation. Y. Dülgeroğlu Yüksel, G. Sağlamer, A. Özsoy, H. Türkoğlu, G. Pulat Gökmen, E. Gür Şener, Y. Alkışer, B. Keskin, E. Uzer (ed), *City Architecture: In Between Past and Future*, 72-91, İstanbul: İTÜ Konut Araştırma ve Eğitim Merkezi.
- Gülersoy-Zeren, N., Gezici, F., Özçevik, O., Alkay, E., **Günay, Z.**, 2005. Eğitimde kalite geliştirmeye giden yol. *Bildiriler kitabı, TUPOB Türkiye Ulusal Planlama Okulları Birliği 1. Koordinasyon Toplantısı: Yıldız Teknik Üniversitesi Buluşması*, 71-88. İstanbul: TMMOB Şehir Plancıları Odası, 30 Haziran–1 Temmuz 2005.
- Gülersoy-Zeren, N., **Günay, Z.**, 2005. Avrupa’da kültürel miras koruma yaklaşımları ve Avrupa Birliği üyeliği sürecinde Türkiye’de koruma politikaları. *Bildiriler kitabı, Tarihi Kent Yönetimi Paneli*, 19-34. TMMOB Mimarlar Odası, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 3 Şubat 2005.
- Gülersoy-Zeren, N., **Günay, Z.**, 2005. Göçü ağırlayan kentlerde mimari ve kentsel gelişme. *Bildiriler kitabı, UIA 2005 İstanbul’a Doğru 4. Ulusal Kongre: Diyarbakır – Mardin Kongresi: Göçü Ağırlayan Kentlerde İmar ve Mimarlık*, 21-22. Diyarbakır, Mardin, 17-18 Aralık 2004.
- **Günay, Z.**, 2004. *Evaluation of Urban Conservation and Revitalization Policy and Practice in Europe and Turkey*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Planlama Yüksek Lisans Programı.
- Gülersoy-Zeren, N., **Günay, Z.**, 2004. Cultural heritage and intercultural dialogue in the Black Sea Region. *Özetler Kitabı, An Interdisciplinary Conference on the Black Sea Region: Past, Present and Future*, 54, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, British Academy Black Sea Initiative, İstanbul.
- Gülersoy-Zeren, N., Türkoğlu, H., **Günay, Z.**, 2003. A comparative research on users of city parks in Istanbul. *Proceedings, I. International Symposium/Exhibition on Street Furniture: Civilized City, Civilized Citizen, Responsibility for Street Furniture in Historical Cities*, 79-98, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İston, İstanbul, 24-27 Nisan 2003.
- **Günay, Z.**, 2003. *Inner City Revitalization in Historic Context, Case Study: Ayvansaray, Historical Peninsula of İstanbul*. Final Report for Workshop: Inner City Development and Housing in Transitional Economies_9 MATRA Course, Institute for Housing and Social Development Studies (IHS), Rotterdam.

- Turgut, H., Warfield, J., Türkoğlu, H., Pulat, G., Yalçın, A.K., Şener, E., Eröz, C., Beygo, C., Yıldız, D., Özgen, S., **Günay, Z.**, Manioğlu, G., 2002. A design workshop for Amasya: Continuity and change. *Proceedings, 31st International Symposium on Engineering Education: IGIP: Knowledge-Creativity-Responsibility*, 552-557, St. Petersburg, 15-19 Eylül 2002.
- Gülersoy-Zeren, N., **Günay, Z.**, 2002. Avrupa'da kültürel miras koruma politikaları ve Avrupa Birliği üyeliği sürecinde Türkiye. *Bildiriler kitabı, 10.Ulusal Bölge Bilimi Kongresi: Şehirselleştirme ve Bölgesel Dönüşüm, Avrupa Birliği ile Uyum ve Bütünleşme*, 299-310, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 17-18 Ekim 2002.
- Özçevik, Ö., Baypınar, M., **Günay, Z.**, 2002. Planlama eğitimi ve mesleğinde ulusal ve uluslararası ilişkiler. *Bildiriler kitabı, II. Planlama Kongresi: Planlama Eğitimi Yeniden Düşünmek*, 23-33, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 7-8 Şubat 2002.

Ödüller:

- “Neoliberal Urbanism and Sustainability of Cultural Heritage” başlıklı bildiri ile: ISOCARP Young Planning Professionals Best Paper Competition, Routledge Prize Honourable Mention 2008, 44th ISOCARP Congress: Urban Growth without Sprawl. Dalian Çin Halk Cumhuriyeti, 19-23 Eylül 2008.
- “İstanbul Project: Istanbul Historic Peninsula Conservation Study: Zeyrek, Süleymaniye and Yenikapı Historic Districts” başlıklı çalışma ile: Medal in European Union Prize for Culture Heritage/Europa Nostra Awards 2004 (Category 2), 3 Haziran 2005, Bergen, Norveç.

Araştırma ve Uygulama Projeleri:

- Gülersoy-Zeren, N., Özçevik, Ö., Eyüboğlu, E., Ertekin, O., Koramaz, K., **Günay, Z.**, Akçakaya, İ., Ayrancı, İ., Özer, Ö., 2010. *Prizren Municipal Development Plan*, Prizren Belediyesi, UN-Habitat, Kosova, Ağustos 2010.
- Gülersoy-Zeren, N., Özsoy, A., Tezer, A., Yiğiter, R., **Günay, Z.**, 2005. *Mevcut Kentsel Dokuda Çevresel Kalitenin İyileştirilmesi: Stratejik Kalite Planlaması Modeli*, İstanbul Teknik Üniversitesi Araştırma Fonu Proje No: 990, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İstanbul, Mayıs 2005.
- Eyüboğlu, E., Ertekin, O., Koramaz, K., **Günay, Z.**, Özer, Ö., Oral, M., 2005. *İstanbul Metropoli Alanı İçinde Zeytinburnu İlçesi Öncelikli Olmak Üzere İlçeler Bazında Yeni Yerleşmeler İçin Gerekli Alan Tespiti ve Projeler Geliştirilmesi ve Uygulama Modellerinin Sunulmaya Hazır Hale Getirilmesi*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi: BİMTAŞ, Şubat 2005.
- Gülersoy-Zeren, N., Tezer, A., Yiğiter, R., Koramaz, K., **Günay, Z.**, 2003. *İstanbul Project: Istanbul Historic Peninsula Conservation Study; Zeyrek, Süleymaniye and Yenikapı Historic Districts*, Contract No. 700.624.0.1. UNESCO-World Heritage Centre, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Çevre ve Şehircilik Uygulama ve Araştırma Merkezi, İstanbul, Mart 2003.